**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U. 351.86:327(478)(043.3)

MUNTEANU ANDRIAN

MODERNIZAREA SISTEMULUI NAȚIONAL DE SECURITATE AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

SPECIALITATEA 561.01 – TEORIA, METODOLOGIA POLITOLOGIEI;
INSTITUȚII ȘI PROCESE POLITICE

Teză de doctor în științe politice

**Conducător științific: HÎRBU DIANA, doctor în științe politice,
conferențiar universitar**

Autor: MUNTEANU ANDRIAN

CHIȘINĂU, 2024

© Munteanu Andrian, 2024

CUPRINS

ADNOTARE (în limbile română, engleză, rusă) 4
LISTA ABREVIERILOR 7
INTRODUCERE 8

1. ABORDĂRI ISTORIOGRAFICE ŞI CONCEPTUAL-TEORETICE PRIVIND CONEXIUNEA DINTRE MODERNIZARE, SISTEM NAȚIONAL DE SECURITATE ŞI INTEGRARE EUROPEANĂ …….. 22

1.1. Analiza conceptelor de *sistem naţional de securitate, modernizare* şi *integrare europeană*: studiu istoriografic 23

1.2. Repere teoretico-metodologice de cercetare a modernizării sistemului național de securitate în contextul integrării europene 39

1.3. Concluzii la capitolul 1 61

2. DIMENSIUNILE POLITICO-INSTITUȚIONALE ALE MODERNIZĂRII SISTEMULUI NAȚIONAL DE SECURITATE ……..……. 65

2.1. Contextul structural al sistemului național de securitate în condițiile modernizării sale….. 65

2.2. Specificul modernizării organelor securității statului ca componente instituționale primare ale sistemului național de securitate: din experiența României și Ucrainei ……..…… 84

2.3. Relevanța modernizării Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova ca nucleu al sistemului național de securitate …….. 95

2.4. Concluzii la capitolul 2 .....……..……. 110

3. MECANISME INSTITUŢIONAL-FUNCȚIONALE DE MODERNIZARE A SISTEMULUI NAȚIONAL DE SECURITATE ……...……...…… 112

3.1. Evaluarea funcțională a sistemului național de securitate în procesul modernizării …….. 112

3.2. Consolidarea sistemului național de securitate prin prisma dimensiunilor de securitate comunitară: parteneriat și colaborare …… 125

3.3. Mandatul judecătoresc ca mecanism de asigurare a securității: experiența națională şi a unor state ale Uniunii Europene 141

3.4. Concluzii la capitolul 3 ……...…… 158

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI …… 161
BIBLIOGRAFIE…….……..... 169
ANEXE ……..…… 190
DECLARAŢIA PRIVIND ASUMAREA RESPONSABILITĂŢII……..… 196

ADNOTARE

Munteanu Andrian. Modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene.
Teză pentru obținerea titlului științific de doctor în științe politice. Chișinău, 2024.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 326 de titluri, 168 pagini text de bază. Rezultatele sunt publicate în 19 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: sistem național de securitate, modernizare, securitate națională, integrare europeană, mediu de securitate, organele securității statului, Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, Serviciul Vamal, Poliția de Frontieră, Serviciul Pază și Protecție de Stat, Centrul Național Anticorupție.

Domeniul de studiu: științe politice.

Scopul tezei. Ținând cont de actualitatea și de gradul de investigare al temei, ne-am propus drept scop efectuarea unui studiu complex privind procesul de modernizare a sistemului național de securitate, realizat prin prisma politicii de integrare europeană a țării noastre.

Problema științifică importantă soluționată constă în *determinarea* și cercetarea multidimensională a *sistemului național de securitate al Republicii Moldova, precum și elucidarea cadrului de modernizare a acestuia în contextul integrării europene, fapt care a determinat formularea unei fundamentări științifice în științele politice, pe acest segment de cercetare, precum și formularea unor propuneri în vederea consolidării securității naționale și aplicării depline a mecanismelor instituțional-funcționale de asigurare a securității*.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Prezenta teză de doctor cuprinde o investigație științifică complexă, monografică aprofundată, consacrată studierii modernizării sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextual integrării europene. În literatura de specialitate autohtonă, subiectul privind modernizarea sistemului național de securitate a fost puțin cercetat, astfel că teza de doctor constituie o lucrare de prospectare științifică a problematicii din acest domeniu.

Importanţa teoretică a lucrării. Teza de doctor în științe politice este o investigație monografică cu caracter teoretic și aplicativ în ale cărei pagini a fost efectuată examinarea complexă a modernizării sistemului național de securitate, referindu-ne în mod special la desfășurarea acestui proces în Republica Moldova. Este evidențiat rolul organelor securității statului în procesul de consolidare a securității naționale. Astfel, lucrarea poate constitui un punct de reper în elaborarea politicilor de asigurare a securității naționale.

Valoarea aplicativă a cercetării. Sub aspect aplicativ, teza de doctor reprezintă un studiu de factură interdisciplinară menit să contribuie la elucidarea stării sistemului național de securitate din Republica Moldova și căilor de modernizare a acestuia în condițiile integrării europene a statului. Materialele tezei au o importantă de ordin didactic. Acestea pot fi utilizate la predarea cursurilor normative și speciale pentru specialitățile Studii de securitate, Politologie, Istorie, Relații internaționale – în procesul de instruire a licențiaților, masteranzilor și doctoranzilor în cadrul instituțiilor de învățământ superior.

Implementarea rezultatelor științifice. Investigaţia se înscrie în direcțiile de cercetare aprobate de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare și de Senatul Universității de Stat din Moldova. Rezultatele cercetării au fost expuse în 19 articole și rezumate științifice, dintre care 8 fără coautor, în publicații periodice și reviste științifice atât din Republica Moldova, cât și din România, Georgia.

ANNOTATION

Munteanu Andrian. Modernization of the national security system of the Republic of Moldova in the context of European integration.
Thesis for obtaining the scientific title of doctor in political sciences. Chisinau, 2024.

The structure of the thesis: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 326 titles, 168 basic text pages. The results are published in 19 scientific papers.

Keywords: national security system, modernization, national security, European integration, security environment, state security bodies, Intelligence and Security Service of the Republic of Moldova, Customs Service, Border Police, State Guard and Protection Service, National Anti-Corruption Center.

Field of study: political sciences

The aim and objectives of the thesis: The aim of the thesis is to approach the complex and in-depth approach to the process of modernization of the național security system in the context of European integration of the Republic of Moldova, analyzed in terms of national and community instruments, doctrinal opinions and practice. The research object of the thesis is focused on the scientific research of modernization in the field of security studies and on revealing its significance in the field of the national security system.

The important scientific problem that was solved consists of the determination and multidimensional research of the national security system of the Republic of Moldova, as well as the elucidation of its modernization framework in the context of European integration. This has led to the formulation of a scientific foundation in political sciences in this research segment, as well as the formulation of proposals aimed at strengthening national security and the full application of institutional-functional mechanisms in the field.

The scientific novelty of the obtained results. This doctoral thesis includes a complex scientific investigation, in-depth monograph, dedicated to studying the modernization of the national security system of the Republic of Moldova in the context of European integration. In the local literature, the topic of modernization of the national security system has been little researched, so that the doctoral thesis is an action of scientific prospecting of issues in this field.

The theoretical importance of the paper. The doctoral thesis is a monographic investigation with a theoretical and applied character in the pages of which the complex examination of the modernization of the national security system was carried out, referring especially to the development of this process in the Republic of Moldova. The role of state security bodies in the process of consolidating national security is highlighted. Thus, the work can be a point of reference in the development of policies to ensure national security.

The applicative value of research. In terms of application, the doctoral thesis is an interdisciplinary study designed to help elucidate the state of the national security system in the Republic of Moldova and its ways of modernization in the conditions of European integration of the state. The materials of the thesis are of didactic importance. They can be used to teach normative and special courses for the specialties of Security Studies, Political Science, History, International Relations, in the process of training bachelors, master students and doctoral students in higher education institutions.

Implementation of scientific results. The investigation is part of the research directions approved by the National Agency for Quality Assurance in Education and Research and by the Senate of the State University of Moldova. The research results were presented in 19 scientific articles and abstracts, of which 8 without co-author, in periodicals and scientific journals both in the Republic of Moldova and in Romania, Georgia.

АННОТАЦИЯ

Мунтяну Андриан. Модернизация национальной системы безопасности Республики Молдова в контексте европейской интеграции. Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук. Кишинев, 2024.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 326 заголовков, 168 страниц основного текста. Результаты опубликованы в 19 научных статьях.

Ключевые слова: Национальная система безопасности, модернизация, национальная безопасность, европейская интеграция, среда безопасности, органы государственной безопасности, Служба Информации и Безопасности Республики Молдова, Таможенная Служба Республики Молдова, Пограничная Полиция, Служба Государственной Охраны, Национальный центр по борьбе с коррупцией.

Сфера исследования: политические науки.

Цель и задачи диссертации. Цель диссертации – осуществить комплексный и глубокий подход к модернизации системы национальной безопасности в контексте европейской интеграции Республики Молдова, проанализированной с точки зрения национальных инструментов и инструментов сообщества, доктринальных мнений и практики. Объект исследования диссертации ориентирован на научное исследование модернизации в области исследований безопасности и выявление ее значения в области системы национальной безопасности.

Важная научная проблема которая была решена, заключается в определении и многомерном исследовании национальной системы безопасности Республики Молдова, а также в разъяснении рамок ее модернизации в контексте европейской интеграции. Это привело к формулированию научного обоснования в области политических наук в этом сегменте исследований, а также к выработке предложений, направленных на укрепление национальной безопасности и полное применение институционально-функциональных механизмов в данной области.

Научная новизна полученных результатов. Докторская диссертация включает в себя комплексное научное исследование, углубленную монографию, посвященную изучению модернизации системы национальной безопасности Республики Молдова в контексте европейской интеграции. В национальной литературе тема модернизации системы национальной безопасности мало исследована, так что эта докторская диссертация является научной исследовании проблем в этой области.

Теоретическая значимость диссертации. Докторская диссертация представляет собой монографическое исследование теоретического и прикладного характера, на страницах которого было проведено комплексное исследование модернизации системы национальной безопасности, особенно в отношении развития этого процесса в Республике Молдова. Подчеркивается роль органов государственной безопасности в процессе укрепления национальной безопасности. Таким образом, работа может быть отправной точкой при разработке политики обеспечения национальной безопасности.

Прикладная ценность исследования. С точки зрения приложения, докторская диссертация представляет собой междисциплинарное исследование, призванное помочь прояснить состояние системы национальной безопасности в Республике Молдова и пути ее модернизации в условиях европейской интеграции государства. Материалы диссертации имеют дидактическое значение. Их можно использовать для преподавания нормативных и специальных курсов по специальностям безопасности, политологии, истории, международных отношений, при обучении бакалавров, магистров и докторантов в высших учебных заведениях.

Внедрение научных результатов. Исследование является частью исследовательского направления, утвержденного Национальным агентством по обеспечению качества в образовании и исследованиях и Сенатом Государственного университета Молдовы. Результаты исследования были представлены в 19 научных статьях и рефератах, из которых 8 без соавтора, в периодических изданиях и научных журналах как в Республике Молдова, так и в Румынии, Грузии.

LISTA ABREVIERILOR

CE – Consiliul Europei

CNA – Centrul Național Anticorupție

GAMM – Abordarea Globală pentru Migrație și Mobilitate a UE

NATO – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa

PaE – Parteneriatul Estic

PESA – Politica Europeană de Securitate și Apărare

PESC – Politica Externă și de Securitate Comună a UE

PEV – Politica Europeană de Vecinătate

PF – Poliția de Frontieră a Republicii Moldova

PSAC – Politica de Securitate și Apărare Comună a UE

RM – Republica Moldova

RSN – Reforma securității naționale

SEAE – Serviciul European de Acțiune Externă

SIS – Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova

SPPS – Serviciul Pază și Protecție de Stat

SSE – Strategia Europeană de Securitate

SSN – Strategia de securitate națională

SV – Serviciul Vamal al Republicii Moldova

UE – Uniunea Europeană

URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei cercetate. Cercetarea procesului de modernizare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene este o temă deosebit de actuală și complexă. Procesul de modernizare este multidimensional și generează polemici și percepții despre rolul organelor securității statului în cadrul sistemului național de securitate.

Situații precum declanșarea unui război la hotare și obținerea statutului de țară candidată la Uniunea Europeană conferă un nou sens strategic și practic procesului de modernizare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova. Astfel, pentru a îndeplini cerințele de stat candidat la Uniunea Europeană și pentru a răspunde condiționalității externe, sistemul național de securitate al Republicii Moldova suferă o transformare continuă prin reformare și inovare, caracterizate de modernizarea pe verticală, ale cărei particularități sunt subordonarea organelor securității statului și extinderea competențelor lor funcționale și modernizarea pe orizontală, ce se exprimă prin restructurări instituționale interne și o mai mare deschidere către societatea civilă.

În prezenta teză de doctor autorul analizează sistemul național de securitate prin cadrul teoretic, reglementar-legal, instituțional și funcțional, centrând Serviciul de Informații și Securitate ca nucleu al acestuia, direct responsabil de sectoarele de securitate, exprimat prin dimensiunile securității naționale: securitate politică, securitate economică, securitate socială, securitate militară, securitate umană și securitate ecologică. Totodată, nivelul organizațional al sistemului național de securitate autorul îl reprezintă prin multitudinea de instituții publice și organizații nonguvernamentale, care, ca formă a modernizării democratice, interacționează cu autoritățile specializate ale statului în vederea consultării și monitorizării implementării politicilor de securitate națională.

Relevanța subiectului investigat este evidentă și se datorează faptului că actorii implicați în securitatea națională, atât cei statali, cât și cei non statali, au viziuni diferite în ceea ce privește abordarea provocărilor de securitate. Provocările actuale la adresa securității sunt rezultatul riscurilor și vulnerabilităților comune cu care se confruntă statele lumii, ceea ce impune necesitatea unei abordări similare. Este indiscutabil că modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene este esențială pentru a asigura securitatea și stabilitatea în țară și în regiune. Acest proces implică o serie de reforme și ajustări menite să fie în conformitate cu standardele și practicile europene în domeniul securității, a căror analiză este prezentată în această teză de doctor. Printre cele mai importante aspecte se numără

consolidarea organelor securității statului și celor ale cooperării dintre ele, actualizarea legislației naționale în domeniul securității pentru a se conforma standardelor și practicilor europene și creșterea transparenței și responsabilității instituțiilor de securitate. Acest lucru implică îmbunătățirea accesului la informații, astfel încât cetățenii să poată urmări și evalua activitatea organelor securității statului și să aibă încredere în ele, precum și responsabilizarea lor față de cetățeni. În general, modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene este un proces complex, care necesită angajament și eforturi susținute din partea autorităților, organelor securității statului, societății civile și cetățenilor.

Abordarea științifică a acestei teme este întotdeauna o problemă actuală, având o importanță teoretică și practică deosebită, în special datorită influenței pe care securitatea națională o are asupra stabilității și prosperității unui stat. Prin alegerea de a investiga acest subiect, vom aduce o contribuție valoroasă în domeniul cercetat.

Studiul complex efectuat implică o abordare aprofundată a aspectelor legate de modernizarea sistemului național de securitate. Aceasta prezumă cercetarea atât din perspectiva perioadei de tranziție și schimbare prin care trece Republica Moldova, cât și a procesului de aderare a statului la Uniunea Europeană. De asemenea, se pune accentul pe conștientizarea evoluției sistemului național de securitate și a importanței acestuia în asigurarea stabilității economice, sociale și politice. În acest context, teza de doctor reprezintă o analiză complexă și interdisciplinară, care îmbină domeniile științelor politice, istoriei și studiilor de securitate.

Necesitatea și relevanța cercetării științifice privind modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene sunt determinate de câțiva pași importanți, conform viziunii noastre. Un prim pas în acest sens este abordarea teoretică a sistemului național de securitate. Considerăm că o astfel de cercetare ar trebui să ofere o imagine cuprinzătoare asupra conceptului de securitate națională și a sistemului național de securitate, precum și a diferențelor distincte dintre sistemul național de securitate și sistemul securității naționale, așa cum au evoluat în perioada contemporană. Dată fiind complexitatea funcționalității sistemului național de securitate, este necesară o evaluare științifică a mediului național de securitate și a politicii de securitate națională, precum și a modernizării instituționale a organelor securității statului.

Având în vedere că integrarea sistemului securității naționale ca element component al sistemului național de securitate reprezintă momentul-cheie în cercetarea noastră, un al doilea pas important care necesită clarificare în circumstanțele actuale se referă la încadrarea funcțională a sistemului național de securitate și implementarea eficientă a reformelor instituționale în vederea modernizării sistemice, ajustându-le la cerințele Uniunii Europene.

Modernizarea sistemului național de securitate este în strânsă legătură cu democratizarea și reforma instituțională a acestuia. În Republica Moldova există diferențe între instituționalizarea formelor organizaționale democratice și modernizarea activității instituțiilor de securitate.

Importanța continuă a cercetării aspectelor de modernizare a sistemului național de securitate derivă din faptul că, în procesul de implementare a reformelor de securitate și de modernizare în conformitate cu cerințele Uniunii Europene, apar numeroase provocări specifice Republicii Moldova, care necesită o abordare adecvată. În acest context, devine evident faptul că o investigație științifică complexă a subiectului ar fi incompletă fără includerea studiului evoluției și dezvoltării organelor securității statului, care ar permite clarificarea celor mai importante probleme și particularități ale procesului de modernizare a sistemului național de securitate în ansamblul său, în scopul asigurării securității naționale. De asemenea, organele securității statului din imediata vecinătate a Republicii Moldova, precum România și Ucraina, au servit ca modele de cercetare pentru studiul nostru.

Gradul de studiere a temei de cercetare și definirea tezelor principale ale studiului.

Tema de cercetare este reflectată în cercetări științifice naționale și internaționale cu referire la sistemul național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene. Aceasta cuprinde subiectele ce țin de modernizare, securitate națională și sistem național de securitate, care sunt studiate prin prisma realismului politic, cât și a politicilor comparate.

Mecanismul structural al sistemului național de securitate constă în interacțiunea dintre componentele sale, având la bază interesele naționale și valorile unei societăți. Scopul acestui mecanism este de a asigura realizarea obiectivelor strategice ale statului, care sunt determinate de direcțiile politicii de securitate națională. Relevanța tezei de doctor este, de asemenea, legată de importanța analizei factorilor determinanți ai sistemului național de securitate, care sunt în concordanță cu valorile politice specifice statului, precum și de analiza mediului internațional de securitate, care influențează aceste valori și se confruntă cu amenințările la adresa securității. Analiza funcționării componentelor și a factorilor determinanți ai sistemului național de securitate al Republicii Moldova este importantă nu doar din perspectivă teoretică, ci și dintr-o perspectivă practică. Printre autorii consacrați care reprezintă suportul teoretic al cercetării menționăm pe R. Kaplan [258, 259, 260], H. Morgenthau [281], H. Kissinger [981 262], J. O'Brian, [288], H. Lasswell [266], B. Buzan [229] ș.a. Dintre autorii autohtoni îi menționăm pe V. Juc [84-90], V. Saca [182-186], N. Albu [2-5], S. Cebotari [30], C. Solomon [193-195], C. Manolache [127, 181, 275], V. Varzari [206-209], T. Busuncian [23-24], S. Sprincean [197], M. Bencheci [17-20], D. Cenuşă [31-33] etc.

Studiile privind sistemul național de securitate se caracterizează, în principal, prin descrieri, având în vedere procesele corelate ale acestuia. Totodată, nu există o definiție general acceptată a modernizării sistemului național de securitate. Eforturile științifice în domeniul istoriografic al conceptelor de sistem național de securitate, modernizare și integrare europeană sunt analizate din perspective precum urmează.

1. Perspectiva obiectivă: se analizează conceptele adiacente sistemului național de securitate, cum ar fi sistemul securității naționale, securitate și securitatea națională [31], [60], [71], [88], [90], [145].

2. Analiza componentelor distincte: se investighează componentele individuale care formează sistemul național de securitate, inclusiv autoritățile centrale ale statului, organele securității statului, societatea civilă, cetățenii, mediul național de securitate și mediul internațional de securitate [72], [67], [150], [242].

3. Perspectiva responsabilității: se identifică trei responsabilități principale în procesul de asigurare a securității naționale, care derivă din relațiile dintre elementele constitutive ale sistemului național de securitate: protecția cetățenilor statului, asigurarea stabilității și prosperității statului, menținerea credibilității statului în plan extern [44], [180], [196], [309].

4. Cercetările din domeniul evaluării modernizării sistemului național de securitate se concentrează asupra următorilor indicatori de performanță ai securității naționale, care au o interdependență constantă și sunt luați în considerare: calitatea securității naționale asigurată de organele securității statului: se analizează eficiența și eficacitatea organelor securității statului în asigurarea securității naționale [146]; gradul de prioritate acordat politicilor naționale de securitate: se evaluează importanța acordată de către stat politicilor naționale de securitate și gradul lor de punere în aplicare [23], [135]; timpul necesar pentru tranziția și reforma securității naționale: se examinează durata și procesul de tranziție și reformă în ceea ce privește securitatea națională [128]; evaluarea costurilor modernizării sistemului național de securitate: se analizează costurile asociate cu modernizarea sistemului național de securitate [294], [295], [87]; credibilitatea organelor securității statului în rândul cetățenilor: se evaluează nivelul de încredere și credibilitate pe care cetățenii îl acordă organelor securității statului [152]; flexibilitatea securității naționale sau capacitatea de a răspunde rapid la situații de urgență neașteptate, cum ar fi atacurile teroriste și dezastrele naturale: se analizează capacitatea sistemului național de securitate de a se adapta și a reacționa prompt în fața unor amenințări neașteptate [162], [163]. Acești indicatori de performanță reprezintă aspecte-cheie pentru evaluarea procesului de modernizare a sistemului național de securitate.

Tezele principale ale cercetării:

1. În prezent, odată cu procesul de democratizare a statelor și creșterea rolului societății civile, ca element component al sistemului național de securitate, este necesar ca studiile și actele normative relevante în domeniul securității să acorde o atenție sporită valorii acestui sistem. Sistemul național de securitate are o sferă de manifestare mai cuprinzătoare decât sistemul securității naționale și îl include în mod integral pe acesta din urmă.

2. Legislația Republicii Moldova referitoare la sistemul național de securitate și securitatea națională trebuie actualizată și adaptată la nevoile actuale și la cerințele sistemului european de securitate, acordându-se o atenție deosebită cunoașterii, prevenirii și contracarării amenințărilor interne sau externe, care pot afecta securitatea statului. Pachetul de legi adoptate de Serviciul de Informații și Securitate în 2023 reprezintă un pas însemnat în această direcție. De asemenea, este important să se analizeze și să se îmbunătățească activitatea organelor securității statului în ceea ce privește asigurarea securității naționale. Această necesitate este confirmată și în cercetările științifice relevante în domeniu.

3. Analiza legislației naționale în domeniul securității naționale și a publicațiilor științifice relevante dezvăluie mai multe deficiențe care reduc eficacitatea generală a funcționării sistemului național de securitate. În primul rând, se constată lipsa unei abordări integrate a dezvoltării legislației în domeniul securității la toate nivelurile, inclusiv securitatea statului și securitatea umană, precum și a conceptelor de securitate națională deja aprobate. Până în prezent, actorii implicați în asigurarea securității naționale abordează individual diferite tipuri de securitate prin inițiative instituționale independente, ceea ce duce la o implementare insuficientă a acestora. În al doilea rând, se observă lipsa consolidării juridice și instituționale a termenului „sistem național de securitate”, în timp ce se folosesc în mod corespunzător conceptele corelative în legislație și practică, cum ar fi „sistemul securității naționale”, ceea ce contribuie la incertitudinea terminologică. În al treilea rând, se evidențiază lipsa continuității în legislație privind securitatea națională, inclusiv în ceea ce privește crearea unui sistem național de securitate integrat la sistemul european de securitate.

4. Procesul de tranziție către democrație a Republicii Moldova pune în prim-plan necesitatea creării unui sistem național de securitate modern, cu instituții specializate actualizate, care să își îndeplinească eficient funcțiile specifice. Nivelul de modernizare a organelor securității statului este determinat de capacitatea acestora de a atinge următoarele obiective: asigurarea controlului democratic al autorităților naționale de securitate, în special al Serviciului de Informații și Securitate (SIS); promovarea transparenței în activitatea organelor securității

statului; încurajarea culturii de securitate în societate și dezvoltarea unui sistem de valori legate de securitate.

5. Modernizarea sectorului de securitate al Republicii Moldova recunoaște că tranziția de la sistemul „tradițional" al securității naționale la sistemul „modern" al securității naționale nu implică doar dezvoltarea instituțională și adaptarea la practicile europene. Implementarea măsurilor de reformare a sectorului de securitate necesită o reorganizare a agendei politice și, în același timp, o creștere a responsabilității factorilor decizionali ai statului. Prin intermediul mecanismelor democratice se urmărește o transformare profundă a sectorului de securitate în vederea asigurării securității naționale. Aceasta se realizează prin consolidarea și îmbunătățirea continuă a mecanismelor democratice de funcționare a sistemului național de securitate, adaptându-le la noile realități. Iar recenta includere a Centrului Național Anticorupție în sistemul organelor de securitate a statului denotă o realitate actuală, exprimată prin faptul că corupția instituțională periclitează securitatea națională.

Scopul și obiectivele tezei. Ținând cont de actualitatea și de gradul de investigare a temei, ne-am propus drept scop realizarea unui studiu complex și aprofundat privind procesul de modernizare a sistemului național de securitate, realizat prin prisma politicii de integrare europeană a statului.

Pentru atingerea acestui scop au fost trasate următoarele ***obiective de cercetare***:

- analiza conceptului, esenței, structurii *sistem național de securitate* şi a proceselor aferente, gen securitate națională, mediu de securitate și identificarea complexității acestora în perioada contemporană;

- prezentarea căilor actuale de modernizare a *sistemului național de securitate* prin prisma procesului de *integrare europeană*;

- analiza detaliată a elementelor instituționale ale *sistemului național de securitate* din Republica Moldova și elucidarea principalelor lacune de funcționalitate a lor;

- analiza parametrilor de modernizare a Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova;

- abordarea specificului modernizării sistemului național de securitate din statele aflate în vecinătatea Republicii Moldova, precum România și Ucraina;

- cercetarea particularităților și evaluarea funcțională a sistemului național de securitate în procesul modernizării;

- analiza contribuției politicilor de securitate comunitară în procesul consolidării sistemului național de securitate;

- studierea modului de aplicare a mandatului judecătoresc în alte state și necesitatea aplicării acestuia în Republica Moldova, ca mecanism de asigurare a securității naționale;

- elaborarea de concluzii privind procesul de modernizare a sistemului național de securitate, problemele soluționării acestora și formularea de propuneri și recomandări în vederea eficientizării modernizării instituționale și funcționale a acestuia, atât sub aspect teoretic, cât și practic în domeniu.

Ipoteza cercetării. Modernizarea sistemului național de securitate prin integrarea lui la sistemul european de securitate, reprezintă un imperativ strategic de importanță națională, necesitând acțiuni de ajustare instituțională și legislativă la cerințele Uniunii Europene. În acest context, procesul de consolidare a capacităților instituționale ale sistemului național de securitate este legat de asigurarea intereselor naționale ale Republicii Moldova, fiind influențat de o serie de factori interni și externi de natură geopolitică, politică și economică, cât și de transformările din cadrul sistemului internațional de securitate, caracterizat de globalizare, război hibrid, migrație și instabilitate în relațiile internaționale.

Suportul metodologic și teoretico-ştiinţific

În scopul atingerii obiectivelor tezei, autorul a aplicat principiile fundamentale ale metodologiei științei politice contemporane, precum urmează:

Principiul cercetării interdisciplinare, care a permis abordarea subiectului din diverse perspective și integrarea cunoștințelor din diferite domenii în analiza sistemului național de securitate.

Principiul istoricismului, care a facilitat înțelegerea evoluției sistemului național de securitate și transformările sale în contextul schimbărilor survenite în mediul național și internațional de securitate. Acest principiu a oferit un cadru propice pentru cercetarea atât a contextului național de securitate, cât și pentru identificarea legăturilor cauzale ale direcțiilor de modernizare a instituțiilor sistemului național de securitate, abordate într-o perspectivă diacronică.

Principiul determinismului, care a contribuit la identificarea factorilor determinanți ai modernizării cadrului instituțional al sistemului național de securitate și la fundamentarea principiilor funcționalității acestuia.

Principiul abordării sistemice, care a acoperit întregul spectru al modernizării în domeniul securității, incluzând politici, practici și mecanisme care se completează reciproc și sunt interconectate și interdependente. Sistemul național de securitate a fost tratat ca o entitate compusă din elemente care se manifestă prin activități concrete.

În procesul de elaborare a lucrării au fost utilizate diverse metode de cercetare general-științifică și particular-științifică pentru investigarea activității de modernizare a sistemului național de securitate. Metodologia de cercetare științifică a fost fundamentată pe un set de teorii și concepte specifice domeniului științelor politice, materializate în conținutul tezei de doctor prin intermediul următoarelor metode:

a) *Metoda sistemică*, care a implicat cercetarea particularităților structurale și funcționale ale sistemului național de securitate, precum și analiza normelor juridice care reglementează acest sistem, aspecte elucidate în subcapitolele 1.2, 2.1, 3.1.

b) *Metoda istorică*, utilizată pentru investigarea evoluției instituțiilor sistemului național de securitate din Republica Moldova, începând de la proclamarea independenței statului și până în prezent. Rezultatele aplicării metodei istorice au fost reflectate în subcapitolele 2.1, 3.1 ale prezentei teze.

c) *Metoda comparativă*, care a contribuit la cercetarea organelor securității statului prin comparație în cadrul diferitor segmente spațiale, aplicată în subcapitolul 2.2 al tezei.

d) *Metoda structural-funcțională*, prin care s-au identificat obiectivele strategice de modernizare ale sistemului național de securitate, elucidată în subcapitolele 2.1, 2.3, 3.1, 3.3.

În urma cercetării s-a efectuat un studiu interdisciplinar care a integrat mai multe discipline și a contribuit la o înțelegere mai cuprinzătoare a rolului modernizării sistemului național de securitate în asigurarea securității naționale a statului. Prin abordarea acestui subiect din diverse perspective disciplinare, a fost creat un tablou mai clar al analizei, evidențiindu-se gradul de cercetare și importanța acestui aspect în contextul securității naționale.

Problema științifică importantă soluționată constă în *determinarea* și cercetarea multidimensională a *sistemului național de securitate al Republicii Moldova, precum și elucidarea cadrului de modernizare a acestuia în contextul integrării europene, fapt care a determinat formularea unei fundamentări științifice în științele politice, pe acest segment de cercetare, precum și formularea unor propuneri în vederea consolidării securității naționale și aplicării depline a mecanismelor instituțional-funcționale de asigurare a securității*.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Această teză de doctor reprezintă o investigație științifică amplă și detaliată, concentrată pe studiul modernizării sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene. În literatura de specialitate din Republica Moldova, subiectul modernizării sistemului național de securitate a fost abordat în mod fragmentar și dispersat. Prin urmare, teza de doctor reprezintă o inițiativă de cercetare științifică sistematică a acestei problematici, realizând o analiză exhaustivă și coerentă a domeniului.

Caracterul inovator al acestei cercetări constă în sintetizarea conceptelor contemporane referitoare la sistemul național de securitate și modernizarea securitară, într-o manieră integrată și în scopul satisfacerii intereselor naționale ale statului. De asemenea, autorul își propune să prezinte importanța mandatului judecătoresc ca mecanism de asigurare a securității și să evalueze funcționalitatea sistemului național de securitate în procesul de modernizare. O altă componentă inovatoare a cercetării constă în realizarea unei analize cuprinzătoare a parametrilor de modernizare ai Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Totodată, autorul urmărește să evalueze riscurile, amenințările și vulnerabilitățile de securitate care au un impact asupra sistemului național de securitate.

Importanţa teoretică a lucrării. Teza de doctor în științe politice reprezintă o investigație detaliată, având un caracter teoretic și aplicativ, în cadrul căreia s-a realizat o examinare cuprinzătoare a modernizării sistemului național de securitate, cu un accent deosebit pe procesul desfășurat în Republica Moldova. Lucrarea subliniază importanța organelor securității statului în consolidarea securității naționale. Astfel, această teză poate servi ca referință în elaborarea politicilor privind asigurarea securității naționale.

Valoarea aplicativă a cercetării. Sub aspect aplicativ, teza de doctor reprezintă un studiu de factură interdisciplinară menit să contribuie la elucidarea stării sistemului național de securitate din Republica Moldova și căile de modernizare a acestuia în condițiile integrării europene a statului.

Materialele cuprinse în această teză au o valoare didactică semnificativă. Acestea pot fi utilizate în predarea cursurilor normative și speciale pentru disciplinele, precum Studii de securitate, Politologie, Istorie și Relații internaționale, atât în instruirea licențiaților, masteranzilor, cât și a doctoranzilor în instituțiile de învățământ superior. Astfel, aceste materiale pot servi drept resurse de învățare și de cercetare pentru studenți și cadre didactice, contribuind la îmbogățirea cunoștințelor și înțelegerea procesului de modernizare a sistemului național de securitate și a importanței acestuia în contextul securității naționale.

În mod general, cercetarea are beneficii pentru experții și teoreticienii specializați în domeniul studiilor de securitate și științelor politice, care sunt interesați de natura activității sistemului național de securitate și de impactul său asupra asigurării stabilității și securității naționale a statului. În mod specific, lucrarea reprezintă interes pentru colaboratorii organelor securității statului și funcționarii publici implicați în elaborarea politicilor naționale de securitate și apărare.

Rezultatele obținute în cadrul cercetării sunt benefice pentru dezvoltarea continuă a studiilor de securitate și, în special, contribuie la extinderea și aprofundarea cunoștințelor teoretice privind complexitatea securității naționale, având Republica Moldova ca exemplu.

Studiul poate fi de ajutor în dezvoltarea materialelor didactice destinate învățământului universitar și în elaborarea lucrărilor în domeniile istoriei, politologiei și relațiilor internaționale. Acesta poate fi valoros pentru profesori, studenți, liceeni, politicieni și pentru toți cei interesați de aspecte legate de securitatea națională.

Teza reprezintă o sursă monografică pentru cercetătorii din aceste domenii, care sunt preocupați de problema securității naționale. Rezultatele obținute pot servi drept referințe în cercetările ulterioare cu privire la această problemă, inclusiv în realizarea de monografii, teze de doctor și studii științifice. De asemenea, rezultatele pot fi utile în contextul activității didactice, inclusiv în elaborarea cursurilor universitare, manualelor și materialelor teoretice și practice utilizate în diferite niveluri de instruire în domeniul studiilor de securitate, istorie și teorie politică.

Aprobarea rezultatelor științifice. Investigaţia se înscrie în direcțiile de cercetare aprobate de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare și de Senatul Universității de Stat din Moldova. Lucrarea a fost realizată pe parcursul a 8 ani de studii la doctorat, fiind elaborată în cadrul Departamentului Științe Politice și Administrative al Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova.

Subiectele puse în discuție, compartimentele principale, concluziile și recomandările formulate în teză au fost prezentate la următoarele foruri științifice naționale și internaționale:

1. Conferința științifica-practică națională „Mandatul judecătoresc: probleme actuale de interpretare, legislație și practică” (Institutul Național de Informații și Securitate, Chișinău, 8 septembrie 2020);
2. Conferința științifică națională cu participare internațională Integrare prin cercetare și inovare (Universitatea de Stat din Moldova, 7-8 noiembrie 2019);
3. Conferința științifica-practică internațională „Aspecte interdisciplinare ale învățământului superior contemporan” (Universitatea Americană din Moldova, Chișinău, 10 mai 2018);
4. Conferința științifică internațională „Politici și practici ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne” (Universitatea „T. Șevcenko”, Tiraspol, 27 ianuarie, 2017);
5. International Scientific-practical conference „Current actual scientific issues of the modernity” (Tbilisi, Georgia, mai 2017).

6. Conferința internațională „Științe politice, relații internaționale și studii de securitate” (Universitatea L. Blaga, Sibiu, România, mai 2016);

7. Conferința internațională „Științe politice, relații internaționale și studii de securitate” (Universitatea „L. Blaga”, Sibiu, România, 23-25 mai 2014);

8. Conferință științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare (Universitatea de Stat din Moldova, 10-11 noiembrie 2014);

Publicaţii la tema tezei: Rezultatele cercetării au fost expuse în 17 articole și rezumate științifice, în publicații periodice și reviste științifice atât din Republica Moldova, cât și din România, Georgia, , printre care le vom menționa pe următoarele:

1. **MUNTEANU**, A. Evaluarea funcționalității sistemului național de securitate în procesul modernizării sale. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Revistă științifică trimestrială, Chișinău, nr. 1 (88), 2020, pp. 68-79. ISSN – 1812-2566 [138].

2. **MUNTEANU, A.** Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene. În: *Materialele Conferinței internaționale Științe politice, relații internaționale și studii de securitate*, Ediția 8, Sibiu: Ed. Universității ”L. Blaga”, 2014, pp. 456-462. ISSN 2343-7774 [139].

3. **MUNTEANU, A.** Consolidarea sistemului securității naționale în contextual aderării Republicii Moldova la Acordul de asociere a Uniunii Europene. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, Revistă științifică trimestrială. Chișinău, nr. 1 (LXXX), 2018, pp. 101-114. ISSN – 1812-2566 [140].

4. **MUNTEANU, A.** Evaluarea mandatului de securitate prin prisma importanței acestuia pentru Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. În: *Materialele conferinţei ştiinţifico-practice naționale “Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică”*, 8 septembrie 2020, Chișinău, pp. 31-39. ISBN 978-9975567831 [141].

5. **MUNTEANU, A.** Importanța modernizării sistemului securității naționale a Republicii Moldova în contextual evoluției sistemului de securitate internațională. În: *Conferința internațională AUM “Interdisciplinary aspects of contemporary higher education”*, 10 mai 1918. Chișinău, 2018, pp. 267-276. ISBN 2457-5550 [142].

6. **MUNTEANU, A.** Mandatul de securitate ca mecanism de asigurare a securității: experiența națională și practici internaționale. În: *Studii naționale de Securitate. Revistă ştiinţifico-practică*, nr. 1 (1), 2020, pp. 229-243. ISSN 2587-3822 [143].

7. **MUNTEANU, A.** Parametrii modernizării Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, Revistă științifică trimestrială. Chișinău, nr. 4 /LXXXVII), 2019, pp. 122-130. ISSN – 1812-2566 [144].

8. **MUNTEANU, A.** Sistemul informațional în Republica Moldova: modernizarea acestuia în urma integrării europene a țării. În: *Studia Universitates Moldavie.* Chișinău: CEP, USM, 2014, nr. 8 (78), pp. 30-35 [145].

9. **MUNTEANU, A.** Transformarea organelor securităţii statului în procesul de modernizare a țării. În: *Conferința Națională cu participare internațională integrare prin cercetare si inovare*, 10-11 noiembrie 2014. Chișinău, Republica Moldova, 2014, vol. 1, Științe sociale, pp. 186-189. ISBN 978-9975-149-51-84 [146].

10. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Cadrul legislativ al sistemului național de securitate. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Conferința științifică națională cu participare internațională, 7-8 noiembrie 2019. Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 100-102. ISBN 978-9975-149518 [147].

11. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Consolidarea securității naționale a Republicii Moldova în contextual fluxului migrațional internațional. În: *Politici și practice ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne*. Conferință științifică internațională, 27 ianuarie 2017. Tiraspol, 2017, pp. 122-127 [148].

12. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Manifestarea sistemului organelor de securitate în unele state de interes pentru Republica Moldova (România, Ucraina, Federația Rusă). În: *Materialele conferinţei ştiinţifico-practice naţionale "Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică",* 8 septembrie 2020. Chișinău: PrintCaro, pp. 88-104. ISBN 978-9975567831 [149].

13. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Sistemul organelor securității statului Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței internaționale Științe politice, relații internaționale și studii de securitate*. Sibiu: Ed. Universității "L. Blaga", 2016, pp. 351-356. ISSN 2343-7774 [150].

14. **MUNTEANU, A.,** HÎRBU, D. Consolidarea sistemului național de securitate în contextul politicilor de securitate comunitară: parteneriat și colaborare. În: *Studii naționale de Securitate. Revistă ştiinţifico-practică*. 2020, nr. 1 (1), pp. 138-155. ISSN 2587-3822 [151].

15. **MUNTEANU, A.,** KURTSKHALIA, A., BENCHECI, M. Impactul reformării organelor securității statului Republica Moldova asupra conștiinței cetățenilor. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale dedicate celei de a 20-a aniversări a FRIŞPA*. Chișinău: CEP USM. 2015, pp. 87-95. ISBN 978-9975-717212 [152].

16. **MUNTEANU, A,** BENCHECI, M. Modernizing the customs authorities of the Republic of Moldova. În: *International scientific-practical conference "Current Actual Scientific Issues of Modernity"*. Tbilisi, Georgia, 2017, pp. 34-48. ISBN 978-9941465966 [282].

17. **MUNTEANU, A.** Modernization of the national security system of the Republic of Moldova: achievements and perspectives. In: *STUDIA SECURITATIS Security Studies Magazine*. 2020, V. XIV No. 1, pp. 69-83. ISSN: 1843-1925 [283].

18. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. The customs institutions of Moldova. În: *Integrare prin cercetare şi inovare*. Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională, 9-10 noiembrie 2017. Chişinău, pp.325-329. ISBN 978-9975717014 [284].

19. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. The evolution of legislative dimension of national security policy. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică),* Revistă ştiinţifică trimestrială. Chişinău, nr. 4 /LXXXVII), 2019, pp. 13-22. ISSN – 1812-2566 [285].

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, sistem național de securitate, modernizare, integrare europeană, sistemul securității naționale, securitate națională, mediu de securitate, organe ale securității statului.

Volumul și structura tezei. Teza ”Modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene*”* este constituită din adnotări (în limbile română, engleză și rusă), lista abrevierilor utilizate în teză, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 326 de titluri, 168 de pagini text de bază, Declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului.

În **introducere** este evidențiată actualitatea și importanța studiului privind modernizarea sistemului național de securitate. Acest compartiment elucidează scopul și obiectivele cercetării, descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor supuse investigațiilor principale de cercetare înaintate cu titlu de ipoteză de lucru, suportul metodologic și teoretico-ştiinţific al investigației, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică soluționată, valoarea aplicativă a cercetării, se descrie aprobarea rezultatelor cercetării realizate de autor prin participare la diferite forumuri științifice naționale și internaționale.

În **capitolul 1,** întitulat „**Abordări istoriografice și conceptual-teoretice privind conexiunea dintre modernizare, sistem național de securitate și integrare europeană”** este realizată o cercetare teoretică și istoriografică a *modernizării sistemului național de securitate* și *integrării europene*, care nu a putut fi realizată eficient fără o analiză temeinică din perspectivă sistemică a categoriilor teoretice ce conturează aceste fenomene. Au fost tratate pe larg aspecte categoriale precum sistemul național de securitate și organele securității statului, Strategia securității naționale, mijloacele și politicile de securitate, obiectivele politicii de securitate națională, mediul de securitate etc.

Capitolul 2, întitulat **„Dimensiunile politico-instituționale ale modernizării sistemului național de securitate”** prezintă un interes științific și practic deosebit, fiind consacrat analizei

contextului structural al sistemului național de securitate în condițiile modernizării sale, precum și relevanței modernizării Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova.

Un rol deosebit revine polemicilor din teoria și practica studiilor de securitate cu privire la specificul modernizării sistemului național de securitate în statele din vecinătatea Republicii Moldova - România și Ucraina, motiv pentru care acestui subiect i-a fost consacrat un paragraf separat.

Capitolul 3 ”Mecanisme instituțional-funcționale de modernizare a sistemului național de securitate” reflectă rezultatele cercetării privind semnificația funcționalității sistemului național de securitate în condițiile modernizării. Un rol deosebit la elaborarea acestui compartiment a fost atribuit evaluării funcționale a sistemului național de securitate în procesul modernizării, al consolidării sistemului național de securitate în contextul dimensiunilor de securitate comunitară, a mandatului judecătoresc ca mecanism de modernizare a sistemului național de securitate. La finalul capitolului au fost reliefate riscurile, amenințările și vulnerabilitățile de securitate cu impact asupra sistemului național de securitate.

Compartimentul „Concluzii generale și recomandări” reprezintă o generalizare a argumentelor, ideilor și constatărilor prezentate pe parcursul investigației științifice, a principalelor rezultate obținute, precum și nuanțarea ansamblului propunerilor formulate în domeniul supus cercetării.

CAPITOLUL 1. ABORDĂRI ISTORIOGRAFICE ȘI CONCEPTUAL-TEORETICE PRIVIND CONEXIUNEA DINTRE MODERNIZARE, SISTEM NAȚIONAL DE SECURITATE ȘI INTEGRARE EUROPEANĂ

Demersul științific realizat de autor la subiectul modernizării sistemului național de securitate include *analiza istoriografică* și *teoretico-metodologică* a sistemului național de securitate și a modernizării acestuia la etapa actuală, precum și impactul politicii de integrare europeană asupra acestui proces. Pornim de la *premisa* că la etapa actuală indexul de referință pentru asigurarea securității și stabilității naționale în societățile democratice este *sistemul național de securitate*, care înglobează *sistemul de securitate națională,* cu creșterea rolului valoric al societății civile ca componentă de sistem și al comunicării strategice dintre organele centrale ale statului, societatea civilă și organele securității statului în vederea elaborării și aplicării politicilor de securitate și apărare. În acest context, autorul va demonstra necesitatea extinderii în uzul științific al studiilor de securitate a termenului ”sistem național de securitate”.

În primul subcapitol al lucrării se expune studiul istoriografic al subiectului și obiectului cercetării. Explorând evoluția subiectului în cadrul cercetărilor anterioare, se examinează perspectivele teoretice utilizate în studiile relevante. Scopul este de a oferi o înțelegere aprofundată a contextului istoric și teoretic al modernizării sistemului național de securitate.

Al doilea subcapitol se centrează pe abordările conceptual-teoretice referitoare la modernizare, sistem național de securitate și derivatele lui, în contextul procesului de integrare europeană a unui stat. Aici se examinează conceptele-cheie și teoriile relevante care ghidează înțelegerea modernizării sistemului național de securitate, având ca scop clarificarea conceptelor și identificarea legăturilor teoretico-practice între modernizare, sistem național de securitate și integrarea europeană.

Aceste două subcapitole reprezintă un suport esențial pentru înțelegerea complexității și importanței modernizării sistemului național de securitate în contextul integrării europene. Prin abordarea istoriografică și conceptual-teoretică, lucrarea contribuie la dezvoltarea cunoștințelor în domeniu și oferă o bază solidă pentru analiza și cercetarea ulterioară a subiectului.

1.1. Analiza conceptelor de *sistem național de securitate, modernizare* și *integrare europeană*: studiu istoriografic

Realizarea unui studiu științific joacă un rol esențial în analizarea surselor bibliografice relevante din domeniul cercetării. Prin studierea detaliată a opiniilor, concepțiilor și fundamentelor teoretice existente în acest domeniu, se deschide posibilitatea realizării unei sistematizări, tragerii de concluzii și verificări a propriei ipoteze, precum și formularea unor abordări distinctive referitoare la sistemul național de securitate și modernizarea acestuia în Republica Moldova în contextul integrării europene a statului. Importanța studiului este determinată nu doar de considerentele conceptual-teoretice, ci și de valențele conceptuale și aplicative, având în vedere că modernizarea sistemului național de securitate impune necesitatea dezvoltării unor mecanisme și instrumente viabile pentru abordarea acestei probleme.

Atunci când cercetările specializate dezvoltă un sistem de evaluare a nivelului de securitate națională, se impune a scoate în evidență următoarele aspecte: sistemul de indicatori ai valorii securității, criteriile de evaluare, coeficientul de valoare și importanță a securității, indicele de evaluare și formula de calcul asociată securității. Acestea pot varia între diferitele componente ale sistemului național de securitate și componente similare din alte state, deoarece își diversifică standardele de securitate în funcție de cultura și sistemul lor instituțional [313, p. 174].

Cert este că abordarea sistemului național de securitate în literatura de specialitate diferă la cercetătorii din Occident de cei din unele state ex-sovietice. Acest fapt este argumentat, în primul rând, de diferențele conceptuale dintre școala politologică occidentală și cea post-sovietică. Meritul primului grup de autori este acela că au realizat unele studii empirice, consacrate proceselor de democratizare din statele în dezvoltare și identificării unor legități, clasificări și trăsături specifice pentru diferite sisteme politice. Școala politologică din statele post-sovietice constituită cu mult mai târziu a avut posibilitatea de a sistematiza studiile realizate în Occident, punând bazele conceptuale, teoretico-metodologice și structurale ale politicii de securitate promovate în plan intern. Totuși, în această școală diferența dintre sistemul național de securitate și sistemul securității naționale este vădit diminuată, punându-se accent pe rolul organelor securității statului.

Interesul pentru problema securității în comunitatea științifică a fost subiectul unor ample dezbateri de-a lungul mai multor secole. Originea conceptelor privind securitatea se poate regăsi în lucrările filosofilor și gânditorilor antici, care considerau securitatea ca fiind o condiție caracterizată prin absența pericolului din mediul extern. Ulterior, în secolul al XII-lea, înțelegerea esenței securității s-a extins către evaluarea securității la nivel spiritual prin unitatea

cu Dumnezeu. În perioada Renașterii, securitatea socială a fost definită ca egalitate și colaborare, iar principala amenințare a fost considerată a fi discrepanța dintre cultură și politică. Filosofii din perioada modernă, cum ar fi T. Hobbes, B. Spinoza, J. Locke, F. Bacon, au acordat o atenție deosebită rolului guvernării în asigurarea securității naționale, considerând interesul public și securitatea statului ca fiind interconectate. În aceeași perioadă, a fost introdus conceptul de cultură a siguranței. Epoca Iluminismului, prin reprezentanții săi precum J. Rousseau, Voltaire, D. Diderot, P. Holbach, a recunoscut importanța securității personale ca parte integrantă a securității întregii societăți, inclusiv siguranța publică și bazele securității internaționale. Filosofii germani din secolele XVIII-XIX, precum I. Kant, I. Fichte, G. Hegel și alții, au adus o contribuție semnificativă la dezvoltarea ideilor despre securitatea națională și rolul statului. În secolele XIX și începutul secolului XX, influența predominantă asupra percepției securității a provenit din diverse doctrine politice (marxism, socialism etc.), precum și teorii și concepte sociologice (teoria solidarității, teoria progresului social, conceptul socio-instituțional etc.). Acest lucru a dus la accentuarea examinării condițiilor de siguranță publică bazate pe principiile compromisului social, acțiunii colective și egalității sociale. La sfârșitul secolelor XX și începutul secolului XXI, dezvoltarea ideilor despre securitate în domeniul științelor sociale și umaniste a generat mai multe abordări fundamentale ale acestui concept [278, p. 12].

Studierea diverselor abordări ale securității naționale, a formelor ei de expresie prin alte categorii științifice ale disciplinelor social-politice și filosofice arată că o largă răspândire au obținut două direcții de cercetare. Conform primei direcții (S. Brown, B. Brody, W. Lippman, N. Caplan, H. Morgenthau, S. Hoffman), securitatea națională și categoriile ei derivate sunt studiate prin prisma intereselor naționale. Reprezentanții celei de a doua direcții de cercetare (A. Wolfers, C. Norr, F. Treger, D. Cauffman ș.a.) pun securitatea națională în raport cu sistemul valorilor de bază ale societății [90, p. 136].

Analiza istoriografică a conceptului de securitate evidențiază patru direcții majore în dezbaterea categorială a acestuia. Prima direcție se concentrează pe problemele de definiție, în timp ce cea de-a doua abordează dezbaterile conceptuale în jurul securității. A treia direcție se concentrează pe problemele de aplicare a securității în contextul european, în timp ce a patra examinează funcționarea conceptului în regiunile extra-europene și la nivel global. *Conceptualizarea științifică a procesului de modernizare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene se încadrează în direcțiile 3 și 4 de dezvoltare conceptuală a securității.* În acest context, menționăm rolul adaptării abordării conceptual-practice a termenului *securitate națională* inclus în legislația națională la cel de *securitate europeană,* rolul UE fiind cel care atribuie o nouă calitate acestui subiect [272, p. 23].

În același timp, ceea ce rămâne contestat este tipul de logică de securitate implementată la nivelul UE și care domenii de politică sunt încorporate în securitatea europeană [206, p. 94]. Cu toate acestea, rămâne încă o dispută în ceea ce privește tipul de logică de securitate implementată la nivelul UE și domeniile de politică încorporate în conceptul de securitate europeană, care reprezintă un subiect de dezbatere continuă în sfera securității și reflectă diversitatea perspectivelor și priorităților naționale și regionale în cadrul Uniunii Europene și dincolo de aceasta. În același timp, din cercetările privind securitatea europeană [221], [226] rezultă că există patru domenii-cheie ale misiunii de securitate, care au o contribuție europeană valoroasă (protejarea împotriva terorismului și infracționalității, asigurarea securității infrastructurilor și serviciilor publice, protejarea frontierelor și restabilirea securității în situații de criză), precum și trei domenii transversale (integrarea și interoperabilitatea sistemelor de securitate, securitatea și societatea, coordonarea și organizarea cercetării în domeniul securității) [206, p. 102]. Considerăm, că aceste aspecte sunt necesare a fi regăsite și în studiile naționale cu referire la securitatea națională.

În comunitatea științifică internațională, sistemul național de securitate este analizat prin intermediul componentelor, caracteristicilor și parametrilor săi descriptivi. Un important exponent al studiilor de securitate este cercetătorul R. Kaplan, care a contribuit semnificativ la acest domeniu prin mai multe lucrări fundamentale. În lucrarea sa întitulată „Measuring Peace: Principles, Practices, and Politics", se explorează conceptul de securitate în lumina necesității de a menține pacea într-un stat. Autorul susține că eforturile de menținere a păcii sunt îngreunate de absența unor metode eficiente de evaluare a progresului de către guvernele responsabile. Acesta afirmă că este necesară o evaluare mai riguroasă pentru consolidarea păcii și asigurarea securității, având la bază o înțelegere mai profundă a culturii locale, a istoriei și a dinamicii unui conflict [260]. Lucrarea editată de R. Kaplan, întitulată „Exit Strategies and State Building", explorează provocările majore asociate cu încheierea operațiunilor internaționale de consolidare a statului și cerințele pentru asigurarea securității naționale și menținerea păcii. Această lucrare oferă o perspectivă unică a criticii intervenției militare și politice străine. Editorul concluzionează că strategiile de ieșire din conflict și de construire a statului reflectă o perspectivă nouă asupra unei probleme care nu este doar de natură academică, ci reprezintă și o preocupare importantă în contextul politicii globale [258]. O altă lucrare importantă în domeniul analizei securității internaționale, elaborată de cercetătorul R. Kaplan, este „International Governance of War-Torn Territories: Rule and Reconstruction". În această lucrare, autorul examinează mecanismele de asigurare a securității în teritoriile distruse de război. Cartea reprezintă un studiu al experiențelor de administrare internațională a teritoriilor afectate de

conflicte armate. Sunt analizate caracteristicile acestor operațiuni – mandatele, structurile și puterile lor – și se disting de experiențele istorice și contemporane referitoare la menținerea păcii, tutelă și ocupație militară. De asemenea, se evaluează eficacitatea administrațiilor internaționale și se discută provocările cheie operaționale și politice care apar în aceste contexte. Lucrarea reflectă, de asemenea, implicațiile politice ale acestor experiențe și recomandă reforme în domeniul securității. R. Kaplan introduce termenul de „administrație internațională" și îl diferențiază de menținerea păcii, construirea statului, a națiunii și ocupația militară [259].

Preocuparea cercetătorului H. D. Lasswell în domeniul științific al securității constă în asigurarea securității prin protejarea statului împotriva inamicilor. Această temă centrală este evidențiată în mod expres și prin titlul lucrării, care se concentrează pe „securitatea națională". Titlul nu distorsionează conținutul. Într-o măsură mult mai mare decât alți autori, H. D. Lasswell subliniază securitatea și acordă mai puțină atenție discuțiilor privind interacțiunea dintre securitate și libertate. Cu toate acestea, în lucrare este prezentată o tendință de analiză a raportului dintre securitate și libertate ca și cum ar fi două concepte opuse, sugerând că, cu cât securitatea este mai mare, cu atât libertatea este mai mică, și invers [266].

O altă lucrare în care se analizează raportul dintre libertate și securitatea națională este cea a cercetătorului J. O'Brian „National Security and Individual Freedom" [288]. Autorul susține că „dorința omniprezentă de securitate cu orice preț pune în pericol însăși democrația". Conform lui J. O'Brian, schimbările în atitudinea noastră față de guvernare și legislație amenință libertățile tradiționale. Dânsul sugerează că „conștiința și curajul liderilor americani pot reînvia sentimentul public de *fair-play* și pot impune o revizuire practică a programului de securitate. Odată ce liderii reacționează la această criză, se poate anticipa că cetățenii vor adopta o atitudine mai sensibilă în elaborarea unui program de securitate în conformitate cu valorile americane, conform concluziilor cercetătorului".

Sistemul național de securitate este analizat în studiile de securitate și prin prisma dimensiunii securității politicii externe ale sale. Un reputat cercetător pe acest palier a fost H. Kissinger. În lucrarea sa „Diplomația" [91], savantul, ca un mare adept al școlii realiste a relațiilor internaționale, se concentrează în mod intens asupra conceptelor de echilibru de putere în Europa înainte de Primul Război Mondial, rațiunea de stat și realpolitik în contextul relațiilor diplomatice de-a lungul timpului. H. Kissinger aduce critici la adresa tacticii diplomatice contra-realiste ale securității colective, care au fost dezvoltate în cadrul Cartei Societății Națiunilor și la conceptul de autodeterminare, care a fost un principiu al Ligii Națiunilor. Autorul examinează, de asemenea, utilizarea argumentelor referitoare la sferele de influență prezentate de Uniunea Sovietică în Europa de Est și de Sud după al Doilea Război Mondial, argumente care continuă să

fie relevante în relațiile externe ruse contemporane, inclusiv în cazul Ucrainei, Georgiei și altor foste state sovietice din Asia Centrală. În concluzie, lucrarea susține că, „după Războiul Rece, SUA ar trebui să adopte un stil de realpolitik în stil european și să renunțe la idealismul wilsonian, considerând că este o necesitate pentru supraviețuirea țării". Cu toate acestea, se avertizează că realpolitik nu reprezintă o soluție universală pentru toate disputele diplomatice sau politice [91].

O altă lucrare importantă pe segmentul securității internaționale elaborată de H. Kissinger este "Does America Need a Foreign Policy?: Toward a Diplomacy for the 21st Century" [262]. H. Kissinger, în calitatea sa de fost secretar de stat, se implică într-un mod ambițios prin prezentarea unei reforme complete a politicii externe a SUA. Potrivit autorului, politica externă recentă a SUA a devenit periculos de ad-hoc, reprezentând un răspuns pașnic la provocări pe măsură ce apar. În schimb, este necesară o abordare caracterizată de subtilitate ideologică și strategie pe termen lung, pe care H. Kissinger o propune. Autorul examinează provocările extinse cu care se confruntă SUA și omenirea, de la globalizare, promisiuni și consecințele acesteia, până la intervenții umanitare, precum cele din Somalia și Kosovo. În alte capitole, H. Kissinger oferă recomandări cu privire la modul în care SUA ar trebui să abordeze diferite regiuni ale lumii: Europa, emisfera vestică, Asia, Orientul Mijlociu și Africa. Ideea centrală a autorului este că fiecare regiune este unică și, în consecință, politica externă a SUA trebuie să se adapteze. De exemplu, alianța cu Europa reprezintă fundamentul politicii externe a lui H. Kissinger pentru SUA, și el avertizează că acest stat trebuie să se asigure că Comunitatea Europeană rămâne un partener politic, nu un concurent.

Un alt reputat cercetător care analizează securitatea națională a statelor prin prisma realismului politic configurat la relațiile internaționale și securitatea internațională este H. Morgenthau. În lucrările sale fundamentale, precum *Scientific Man vs. Power Politics* (1946), *In Defense of the National Interest* (1951), *Dilemmas of Politics* (1958), *The Purpose of American Politics* (1960), *Politics in the Twentieth Century* (1962), and *Truth and Power* (1970), el abordează diverse aspecte ale securității naționale. În monografia „Peace, Security, & the United Nations" [276] introduce conceptul de realism politic, prezentând o viziune realistă asupra politicii puterii. Acest concept a avut un rol major în politica externă a SUA, ceea ce a făcut ca aceasta să exercite o putere globală în perioada Războiului Rece. În lucrările sale, H. Morgenthau susține că, deși există diverse variante ale realismului, toate se bazează pe conceptele fundamentale ale interesului național și luptei pentru putere. Potrivit acestei perspective, statele există într-un sistem internațional anarhic în care sunt dependente de propriile lor capacități sau putere pentru a-și promova interesele naționale. Supraviețuirea

statului, inclusiv a oamenilor, a sistemului politic și a integrității teritoriale este considerată cel mai important interes național.

În lucrarea „Securitatea și relațiile internaționale", elaborată de cercetătorul E. Kolodziej, se realizează o analiză conceptuală a fenomenului securității. Autorul examinează principalele școli de gândire care abordează securitatea și se află în competiție între ele. Lucrarea pune bazele evaluării a șapte școli de gândire și practici ale securității. În primul capitol, se prezintă o concepție extinsă a securității și se face o distincție clară între securitate și relațiile internaționale. Se afirmă că „securitatea este creată de oameni și include atât utilizarea forței și amenințării coercitive din partea acestora, cât și transformarea acestor schimburi, care pot fi caracterizate de violență reală sau potențială. O teorie cuprinzătoare și credibilă a securității trebuie să includă și mijloacele și strategiile nonviolente concepute și utilizate de actori pentru a reduce și depăși motivațiile utilizării forței și amenințării în soluționarea conflictelor și promovarea cooperării" [263].

Cercetătorii Jeffrey Alexander și Paul Colomy analizează aspectele modernizării în ceea ce privește dimensiunile securității. Ei încearcă să reintroducă în teoria sociologică un concept revizuit al diferențierii securității, care ia în considerare acțiunile grupurilor și mișcărilor sociale și impactul acestora asupra securității. Pe de altă parte, savanții europeni Ulrich Beck și Anthony Giddens se concentrează asupra unei noi descrieri a proceselor de modernizare, numindu-le „modernizare reflexivă". Această abordare sugerează că procesul de modernizare nu este o simplă evoluție a progresului, ci unuia în care se pot identifica și riscuri majore de securitate. Prin urmare, cercetătorii evidențiază necesitatea de a aborda aspectele legate de securitate în contextul transformărilor sociale și proceselor de modernizare în societatea contemporană [236]. Teoria modernizării subliniază nu numai procesul schimbării în interiorul dimensiunilor securității naționale, ci și răspunsurile la această schimbare.

Pentru analiza istoriografică a tezei de doctorat sunt importante și lucrările elaborate în domeniul procesului de integrare europeană. Aici putem remarca cercetătorul M. Gilbert cu lucrarea „European integration" [246], care reprezintă standardul pentru istoria concisă a Uniunii Europene. Autorul oferă o narațiune clară și echilibrată a procesului de integrare europeană, acoperind perioada de la începuturi și până în prezent, plasându-l într-un context mai larg al istoriei postbelice. M. Gilbert analizează evoluțiile și evenimentele-cheie care au marcat parcursul Uniunii Europene, oferind o percepere explicită a acestui proces. În concluzie, M. Gilbert ia în considerare viitorul Uniunii Europene, ținând cont de starea de criză cu care se confruntă Uniunea Europeană în prezent. Recesiunea globală, criza refugiaților și Brexit-ul sunt factori semnificativi care au afectat Uniunea Europeană. Autorul reflectă asupra impactului

acestor provocări vizând viitorul Uniunii Europene și explorează posibilele direcții și soluții pentru Uniunea Europeană în fața acestor provocări actuale.

Studiul „Highs and Lows of European Integration" [273] a grupului de autori L. Antoniolli, L. Bonatti, C. Ruzza analizează criza actuală a Uniunii Europene, examinând originile și consecințele acesteia. De asemenea, se explorează dimensiunea externă a Uniunii Europene, inclusiv ajutorul european pentru dezvoltare, procesul de extindere în Balcani și sistemul de sancțiuni externe. De asemenea, autorii analizează schimbarea instituțională în UE, cu focusarea pe criza statului de drept și integrarea diferențiată ca o posibilă soluție. Aspectul unui sistem de stat de drept pe mai multe niveluri ale Uniunii Europene este, de asemenea, abordat în studiu. În lucrare se susține că criza financiară din 2008 a avut un impact semnificativ asupra Uniunii Europene și că succesul partidelor și mișcărilor populiste a afectat compoziția, agendele și cultura politică a actorilor instituționali europeni. Respectivul efect negativ a fost reflectat și în perspectiva actorilor statali care interacționează cu aceștia, afectându-le oportunitățile și strategiile de finanțare.

În lucrarea „European Integration and Political Conflict" [239] se argumentează că „Europa a cunoscut cea mai radicală realocare a autorității care a avut loc vreodată în timp de pace, dar conflictele ideologice care vor surveni ca urmare abia acum devin evidente. Această lucrare își are originea în eforturile unui grup de savanți de a investiga modelele conflictului, care au apărut din integrarea europeană. În loc să împărțim Europa pe state, autorii examinează un grup social – cetățeni, partide politice naționale, mișcări sociale, grupuri de interese, membri ai Uniunii Europene, Parlamentul și partidele politice europene – pentru Uniunea Europeană în ansamblu". În lucrare sunt aduse mai multe tipuri de date, inclusiv sondajele Eurobarometrului, manifeste de partid, evaluări ale experților de partid etc.

În lucrarea „The State of the European Union. Fault Lines in European Integration" se abordează diverse subiecte legate de starea actuală a integrării europene, precum politica europeană de azil, politica externă europeană și guvernanța economică. „În contextul luptei cu criza financiară și economică, care a afectat Uniunea Europeană în ultimul deceniu, în volum se examinează efectele multiple pe care gestionarea acestor crize predominante le are asupra alinierii viitoare a procesului de integrare europeană. În opinia autorilor, eforturile de depășire a crizei financiare și economice au avut consecințe semnificative în cadrul statelor membre europene, afectând în mod profund aspecte sociale, economice și politice și punând sub semnul întrebării alinierea instituțională, legitimitatea democratică și coerența economică a Uniunii Europene" [312].

O importantă lucrare pe segmentul dimensiunilor securității europene este cea a autorului D. Troitino „European Integration: Building Europe” [305]. Scopul principal al acestei lucrări este de a oferi o înțelegere a procesului de integrare europeană și, implicit, a Uniunii Europene actuale care a rezultat din acest proces. Deoarece în discuție este un proces complex care acoperă mai multe domenii diferite, studiul se concentrează pe principalele domenii în care integrarea a fost stabilită, cum ar fi politica, economia, dreptul și aspectele sociale. Prin abordarea comprehensivă a acestor domenii, se oferă suficiente cunoștințe pentru a înțelege procesul și pentru a dezvolta o perspectivă proprie vizând respectivul domeniu. Fiecare capitol al lucrării a fost dezvoltat independent și, prin urmare, poate fi citit separat pentru a înțelege un subiect, o politică sau o problemă specifică în cadrul Uniunii Europene.

Cercetătoarea C. Morari, în lucrarea „Dimensiunile externe și interne în procesul de integrare europeană. Cazul Republicii Moldova” [136], susține că în Republica Moldova există o incertitudine teoretico-metodologică în abordarea securității naționale, iar această incertitudine este amplificată de alte două variabile. La nivel teoretic, se constată absența unei școli naționale de tradiție în domeniul studiilor de securitate, ceea ce duce la lipsa unor lucrări fundamentale în acest domeniu complex și menține un vid teoretic. La nivel practic, se constată lipsa unei expertize eficiente în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor publice în sectorul național de securitate. Lipsa de expertiză afectează capacitatea Republicii Moldova de a dezvolta și implementa politici eficiente în domeniul securității naționale. În perioada sovietică, sfera securității naționale era responsabilitatea centrului unional, ceea ce a contribuit la o lipsă de dezvoltare a expertizei la nivel național [90, p. 136].

Prin analiza unor lucrări științifice relevante din România și Republica Moldova, se constată că există un accent deosebit pe studiile care se concentrează asupra sistemului național de securitate. Respectivele studii explorează evoluția sistemului menționat și analizează funcționalitatea elementelor instituționale și funcționale care îl compun, precum și dimensiunile sale. Această abordare are ca scop înțelegerea modului în care sistemul național de securitate funcționează, cum este influențat de factori interni și externi și cum poate fi îmbunătățit pentru a răspunde mai eficient provocărilor de securitate. Prin aceste analize, se urmărește să se dezvolte o bază teoretică și practică solidă pentru gestionarea și consolidarea securității naționale în România și Republica Moldova.

Lucrările cercetătorilor din România abordează într-un mod complex subiectele referitoare la securitatea națională și modernizarea organelor securității statului. Interesul mediului academic român pentru respectivele subiecte arată că statul are tendința de a se manifesta ca un actor important în asigurarea stabilității propriului sistem național de securitate.

Astfel, se observă o valorificare a rezultatelor cercetărilor privind sistemul național de securitate, elaborat sau coordonat de către cercetători precum F. Coldea, G.-C. Maior, C. Moștoflei, D. C. Mâță, C. Avram, M. Zulean, L. A. Ghica și alții.

Cercetătoarea C. Avram în lucrarea „Intelligence și arta guvernării" susține că „politica de securitate națională face parte din politicile publice, de aceea, în mod incontestabil, serviciile de intelligence au intrat astăzi în spațiul public, începând să caute, să analizeze și să anticipeze problemele de natură politică, economică, socială și militară" [12, p. 24]. Autoarea argumentează că una dintre „avantajele" serviciilor de informații este confidențialitatea. „Confidențialitatea asigurată de respectivele servicii le permite să își desfășoare activitățile, într-o oarecare măsură, fără a fi nevoite să își prezinte realizările sau eșecurile în fața opiniei publice, în contrast cu alte departamente guvernamentale. De asemenea, spre deosebire de tendința de descentralizare a autorităților publice către structuri regionale, serviciile de informații se bazează pe reguli care promovează concentrarea și centralizarea, atât la nivel organizațional, cât și în ceea ce privește accesul la documentele secrete. Prin urmare, aplicarea și eficientizarea comunităților informative în concordanță cu principiile democratice reprezintă o abordare complexă, care necesită ajustări constante și adaptare la noile provocări globale" [12, p. 114].

Totodată, analizând subiectul organelor securității statului, putem observa o discrepanță în terminologia utilizată în literatura de specialitate din România și Republica Moldova. În timp ce autorii din Republica Moldova preferă termenii „autorități de securitate" sau „organele securității statului", autorii români utilizează conceptele de „servicii de informații" sau „servicii de intelligence". Această diferență de terminologie poate reflecta variații în perspectiva și abordarea subiectului în cele două state. Lucrarea enunțată supra „Intelligence și arta guvernării" explorează acest domeniu și analizează importanța serviciilor de informații în procesul de guvernare [12]. Autoarea investighează principiile de funcționare ale organizațiilor de informații și contribuția acestora la realizarea conceptului de „bună guvernare" definit de Uniunea Europeană. „Impactul globalizării asupra domeniului informațiilor este analizat în contextul evoluțiilor mondiale, examinând modul în care informațiile se adaptează ca metodă de analiză și de reacție la provocările generate de globalizare. Centrul de greutate al activității de informații și rolul său în furnizarea de informații pentru guvernare se concentrează pe analiza surselor multiple și pe rolul structurilor de informații în avertizarea timpurie în toate domeniile care contribuie la buna guvernare. Pornind de la premisa că securitatea este un bun public rezultat din politicile publice guvernamentale, autorul abordează politica de securitate ca o componentă a acestor politici care implică atât avantaje, cât și responsabilități pentru guvern".

Pentru a rămâne relevante și a-și îndeplini cu succes misiunile, structurile de securitate trebuie să fie învățate să se reinventeze în permanență, să se adapteze și să evolueze la fel de rapid ca amenințările pe care le întâmpină. Simplul proces de reorganizare sau restructurare nu mai este suficient, fiind necesară o schimbare de mentalitate care să influențeze comportamentul celor implicați în implementarea noilor politici și practici, precum și o modificare a procedurilor ce vor permite adaptarea continuă și dinamică, bazată pe o cunoaștere și înțelegere profundă a riscurilor și adversarilor, în scopul contracarării acestora [38, p. 60].

Experiența istorică a demonstrat că, deseori, interesul pentru securitatea națională a fost folosit pentru a justifica abuzuri împotriva indivizilor sau comunităților. Cu toate acestea, nu ar trebui să existe un conflict între securitate și libertate. De fapt, există un consens că exercitarea anumitor drepturi poate fi restrânsă în interesul protejării securității naționale. În discursul contemporan privind drepturile omului, se caută să se redefinească conceptul de securitate națională prin găsirea unui echilibru între necesitatea de a proteja valorile sociale esențiale ale națiunii și imperativul de a garanta exercitarea drepturilor și intereselor fundamentale ale fiecărui individ. Lucrarea lui D. C. Mâță, întitulată „Securitatea națională. Concept. Reglementare. Mijloace de ocrotire", analizează mecanismele de interacțiune dintre dimensiunile protecției juridice a drepturilor omului și securitatea națională, în vederea identificării unui echilibru între aceste două aspecte [129, p. 10].

Cercetătorul român G. C. Maior se încadrează în categoria creatorilor unei noi culturi strategice, abordând probleme concrete legate de strategie militară și geopolitică. Această nouă cultură se definește prin capacitatea de a analiza și înțelege aspecte care par inițial inaccesibile sau de neconceput, în conformitate cu expresia celebră a lui H. Kahn: „A gândi strategic înseamnă să ai capacitatea de a gândi ceea ce este de negândit" [125, p. 8].

L. A. Ghica și M. Zulean, cercetători români, avansează în lucrările lor asupra securității naționale de la conceptul de „sistem" la cel de „complex de securitate". Potrivit lor, „complexul de securitate" reprezintă un grup de state în care preocupările majore de securitate sunt interconectate într-o măsură atât de mare încât problemele lor de securitate națională nu pot fi eficient tratate separat. În comparație cu subsistemul regional sau sistemul subordonat, care implică abordarea comună a unor state apropiate geografic pe baza unui singur criteriu, complexul de securitate pune accentul pe existența unei interdependențe semnificative între participanți. În acest context, se subliniază că aceste interdependențe nu se limitează doar la aspecte militare, diplomatice sau politice, ci pot fi manifestate și în planul social, economic sau al securității mediului [67, p. 108]. Lucrarea acestor autori, întitulată „Politica de securitate națională: concept, instituții, procese", acordă o atenție echilibrată atât aspectului teoretic, cât și

celui practic al securității. Aceasta analizează politica de securitate națională ca un domeniu al politicilor publice și evidențiază importanța consolidării controlului democratic asupra serviciilor de informații. Lucrarea subliniază în mod specific necesitatea de a distinge între securitatea națională și securitatea regimului. Securitatea națională se referă atât la protecția statului, cât și la protecția drepturilor omului și cetățenilor săi. În contrast, securitatea regimului este dependentă de protejarea unui regim semi autoritar față de propria populație [67, p. 191]. În lucrare se subliniază importanța separării, dar nu izolării, serviciilor de informații de sfera politică. Autorii evidențiază necesitatea ca serviciile de informații să fie gestionate independent de influențele politice directe, dar să rămână conectate la procesul decizional și la obiectivele naționale. De asemenea, cercetarea abordează diferitele niveluri de supraveghere asupra serviciilor de informații și face distincția între control și supraveghere. Controlul se referă la gestionarea cotidiană a activităților serviciilor de informații, fiind responsabilitatea puterii executive, în timp ce supravegherea este realizată de către puterea legislativă și necesită monitorizare și echilibrare în mod egal.

Studiul „Serviciile secrete. Puterea și informația în lumea modernă”, al autorilor O. Forcade și S. Laurent reprezintă un eseu consacrat serviciilor secrete și elucidează organele însărcinate cu culegerea de informații. Aceste instituții utilizează mijloace particulare, interzise celorlalte structuri de stat – aparatul diplomatic, forțele armate – cel mai adesea în contexte variate, mergând de la discreție la secretul absolut. Totodată, autorii enunță că în fostele democrații populare, expresia „servicii de securitate” a fost frecvent folosită pentru a caracteriza o realitate puțin diferită, reunirea sau acțiunea paralelă a serviciilor de informații și a poliției politice [240, p. 190]. De asemenea, aici se menționează că legitimitatea democratică a agențiilor de securitate nu mai poate fi contestată. De la sfârșitul secolului XX, diferitele tentative de a instaura un control parlamentar stau mărturie a deschiderii unei dezbateri pe această temă. Serviciile de informații au intrat astăzi în spațiul public. Paradoxal, însă nimeni nu poate garanta că, în ciuda acestui fapt, agențiile secrete și-ar putea pierde astfel măcar ceva din caracterul lor secret [92, p. 112].

Despre necesitatea cooperării la nivel de analiză a serviciilor de securitate ne vorbește volumul „ARS Analitica: provocări și tendințe în analiza de intelligence”, elaborată de I. NIŢU și G.-C. MAIOR [156, p. 14]. Autorii subliniază importanța integrării produselor diferitelor agenții de informații într-o comunitate națională de intelligence ca una dintre cele mai persistente probleme în domeniul informațiilor. Această provocare nu se limitează doar la domeniul informațiilor, ci este valabilă în general în domeniul intelligence-ului. Lucrarea acordă o atenție deosebită analizei de intelligence în contextul mediului de securitate specific erei informaționale,

subliniind necesitatea cooperării în domeniul analizei de intelligence și descriind profilul analistului de intelligence.

În Republica Moldova, atât guvernarea, cât și cercetătorii manifestă o preocupare reală pentru modernizarea sistemului național de securitate. Această preocupare se datorează importanței implicațiilor pozitive pe care modernizarea le poate avea în asigurarea stabilității și securității statului. Astfel, în investigarea procesului de asigurare a democrației există două mari tipuri de tradiţii teoretice: tranzitologia şi teoria modernizării care au dominat şi au deformat studiile cu privire la ceea ce a însemnat teoriile despre tranziţia postcomunistă [27, p. 16]. Modernizarea sistemului de securitate deține un rol semnificativ în dezvoltarea țării noastre. După obținerea independenței Republicii Moldova, s-au creat condițiile necesare pentru adoptarea standardelor extinse în abordarea subiectelor legate de securitatea națională. Întrucât în gândirea filosofică și politică occidentală aspectele teoretice ale securității naționale erau bine dezvoltate, acest concept a servit drept fundament pentru cercetările teoretice realizate de specialiștii autohtoni. De asemenea, s-a recunoscut faptul că abordările conceptuale și teoretice occidentale erau bazate pe tradiții seculare specifice acestor societăți, în timp ce societatea moldovenească se află într-o perioadă de schimbare.

În literatura de specialitate autohtonă identificăm studii cu referire la sistemul securității naționale la autori precum V. Juc, V. Varzari, V. Ungureanu, A. Rusnac, M. Bencheci, inclusiv în actele legislative naționale, precum Concepția securității naționale a Republicii Moldova, pe când abordări privind sistemul național de securitate nu se atestă. Sunt, însă, multiple studii cu referire la corelativele sistemului național de securitate. Astfel, dată fiind actualitatea temei de investigație, există cercetători care au examinat problema securității individuale și a societății în baza experienței acumulate, a cunoștințelor și rezultatelor științifice la etapa actuală, cum ar fi N. Albu, V. Grosu, N. Pintilii, V. Armaşu, S. Cebotari, C. Ejova, V. Antonov, T. Busuncean, C. Manolache, D. Cenuşă, etc.

Profesorul V. Juc afirmă că sistemul securității naționale a Republicii Moldova se află într-un proces complex de reformă, deoarece se confruntă cu diverse provocări, dar beneficiază și de anumite oportunități. Regiunea est-europeană a devenit o zonă în care se intersectează interesele geopolitice ale unor actori importanți, ceea ce exercită presiuni asupra sistemului securității naționale. Astfel, factorul extern joacă un rol semnificativ în relație cu politica internă de securitate, influențând direcțiile de acțiune [88, p. 29].

O atenție deosebită în literatura de specialitate privind securitatea națională este acordată promovării interesului național al statului ca prioritate pentru sectorul guvernamental de securitate, aspect inclus și în lucrarea profesorului V. Juc „Edificarea relațiilor internaționale

post război rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice" [84, p. 186]. Autorul argumentează că definirea interesului național este un proces dinamic și complex, deoarece acest concept reflectă totalitatea nevoilor și aspirațiilor comune ale membrilor unei entități socio-culturale. Satisfacerea și susținerea acestor nevoi reprezintă o condiție fundamentală pentru existența entității respective. „Securitatea națională, în legătură cu interesele naționale, este o categorie multidimensională care nu se limitează doar la aspecte politice sau militare. În prezent, ponderea componentelor geopolitice, economice, sociale, demografice, alimentare, energetice, ecologice în cadrul securității naționale este în creștere. Din perspectiva intereselor naționale, securitatea națională reprezintă capacitatea unui stat de a-și menține și promova identitatea națională și integritatea funcțională" [84, p. 201].

Într-un alt studiu despre securitatea națională, profesorul V. Juc constată că, „odată cu sfârșitul Războiului Rece și dispariția amenințărilor tradiționale la adresa securității naționale, au apărut noi pericole care sunt mult mai dificil de combătut. Aceste amenințări includ terorismul internațional, proliferarea armelor nucleare, conflictele regionale, migrația ilegală, criminalitatea transfrontalieră, fundamentalismul religios, corupția în guvernare, bolile contagioase, traficul de persoane, arme și droguri, precum și dependența economică. Înțelegând că aceste pericole pot deveni amenințări potențiale la adresa securității naționale, s-a impus o reevaluare a conceptului de securitate prin extinderea cadrului său. Astfel, s-au identificat cinci sectoare principale în care trebuie implementate politici și instrumente pentru asigurarea securității naționale: politic, militar, economic, social și ecologic. În plus, un nou element al securității este individul, care reprezintă scopul fundamental al securității și cel mai important aspect care trebuie securizat" [89, p. 100].

Cercetătorul moldovean V. Varzari argumentează, în lucrarea „Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană" [208, p. 41], că datorită lipsei unei școli consolidate a studiilor de securitate în Republica Moldova, cercetătorii au adoptat o abordare predominant practică în analizarea securității naționale, concentrându-se asupra problemelor curente cu care se confruntă statul. Autorul subliniază importanța unei reforme coerente a întregului sistem de securitate națională, implicând o varietate de actori, inclusiv societatea civilă, care deține experiența necesară și ar trebui să joace un rol important în reglementarea, supravegherea și controlul democratic al structurilor de securitate ale statului.

Potrivit aceluiași autor, V. Varzari, în co-autorat cu I. Serotilă, „democratizarea lentă și amânarea reformelor sistemului politic au avut consecințe negative, inclusiv monopolizarea de către autoritățile centrale a discuțiilor și deciziilor referitoare la sectorul național de securitate. Această situație, care este rezultatul direct al moștenirii sistemului sovietic, limitează

posibilitățile de definire a politicilor și de identificare a resurselor necesare pentru contracararea amenințărilor și vulnerabilităților la adresa statului, societății și individului" [209, p. 98].

Cercetătorul A. Rusnac în lucrarea sa „Aspecte ale teoriei securității" definește sistemul securității naționale prin totalitatea și unitatea special creată a normelor de drept, organelor legislative și executive, precum și a mijloacelor, metodelor și direcțiilor lor de activitate pentru asigurarea protecției sigure a obiectelor securității [180, p. 104]. Autorul prezintă o metodă sistematică pentru elaborarea strategiei de securitate națională, care constă în șapte etape. Aceste etape includ evaluarea valorilor naționale, identificarea intereselor naționale, efectuarea unei evaluări strategice a condițiilor interne și externe, stabilirea unei politici naționale care să promoveze interesele naționale, elaborarea unei strategii de securitate națională care să utilizeze toate elementele statului pentru apărarea intereselor naționale, dezvoltarea unei strategii militare pentru utilizarea forțelor armate în scopul politicilor naționale și evaluarea riscurilor pentru a determina consecințele negative potențiale și a le minimiza [180, p. 45].

Reputatul savant C. Manolache a elaborat direcțiile principale ale activității de asigurare a securității statului, care sunt:

1. „Formarea politicii interne și externe în funcție de interesele asigurării securității statului;
2. Stabilirea și aplicarea unui sistem de măsuri cu caracter economic, politic, juridic, militar, organizatoric orientate spre descoperirea, prevenirea, și contracararea la timp a amenințărilor la adresa securității statului;
3. Constituirea unui sistem de organe ale securității statului, delimitarea atribuțiilor lor, asigurând interconexiunea dintre ele, precum și crearea mecanismului de control și supravegherea asupra activității lor;
4. Perfecționarea cadrului juridic al asigurării securității statului;
5. Coordonarea cu alte state eforturilor în vederea descoperirii, prevenirii și contracarării eventualelor amenințări la adresa securității statului" [127, p. 250].

Ghidul metodic elaborat de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologie „Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare" [179, p. 47], având ca scop asigurarea unui cadru conceptual de referință, include analiza tehnicilor de evaluare a stării de securitate națională, a riscurilor și amenințărilor la adresa securității naționale, procedurile și etapele managementului riscurilor etc. Autorii evidențiază diferența dintre „securizarea amenințărilor" și „procesul de securitizare a amenințărilor" în contextul asigurării securității naționale. „Securizarea amenințărilor" se referă la acțiunile concrete luate de către stat și societate pentru a contracara amenințările și a asigura securitatea pe termen lung. Pe de altă

parte, „procesul de securitizare a amenințărilor” descrie modul în care un actor sau un agent implicat în securitatea națională încearcă să convingă o audiență că un obiect referențial, cum ar fi un actor sau un eveniment, reprezintă o amenințare pentru securitatea națională. Acest proces poate implica adoptarea unor măsuri excepționale, cum ar fi promovarea unei legi pentru securitatea cibernetică, în vederea contracarării amenințării identificate.

O lucrare analitico-practică este „Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova: consolidarea controlului asupra sectorului de securitate” [196, p. 9]. Autorii afirmă că „obiectivul principal al reformei sectorului de securitate în Republica Moldova este de mare importanță și are ca scop asigurarea activității serviciilor de securitate și justiție pentru populație. În același timp, reforma va contribui la creșterea transparenței și responsabilității în prestarea acestor servicii și le va supune în întregime supremației legii”. În lucrare se menționează că, „până în prezent, parlamentarii moldoveni au avut o atitudine pasivă și conformistă față de domeniul apărării și securității. Deputații moldoveni nu au reușit să audieze miniștri și alte oficialități sau să utilizeze alte mijloace pentru a supune politica de apărare și securitate unui scrutin, cum ar fi implicarea societății civile și a presei independente. Ei au o experiență limitată în inițierea și monitorizarea reformelor în sectorul de securitate” [196, p. 9].

În lucrarea „Istoria serviciilor secrete”, autori T. Butnaru, A. Ganenco [25] se declară că așa precum fiecare popor își merită conducătorii, tot așa și fiecare popor are serviciile speciale pe care le merită. Autorii afirmă că serviciile secrete cu adevărat puternice și eficiente nu sunt cele care dispun de tehnologii sofisticate sau au o rețea extinsă de informatori. Mai importantă decât aceste aspecte materiale este conștiința acestor servicii de a apăra o cauză dreaptă, interesul suprem al poporului lor și de a nu fi doar în slujba unui grup de interese sau a conducătorilor de moment.

Studiul „Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesității de securitate și asigurare a parcursului european” [46] este o lucrare elaborată în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, reprezentând o sinteză a cercetărilor științifice realizate în cadrul proiectului instituțional „Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european”. Cercetările științifice prezentate în această culegere pot fi utilizate ca suport științific în procesul de elaborare a politicilor publice referitoare la securitatea statului și armonizarea legislației în Republica Moldova. Lucrarea demonstrează că există adesea confuzii în definirea și evaluarea pericolului pe care acestea îl reprezintă pentru securitatea statului, a comunității și individului.

În tara noastră, la etapa actuală, cercetarea corelativelor sistemului național de securitate și modernizării acestora este realizată în cadrul centrelor academice și de cercetare, inclusiv prin

organizarea diferitor conferințe internaționale și naționale, mese rotunde, simpozioane internaționale, dar și publicații. Este vorba despre astfel de instituții, precum: Academia de Științe a Moldovei, Academia de Politie a MAI „Stefan cel Mare”, Academia Militară „Alexandru cel Bun”, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Centrul de Informare și Documentare NATO, Institutul Politici Publice, Asociația pentru Politică Externă, Institutul Politici și Reforme Europene, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale IDIS Viitorul, Centrul Pro-Marshall în Republica Moldova etc.

În cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice se desfășoară studii care abordează aspecte legate de modernizarea sistemului național de securitate. Instituția este recunoscută ca având o activitate de vârf în domeniu și a elaborat diverse studii pe această temă. Un exemplu este lucrarea intitulată „Republica Moldova în contextul oportunităților de modernizare: necesități de democratizare, securitate și cooperare" [87], care se centrează asupra problemelor de modernizare și reflectării securității în Republica Moldova. În lucrare se analizează aspecte precum promovarea securității umane în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova, securizarea frontierelor ca precondiție pentru asigurarea securității naționale și riscurile și amenințările la adresa securității naționale în domeniul financiar-bancar, printre altele. Această instituție are experiență în diferite aspecte ale securității. De exemplu, cercetătorul S. Sprincean se specializează în domeniul biosecurității. Potrivit acestuia, „etizarea în sfera securității și a domeniului politic se manifestă în moduri variate, influențate de diverse criterii, cum ar fi amenințările la adresa securității și caracteristicile culturale, religioase, confesionale, instituționale sau morale specifice comunităților” [54, p. 19].

Societatea civilă reprezintă un element esențial al sistemului național de securitate prin aportul adus în controlul civil al organelor securității statului, comunicarea cu celelalte elemente ale sistemului și studiile realizate în domeniu [198]. Spre exemplu, Platforma pentru Inițiative de Securitate și Apărare și Asociația pentru Politică Externă elaborează studii importante la subiect. Spre exemplu, reprezentanta APE, V. Bucătaru subliniază particularitățile specifice situației de pe malul stâng al Nistrului în ceea ce privește societatea civilă. „În Transnistria, societatea civilă este relativ mică, în mare parte izolată și subdezvoltată, având resurse și capacități umane limitate. Aceste organizații au fost înființate, în general, de lideri politici sau de persoane care reprezintă jurnaliști, grupuri de advocacy și apărători ai drepturilor omului, care activează la nivel local. Toate organizațiile societății civile sunt supravegheate de așa-zisul minister al securității statului din regiune, fapt ce creează obstacole în ceea ce privește inițiativele de colaborare cu partea dreaptă a râului Nistru” [228, p. 137].

Sinteza surselor bibliografice, raportată la starea de fapt existentă în aspect comparat cu alte state, ne determină să deducem că în Republica Moldova studiul securității ocupă un loc important în sistemul academic și științific autohton.

Un rol important în elucidarea istoriografiei în domeniul de cercetare a modernizării sistemului național de securitate îl au și materialele conferințelor internaționale și celor naționale cu participare internațională organizate de centrele de cercetare și academice din ţară. Spre exemplu, conferința ştiinţifico-practică națională „Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică" din 8 septembrie 2020, organizată de Institutul Național de Informații și Securitate. Alte evenimente de acest gen reprezintă conferința internațională „Mediul strategic de securitate: provocări și tendințe", organizată de Academia Militară a Forțelor Armate (AMFA) „Alexandru cel Bun" la 23.05.2019; conferința ştiinţifico-practică „Activitatea specială de investigații și respectarea drepturilor persoanei: probleme actuale de doctrină, legislație și practică", organizată de Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (ICJPS) la 05.06.2019; conferința științifică internațională „ Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european", organizată de Institutul Integrare Europeană și Științe Politice a AŞM la 08.10.2010 etc.

Respectivul demers științific va constitui o bază științifică argumentată întru prezentarea completă și obiectivă a particularităților modernizării sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene a statului, fapt ce permite clarificarea pentru teoreticieni și practicieni a carențelor existente în sistem, respectiv, permite înaintarea soluțiilor concrete pentru înlăturarea lacunelor, contribuind în ultimă instanță la perfecționarea și eficientizarea sistemului național de securitate.

1.2 Repere teoretico-metodologice de cercetare a modernizării sistemului național de securitate în contextul integrării europene

Începutul secolului XXI marchează o intensificare a redefinirii integrale la nivelul conceptelor de securitate, securitate națională, sistemul național de securitate, modernizarea sistemului național de securitate. Această dinamică este influențată de faptul că actorii statali și nonstatali au perspective diferite cu privire la provocările în materie de securitate, dar și de faptul că modelele conceptuale predominante sunt supuse unei reforme substanțiale cu consecințe neanalizate în totalitate. În elaborarea unei viziuni integale asupra procesului de modernizare a sistemului național de securitate este important să se ia în considerare faptul că multe dintre

provocări sunt rezultatul unor riscuri și vulnerabilități comune, care necesită aplicarea acelorași tipuri de măsuri.

În demersul analitic al contextului teoretic al sistemului național de securitate și al modernizării acestuia, autorul vine cu o distincție clară dintre „*sistemul național de securitate" și* „*sistemul securității naționale".* Aceste două concepte diferite, dar complementare, pun bazele procesului asigurării securității naționale.

Totodată, pentru a realiza o cercetare teoretică eficientă a modernizării sistemului național de securitate, este necesară o analiză riguroasă a categoriilor teoretice care definesc acest proces. De aceea, pentru a înțelege mai bine complexitatea fenomenului de modernizare a sistemului național de securitate, considerăm utilă definirea conceptelor-cheie din acest domeniu, cum ar fi securitatea națională, sistemul național de securitate, modernizarea instituțiilor de securitate etc.

Abordarea integrală a conceptului de securitate implică introducerea conceptului de sistem, care reprezintă un complex de elemente structurale și interdependente, constituind un ansamblu unitar, care funcționează într-un mediu definit, în vederea îndeplinirii unui obiectiv determinat. Conceptul de sistem este utilizat pe larg începând cu a doua jumătate a secolului XX, când societatea a conștientizat caracterul integrativ și complex al securității [208, p. 12].

În perioada Războiului Rece, rolul primar în asigurarea securității statului îl avea *sistemul securității naționale,* deoarece securitatea națională, pentru majoritatea statelor, era aproape exclusiv asociată cu o amenințare militară externă, care reprezenta o amenințare potențială militară pentru suveranitatea și interesele naționale. În prezent, accentul se pune pe *sistemul național de securitate*, adică, pe lângă instituțiile statului, pe creșterea rolului societății civile, economice și cetățeni, care, potrivit legii, își asumă obligații sau manifestă preocupări și inițiative civice în legătură cu protejarea și afirmarea valorilor și intereselor de securitate ale statului. Astfel apare și nevoia de a defini securitatea națională din perspectivă extinsă, ca finalitate a funcționării sistemului național de securitate. Această necesitate se accentuează, în special, odată cu agresiunea militară a Federației Ruse în Ucraina, intensificarea amenințărilor asimetrice, gen terorismul, rețelele internaționale de crimă organizată, fluxurile de migrație ilegală [148, p. 125], ca fiind factori majori care influențează securitatea națională.

Sistemul național de securitate este unul operațional care reflectă interacțiunea dintre interesele naționale și amenințările la adresa securității, în timp ce sistemul securității naționale reprezintă un ansamblu de forțe, mijloace și instituții ale statului și de securitate, care au rolul de a îndeplini sarcini pentru asigurarea securității naționale. Sistemul securității naționale completează sistemul național de securitate, fiind o componentă a lui, ambele reprezentând un

set de conexiuni și relații care caracterizează starea statului și a societății în general. Scopul acestor sisteme este de a asigura stabilitatea, siguranța și satisfacerea nevoilor și intereselor statului și cetățenilor, precum și capacitatea de a contracara eficient amenințările interne și externe și de a promova progresul statului. Sistemul național de securitate cuprinde toate instituțiile judecătorești, legislativul și executivul, precum și organizațiile economice, organizațiile neguvernamentale și cetățenii care, conform legii, își asumă responsabilități sau manifestă preocupări și inițiative civice în ceea ce privește realizarea, protejarea și promovarea valorilor și intereselor de securitate [14, p. 34].

Spre deosebire de sistemul național de securitate, *sistemul securității naționale* reprezintă ansamblul autorităților publice și al instituțiilor învestite legal să desfășoare activități de asigurare a securității. Politologul V. Varzari afirmă că *„sistemul securității naționale* este o totalitate *de concepte, strategii, politici, mijloace, reglementări și structuri administrative ale statului, precum și un ansamblu de instituții ale societății, care au rolul de a realiza, asigura și promova interesele naționale ale tarii"* [206, p. 94].

Sistemul securității naționale constă din autoritățile statului, responsabile de elaborarea politicilor de securitate națională și din organele securității statului, cunoscute și sub denumirea de „comunitate de informații" – un termen utilizat de cercetătorii americani. Un exemplu în acest sens este Comunitatea Națională de Informații din SUA, care are responsabilitatea de a furniza decidenților politici informații relevante, obiective și independente de considerentele sau orientările politice, bazate pe toate sursele de informații disponibile [12, p. 95].

Potrivit Concepției securității naționale, sistemul de securitate națională al Republicii Moldova reprezintă un complex de idei, strategii, politici, instrumente, regulamente și structuri administrative ale statului, precum și un ansamblu de instituții din societate, cu scopul de a realiza, proteja și promova interesele naționale ale statului [108].

Considerăm că sistemul național de securitate este alcătuit din două niveluri distincte: un subsistem dedicat depășirii amenințărilor la adresa securității umane și un subsistem dedicat depășirii amenințărilor la adresa securității statului. În această perspectivă, susținem că *sistemul securității naționale este o componentă a sistemului național de securitate, care include nu doar autoritățile publice cu responsabilități supreme în asigurarea securității naționale, ci și elemente ale societății civile, care au atribuții importante în controlul și asigurarea securității naționale.*

Autorul definește *sistemul național de securitate ca fiind un ansamblu de principii, norme și valori referitoare la domeniul securității, adoptate la nivel de stat, precum și instituțiile*

statului, instituțiile civice și instrumentele civice prin care se verifică și se impune respectarea acestora.

Totodată, *finalitatea funcționalității sistemului național de securitate este asigurarea securității naționale,* unde conceptul de *securitate* este mult dezbătut în mediul științific în prezent atestându-se peste 70 de definiții [278, p. 12]. De-a lungul timpului, conceptul de securitate a suferit modificări continue în funcție de diferitele centre de cercetare care l-au dezvoltat. De exemplu, cercetătorul O. Waever susține că „conceptele de securitate elaborate în Est în anii '80 au avut o conotație mai amplă, acordând o importanță crescută aspectelor non militare. Pe de altă parte, conceptul de securitate în cadrul cercetărilor occidentale se concentrează mai mult pe dimensiunea militară a acesteia" [17, p. 86].

Există două concepții principale, acceptate și recunoscute, referitoare la termenul de securitate: concepția liberală și cea conservatoare. Concepția liberală s-a dezvoltat în perioada interbelică și a avut succes în perioadele de liniște și prosperitate care au urmat după Vietnam și sfârșitul Războiului Rece. Liberalismul promite că prosperitatea economică, însoțită de instituții și practici democratice, atât la nivel național, cât și în relațiile dintre state, poate echilibra puterile. În cea mai idealistă versiune a sa, liberalismul promovează realizarea dezideratului kantian-wilsonian al unei păci perpetue. În ceea ce privește rolul armatei, liberalismul recunoaște necesitatea acesteia, dar consideră că importanța sa este redusă în mod special în contextul creșterii interdependenței internaționale [34, p. 47].

Dată fiind complexitatea sa, conceptul de *securitate* nu beneficiază de o definiție standard, universal aplicabilă. El capătă un conținut diferit în fiecare epocă istorică, variind de la stat la stat, de la interese la interese, de la putere la putere. Din punct de vedere semantic, prin securitate se înţelege „faptul de a fi la adăpost de orice pericol" [131]. Acest concept este unul nebulos, deseori utilizat ca pretext, scuză sau justificare pentru diferite măsuri politice sau strategice mai mult sau mai puțin îndreptățite [219, p. 311]. Putem constata că conceptul de securitate este slab definit conceptual, dar puternic influențat de factori politici, iar declarațiile recente referitoare la războiul Federației Ruse în Ucraina confirmă această teză.

Astăzi, abordarea securității se realizează într-un mod sistemic. În sens general, securitatea înseamnă a fi protejat împotriva oricărui pericol și, în același timp, exprimă sentimentul de protecție, apărare și independență [18, p. 43].

Deși au fost depuse eforturi considerabile pentru a cerceta conceptul de securitate, rămân probleme în ceea ce privește conceptualizarea acestuia, lipsind claritatea și fiind prezentă o lipsă de consens în studiile de securitate. Există dificultăți teoretice și metodologice comune în literatura de specialitate și observăm că studiile actuale privind securitatea se concentrează, în

principal, asupra securității guvernării, acordând o atenție deosebită actorilor puterii. Este o tendință de a confunda politica de securitate ca o categorie analitică cu acțiunile specifice ale actorilor de securitate [300, p. 128].

Pe măsură ce definițiile securității devin tot mai extinse, percepția privind amenințările la adresa securității naționale crește. Termenul de „securitate națională" a fost utilizat pentru prima dată în Memorandumul Clark din 1928, dar conceptul de securitate a unei națiuni a apărut odată cu apariția statelor-națiune. Forțele pentru menținerea păcii, stabilitatea internă și suveranitatea națională au existat încă de la primele dovezi istorice ale societății organizate. Serviciile secrete de informații ale statelor au existat încă din antichitate. În timp ce conceptele generale de menținere a siguranței unei națiuni nu sunt noi, termenul modern de „securitate națională", de origine engleză, a devenit parte a discursului curent în secolul al XX-lea. Metodologiile pentru obținerea și menținerea celei mai bune stări posibile de securitate națională au evoluat constant de-a lungul epocii moderne până în prezent [45, p. 37].

Teoreticienii au dezvoltat mai multe paradigme și abordări dominante în ceea ce privește securitatea națională. Printre cele mai importante dezbateri se numără cele dintre neorealiști și neoliberali, care oferă explicații diferite în ceea ce privește modul în care un stat își poate asigura propria securitate națională. Din aceste dezbateri, putem înțelege că securitatea mediului internațional, dinamica relațiilor dintre state, puterea militară și echilibrul de putere sunt aspecte primordiale pentru securitatea națională.

Realiștii consideră că dominarea sau învingerea militară permite statelor să-și asigure securitatea națională, în timp ce liberalii susțin că războiul și confruntarea militară nu sunt soluții viabile. Aceștia susțin că cooperarea economică, dezarmarea și democratizarea societăților pot asigura securitatea națională. Atât teoreticienii realiști, cât și cei liberali se concentrează mai mult asupra factorilor externi, care influențează securitatea națională, decât asupra vulnerabilităților interne. Termenii de referință utilizați de aceștia includ supremația militară, echilibrul de putere, războiul, pacea, alianțele internaționale, capabilitățile nucleare, etc [207, p. 10].

Teoriile realiste ale securității sunt complexe și pot fi împărțite în trei curente majore. Primul curent, realismul clasic, se concentrează pe lupta statului pentru supraviețuire într-un context anarhic și este asociat cu nume precum H. Morgenthau. Al doilea curent, realismul structural, analizează modul în care echilibrul de putere determină stabilitatea sau instabilitatea sistemului și include lucrările lui R. Aron și K. Waltz. Al treilea curent, neo-realismul, se bazează pe ideea cooperării între state ca un element necesar pentru reducerea riscurilor de

securitate generate de un context internațional anarhic și este asociat cu nume precum H. Bull și J. Vincent [129, p. 10].

Conform literaturii de specialitate, securitatea națională poate fi definită ca un set de măsuri politico-diplomatice, economice, militare, ecologice și de alte tipuri, care asigură independența și suveranitatea națională a unui stat, integritatea teritorială, ordinea internă constituțională și protejează sistemul său de valori. Definiția clasică a securității naționale cuprinde două elemente-cheie: menținerea integrității teritoriale și suveranității politice, precum și încrederea instituțională rezonabilă pentru a le proteja. Primul element este de natură obiectivă și se aplică fiecărui stat, fiind caracterizat în principal prin capacitatea sa de a rezista amenințărilor militare. Al doilea element reprezintă o componentă subiectivă care se referă la percepția relevantă a amenințării și echilibrului de putere. Multe definiții ale securității naționale pun accent pe amenințările din străinătate ca aspecte-cheie ale acesteia [241, p. 45]. În această situație, se evidențiază importanța serviciilor speciale în ceea ce privește asigurarea și promovarea intereselor naționale ale statului atât în afara teritoriului său, cât și în crearea unui sistem defensiv pe teritoriul său împotriva amenințărilor externe (conform Anexei 5).

Ca fundament și prim nivel al conceptului de securitate, securitatea națională se referă la garantarea suveranității naționale, integrității teritoriale și independenței statului, precum și la crearea unor condiții interne și externe favorabile care să asigure dezvoltarea prosperă a statului, societății și cetățenilor săi [164, p. 48].

Persistă două aspecte ale conceptului de securitate națională: unul obiectiv, legat de existența amenințărilor fizice, și unul subiectiv, ce ține de atitudinea și percepția cetățenilor în privința prezenței sau absenței amenințărilor care afectează supraviețuirea și dezvoltarea lor [67, p. 39]. O persoană poate să se simtă în siguranță fără a fi într-adevăr în siguranță, la fel cum o persoană poate fi lipsită de amenințări reale, dar să le perceapă existența. Acest aspect este valabil atât pentru guvernanți, cât și pentru cetățenii de rând. Astfel, dimensiunea obiectivă a securității se referă la existența amenințărilor în „lumea reală”, în timp ce dimensiunea subiectivă este constituită de modul în care amenințările sunt exprimate în discurs, iar în mâinile elitei politice se transformă în răspunsuri politice [64, p. 412]. Organizațiile internaționale de securitate, precum ONU și NATO optează, în formularea definiţiei securităţii, pentru păstrarea în parametri a tuturor elementelor care fac obiectul de studiu al proliferării păcii la nivel global [263, p. 9].

Securitatea națională este esențială pentru garantarea independenței și suveranității unui stat (conform Anexei 7). Importanța asigurării securității statului este inclusă în legea fundamentală a acestuia, fiind o condiție indispensabilă pentru existența sa ca subiect de drept

internațional. Securitatea națională este o categorie multidimensională, având legătură cu interesele naționale. Aceasta nu se limitează doar la aspecte politice și militare, ci include și componente geopolitice, economice, sociale, demografice, alimentare, energetice, ecologice etc. Conform cercetătorului I. Sava, „securitatea națională, în contextul intereselor naționale, reprezintă capacitatea unui stat de a-și menține și promova identitatea națională și integritatea funcțională" [84, p. 201].

Definițiile restrânse ale securității naționale se concentrează în principal asupra aspectelor militare, în timp ce definițiile mai largi includ și aspecte politice, economice, sociale și de mediu. În forma sa extinsă, *securitatea națională* include și *securitatea umană* (conform Anexei 3). Astfel, accentul pe bunăstarea indivizilor a fost recunoscut ca o componentă critică a securității naționale a unui stat. Conceptul de securitate se concentrează pe individ și a fost introdus în Raportul de dezvoltare umană al Programului Națiunilor Unite (PNUD). Raportul de dezvoltare umană din 1994 a dus la afirmații ale unor cercetători precum Caroline Thomas că „securitatea este realizată doar atunci când sunt satisfăcute nevoile umane de bază și când se realizează participarea semnificativă la viața unei comunități și demnitatea umană. În mod similar, Edward Newman a susținut că securitatea umană trebuie să plaseze individul – sau oamenii din colectiv – ca referință pentru securitate, în loc să fie opusă instituțiilor statului" [292, p. 339].

Principalele caracteristici ale conceptului de securitate umană prevăd extinderea domeniului de aplicare al securității și accentul pus pe individ ca fiind subiectul central al acesteia. Acest concept are menirea să depășească viziunea tradițională a securității, care se concentrează, în principal, asupra amenințărilor militare sau politice și să ia în considerare o gamă mai largă de aspecte care afectează bunăstarea și demnitatea umană. Prin plasarea individului în centrul securității, conceptul de securitate umană se preocupă de protejarea drepturilor și nevoilor fundamentale ale oamenilor, cum ar fi securitatea alimentară, sănătatea, educația, drepturile civile și politice, incluziunea socială și protecția mediului [230, p. 57]. În analiza securității, se acordă o atenție considerabilă interconexiunilor dintre diferitele domenii convențional separate ale societății. Acest lucru permite o abordare comprehensivă și motivantă asupra vulnerabilității umane și a drepturilor omului, care derivă din nevoile umane fundamentale ale fiecărei persoane [243, p. 225].

Diferența dintre concepția tradițională a securității și concepția securității umane constă în faptul că prima se concentrează asupra statului ca subiect principal al securității și asupra amenințărilor politico-militare (conform școlii realiste), în timp ce cea de-a doua extinde cercul subiecților și recunoaște egalitatea acestora în securitate, inclusiv ființa umană cu drepturile, libertățile și interesele sale, minoritățile naționale, societatea, grupurile și subgrupurile sociale.

Această extindere a cercului subiecților securității este în acord cu teoria democrației și cu principiile statului de drept. În plus, o astfel de abordare în concepția securității umane duce la o extindere și o reevaluare a formelor și surselor de amenințare la adresa subiecților securității, acordând atenție atât amenințărilor politico-militare, cât și celor non militare în mod egal [72, p. 146].

Securitatea națională se fundamentează pe ideea și conceptul de asigurare a securității statului, care este un sistem complex ce implică protejarea vieții societății și a individului. Această concepție cuprinde nu doar securitatea militară, ci și securitatea politică, economică, informațională, tehnologică, ecologică și alte forme de securitate. Astfel, securitatea națională este abordată într-un mod integrat, recunoscând că amenințările pot proveni din diverse domenii și că soluțiile trebuie să fie adaptate la fiecare context specific. Prin asigurarea tuturor acestor părți componente, securitatea națională vizează protejarea și promovarea intereselor și valorilor statului în întregul său [17, p. 110].

Conceptul de sistem național de securitate trebuie analizat și în corelație cu noțiunile asociate: interese naționale, sistemul și instituțiile securității naționale, Strategia securității naționale, mijloacele și politicile de securitate, obiectivele politicii de securitate națională, principiile securității naționale [62, p. 29].

Apariția unui model multidimensional al securității provine din procesul de securitizare, care implică o tendință crescândă de a considera anumite fenomene ca având consecințe asupra securității. Deși acest proces este în concordanță cu abordarea actuală a securității, dezvoltarea teoretică a unor noi dimensiuni poate dilua conceptul de securitate [129, p. 31]. Conceptul de securitizare se referă la transformarea unei probleme într-o amenințare percepută, prin prezentarea acesteia ca fiind o amenințare reală pentru un anumit obiect, ceea ce duce la adoptarea de măsuri extraordinare pentru a aborda această amenințare. Astfel, o problemă trece din sfera politicilor „normale” în sfera politicilor de securitate, indiferent dacă amenințarea este considerată a fi reală sau nu. Această prezentare a unei probleme ca amenințare conferă un sens concret studiului securității. Procesul de securitizare implică adoptarea unui comportament și a unor măsuri care se situează în afara ordinii normale pentru a face față pericolului. Cu toate acestea, există riscul ca procesul de securitizare să impună o percepție subiectivă a amenințărilor evaluate. În plus, termenul de „securizare” este tot mai des utilizat alături de termenul de „securitizare”. Dintr-o perspectivă academică, securizarea se referă la mobilizarea unui set de resurse financiare și umane pentru implementarea unui set de practici care să asigure fiabilitatea unui anumit spațiu sociopolitic. De exemplu, în contextul gestionării frontierelor de stat, se utilizează adesea politici și acțiuni pentru a asigura securizarea frontierelor de stat [179, p. 47].

Literatura de specialitate denotă și alte concepte, care caracterizează sistemul național de securitate, gen politica de securitate și servicii de securitate [310, p. 91]. Politica de securitate națională reprezintă o componentă esențială a politicii generale a statului și are ca scop promovarea și apărarea identității naționale, precum și protejarea intereselor naționale. Politica de securitate reprezintă un ansamblu de reguli stabilite de o instituție pentru a fi aplicate în toate activitățile relevante pentru securitate. Există mai multe niveluri de politici de securitate, inclusiv politica de gestionare, politica operațională și politica procedurală. Serviciile de securitate sunt mecanismele și procedurile principale care asigură securitatea și sunt responsabile de garantarea acesteia [223, p. 51]. Politica de securitate este legată nemijlocit de politica identitară a statului, securitatea fiind indisolubil legată de identitate, iar politica de securitate – de reconstrucția identității colective [221, p. 315].

Totodată, o importanță deosebită în analiza sistemului național de securitate o are „sectorul de securitate", care este definit ca fiind alcătuit din toate instituțiile cu autoritatea de a utiliza forța sau de a ordona utilizarea forței, în scopul protejării statului și a cetățenilor săi. Acest sector cuprinde și structurile civile responsabile de gestionarea și supravegherea reformei în domeniul securității statului. Obiectivul sectorului de securitate este de a îmbunătăți capacitățile instituțiilor de securitate și de a asigura responsabilitatea, supravegherea și funcționarea acestora sub autoritatea civilă [255, p. 1820].

Componentele esențiale ale unei politici de securitate includ următoarele: definiția securității – aceasta reprezintă o descriere clară a conceptului de securitate pentru organizație; viziunea de securitate – care ar trebui să fie succintă și să transmită intenția politicii, cum ar fi protejarea confidențialității, integrității și disponibilității datelor și resurselor prin implementarea unor procese și proceduri eficiente și recunoscute în domeniul securității. Definirea politicii de securitate ar trebui să explice rațiunea implementării politicii de securitate [280, p. 38].

Statele elaborează politici de securitate din următoarele motive: pentru a asigura o abordare cuprinzătoare a tuturor amenințărilor; pentru a maximiza eficiența sistemului de securitate prin optimizarea contribuțiilor fiecărui actor; pentru a furniza un cadru de orientare pentru implementarea politicii de securitate națională; pentru a promova un consens național în ceea ce privește obiectivele și prioritățile de securitate; pentru a construi încredere și a îmbunătăți cooperarea la nivel regional și internațional [67, p. 43].

Politica de securitate națională trebuie considerată ca un cadru de referință pentru procesul decizional, oferind un set de standarde acceptate în mod general pentru factorii de decizie în abordarea și reacționarea la evenimentele care prezintă amenințări, riscuri, provocări sau oportunități pentru securitatea țării [19, p. 330]. Este important de subliniat că politica de

securitate națională nu poate fi rigidă sau statică și e necesară o revizuire constantă și adaptarea acesteia la schimbările continue din lumea în care trăim [179, p. 23].

Schimbarea și reorientarea politicii de securitate națională pot fi rezultatul atât a evoluțiilor interne, cât și a schimbărilor la nivel internațional, care determină tendințe de modernizare în cadrul sistemului național de securitate. Procesul de modernizare a sistemului național de securitate este strâns legat de democratizare și reforma instituțională. *În Republica Moldova există diferențe între instituționalizarea formelor organizaționale democratice și modernizarea activității organelor securității statului, iar aceste aspecte vor fi analizate în capitolele următoare.*

Modernizarea sistemului național de securitate reprezintă un aspect al modernizării politice în ansamblu. Prin urmare, în această lucrare, atunci când analizăm termenul de „modernizare a sistemului național de securitate", ne referim și la modernizarea politică în general [283, p. 71].

De-a lungul timpului, teoria modernizării a fost considerată ca atingând o etapă foarte avansată în Europa [214, p. 600]. Potrivit teoriei modernizării, modernizarea sistemului național de securitate presupune o analiză detaliată a factorilor interni de securitate ai unui stat și implică ideea că, prin ajutor extern, statele cu un sistem național de securitate considerat „tradițional" pot fi aduse la același nivel de dezvoltare ca și în statele mai avansate [224, p. 76].

Făcând o analogie conformă caracteristicilor modernizării elaborată de S. Huntington [253, p. 286], printr-o sistematizare generală de sinteză a literaturii în domeniul dat, evidențiem trăsăturile de bază ale modernizării sistemului național de securitate, care este: 1) un proces revoluționar; 2) complex ; 3) sistemic; 4) de durată; 5) se desfășoară pe faze sau etape; 6) reversibil (adică poate avea caracter invers, nu este privit ca un proces liniar, continuu); 7) progresistă, modernizarea este privită ca inevitabilă, necesară, deoarece ea asigură stabilitatea și funcționalitatea statului.

Totodată, este foarte important să facem distincție între schimbarea sistemului național de securitate și modernizarea acestuia. Deși tema principală a ambelor o reprezintă schimbarea, acestea se diferențiază prin punctul de pornire, prin categoriile utilizate ca reper al transformării și rolul acesteia de model țintă [183, p. 286].

Modernizarea, inclusiv a sistemului național de securitate, reprezintă un aspect particular al dezvoltării și, conform cercetătorului american E. Apter, implică trei condiții fundamentale. În primul rând, este necesar un sistem social capabil de inovație constantă, care să includă acceptarea schimbării ca o convingere fundamentală. În al doilea rând, un sistem social diferențiat și flexibil în structuri este esențial pentru a răspunde cerințelor și provocărilor unui

mediu în continuă evoluție. În final, un sistem social diferențiat, flexibil în structuri și un cadru social, trebuie să ofere abilitățile și cunoștințele necesare pentru a trăi într-o lume avansată tehnologic. E. Apter nu specifică relația dintre dezvoltare și modernizare, presupunând că există un set de condiții pentru un proces continuu de dezvoltare [279, p. 140].

Modernizarea sistemului național de securitate are loc prin intermediul „noului instituționalism" [235, p. 318], care se concentrează atât pe originea și schimbarea instituțiilor, cât și pe influența acestora asupra valorilor individuale și colective din societate și pe rezultatele obținute. Raportat la Republica Moldova, procesul de modernizare a sistemului național de securitate se realizează prin prisma racordării componentelor sistemice ale acestuia la aquisul comunitar al Uniunii Europene, segment dezvoltat în următoarele paragrafe.

În context, modernizarea sistemului național de securitate al statelor poate fi abordată din două perspective principale: teoria modernizării și teoria instituționalismului. Potrivit teoriei modernizării, dezvoltarea este considerată un factor esențial pentru progresul și stabilitatea democrației. În același timp, teoria instituționalismului subliniază că anumite instituții pot fi mai favorabile dezvoltării și durabilității democrației decât altele. Perspectiva „noului instituționalism" în ceea ce privește sistemul național de securitate implică o atenție specială acordată grupărilor corporative din societatea civilă, care adesea îndeplinesc funcții similare partidelor politice. Aceasta poate duce la birocratizarea procesului decizional și la influențe puternice ale unor norme și reguli neoficiale de natură corporativă. Astfel, înțelegerea structurii intereselor publice nu se limitează doar la perspectivele normative oficiale, ci și la interacțiunile complexe între normele corporative și cele oficiale. Este important de menționat că în multe state foste sovietice practica interesului public reflectă o combinație între cele două tipuri de norme. Aceasta subliniază importanța evaluării și înțelegerii în profunzime a interacțiunii dintre instituții, grupuri corporative și interesele publice în cadrul procesului de modernizare a sistemului național de securitate [185, p. 15].

Modernizarea instituțională, inclusiv a instituțiilor componente ale sistemului național de securitate, poate fi analizată dintr-o perspectivă istorică, tipologică și evolutivă. Modernizarea instituțională istorică se referă la schimbările structurale în organele securității statului și este afectată de procese majore de modernizare din trecut. Aceste procese pot include tranziția de la regimul politic autoritar la cel democratic, dezmembrarea URSS și apariția noilor state foste sovietice. Modernizarea instituțională tipologică implică modificări profunde în structurile și procesele instituționale, în special în ceea ce privește adaptarea la noile realități sociale, economice și politice. În ceea ce privește modernizarea politică evolutivă, aceasta se referă la creșterea capacității politicienilor de a dezvolta structuri și mecanisme pentru a aborda și

soluționa provocările și schimbările continue din societate. Modernizarea implică eforturi intenționate și creative pentru a atinge noi obiective sociale și pentru a se adapta la transformările în curs. Astfel, analiza modernizării instituționale a sistemului național de securitate poate fi abordată în contextul acestor trei perspective: istorică, tipologică și evolutivă, care oferă o înțelegere clară a transformărilor instituționale în cadrul sistemului de securitate națională [276, p. 33].

În analiza practicii de modernizare a sistemului național de securitate, vom utiliza două niveluri de analiză în conformitate cu teoria clasică a modernizării. Pe de o parte, vom examina evaluările microcosmice ale modernizării, care se concentrează pe elementele componente ale modernizării sociale. Acest nivel de analiză se axează pe aspectele specifice ale modernizării, cum ar fi schimbările în instituții, tehnologii și comportamente în cadrul sistemului de securitate națională. Pe de altă parte, vom aborda studiile macrocosmice ale modernizării, care se concentrează pe traiectoriile empirice și procesele vizibile de modernizare ale națiunilor și societăților, precum și asupra economiilor și politicilor acestora. Această abordare analizează schimbările la nivelul mai larg al societății și al contextului global în care se desfășoară modernizarea sistemului de securitate națională [247, p. 19]. Prin utilizarea acestor două niveluri de analiză, ne propunem să obținem o înțelegere cuprinzătoare a practicii de modernizare a sistemului național de securitate, prin examinarea atât a aspectelor componente la nivel micro, cât și a tendințelor și modelelor generale la nivel macro.

Modernizarea transpusă asupra sistemului național de securitate este caracterizată prin orientări de valoare și funcționale specifice sectorului de securitate, cât și structurilor instituționale ale sistemului. Analiza teoretică a conceptelor corelative modernizării sistemului național de securitate ne permite să concluzionăm că *proprietățile de bază ale sistemului național de securitate sunt dinamismul, incertitudinea și relativitatea, în special în societățile în schimbare, unde raportul dialogului între instituțiile statului și societatea civilă nu este clar stabilit.*

În scopul dezvoltării fundamentării teoretice corelată cu determinarea esenței și conținutului sistemului național de securitate, este important să evidențiem următoarele particularități ale sistemului. În primul rând, modernizarea sistemului național de securitate trebuie înțeleasă ca un sistem integrat de mecanisme, mijloace politice și juridice, precum și instituții care au un impact semnificativ asupra procesului de asigurare a securității naționale și care contribuie la funcționarea optimă și protejarea statului și altor instituții civile. În al doilea rând, în ceea ce privește compoziția sistemului național de securitate, componentele sale au

conținuturi diferite, reflectând niveluri variate de dezvoltare și funcționalitate în funcție de tipul regimului politic și nivelul de dezvoltare a statului.

Totodată, atunci când se caracterizează procesul de modernizare a sistemului național de securitate, pare metodologic corect să se utilizeze abordările sistemico-statice și dinamice pentru a studia elementele sale structurale. Dintr-o perspectivă statică, modernizarea sistemului național de securitate cuprinde elemente precum cadrul normativ juridic în domeniul securității, raporturile juridice, acte de realizare a drepturilor și obligațiilor, acte de aplicare a legii; sistem de organe de stat, obiective, metode, direcții principale de asigurare a securității naționale și altele.

Obiectul de cercetare al prezentei teze de doctorat îl reprezintă procesul de integrare europeană. Conceptul de „integrare", a cărui etimologie provine din limba latină (integratio – recuperare, completare, întreg), conform Dicționarului explicativ al limbii române, înseamnă „acțiunea de *a* (*se*) *integra* și rezultatul ei" [55].

Există diferite niveluri de integrare, diverse modalități de clasificare și chiar definiții variate ale integrării. În sens general, integrarea se referă la procesul de unificare a unui număr de entități independente într-o entitate mai largă.

Integrarea reprezintă un proces extins de apropieri între mai multe state sau entități, având la bază proximitatea geografică. Aceasta își are originea în sfera economică și evoluează treptat către sfera politică, implicând interacțiuni între state în vederea promovării intereselor naționale și depășirii problemelor comune ale participanților la proces. Scopul este de a asigura bunăstarea socială și dezvoltarea economică în cadrul asociației, simultan cu crearea unui mediu extern favorabil în sistemul internațional [204, p. 55].

În analiza sarcinilor-cheie ale integrării statelor, K. W. Deutsch identifică patru categorii principale, care pot fi clasificate după cum urmează: 1) menținerea păcii; 2) dezvoltarea capacităților multiobiective; 3) îndeplinirea sarcinilor specifice; 4) construirea unor noi imagini de sine și identități funcționale. Realizarea sau nerealizarea, precum și succesul sau eșecul acestor sarcini depind, în parte, de condițiile de bază prevalente la nivelul structurilor politice care sunt dorite să fie integrate, ori a relațiilor dintre acestea [53, p. 193].

Există mai multe strategii de integrare în practica de specialitate. În practica comunitară strategia integrării rapide nu a fost acceptată, deoarece nu poate fi aplicată o reformă bruscă atunci când sunt necesare adaptări esențiale ale sistemelor economice, politice și sociale. În schimb, strategia gradualistă este preferată și este folosită în extinderea Uniunii Europene. Aceasta se bazează pe principiul propriilor merite, ceea ce permite statelor să adere în funcție de propriile rezultate și pe principiul de recuperare, ce oferă posibilitatea statelor care au început

pregătirile mai târziu să le ajungă din urmă pe celelalte state candidate ale Uniunii Europene [171, p. 5].

În literatura de specialitate, procesele de integrare sunt abordate de diferite școli politologice, fiecare dintre acestea dezvoltând un model distinct de integrare. Printre cele mai cunoscute teorii ale integrării se numără funcționalismul, federalismul, neofuncționalismul, transacționalismul, interguvernamentalismul și instituționalismul.

Funcționalismul, reprezentat în special de D. Mitrany, susține că „o problemă a timpurilor noastre este cum să se evite conflictele dintre națiuni și, în același timp, să se promoveze colaborarea între acestea". Această teorie a avut o dezvoltare semnificativă în perioada celui de-al Doilea Război Mondial și a fost influențată de evenimentele din anii treizeci ai secolului XX și de război. Scopul funcționalismului timpuriu a fost de a găsi o modalitate de organizare a sistemului internațional care să garanteze pacea și bunăstarea într-o perioadă de schimbări dinamice. Viziunea funcționalismului se bazează pe argumentul că diviziunile politice sunt sursa de conflict între state. Această diviziune poate fi depășită treptat prin identificarea domeniilor de interes și activitate comună și prin crearea unei rețele de instituții internaționale funcționale, prin intermediul cărora interesele tuturor națiunilor sunt integrate și administrate de elite specializate [73].

Abordarea federalistă este analizată din mai multe perspective, în special abordarea federalismului cooperativ, care se concentrează pe repartizarea funcțională a puterii decizionale între statele membre și guvernul federal; federalismul dual se bazează pe o divizare formală a puterilor între diferite nivele de guvernare. Federalismul cooperativ este asociat cu state federale, cum ar fi Germania, Elveția, Australia și Statele Unite ale Americii, dar și cu Uniunea Europeană. Această noțiune este dificil de definit din cauza naturii și structurii diferite a sistemelor politice în care poate fi aplicată, dar include mai multe caracteristici distinctive. Acestea includ existența mai multor niveluri de guvernanță, participarea entităților sub nivelul federal, existența competențelor exclusive la fiecare etapă de guvernare și existența instituțiilor de cooperare. Relația dintre aceste niveluri este prescrisă în mod constituțional [73].

Neofuncționalismul reprezintă una dintre cele mai complexe și sofisticate teorii integraționiste, oferind idei importante și complexe referitoare la procesele de integrare treptată, mecanismele și dimensiunile extinderii în dezvoltarea sistemelor. Această teorie are mai multe abordări teoretice decât oricare altă teorie integraționistă existentă. Neofuncționalismul este adesea denumit și „federalism în rate". Fondatorul acestei teorii, E. Haas, a fost puternic influențat de funcționalism în lucrările sale. Deși părinții fondatori au numit-o „metoda Monnet" sau „federalism funcțional", esența rămâne aceeași, reprezentând nucleul metodei comunitare

[70]. Neofuncționalismul a câștigat din nou popularitate la sfârșitul anilor *'80* și în anii *'90* ai secolului XX, după semnarea Actului Unic European (AUE) în 1986 de către statele membre ale Comunităților. Acest act le-a angajat pe calea finalizării pieței comune și eliminării barierelor în calea celor patru libertăți fundamentale ale pieței comune: libertatea de circulație a forței de muncă, libertatea de circulație a capitalurilor, libertatea de circulație a bunurilor și libertatea de circulație a serviciilor [8].

Școala analizei tranzacțiilor se distinge de alte teorii integraționiste prin faptul că se concentrează nu doar pe integrarea politică instituțională, ci acordă o importanță deosebită integrării la nivel economic, socio-cultural și identitar. Școala tranzacționalistă se concentrează în mod principal asupra proceselor interne din interacțiunea economică și socio-culturală între membrii Comunității Europene. Crearea unei comunități politice în întregul sistem depinde de această interacțiune și este determinată de ea. Integrarea instituțională a Comunității Europene este considerată de școala tranzacționalistă ca fiind secundară în comparație cu identitatea și aspectul normativ al integrării politice.

Instituționalismul, în special varianta sa neoliberală, a devenit forma contemporană a funcționalismului și neofuncționalismului. Instituționaliștii neoliberali își fundamentează abordarea pe mai multe argumente: creșterea interdependenței generează nevoia de cooperare internațională și necesitatea instituțiilor internaționale și a regimurilor; rolul instituțiilor este important datorită beneficiilor pe care le aduc și influenței lor directe sau indirecte asupra politicilor statelor și asupra modului în care acestea își definesc interesele; instituționalismul neoliberal se preocupă de găsirea modalităților prin care să determine statul rațional și egoist să coopereze la nivel regional. Analizând fenomenul integrării, putem constata că acesta se manifestă în două forme principale: integrarea economică și integrarea politică. Integrarea economică precedă și pregătește terenul pentru integrarea politică, iar aceasta din urmă poate acționa ca un factor dinamic în promovarea integrării economice [210, p. 191].

Uniunea economică este cea mai înaltă formă de integrare economică, implicând eliminarea oricărei forme de discriminare și eliminarea restricțiilor privind circulația bunurilor și factorilor de producție în urma diferențelor de guvernare politică. Aceasta implică unificarea aspectelor monetare, financiare, sociale și politici anticiclice și necesită crearea unui organism supranațional ale cărui decizii sunt obligatorii pentru toate statele membre [218, p. 174]. Uniunea politică este cea mai complexă formă de integrare sau „etapa de integrare economică totală”, care unește integrarea statelor în cadrul unei confederații sau federații și formează un singur stat [315, p. 163].

Expresia „integrarea europeană” desemnează transferul voluntar de către un stat a unei

părți a suveranității sale naționale către instituțiile comunităților europene și apoi la Uniunea Europeană sau la alte mari instituții europene supranaționale, precum Consiliul Europei [62, p. 86].

Cercetătoarea C. Morari definește integrarea europeană drept *„totalitatea proceselor interconexe cu caracter economic, politic și social realizate prin cooperare, uniformizare juridico-instituțională şi transferare graduală a unor competențe naționale către un centru supranațional în vederea unificării statelor europene într-o nouă entitate politico-economică"* [136, p. 9].

Este esențial, atât din perspectivă teoretică, cât și practică, să facem distincția între *integrare și aderare*, aceasta din urmă reprezentând o etapă a procesului de integrare și se realizează atunci când un stat este acceptat să devină membru al Uniunii Europene. Aderarea cuprinde mai multe etape, inclusiv apropierea, adaptarea, faza de preaderare, aderarea propriu-zisă și etapa post aderare. Este important de menționat că integrarea poate avea loc atât cu, cât și fără aderare. Atunci când integrarea europeană implică aderarea, ne referim la integrarea în cadrul Uniunii Europene, care are loc după finalizarea procesului de aderare [136, p. 9].

Pentru a înțelege procesul de integrare europeană, este esențială acceptarea de către state a diferitelor etape de aderare la Uniunea Europeană. Aceste etape includ luarea deciziilor la nivel național, depunerea cererii oficiale, semnarea acordului de asociere și etapa de preaderare, care implică inițierea și încheierea negocierilor privind cele 31 de capitole (care presupun reforme economice, sociale, legislative și implementarea *acquis communitaire*). În final, se semnează acordul de aderare. Pe durata perioadei de preaderare, țările asociate beneficiază de asistență semnificativă din partea Uniunii Europene, dar sunt necesare și resurse financiare proprii pentru a susține acest proces [171, p. 5].

Modernizarea sistemului național de securitate este un proces în curs de desfășurare, care se află într-o continuă adaptare și schimbare. În cadrul acestei teze de doctorat, se investighează în mod specific direcțiile de aderare a politicii moldovenești de securitate la Uniunea Europeană, ceea ce impune necesitatea unei permanente ajustări. Cercetarea în domeniul sistemului național de securitate, împreună cu parametrii modernizării acestuia în contextul integrării europene a Republicii Moldova, presupune utilizarea unei metodologii potrivite și a celor mai avansate metode, tehnici și proceduri. Acestea includ atât abordări clasice, cât și cele mai recente apărute în domeniile științelor sociale, politice și ale studiilor de securitate, pentru a analiza mecanismele instituționale-funcționale și structurale de modernizare a sistemului.

Teoria și metodologia științei actuale cuprind o gamă complexă de metode, tehnici, proceduri și principii de cercetare, care acoperă aspecte generale, logice, conceptuale, filosofice,

precum și metode specifice și particulare. Datorită faptului că studiile concrete în domeniul modernizării sistemului național de securitate folosesc diverse metode de investigație, obiectivele noastre, pornind de la teoria și metodologia științei contemporane, sunt: să identificăm metodele utilizate (tehnici, proceduri, principii etc.) de către autorii care au publicat lucrări pe tema cercetată; să prezentăm și să argumentăm pe baza acestor metode propria metodologie aplicată în cercetarea problemelor legate de modernizarea sistemului național de securitate a Republicii Moldova în contextul integrării europene.

În cadrul temei studiate, *problema noastră de cercetare,* importantă din perspectivă metodologică este reprezentată de distincția dintre cele două planuri de metode: metodele generale-științifice ale modernizării sistemului național de securitate și metodele (tehnici, proceduri, modalități etc.) utilizate de autoritățile naționale de securitate în activitatea lor practică. Această separare va fi luată în considerare în continuare în argumentarea metodologiei utilizate pentru cercetarea problemelor legate de modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene.

Plecând de la ideea că modernizarea sistemului național de securitate nu poate fi abordată izolat, fără legătură teoretică și practică, sau fără a fi contextualizată în situații concrete, considerăm că această problemă trebuie tratată printr-o abordare interdisciplinară. Este esențial să fie înțeleasă și analizată într-un cadru mai amplu, luând în considerare transformările contemporane în domeniile studiilor de securitate, științelor politice și istoriei. Această analiză trebuie să includă și perspectivele schimbărilor politice la nivel național și a mediului internațional care contribuie și sprijină procesul de consolidare a colaborării internaționale în domeniul securității. În cadrul cercetării noastre, având în vedere aceste circumstanțe particulare, ne-am propus să examinăm structurile instituționale și funcționale, precum și aspectele politico-instituționale în lumina recentelor schimbări care au loc la nivel internațional și național.

De asemenea, evidențiem aspecte legate de dimensiunile politico-instituționale și instituțional-funcționale ale eforturilor de modernizare a sistemului național de securitate, subliniind rolul crucial al organelor naționale de securitate și al autorităților centrale în menținerea stabilității în cadrul securității naționale. Abordând aceste aspecte, ne propunem să atingem scopul fundamental al investigației, care constă în realizarea unei analize cuprinzătoare și detaliate a procesului de modernizare a sistemului național de securitate, în contextul politicii de integrare europeană a statului. Ori, viitorul Republicii Moldova este în marea familie europeană [137, p. 12], de aceea integrarea sistemului național de securitate la sistemul european de securitate este o necesitate.

Actualizarea sistemului național de securitate prin integrarea sa în sistemul european de securitate este un obiectiv strategic crucial pentru țară, fapt ce necesită adaptări instituționale și legislative conform cerințelor Uniunii Europene. În acest sens, întărirea capacităților instituționale ale sistemului național de securitate este esențială pentru protejarea intereselor naționale ale Republicii Moldova. Procesul este influențat de factori interni și externi, inclusiv geopolitici, politici și economici, precum și de schimbările din sistemul internațional de securitate, care este marcat de globalizare, război hibrid, migrație și instabilitate în relațiile internaționale.

Problema științifică importantă soluționată constă în *determinarea* și cercetarea multidimensională a *sistemului național de securitate al Republicii Moldova, precum și elucidarea cadrului de modernizare a acestuia în contextul integrării europene, fapt care a determinat formularea unei fundamentări științifice în științele politice, pe acest segment de cercetare, precum și formularea unor propuneri în vederea consolidării securității naționale și aplicării depline a mecanismelor instituțional-funcționale de asigurare a securității*.

În prima etapă, vom expune și susține metodologia, precum și metodele generale de cercetare. Printre acestea, în studiile supuse analizei și considerate ca fundament teoretic pentru teză, se întâlnesc metodele general-științifice, printre care: metoda structural-funcțională, metoda istorică, metodele inductive și deductive, metoda dialectică, metoda sistemică și altele.

În cadrul investigației noastre, *metoda structural-funcțională* a fost utilizată pentru evidențierea și analiza concepțiilor și structurilor funcționale, precum și pentru examinarea schimbărilor semnificative în cadrul procesului de modernizare a Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Concomitent, această abordare ne-a ghidat în cercetarea priorităților modernizării sistemului național de securitate și în analiza colaborării dintre organele de securitate ale statului în contextul politicii de integrare europeană a acestuia. Prin intermediul acestei metode, am reușit să deducem măsuri eficiente pentru modernizarea sistemului național de securitate, să identificăm prioritățile reformei în securitate și să evaluăm funcționalitatea organelor de securitate ale statului. De asemenea, această metodă a fost aplicată pentru a alinia sistemul național de securitate la cerințele dimensiunilor de securitate comunitară, aspecte elucidate în subcapitolele 2.1, 2.3, 3.1, 3.3.

De rând cu metoda structural-funcțională, *metoda istorică* a fost aplicată în procesul prezentării detaliate și etapizate a evoluției dezbaterilor teoretice referitoare la apariția și dezvoltarea sistemului național de securitate, modernizarea acestuia, precum și la studiile și practicile asociate. Această abordare a contribuit la realizarea unei analize istorice aprofundate în domeniul cercetat. Metoda istorică a fost extensiv utilizată într-o serie de studii valoroase, în care

sunt examinate informații relevante privind evoluția organelor de securitate ale statului și colaborarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană în ceea ce privește asigurarea securității.

Aplicată pentru investigația istoriografică întreprinsă, *metoda istorică* va avea relevanță în contextul în care vom sublinia existența unui fundament epistemologic solid al istoriografiei privind modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în perspectiva integrării europene. Vom identifica aspectele politico-instituționale ale procesului de modernizare a sistemului național de securitate în contextul integrării europene și importanța abordării Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova ca nucleu al întregului sistem național de securitate. Analiza publicațiilor științifice dintr-o perspectivă istorică ne permite să distingem modul în care sunt percepute procesele normative și comportamentul instituțiilor din cadrul sistemului național de securitate. Rezultatele aplicării metodei istorice au fost reflectate în subcapitolele 2.1 și 3.1 ale prezentei teze.

Abordarea sistemică ne-a permis să realizăm o analiză comprehensivă a sistemului național de securitate, inclusiv a instituțiilor componente și a atribuțiilor acestora, fiecare element instituțional fiind investigat în funcție de caracteristicile sale distincte. Această metodă a facilitat examinarea organelor de securitate ale statului, a autorităților centrale și a elementelor societății civile ca parte a unui sistem, evidențiind necesitatea aplicării metodelor de management instituțional și a cunoașterii. Abordarea sistemica a susținut modernizarea prin utilizarea principiilor sistemelor deschise, implementarea modificărilor și transformărilor controlate în cadrul sistemului național de securitate, precum și adoptarea unor noi teorii științifice și a analizei de sistem. Prin intermediul acestei metode, am detaliat capacitatea sistemului de a planifica și coordona operațiunile de securitate într-un mod eficient. Acest aspect implică evaluarea structurii sistemului național de securitate, inclusiv analiza organizațiilor implicate și modul în care acestea sunt coordonate și interacționează între ele. Scopul este să se asigure o planificare și coordonare mai eficiente în ceea ce privește operațiunile de securitate națională. Totodată, s-a examinat abilitatea sistemului de a colecta, analiza și utiliza informațiile de securitate în vederea luării deciziilor și implementării acțiunilor adecvate, aspecte elucidate în subcapitolele 1.2, 2.1, 3.1.

În paralel cu metodele enumerate anterior, în cadrul cercetării se utilizează și diverse metode specifice, printre care se numără metoda de analiză politologică și cea comparată. Aceste metode particulare în studiul modernizării sistemului național de securitate sunt aplicate în conformitate cu literatura de specialitate, teoria politologică și cercetările în domeniul securității.

Prin *metoda de analiză politologică* s-au investigat conținutul și esența noțiunilor fundamentale conexe securității naționale și sistemului național de securitate. S-a analizat

aplicabilitatea acestora și importanța definirii formelor, practicilor și structurii organizaționale de colaborare între organele de securitate ale statului. De asemenea, s-a examinat procesul de remodelare a sistemului național de securitate, precum și riscurile, amenințările de securitate în contextul actual al mediului internațional de securitate. Pentru a atinge în întregime scopul propus, s-a acordat o atenție deosebită analizei de conținut a legislației naționale privind securitatea națională a Republicii Moldova. Aceasta reprezintă baza legislativ-normativă națională în domeniul de referință și reflectă perspectiva clasei politice autohtone asupra politicilor și modalităților de modernizare a sistemului național de securitate în contextul integrării europene a Republicii Moldova. Aspecte ale acestei metode au fost aplicate în toate subcapitolele prezentei lucrări.

Din cele relatate concluzionăm că este imperativă utilizarea unei metodologii complete, care să implice un set de metode, tehnici specifice și procedee. Prin aplicarea acestora în studiul modernizării sistemului național de securitate, contribuim la dezvoltarea, perfecționarea și extinderea mai largă a unor metode complexe, cu un limbaj specific și de analiză standard. Aceste metode ar fi benefice atât pentru organele de securitate ale statului, cât și la nivel național.

Dezvoltatrea și argumentarea aplicării în practica securitară actuală a termenului sistem național de securitate, prioritar celui de sistem al securității naționale, se abordează în prezenta lucrare. În acest context, sunt necesare identificarea noilor metode, practici și mecanisme de colaborare interinstituțională între organele securității statului, autoritățile centrale responsabile de domeniul de securitate și societatea civilă, stabilirea unor relații și parteneriate speciale cu Uniunea Europeană, asimilarea practicilor și politicilor europene de asigurare a securității naționale.

Analiza comparată, care implică evaluarea funcționalității sistemului național de securitate și a sistemului de securitate națională, presupune examinarea intensificării rolului societății civile în controlul democratic al serviciilor de informații, cu accent pe organele de securitate ale statului. În același timp, această metodă aplicată în inclusiv în subcapitolul 2.2 al tezei a contribuit la explorarea și facilitarea accesului la experiența altor țări, precum România și Ucraina, în ceea ce privește modernizarea organelor naționale de securitate, considerate componente instituționale esențiale ale sistemului național de securitate.

Metoda analizei de conținut a actelor și discursurilor oficiale a fost folosită pentru a susține argumentarea acțiunilor întreprinse. Prin această abordare, aplicată în subcapitolele 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3 au fost examinate reforma securității naționale, strategiile și documentele oficiale, care oferă o justificare a mecanismelor utilizate pentru modernizarea sistemului național

de securitate. Au fost analizate rapoarte, documente oficiale, care exprimă poziția privind modernizarea sistemului național de securitate ca un proces continuu, ce necesită eforturi constante pentru a asigura că acesta rămâne relevant și eficient în fața unui mediu de securitate în perpetuă schimbare.

În cadrul cercetării, s-au folosit diverse procedee logice, inclusiv analiza și sinteza, inducția și deducția, abstractizarea și generalizarea. Acestea au facilitat dezvoltarea unei perspective ample, complexe și multidisciplinare asupra structurii și funcțiilor sistemului național de securitate. De asemenea, au contribuit la înțelegerea capacității sistemului în ceea ce privește planificarea și coordonarea eficientă a activităților de securitate, abilitatea de a face față situațiilor de criză și de a gestiona riscurile, precum și la evaluarea competențelor de cooperare cu partenerii interni și externi, la formularea concluziilor la sfârșitul fiecărui capitol, precum și a concluziilor și recomandărilor generale. *Sinteza* a fost aplicată pentru evidențierea, din diversitatea elaborărilor științifice și practice, a concepțiilor, mecanismelor și politicilor eficiente în procesul de modernizare a sistemului național de securitate.

Metodologia cercetării presupune efectuarea studiului **problemei științifice importante soluționate** din domeniul științelor politice, care constă în *determinarea și analiza sistemului național de securitate al Republicii Moldova în contextul integrării europene, fapt care a determinat reliefarea* unui studiu complex pentru reprezentanții comunității științifice, ai instituțiilor guvernamentale și sectorului asociativ și *a permis prezentarea* unor recomandări privind *modernizarea sistemului național de securitate*.

Pentru a aborda problema de cercetare în mod științific, am realizat o analiză detaliată a reglementărilor care guvernează contextul structural și evaluarea funcțională a sistemului național de securitate. Ca rezultat, am formulat o argumentație științifică, care evidențiază necesitatea consolidării securității naționale în acest domeniu de cercetare, în vederea îmbunătățirii procesului de modernizare a sistemului național de securitate. Concluziile și recomandările prezentate în această lucrare servesc drept ghid pentru optimizarea cadrului de reglementare în domeniul supus cercetării.

Prin adaptarea și actualizarea problemei de cercetare științifică specificate anterior, am definit ***scopul*** *acestei lucrări ca fiind realizarea unui studiu complex și aprofundat privind procesul de modernizare a sistemului național de securitate, realizat prin prisma politicii de integrare europeană a statului*. Pentru atingerea acestui scop, vom analiza și evalua prevederile opiniei doctrinare și legislației naționale referitoare la securitatea națională. Această abordare ne va permite să obținem o înțelegere mai profundă a modului în care integrarea europeană

influențează modernizarea sistemului național de securitate și să formulăm recomandări pertinente pentru optimizarea acestui proces.

Rezolvarea problemei de cercetare va permite identificarea clară a mecanismelor de modernizare a sistemului național de securitate și evaluarea actuală a acestora, cu accent pe măsurile care trebuie luate în domeniul securității naționale a Republicii Moldova. Se analizează politicile și strategiile de modernizare adoptate pentru sistemul național de securitate, precum și politicile de securitate comunitară implementate de Republica Moldova în funcție de interesele și necesitățile statului. De asemenea, se realizează o comparație între evoluția organelor securității statelor din vecinătate și se examinează aspectele instituționale și funcționale ale componentelor sistemului național de securitate.

Tema centrală a tezei pentru obținerea titlului de doctor în științe politice este explorarea și reglementarea procesului de modernizare instituțională și funcțională a sistemului național de securitate în contextul integrării europene a Republicii Moldova. Prin identificarea și analizarea circumstanțelor fundamentale, am reușit să dezvoltăm un concept științific coerent și structural pentru sistemul național de securitate, luând în considerare particularitățile modernizării sociale și politice specifice domeniului studiilor de securitate. Avem recomandări teoretico-practice pentru optimizarea mecanismului de modernizare instituțională și funcțională a sistemului național de securitate într-un stat în transformare.

În vederea dezvoltării direcției principale de cercetare, dar și soluționării problemei științifice înaintate, lucrarea a fost structurată conform unor priorități de cercetare, precum: dimensiuni politico-instituționale ale sistemului național de securitate în Republica Moldova (capitolul 2), mecanisme instituțional-funcționale de modernizare a sistemului național de securitate (capitolul 3) și procesul de modernizare al sistemului național de securitate al Republicii Moldova (capitolul 3).

Elaborarea direcției de cercetare este motivată de necesitatea investigării științifice a politicilor naționale privind securitatea națională a Republicii Moldova și de corelarea acestora cu opiniile doctrinare exprimate în acest domeniu. Cercetarea asupra cadrului instituțional și funcțional de modernizare a sistemului național de securitate din Republica Moldova reprezintă un pas important pentru avansarea studiilor de securitate ca disciplină a științelor politice și contribuie semnificativ la îmbunătățirea cadrului doctrinar în acest domeniu.

În Republica Moldova, cercetarea mecanismelor de modernizare a sistemului național de securitate reprezintă un domeniu nou și neexplorat. De asemenea, analiza științifică a conceptului de „sistem național de securitate” reprezintă o noutate, deși există lucrări și literatură

specializată în domeniul securității naționale, care pot servi ca bază teoretică și practică pentru dezvoltarea acestei direcții de cercetare.

Prin intermediul cercetărilor efectuate, au fost identificate deficiențe teoretice și practice. În vederea remedierii acestor aspecte, s-au formulat concluzii și recomandări menite să îmbunătățească calitatea cadrului doctrinar referitor la modernizarea sistemului național de securitate în contextul integrării europene a statului nostru. Ca rezultat, au fost propuse recomandări practice, ale căror implementare poate influența în mod semnificativ prosperitatea și consolidarea statului prin prisma stabilității sistemului național de securitate.

1.3. Concluzii la capitolul 1.

Cercetând problematica modernizării sistemului național de securitate prin prisma structurii și a formelor de manifestare în lumea contemporană a conceptelor științifice „modernizare", "sistem național de securitate" și „integrare europeană", putem configura următoarele concluzii importante, care marchează aportul nostru teoretic la înțelegerea acestui fenomen:

1. Această inițiativă științifică va servi ca bază teoretică solidă pentru a prezenta în mod complet și obiectiv stadiul actual al sistemului național de securitate din Republica Moldova, precum și procesul său de modernizare. Demersul științific permite cercetătorilor și practicienilor să identifice imperfecțiunile existente în adaptarea sistemului național de securitate la standardele europene în contextul aderării Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Mai mult decât atât, studiul facilitează propunerea de soluții concrete pentru a elimina lacunele legislative și problemele de funcționare instituțională, contribuind în final la îmbunătățirea și eficientizarea sistemului național de securitate.

2. Analiza istoriografică a problemei cercetate a relevat că se evidențiază contribuțiile școlii teoretice occidentale, inclusiv cercetările experților din SUA și România, precum și abordările din școala est-europeană și cercetările realizate în Republica Moldova. În ceea ce privește studiile de securitate realizate de cercetătorii din Republica Moldova, merită de remarcat lansarea în luna mai 2020 a unei platforme de comunicare între Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova și societatea civilă, mediul științific și academic național, cu scopul de a promova transparența și modernizarea instituțională a organelor securității statului, precum și de a valorifica rolul sistemului național de securitate. Aceste evoluții indică necesitatea unei abordări multidisciplinare și deschise a sistemului național de securitate, în care se iau în considerare multiplele dimensiuni și actorii implicați în asigurarea securității naționale. Prin urmare, se promovează o perspectivă mai amplă și cuprinzătoare asupra subiectului, contribuind la dezvoltarea cunoștințelor și înțelegerii în acest domeniu important.

3. Studiul dimensiunilor sistemului național de securitate pune în evidență provocările interpretării, adaptării și transformării acestuia într-o societate în schimbare. Procesul complex al funcționării sistemului național de securitate într-o societate în schimbare este caracterizat de o *relație directă între democratizarea instituțiilor de securitate și reforma acestora,* precum și între *modernizarea instituțiilor de securitate și modernizarea politică*. În prezent, observăm o creștere a implicării actorilor internaționali în procesul de modernizare a sistemului național de securitate din Republica Moldova. Toate aceste aspecte accentuează importanța studiului științific al sistemului național de securitate. Analiza istoriografică ne-a permis să identificăm un cadru epistemologic solid pentru cercetarea în domeniul analizat. Deși definițiile sistemului național de securitate se intersectează cu cele ale sistemului internațional de securitate și reflectă în special percepțiile și atitudinea experților autohtoni, români și occidentali, utilizarea diverselor surse bibliografice ne furnizează un suport factologic bogat. Analiza literaturii de specialitate în domeniul tezei de cercetare ne permite să afirmăm că, deși autorii se concentrează în special pe factorii care consolidează securitatea națională și pe diversele lacune de adaptare funcțională ale organelor securității statului, iar mecanismele de remediere sunt semnificative și diverse, argumentele prezentate de ei necesită o concludență mai mare.

4. Lucrarea necesită o completare a surselor bibliografice autohtone pentru a acoperi mai bine subiectele abordate. În literatura de specialitate autohtonă se observă o abordare mai practică a subiectelor, în special în ceea ce privește elaborarea și implementarea politicilor de securitate și apărare ale Republicii Moldova în contextul strategiilor de modernizare a organelor securității statului. Această constatare demonstrează că subiectul securității naționale și modernizării sistemului național de securitate este actual și în mediul academic autohton.

5. Prin examinarea cadrului conceptual și teoretic, am analizat diferite perspective și abordări științifice referitoare la securitatea națională, sistemul național de securitate și modernizarea acestuia. Analiza conceptelor legate de securitatea națională evidențiază caracterul complex al acesteia ca element esențial în definirea științifică a sistemului național de securitate, ceea ce reprezintă principala provocare în formularea unei definiții clare și distincte între sistemul național de securitate și sistemul securității naționale.

6. Prin natura sa, modernizarea sistemului național de securitate reprezintă un proces de tranziție și evoluție a instituțiilor naționale de securitate, cu scopul de a le îmbunătăți de la un stadiu inferior la unul superior de dezvoltare. *Modernizarea sistemului național de securitate implică formarea, dezvoltarea și reformarea instituțiilor naționale de securitate în conformitate cu structurile de securitate europene.* În același timp, acest proces implică conștientizarea necesității și adoptarea măsurilor corespunzătoare pentru a organiza sistemul instituțiilor de

securitate conform cerințelor și resurselor Uniunii Europene. Autorii care se ocupă de securitatea națională au subliniat importanța clarificării factorilor normativi – legislativi, instituționali, istorici și funcționali în contextul național, pentru a stabili o distincție clară între posibilitățile de modernizare a sistemului național de securitate și standardele europene în acest domeniu.

7. În prezent, conceptele de „modernizare" și „sistem național de securitate" atrag o atenție considerabilă, fiind discutate în numeroase publicații științifice, conferințe și simpozioane. Conceptul de „modernizare a sistemului național de securitate" s-a extins pentru a reflecta schimbările survenite în analiza studiilor de securitate și pentru a lua în considerare o varietate de factori care influențează acest fenomen, pe lângă conotația sa militară inițială. În cadrul cercetării, termenul de „securitate națională" este abordat prin prisma politicii de securitate și reprezintă starea pe care un stat trebuie să o atingă pentru a se dezvolta în mod liber și pentru a acționa în favoarea intereselor sale fundamentale, fără constrângeri.

8. Prin analiza publicațiilor științifice din domeniu, putem obține o perspectivă globală asupra evoluției conceptului de sistem național de securitate, considerat unul dintre procesele semnificative pentru dezvoltarea unui stat. De asemenea, putem observa evoluția conceptului de modernizare, care a dus la ideea de modernizare a sistemului național de securitate și la identificarea mecanismelor necesare pentru acest proces în contextul aderării la Uniunea Europeană a statului.

9. Analiza științifică a Uniunii Europene abordează în principal securitatea într-o perspectivă externă, având în vedere contextul internațional actual, precum și crizele și dezbaterile politice din interiorul UE. Aceste cercetări se concentrează pe evaluarea amenințărilor și riscurilor externe cu care se confruntă Uniunea Europeană, inclusiv războiul din Ucraina, conflictele regionale, terorismul, migrația și evoluțiile geopolitice. În plus, se examinează politica externă a UE și cooperarea sa în materie de securitate și apărare cu partenerii internaționali.

10. Analiza și definirea sistemului național de securitate au evidențiat importanța actorilor și factorilor care influențează securitatea națională, având un impact semnificativ asupra stabilității acestui sistem. În practică, sistemul național de securitate suferă modificări în funcție de nivelul de dezvoltare și democratizare al statului, gradul de reformă al sectorului de securitate, modernizarea acestuia în conformitate cu cerințele structurilor europene, precum și nivelul de control civic asupra organelor securității statului. În același context, se realizează analiza riscurilor și vulnerabilităților naționale, se evaluează investiția statului în instituțiile de securitate și se ține cont de interesul puterii politice, inclusiv al partidelor de guvernământ, de a controla instituțiile de securitate. Se acordă atenție îmbunătățirii mecanismelor de gestionare a crizelor,

evaluării realiste a riscurilor de securitate, revizuirii legislației de securitate și implicării societății civile ca grup de experți în procesul de reformă a organelor securității statului.

CAPITOLUL 2. DIMENSIUNILE POLITICO-INSTITUȚIONALE ALE MODERNIZĂRII SISTEMULUI NAȚIONAL DE SECURITATE

Capacitatea puterii politice de a garanta securitatea statului într-un mediu internațional globalizat și incert depinde de ritmul modernizării sistemului național de securitate, adaptat la contextul actual de securitate. În Republica Moldova dimensiunile politico-instituționale ale sistemului național de securitate sunt strâns legate de procesele de transformare a rolului statului în perioada de independență, de interesele naționale ale statului, de evoluția sistemului politic, de implicarea societății civile, precum și de riscurile și amenințările interne și externe cu care se confruntă.

Sistemul național de securitate, fiind o componentă esențială a statului, este supus proceselor de modernizare. Impactul modernizării sistemului național de securitate asupra securității naționale reprezintă un subiect analizat în prezentul studiu, aspecte abordate prin intermediul modificărilor legislative care vizează termeni conceptuali, structurali și organizatorici. Aceste procese au un efect asupra percepției cetățenilor în ceea ce privește securitatea națională, fiind plauzibil să presupunem că rolurile instituțiilor de securitate vor fi influențate de aceste schimbări. Astfel, relația dintre stat și cetățeni în ceea ce privește percepția securității naționale a devenit tot mai complexă.

2.1 Contextul structural al sistemului național de securitate în condițiile modernizării sale

Modernizarea sistemului național de securitate reprezintă o necesitate imperativă pentru Republica Moldova, care se află într-un proces de transformare. Analiza structurii sistemului național de securitate se face prin prisma interacțiunii între componentele sale, fundamentate pe interesele și valorile naționale ale statului, având ca scop îndeplinirea obiectivelor strategice ale statului, stabilite în conformitate cu direcțiile politicii de securitate națională [146, p. 187]. Elementele definitorii ale sistemului național de securitate sunt în concordanță cu valorile politice specifice unui stat, incluzând interesele naționale, securitatea și integritatea statului [321, p. 41], iar promovarea transparenței și adoptarea celor mai bune practici din statele cu tradiții democratice îndelungate pot contribui în mod semnificativ la democratizarea sectorului de securitate [23, p. 80].

Adaptându-le la Republica Moldova, în calitate de determinantă intervine mediul internațional de securitate, care influențează aceste valori și luptă cu *riscurile și amenințările* asupra

securității naționale. Totodată, din cauza lipsei unei taxonomii clare a conținutului sistemului național de securitate, există potențial de confuzie între terminologiile domeniilor strâns înrudite, cum ar fi securitatea statului și securitatea națională sau securitatea rețelelor și securitatea cibernetică. Confuzia este amplificată atunci când se introduc mai multe concepte complexe în contexte contemporane, precum securitatea mediului, securitatea culturală, securitatea umană și securitatea politică, care pot lua forme distincte de securitate, dar nu reprezintă concepte fundamental diferite [304, p. 62].

Prin analogie cu sistemul securității regionale, analizăm sistemul național de securitate pe segmentele *teoretico-metodologic, reglementar-legal, instituțional, comunicațional* și *funcțional.* Astfel, segmentul teoretico-metodologic și instituțional analizează sistemul național de securitate prin prisma instituțiilor statului implicate în luarea și implementarea deciziilor de politică referitoare la problemele de securitate națională, iar la segmentul reglementar-legal includem diverse organizații neguvernamentale, asociații, mass-media, cetățeni activi etc., care sunt implicați în procesul de asigurare a securității naționale [278, p. 11]. Segmentul funcțional și comunicațional al sistemului național de securitate constituie subiectul de analiză al următoarelor paragrafe.

Sistemul național de securitate are o structură complexă și operează la diverse niveluri. Nivelurile sistemului național de securitate leagă în mod obișnuit procesele de modernizare la nivel macro cu modernizarea instituțională la nivel micro prin prisma organelor securității statului [142, p. 271]. Astfel *nivelul instituțional* cuprinde autoritățile statului responsabile de asigurarea securității naționale și sunt implicate în planificarea și implementarea tranziției și modernizării sistemului național de securitate. Aceste acțiuni sunt realizate inclusiv prin intermediul proiectanților de tranziție, care sunt persoanele angajate în elaborarea strategiilor de tranziție, indiferent de formarea sau experiența lor [296, p. 77]. Prin urmare, cadrul instituțional al sistemului național de securitate este compus din două subniveluri distincte. Primul, *subnivelul operațional* este format din organele securității statului, responsabile de punerea în aplicare a sarcinilor de protecție a acestuia. Al doilea, *subnivelul administrativ* este alcătuit din instituțiile guvernamentale responsabile de planificarea, controlul și supravegherea funcționării sistemului național de securitate.

La *nivelul sectorului*, sistemul național de securitate se structurează în funcție de diversele dimensiuni ale securității naționale și este compus din autoritățile publice responsabile de elaborarea politicilor în aceste domenii. La acest nivel al sistemului național de securitate, putem identifica dimensiunile esențiale ale securității naționale, care includ *dimensiunea politică, economică* și *umană*. *Dimensiunea economică* a securității naționale reprezintă un

element important pentru stabilitate, dezvoltare și cooperare inter-instituțională. Având în vedere situația geopolitică și geoeconomică a Republicii Moldova, este necesar să se mențină un climat de colaborare, stabilitate și să se beneficieze de garanții internaționale de securitate în toate domeniile economice. *Dimensiunea umană* a securității naționale se concentrează pe ofițerii de securitate și funcționarii publici implicați în elaborarea și implementarea politicilor de securitate națională, precum și asupra cetățenilor statului, care sunt subiectul educației în domeniul securității. În ceea ce privește securitatea fiecărui stat, *dimensiunea politică* joacă un rol vital. Prin promovarea politicii de integrare europeană, Republica Moldova urmărește implementarea principiilor europene de asigurare a securității naționale, bazate pe democrație și dezvoltarea strategiilor, planurilor și programelor care consolidează ordinea constituțională, respectarea drepturilor omului și creșterea controlului civil asupra organelor securității statului. Dimensiunea politică a securității naționale se referă direct la relația dintre stat și cetățenii săi.

Nivelul organizațional al sistemului național de securitate constă într-o varietate de instituții publice și organizații neguvernamentale, care, în cadrul modernizării democratice, interacționează cu autoritățile specializate ale statului pentru consultare și monitorizarea implementării politicilor de securitate națională. La acest nivel intervine *subnivelul micro,* reprezentat de cetățenii statului, care reprezintă o componentă esențială a sistemului național de securitate. Acest subnivel este caracterizat de dezvoltarea unei culturi a securității și apărării, precum și de promovarea normelor, atitudinilor și acțiunilor care facilitează asimilarea politicilor și principiilor de securitate de către stat și societate.

Referindu-ne la Republica Moldova, *subnivelul administrativ* al cadrului instituțional al sistemului național de securitate este format din autoritățile publice centrale, responsabile de asigurarea securității naționale, cum ar fi Parlamentul Republicii Moldova, Guvernul Republicii Moldova, Președintele Republicii Moldova și Consiliul Suprem de Securitate. Acest cadru include și organele securității statului, precum Serviciul de Informații și Securitate, Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Poliția de Frontieră a MAI, Serviciul Vamal și, mai nou, Centrul Național Anticorupție, care își desfășoară activitatea în conformitate cu legislația în domeniu. De asemenea, în cadrul sistemului național de securitate se regăsesc instituții de învățământ și alte organizații nemilitarizate ale organelor securității statului.

Funcționarea sistemului național de securitate poate fi descrisă în următorul mod: organele securității statului identifică și evaluează pericolele, formulează politici și adoptă măsuri concrete pentru a neutraliza posibilele amenințări. Cu toate acestea, procesul este mult mai complex în realitate. În primul rând, există posibilitatea ca anumite elemente ale mecanismului să fie absente sau să nu funcționeze corespunzător. În al doilea rând, sistemul

implică diverse personalități și organizații, fiecare având propria lor viziune cu privire la ceea ce trebuie de făcut în interesul statului. În al treilea rând, fiecare instituție are propriile interese și urmărește realizarea acestora [68, p. 107].

Parlamentului Republicii Moldova are următoarele atribuții legislative în domeniul securității naționale: aprobarea Concepției și Strategiei de securitate națională, direcțiilor principale ale politicii interne și externe ale statului; adoptarea și interpretarea legilor și hotărârilor în domeniul securității; crearea bazei juridice pentru înființarea și activitatea organelor securității statului; declanșarea referendumurilor privind securitatea națională; aprobarea bugetului alocat securității statului; stabilirea frontierei de stat a țării; ratificarea, denunțarea, suspendarea și anularea tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova; exercitarea controlului parlamentar asupra aplicării legislației de către organele securității statului, în conformitate cu prevederile constituționale; declararea mobilizării parțiale sau generale, a stării de urgență, asediu sau război [43, art. 66].

În ceea ce privește asigurarea securității naționale, **Guvernul Republicii Moldova** are următoarele responsabilități: asigură respectarea și implementarea legilor și hotărârilor Parlamentului Republicii Moldova, precum și a decretelor emise de Președintele Republicii Moldova în domeniul securității statului; înființează organele securității statului conform legislației în vigoare și stabilește structura, funcțiile și bugetul alocat acestora; promovează politica internă și externă în concordanță cu interesele asigurării securității naționale; conduce activitatea autorităților administrației publice în ceea ce privește asigurarea securității statului; emite hotărâri și dispoziții referitoare la problemele de securitate națională și exercită controlul asupra implementării acestora de către ministere și alte autorități administrative centrale subordonate.

În structura sistemului național de securitate, în ansamblu, o verigă principală este reprezentată de persoana cu cea mai înaltă funcție de răspundere în stat – **Preşedintele Republicii Moldova**, care este șeful statului și comandant suprem al forțelor armate și are un rol central în elaborarea deciziilor în domeniul securității naționale. Referitor la securitatea națională, Președintele Republicii Moldova are următoarele atribuții și responsabilități: exercită conducerea generală a activității de asigurare a securității naționale și are responsabilitatea de a monitoriza starea acesteia, în limitele stabilite de lege; duce tratative și încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova, în legătură cu securitatea națională; emite decrete cu caracter normativ referitoare la problemele de securitate a statului; asigură coordonarea autorităților publice implicate în domeniul securității naționale; instituie și administrează organe consultative

pentru probleme legate de securitatea statului; întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea securității naționale în conformitate cu legislația în vigoare [43, art. 87].

Componentele sistemului național de securitate sunt coordonate în mod unitar de către Consiliul Suprem de Securitate (CSS), care este supus controlului parlamentar prin intermediul comisiilor specializate. Consiliul Suprem de Securitate este o entitate consultativă responsabilă de analizarea activității ministerelor și a altor autorități administrative centrale în ceea ce privește securitatea și apărarea națională. Rolul său principal este de a prezenta Președintelui Republicii Moldova recomandări în problemele de politică internă și externă ale statului. CSS are ca scop contribuirea la elaborarea deciziilor strategice și la coordonarea eforturilor întreprinse pentru asigurarea securității naționale și apărarea intereselor statului [176]. CSS este finanțat din bugetul de stat și acționează într-un mod integrat în vederea realizării securității naționale. Activitatea Consiliului Suprem de Securitate se desfășoară conform Constituției Republicii Moldova, Legii securității statului, Legii cu privire la apărarea națională, altor acte normative și Regulamentului Consiliului Suprem de Securitate, care este aprobat de Președintele Republicii Moldova [51].

Potrivit opiniei experților în securitate națională, se consideră că Consiliul Suprem de Securitate ar trebui să devină instituția centrală responsabilă de coordonarea și consolidarea tuturor politicilor statului în domeniul securității și apărării. Pentru a-și îndeplini eficient această responsabilitate, se sugerează consolidarea sa prin crearea unui departament analitic puternic, care să beneficieze de resurse semnificative. Acest departament ar trebui să aibă cel puțin 15 angajați înalt calificați, cu competențe solide în domeniul securității și apărării. În plus, se recomandă ca acești angajați să primească salarii competitive și să beneficieze de un mediu de activitate adecvat, astfel încât să poată desfășura analize complexe și să furnizeze informații și recomandări de înaltă calitate. Prin consolidarea Consiliului Suprem de Securitate în acest fel, se urmărește creșterea capacității sale de a răspunde eficient la provocările și amenințările actuale și viitoare la adresa securității naționale [162, p. 17].

Lista membrilor Consiliului Suprem de Securitate este alcătuită din următorii reprezentanți: Președintele Republicii Moldova, secretarul CSS, consilier al Președintelui în domeniul securității și apărării, membri din oficiu, precum Președintele Parlamentului, Primul-ministru, președintele Comisiei pentru securitate națională, apărare și ordine publică, ministrul Apărării, ministrul Afacerilor Interne, directorul Serviciului de Informații și Securitate, Procurorul General, guvernatorul Băncii Naționale, precum și membri numiți, cum ar fi viceprim-ministrul pentru reintegrare, viceprim-ministrul, ministru al Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, viceprim-ministrul, ministru al Afacerilor Externe și Integrării Europene,

ministru al Justiției, ministru al Economiei, ministru al Sănătății, președintele Comisiei Juridice, Numiri și Imunități din Parlament, secretar general al Aparatului Președintelui, șef al Cabinetului Președintelui, consilier al Președintelui în domeniul economic, prim-viceguvernator al Băncii Naționale a Moldovei, președinte al Consiliului de administrare al Asociației Obștești „Centrul de Resurse Juridice" și director executiv al Institutului pentru Politici și Reforme Europene.

Este important de menționat că membrii CSS nu dețin puteri decizionale suplimentare și nu au dreptul de a emite dispoziții care să depășească competențele conferite de funcțiile pe care le dețin. O noutate în componența actuală a Consiliului Suprem de Securitate este includerea pentru prima dată a reprezentanților societății civile, subliniind astfel *importanța sistemului național de securitate* [40].

Importanța reformării CSS a fost subliniată în diverse documente de politici adoptate de Parlamentul și Guvernul Republicii Moldova. În cadrul sectorului de securitate, CSS, ca organ suprem specializat în acest domeniu, necesită în mod urgent o remodelare a rolului, structurii, atribuțiilor și capacităților funcționale [61, p. 3]. Astfel, la 14 septembrie 2012 a fost emis un decret privind constituirea Comisiei pentru reformarea Consiliului Suprem de Securitate [52; 42]. Comisia dată a elaborat Concepția de reformare a CSS și un proiect de lege cu privire la CSS, care a fost prezentat Președintelui Republicii Moldova și membrilor Consiliului [41]. Acest proiect de lege nu a fost analizat de către CSS și nu a fost prezentat Parlamentului ca o inițiativă legislativă venită din partea șefului statului. În același timp, Comisia pentru reformarea Consiliului a elaborat o Concepție privind reformarea CSS. Această Concepție a fost prezentată în cadrul ședinței CSS din 26 noiembrie 2012, care a examinat modul în care este implementată Strategia securității naționale a Republicii Moldova [61, p. 8]. Membrii CSS au avizat Concepția de reformare a Consiliului Suprem de Securitate, care includea, printre altele, măsuri pentru sporirea eficienței în combaterea amenințărilor la adresa securității naționale și creșterea nivelului de transparență în sectorul de securitate și apărare. Concepția cuprinde cinci capitole, și anume: aspecte generale; descrierea situației și identificarea problemei; instrumente și metode de reformare a CSS; evaluarea impactului reformei CSS și lista actelor legislative și normative relevante care urmează să fie elaborate, abrogate sau modificate în cadrul implementării Concepției.

Conform Concepției, pentru a realiza reforma CSS, este necesară o reorganizare radicală a întregului sistem de coordonare și elaborare a politicilor în domeniul securității și apărării, având în vedere următoarele obiective prioritare [61, p. 8]:

a) Elaborarea, promovarea, adoptarea și implementarea unei legi privind CSS, luând în considerare prevederile Strategiei securității naționale.

b) Modificarea cadrului legal referitor la activitatea organelor securității statului și organelor conexe în conformitate cu noile competențe ale CSS, prin abrogarea actelor sau prevederilor depășite, ineficiente în contextul actual și care generează interpretări contradictorii.

c) Elaborarea unui regulament privind organizarea și funcționarea Serviciului Consiliului Suprem de Securitate, cu scopul de a îmbunătăți eficiența și competențele acestuia.

d) Identificarea posibilităților de asigurare financiară a reformei, inclusiv prin extinderea personalului și modernizarea eficientă a mijloacelor tehnice utilizate în activitatea profesională.

e) Asigurarea transparenței în desfășurarea activității de reformare a CSS.

Până în prezent, în urma propunerilor incluse în Concepția de reformare a Consiliului Suprem de Securitate, a fost elaborat Regulamentul CSS, la data de 29 martie 2021. Acest regulament cuprinde măsurile referitoare la organizarea și funcționarea CSS, precum și rolul și atribuțiile acestuia [176]. Serviciul Consiliului Suprem de Securitate este o structură specializată în cadrul Aparatului Președintelui Republicii Moldova și are responsabilitatea de a organiza activitatea CSS.

Considerăm că există anumite discrepanțe funcționale în cadrul Regulamentului Consiliului Suprem de Securitate. Pe de o parte, conform articolului 12, CSS este descris ca un organ consultativ care prezintă recomandări Președintelui Republicii Moldova în probleme de politică internă și externă a statului. Pe de altă parte, conform articolului 5, se menționează că CSS elaborează și aprobă decizii referitoare la politicile interne și externe ale statului în domeniul securității și apărării naționale, precum și decizii pentru prevenirea și contracararea situațiilor excepționale cu consecințe grave în domeniul social-politic, economic, militar, sanitar, ecologic etc.

În opinia noastră, responsabilitatea principală a autorităților publice supreme în domeniul securității naționale: Parlamentul Republicii Moldova, Guvernul Republicii Moldova, Președintele Republicii Moldova și Consiliul Suprem de Securitate este să instituie un control democratic asupra organelor securității statului. *Aceste instituții au sarcina de a crea un cadru legal bine definit pentru asigurarea bunei funcționări a acestor organe. În același timp, pentru a exercita un control democratic asupra organelor* securității statului*, elementele civile ale sistemului național de securitate trebuie să monitorizeze relațiile dintre factorul politic și structurile de informații, precum și să stabilească volumul și structura resurselor alocabile în funcție de misiunile pe care le au și să determine un echilibru optim între componentele militare și civile ale resurselor de informații. Din perspectivă structurală și organizatorică, planul de modernizare a sistemului național de securitate implică stabilirea unei structuri verticale de management instituțional. Conform acestui plan, sistemul național de securitate este condus de*

către Președintele statului, cu sprijinul Consiliului Suprem de Securitate, care ar trebui să îndeplinească funcții de planificare, coordonare și control, în loc să se limiteze doar la funcția de recomandare, așa cum este prevăzut în legislația Republicii Moldova. De asemenea, considerăm că este important să se creeze un sistem centralizat de suport informațional unificat pentru politica de securitate națională a statului, care să includă mijloace de protecție a resurselor informaționale ale statului și mijloace de sprijin informațional pentru deciziile politice.

O altă parte esențială a structurii instituționale a sistemului național de securitate o reprezintă organele securității statului, care sunt structuri specializate în cadrul puterii executive și au rolul de a asigura securitatea națională. Aceste organe își desfășoară activitatea în conformitate cu principiile legalității, atribuțiilor clar definite, egalității în fața legii, respectării drepturilor și libertăților omului, neutralității politice, confidențialității profesionale, transparenței și oportunității [105]. Obiectivul lor este să asigure securitatea Republicii Moldova fără a afecta securitatea altor state. Într-o societate modernă, organele securității statului îndeplinesc funcții vitale pentru democrație, cum ar fi furnizarea de informații instituțiilor statului cu privire la amenințările interne și externe. Informațiile din domeniul securității naționale sunt folosite pentru a satisface nevoile factorilor politici legitimi, adică ale reprezentanților aleși ai poporului și sunt concentrate în interesul național.

Procesul de creare și funcționare a organelor securității statului este strâns legat de evoluția istorică a Republicii Moldova. În decursul activității lor, instituțiile care fac parte din sistemul de securitate națională au devenit o entitate distinctă, adaptându-se la provocările mediului internațional în ceea ce privește securitatea și la vulnerabilitățile specifice sistemului intern.

Prin analiza alocărilor bugetare pentru organele securității statului în perioada 2015-2022, observăm o creștere constantă a volumului resurselor alocate, în funcție de misiunile pe care le au. Bugetele Serviciului de Informații și Securitate (SIS), Serviciului de Protecție și Pază de Stat (SPPS), Poliției de Frontieră (PF) și Serviciului Vamal (SV) au înregistrat o creștere semnificativă, ajungând să fie practic duble în 2022 față de anul 2015. Această tendință reflectă înțelegerea importanței asigurării securității naționale și poziționarea acestui subiect ca prioritate în politica decidenților statului (conform Anexei 1).

Așa cum am menționat anterior, *sistemul securității naționale este o componentă a sistemului național de securitate* și include organele securității statului, precum Serviciul de Informații și Securitate (care va fi examinat într-un paragraf separat), Serviciul de Protecție și Pază de Stat, Poliția de Frontieră a Ministerului Afacerilor Interne, Serviciul Vamal, iar începând

cu 1 aprilie 2024 și Centrul Național Anticorupție (Art.13 al.(1) modificat prin LP31 din 15.02.24, MO86-88/01.03.24 art.127; în vigoare 01.04.24). Analiza structurii și activității acestor instituții va oferi premisele necesare pentru înțelegerea caracteristicilor sistemului național de securitate din Republica Moldova.

În acest context, **Serviciul de Protecție și Pază de Stat (SPPS)** este o instituție guvernamentală centrală din cadrul sistemului legal, responsabilă de securitatea statului. Aceasta are ca atribuții specializate asigurarea protecției demnitarilor Republicii Moldova, a demnitarilor străini în timpul ședерii lor în țară, precum și a membrilor familiilor acestora, conform competențelor legale, și se ocupă de paza sediilor și a reședințelor acestora. Cu toate că SPPS se modernizează, una dintre principalele provocări cu care se confruntă instituția este lipsa echipamentului tehnic și material adecvat, precum mașini noi, detectoare de metale și utilaje specializate pentru activitățile operative, precum și lipsa personalului calificat. SPPS încearcă să adopte noi metode de lucru și să participe la diferite traininguri, inspirându-se din experiența altor state [158].

SPPS colaborează cu MAI, SIS, MA, MAEIE și alte autorități ale administrației publice centrale și locale, inclusiv cu organizații internaționale de profil. Serviciul de Protecție și Pază de Stat a fost înființat la 24 aprilie 1997, prin Hotărârea Guvernului nr. 389 din 25.04.1997. Odată cu înființarea Serviciului de Protecție și Pază de Stat, prin aceeași hotărâre, Guvernul a aprobat și Regulamentul provizoriu, în care au fost stipulate funcțiile, drepturile, categoriile de colaboratori și personal civil, precum și protecția socială și juridică a lor. Totodată, au fost extinse obiectivele Serviciului, prin aprobarea categoriilor de persoane beneficiare de protecție de stat atât din Republica Moldova, cât și celor de peste hotare. Însă, în urma Hotărârii Curții Constituționale nr. 40 din 22.12.1997, Hotărârea Guvernului cu privire la înființarea Serviciului de Protecție și Pază de Stat, precum și Decretul Președintelui Republicii Moldova din 25.04.1997 au fost declarate neconstituționale. Ca o consecință a acestui fapt, prin Legea nr.1456 din 28.01.1998, Serviciul de Protecție și Pază de Stat a fost inclus în cadrul sistemului organelor securității statului, iar în scopul corespunderii prevederilor constituționale, Legii securității statului și Legii privind organele securității statului, de către Parlament a fost aprobată Legea cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat. După adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova la 13 iunie 2008 a Legii nr.134 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat [111], instituția își desfășoară activitatea în conformitate cu criteriile unui stat democratic, corespunde standardelor internaționale în domeniu și trece în subordinea Președintelui Republicii Moldova. În urma modificărilor operate în legea specială de către Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 270 din 09.12.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, Serviciul de

Protecție și Pază de Stat este subordonat din nou Guvernului. La rândul său, începând cu 21 iunie 2019, ca urmare a publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a modificărilor operate la Legea nr.134/2008, Serviciul de Protecție și Pază de Stat a trecut din nou în subordinea Președintelui Republicii Moldova.

La 25 mai 2012 a fost adoptat un act normativ pentru modificarea și completarea Legii privind Serviciul de Protecție și Pază de Stat. Potrivit acestor modificări, în cadrul SPPS este înființat și funcționează Colegiul Serviciului, care are rolul de a oferi consultanță în organizarea activității instituției. Colegiul Serviciului este format din 9 membri, iar componența sa este aprobată prin decret prezidențial. Pentru ca ședința Colegiului să fie deliberativă, trebuie să participe cel puțin 2/3 din membrii săi. Modul de desfășurare a activității Colegiului este reglementat printr-un regulament intern, care este aprobat de către directorul SPPS. Deciziile Colegiului sunt adoptate prin votul majorității membrilor săi. Aceste decizii sunt înregistrate și făcute publice prin ordin emis de către directorul SPPS.

SPPS are responsabilități fundamentale în ceea ce privește securitatea națională. Acestea includ luarea măsurilor de protecție necesare pentru asigurarea securității persoanelor beneficiare de protecție de stat și a sediilor de lucru și reședințelor acestora. De asemenea, SPPS desfășoară activități speciale de investigații în conformitate cu legislația, pentru a aduna, verifica și valora informațiile necesare îndeplinirii atribuțiilor sale. SPPS are obligația de a informa obligatoriu și de a trimite materiale confirmative către alte autorități care desfășoară activități speciale de investigații cu privire la fapte ilicite de competența acestor autorități. De asemenea, SPPS are rolul de a preveni, detecta și anihila orice acțiune care ar putea pune în pericol viața, integritatea fizică, libertatea de acțiune și sănătatea persoanelor beneficiare de protecție de stat, indiferent de locul de aflare a lor. SPPS este responsabil de asigurarea pazei sediilor de lucru și a reședințelor acestor persoane. De asemenea, SPPS trebuie să mențină ordinea publică în locurile unde se află în mod permanent sau temporar persoanele beneficiare de protecție de stat și să elimine orice factor care ar împiedica asigurarea acestei ordini. În plus, SPPS participă, în limitele competenței, la combaterea terorismului și asigură însoțirea sau escortarea mijloacelor de transport auto utilizate de persoanele beneficiare de protecție de stat [111]. SPPS organizează activitatea de apărare a secretului de stat și asigură propria securitate și activitate. În situații de urgență, stare de asediu sau de război, SPPS coordonează, în limitele competenței, acțiunile de menținere a regimului respectiv împreună cu Statul Major General al Forțelor Armate. De asemenea, SPPS desfășoară acțiuni independente sau în cooperare cu alte organe specializate pentru a căuta, identifica și neutraliza obiecte suspecte care ar putea pune în pericol persoanele beneficiare de protecție de stat, sediile de lucru sau reședințele aflate sub pază.

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova are în componența sa o autoritate importantă în asigurarea securității statului și, anume, **Poliția de Frontieră (PF)** [114]. Poliția de Frontieră a Republicii Moldova are următoarea structură: Inspectoratul General al Poliției de Frontieră; subdiviziuni regionale ale Poliției de Frontieră; Centrul de Excelență în Securitatea Frontierei.

Ca parte componentă a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, PF are responsabilitatea de a asigura securitatea națională prin îndeplinirea unor sarcini specifice. Aceste sarcini includ prevenirea și combaterea criminalității transfrontaliere, inclusiv traficul de ființe umane, migrația ilegală, trecerea ilegală a frontierei de stat, contrabanda, falsificarea și utilizarea frauduloasă a documentelor. De asemenea, PF are atribuția de a efectua urmărirea penală, constatarea și examinarea contravențiilor, expertiza judiciară și măsuri speciale de investigație, în limitele stabilite de legislație.

Activitatea PF se desfășoară în zona de frontieră și punctele de trecere a frontierei de stat, iar în cazul combaterii migrației ilegale și a criminalității transfrontaliere poate acționa și în afara acestei zone. Instituția colaborează cu alte organe specializate în combaterea migrației ilegale, supravegherea și controlul trecerii frontierei de stat, schimbul de informații cu statele străine și organizațiile internaționale, în conformitate cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. PF oferă asistență în zona de frontieră autorităților responsabile de control în domeniul protecției sănătății publice, protecției mediului și securității ecologice. Pentru îndeplinirea eficientă a atribuțiilor, colaborarea cu organele centrale specializate ale administrației publice, autoritățile administrației publice locale și organele de drept este esențială.

La bazele înființării Poliției de Frontieră este Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 190 „Cu privire la frontiera de stat a Republicii Moldova", emis la 3 septembrie 1991. Acest decret a stipulat transferul sub jurisdicția totală a Republicii Moldova a sectorului de Vest al frontierei și a declarat toate clădirile, armamentul, munițiile și alte bunuri aparținând detașamentului de grăniceri nr. 22 „Nijnednestrovschii" ca fiind proprietatea Republicii Moldova și sub jurisdicția sa.

În anul 1992 au fost înființate Trupele de Grăniceri ale Republicii Moldova și au inclus un detașament de grăniceri cu 4 comandamente și 27 puncte de control. Prin ordinul Ministrului Securității Naționale nr. 4 din 11 ianuarie 1992, colonelul Vasile Calmoi a fost numit Comandant al Trupelor de Grăniceri ale Ministerului Securității Naționale. La data de 23 decembrie 1999, Trupele de Grăniceri ale Republicii Moldova au suferit o reorganizare și au devenit Departamentul Trupelor de Grăniceri al Republicii Moldova. La 18 ianuarie 2000, acest

Departament a fost scos din componența Ministerului Securității Naționale și a fost reorganizat într-o entitate independentă. În decembrie 2011, Cabinetul de Miniștri a aprobat un proiect de lege prin care, începând cu 1 iulie 2012, Serviciul Grăniceri al Republicii Moldova urma să fie reorganizat și transformat în Poliția de Frontieră. Noua instituție, în afară de atribuțiile Serviciului Grăniceri, va prelua și competențe în domeniul combaterii criminalității transfrontaliere, urmăririi penale și expertizei actelor de călătorie. La 1 iulie 2012 a intrat în vigoare Legea nr. 283 din 28.12.2011 privind Poliția de Frontieră, prin care Serviciul Grăniceri a fost reorganizat în Poliția de Frontieră și a fost plasat în subordinea Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova.

Principalul obiectiv al PF este consolidarea și dezvoltarea capacităților instituționale în domeniul controlului frontierei, activităților genistice, menținerea ordinii publice, asigurarea securității aeronautice, utilizarea câinilor special antrenați, precum și controlul radioactiv și chimic la frontieră. Pentru a atinge aceste obiective, Poliția de Frontieră desfășoară o serie de activități specifice [174, p. 2]. De exemplu, în anul 2017, sistemul de supraveghere fixă al Poliției de Frontieră a fost îmbunătățit prin instalarea unor noi sisteme fixe de supraveghere. Acestea au fost implementate în cadrul proiectului „Armele de distrugere în masă – Program de prevenire a proliferării", care a fost finanțat de către Agenția de Apărare și Reducere a Amenințărilor (DTRA) din SUA, în colaborare cu suportul bugetar pentru implementarea Planului de acțiuni pentru liberalizarea regimului de vize. De asemenea, o stație de radiolocație a fost instalată în Sectorul Poliției de Frontieră Costești din Direcția Regională de Nord. În plus, s-au întreprins eforturi pentru consolidarea domeniului de management genistic al frontierei, care a permis concentrarea resurselor necesare pentru dezvoltarea și implementarea dispozitivelor de semnalizare și control [174, p. 2].

Poliția de Frontieră a depus eforturi pentru a se implica mai activ în diverse inițiative regionale, inclusiv în: Inițiativa pilot privind managementul integrat al frontierei din cadrul Parteneriatului Estic; Programul DCAF de securitate la frontieră; Inițiativa regională migrație, azil și refugiați (MARRI); EUROPOL; Centrul Sud-Est European de aplicare a legii (SELEC); Organizația Internațională pentru Migrație (OIM); Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (UNHCR) și altele. Cooperarea cu Misiunea EUBAM a fost foarte productivă și constructivă, iar reprezentanții Poliției de Frontieră participă în mod regulat la grupurile de lucru sub egida EUBAM, abordând diverse aspecte precum analiza informațiilor, combaterea traficului de migranți, combaterea traficului ilicit de tutun, precum și furturile de mașini. EUBAM este, de asemenea, implicată activ în procesele de dezvoltare a principiilor de control comun la frontiera moldo-ucraineană, elaborarea Strategiei naționale de management integrat al frontierei și

identificarea noilor proiecte și programe de asistență la care Poliția de Frontieră ar putea participa. În acest context, cooperarea cu Agenția FRONTEX este deosebit de importantă. În anul 2017, Poliția de Frontieră a participat la 35 de activități organizate sub egida FRONTEX, inclusiv în cadrul Proiectului PaE „Dezvoltarea capacităților instituționale în domeniul managementului integrat al frontierei", implementat de unitatea responsabilă de cooperare europeană și internațională a Agenției. La aceste activități au participat aproximativ 50 de polițiști de frontieră [174, p. 2].

În anul 2017, Poliția de Frontieră a implementat mai multe proiecte cu sprijinul asistenței externe, având ca obiectiv diversificarea și îmbunătățirea calității serviciilor oferite de IGPF și asigurarea eficientă a securității frontierei de stat. De exemplu, prin proiectul „Depistarea și prevenirea cazurilor de contrabandă cu substanțe nucleare" (NSDD), finanțat de Guvernul SUA, au fost aduse în dotare 2 sisteme mobile de detectare a radiației, portaluri instalate pe AIC (Autostrada Internațională Chișinău) și alte echipamente. De asemenea, au fost donate echipamente și software pentru conectarea portaluri instalate pe AIC la Centrul Operațional de Coordonare al Poliției de Frontieră. Utilizarea acestor instrumente contribuie la asigurarea securității populației Republicii Moldova în fața pericolului reprezentat de introducerea și tranzitarea substanțelor radioactive. Prin proiectul „Armele de distrugere în masă – Program de prevenire a proliferării" (ADMPPP), Poliția de Frontieră a beneficiat de 6 sisteme fixe de supraveghere, piese de schimb pentru autovehicule și echipament necesar întreținerii mijloacelor de transport. De asemenea, s-au organizat instruiri pe tematici relevante pentru activitatea instituției. În cadrul Inițiativei privind Managementul Integrat al Frontierei din Parteneriatul Estic, a fost construit punctul de trecere a frontierei „Palanca" pe teritoriul Republicii Moldova, care este operat în comun de autoritățile de frontieră moldo-ucrainene. Această facilitate comună permite accelerarea traficului, optimizarea serviciilor la traversarea frontierei și îmbunătățirea cooperării între instituțiile de frontieră din Republica Moldova și Ucraina, datorită controlului unificat și simplificării procedurilor de traversare.

Indiferent de numeroasele direcții de modernizare a Poliției de Frontieră, aceasta își concentrează prioritățile de dezvoltare pe următoarele aspecte: consolidarea cooperării cu Ucraina în vederea asigurării controlului segmentului central al frontierei moldo-ucrainene, inclusiv prin schimbul de informații, control comun și patrulări comune; intensificarea colaborării cu Agenția FRONTEX; consolidarea sistemului de coordonare a securității frontaliere prin optimizarea activității Consiliului Național pentru MIFS și dezvoltarea capacităților Centrului Operațional de Coordonare; îmbunătățirea infrastructurii frontierei de stat și dezvoltarea capacităților instituționale în domeniul mentenanței sistemelor informatice și

echipamentelor speciale; elaborarea și implementarea sistemelor informaționale și a software-urilor pentru a facilita fluxul de persoane și mijloace de transport în punctele de trecere a frontierei; dezvoltarea capacităților instituționale în organizarea și desfășurarea operațiunilor de frontieră la nivel instituțional, național și internațional [138].

O altă autoritate a securității statului este **Serviciul Vamal al Republicii Moldova (SV)**, care reprezintă instituția din cadrul puterii executive responsabilă de promovarea politicii vamale și conducerea activității vamale în țara noastră, în limitele atribuțiilor sale. De asemenea, SV contribuie la asigurarea securității economice a statului și desfășoară acțiuni de combatere a terorismului internațional, contrabandei, traficului ilicit de persoane, droguri, armament și muniții [115]. Serviciul Vamal reprezintă o instituție administrativă subordonată Ministerului Finanțelor, care își exercită funcțiile și atribuțiile în conformitate cu legislația vamală și implementează politica vamală a statului. Scopul său principal este asigurarea securității economice a statului prin aplicarea uniformă și imparțială a legilor vamale [282, p. 37]. SV dispune de autonomie administrativă și de luare a deciziilor, în conformitate cu prevederile legale în vigoare.

SV desfășoară o activitate distinctă în cadrul sectorului public și face parte din sistemul organelor de drept și al organelor securității statului. Colaborează cu societatea civilă, asigurând accesul la informații oficiale, cu excepția celor cu acces limitat și publică informații de interes public pe pagina sa web oficială, respectând transparența procesului decizional conform legii.

Structura SV include aparatul central și birourile vamale, care sunt subdiviziuni teritoriale cu personalitate juridică, subordonate aparatului central, precum și posturile vamale, care sunt subdiviziuni teritoriale fără personalitate juridică, subordonate birourilor vamale. Atât aparatul central al SV, cât și birourile vamale sunt persoane juridice de drept public, având sigiliu cu Stema de Stat a Republicii Moldova, conturi în trezorerie și fiind finanțate din bugetul de stat [138].

Funcția de conducere în cadrul SV este ocupată de un director, numit în funcție de către ministrul finanțelor pentru un mandat de 5 ani. Directorul este sprijinit de unul sau mai mulți directori adjuncți, numărul acestora fiind stabilit de Guvern, la propunerea ministrului finanțelor.

Principalele responsabilități ale SV în ceea ce privește asigurarea securității naționale includ protejarea intereselor economice ale statului; contribuția, conform legii, la menținerea securității statului, a ordinii publice, protecției vieții și sănătății oamenilor, conservării florei și faunei, protecției mediului înconjurător în ansamblu; crearea condițiilor pentru accelerarea traficului de bunuri peste frontiera vamală; menținerea unui echilibru adecvat între controalele vamale și facilitarea comerțului, în conformitate cu legislația în vigoare; constatarea

infracțiunilor din sfera sa de competență; desfășurarea activităților operative de investigații pentru identificarea persoanelor responsabile de săvârșirea de contravenții vamale, contrabandă și alte infracțiuni, în domeniul de competență al SV; implementarea măsurilor necesare pentru gestionarea riscurilor; colaborarea cu alte autorități publice, instituții și organizații de aplicare a legii care au obligația de a-i oferi asistență, etc [138].

Politica de modernizare și restructurare a Serviciului Vamal se bazează pe angajamentele asumate în cadrul Acordului de asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, precum și pe prioritățile guvernamentale stabilite în documentele de politici naționale. Scopul reformelor este simplificarea maximă a procedurilor vamale și transformarea SV într-o instituție modernă care răspunde nevoilor comunității de afaceri. În acest sens, au fost introduse noi mecanisme de facilitare a traficului transfrontalier și au fost acordate mai multe beneficii agenților economici care respectă legislația în vigoare [178, p. 10].

Un alt aspect al modernizării SV se concentrează pe modernizarea sistemelor informatice vamale și infrastructurii posturilor vamale. Aceasta este o prioritate stabilită în Acordul de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, iar implementarea Noului Sistem Computerizat de Tranzit (NCTS) și aderarea la două convenții sunt necesare pentru a crea baza legală adecvată. Aceste documente sunt Convenția privind simplificarea formalităților în comerțul cu mărfuri și Convenția privind procedura de tranzit comun. Pentru a implementa această prioritate, a fost elaborată și trimisă Comisiei Europene o fișă de proiect TWINNING pentru implementarea conceptului ghișeului unic și noului sistem computerizat de tranzit (NCTS). În martie 2015, fișa de proiect a fost aprobată de Comisia Europeană și transmisă Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova pentru finalizare. Acest proiect are ca scop alinierea cadrului național la cel european și sprijinirea dezvoltării profesionale a colaboratorilor vamali implicați în implementarea noului sistem computerizat de tranzit.

În cadrul proiectului TWINNING s-a pus în aplicare conceptul de ghișeu unic pentru procedurile vamale. Acest concept implică realizarea unui schimb automatizat de date cu toate autoritățile implicate în procesul vamal. Prin implementarea acestui schimb automatizat de date, se poate minimiza sau chiar elimina utilizarea documentelor în format fizic, deoarece verificările vor fi efectuate automat prin accesul la bazele de date ale autorităților emitente ale documentelor necesare. Din punct de vedere al sistemelor informatice, acest pas va fi realizat prin modernizarea sistemului informațional „FRONTIERA” și a modulului „Multi-Agency” al sistemului informațional „ASYCUDA World”.

SV se axează pe modernizarea nivelului de securitate economică a statului și pe cel de asigurare a frontierei. Pentru a eficientiza măsurile de protecție a drepturilor de proprietate

intelectuală la frontieră, SV acționează în conformitate cu sistemele internaționale și europene de protecție și respectare a proprietății intelectuale. În acest sens, s-a creat un cadru legal pentru asigurarea respectării drepturilor asupra indicațiilor geografice, atât la solicitarea părților interesate (conform articolului 304 din Codul vamal), cât și prin aplicarea procedurii *ex-officio* (conform articolului 302 din Codul vamal). De asemenea, a fost elaborat un proiect de Hotărâre de Guvern pentru aprobarea Regulamentului privind asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală de către organele vamale.

Considerăm că întrevederile reprezentanților organelor securității statului cu oficialii europeni aduc adesea sprijin pentru reformele interne necesare în cadrul instituției. Aceste reforme contribuie la consolidarea instituțiilor și, implicit, la securitatea națională. Astfel, spre exemplu, la 27 octombrie 2015, directorul general al SV s-a întâlnit cu directorul general al Oficiului European Antifraudă al Comisiei Europene. În timpul întrevederii, a fost semnată Strategia Serviciului Vamal pentru combaterea contrabandei și vânzării ilegale ale produselor din tutun pentru perioada 2015-2018. Strategia a fost elaborată în colaborare cu EUBAM, sub coordonarea reprezentanților principalilor producători de produse din tutun și a Oficiului european de luptă antifraudă al Comisiei Europene. Acest document reprezintă un prim pas important în consolidarea eforturilor de prevenire și combatere a traficului ilegal al produselor din tutun. Inițiativele de facilitare a comerțului includ și modernizarea infrastructurii posturilor vamale de frontieră și interne. Prin urmare, extinderea și modernizarea posturilor vamale contribuie la fluidizarea fluxului de mărfuri și pasageri, îmbunătățind în același timp calitatea serviciilor oferite și menținând rigorile de control necesare. În prezent, sunt în desfășurare mai multe proiecte, finanțate atât din surse proprii, cât și din sursele oferite de partenerii de dezvoltare. De exemplu, modernizarea postului vamal Palanca a fost realizată în cadrul proiectului „Construcția punctului de trecere Palanca pentru implementarea controlului comun pe teritoriul Republicii Moldova”, finanțat de Uniunea Europeană și cofinanțat de Guvernul Republicii Moldova, avându-l ca implementator pe Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Republica Moldova [157, p. 3].

În această perioadă, Serviciul Vamal s-a concentrat pe modernizarea întregului sistem prin investiții efectuate din bugetul de stat. Aceste investiții au inclus modernizarea echipamentului informatic al SV, care este esențial pentru dezvoltarea calității serviciilor oferite de instituția vamală. De asemenea, s-a realizat modernizarea spațiilor de lucru ale colaboratorilor vamali, în vederea îmbunătățirii eficienței muncii acestora. O altă inițiativă importantă a constat în modernizarea parcului auto al SV, ceea ce a contribuit la creșterea mobilității funcționarilor

vamali și la îmbunătățirea capacității acestora de a interveni și de a răspunde prompt în situații de urgență.

Un aspect important pentru evaluarea nivelului instituțional al sistemului național de securitate este gradul de cooperare, colaborare și interacțiune între instituțiile implicate, manifestat prin acțiuni concrete care urmăresc atingerea unor obiective comune. Coordonarea eforturilor operaționale și logistice ale organelor de securitate, schimbul de informații și alte forme de cooperare sunt realizate prin intermediul protocoalelor, programelor, proiectelor și al operațiunilor propriu-zise. Aceste mecanisme facilitează colaborarea eficientă și sincronizată între instituțiile sistemului național de securitate în vederea realizării obiectivelor comune [60, p. 344]. Cooperare înseamnă colaborarea, coordonarea, sprijinul și realizarea în comun, pe baza unor documente, a unor acțiuni și activități specifice, întreprinse de către structurile din cadrul instituțiilor sistemului național de securitate, având ca scop asigurarea securității naționale. Această cooperare implică eforturi comune, schimbul de informații și resurse, precum și organizarea și implementarea unor strategii și planuri în vederea protejării intereselor și securității naționale. Prin intermediul cooperării, instituțiile sistemului național de securitate lucrează împreună pentru a face față amenințărilor și riscurilor, asigurând protecția și stabilitatea statului.

Unul dintre aspectele esențiale ale cooperării este colaborarea dintre instituțiile sistemului național de securitate și instituțiile centrale ale statului. Prin intermediul acestor acțiuni, se implementează politici de securitate națională și se îndeplinesc sarcinile puterii executive. Conexiunea pe verticală se reflectă în măsuri organizatorice adoptate de autorităților naționale de securitate în colaborare cu reprezentanții organelor centrale ale statului. Prin intermediul acestor eforturi comune, se asigură o abordare coerentă și coordonată în promovarea securității naționale, iar instituțiile lucrează împreună pentru a îndeplini obiectivele stabilite de către puterea executivă. Colaborarea între instituțiile sistemului de securitate națională și instituțiile centrale ale statului este crucială pentru asigurarea securității și stabilității în stat [28, p. 117]. În această situație, se pune în discuție problema principală a controlului asupra activității de informații, cu scopul de a preveni abuzurile. Orice soluție propusă pentru această problemă este limitată într-un fel. Dacă instituțiile centrale ale statului exercită un control excesiv, există riscul ca serviciile de informații să nu își mai îndeplinească funcțiile și atribuțiile lor. Pe de altă parte, un control mai redus poate duce la influența abuzivă a serviciului de securitate asupra elementelor care sunt semnificative pentru securitatea națională. De aceea, considerăm că este necesar să se găsească un echilibru între aceste opțiuni și să se evite influența politică și interesele de partid în ceea ce privește activitatea organelor securității statului.

De asemenea, menționăm prezența unei preocupări cu privire la competiția între organele securității statului, specifică încă perioadei sovietice. Aceasta este una dintre cele mai pesimiste abordări în ceea ce privește cadrul instituțional-funcțional de tranziție a statului, deoarece poate duce la dificultăți în exercitarea controlului deplin al factorilor de decizie și subminează legitimitatea statului [251, p. 64]. Astfel, în relațiile dintre diversele instituții de securitate și apărare ale Republicii Moldova, e prezent un sentiment de concurență, cum ar fi între Serviciul de Informații și Securitate și Ministerul Afacerilor Interne. De asemenea, există și cazuri în care tinerii absolvenți ai instituțiilor de forță, atunci când se transferă de la un organ de securitate la altul, sunt obligați să suporte costurile studiilor lor, care pot ajunge la suma de peste o sută mii de lei. Considerăm că această situație crează vulnerabilități în ceea ce privește resursa umană a sistemului național de securitate și descurajează tinerii ofițeri, deoarece ei sunt nevoiți să suporte costuri financiare considerabile, chiar dacă continuă să activeze în cadrul organelor de securitate a statului.

O componentă importantă a sistemului național de securitate este reprezentată de *elementele societății civile, cum ar fi organizațiile neguvernamentale și Think-Tankurile*. Aceste entități au un rol direct în elaborarea recomandărilor privind politicile de securitate, implementarea proiectelor în domeniul securității și exercitarea controlului civic asupra activității organelor securității statului. Acest aspect constituie o cerință a Uniunii Europene și contribuie la modernizarea sistemului național de securitate. În Republica Moldova, în ultimii ani, societatea civilă s-a implicat activ în elaborarea politicilor de securitate națională. Implicarea societății civile în sectorul securității este, de asemenea, o condiție esențială pentru formarea voinței politice și poate fi realizată prin cooperarea între instituțiile sistemului național de securitate, atât cele din sectorul civil, cât și cele din sectorul guvernamental. În acest context, la momentul de față, misiunea principală a societății civile este să inițieze dezbateri pe marginea subiectelor ce vizează sectorul de securitate și apărare, să monitorizeze și să ofere analize alternative privind anumite aspecte ale securității [128].

În Republica Moldova sunt prezente mai multe organizații neguvernamentale active în domeniul securității naționale, cum ar fi *Platforma societății civile în sectorul de securitate și apărare, Institutul pentru Inițiative Strategice, Asociația pentru Politică Externă, Expert-grup Independent Think-Tank, Centrul de Informare și Documentare privind NATO din Republica Moldova (CID NATO), Asociația pentru Democrație Participativă, Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul”* și altele. Astfel, un exemplu este Platforma societății civile în sectorul de securitate și apărare, care a fost lansată în data de 29 iunie 2021. Misiunea acestei platforme este de a supraveghea sectorul de securitate din perspectiva societății civile și de a

facilita un dialog constant și transparent între societatea civilă și instituțiile din sectorul de securitate. În același context, Centrul de Informare și Documentare privind NATO din Republica Moldova, o organizație neguvernamentală, a devenit o platformă de comunicare și expertiză în domeniile securității, apărării, parteneriatului RM – NATO, războiului hibrid și dezinformării, fiind deschisă pentru societatea civilă, instituțiile de stat, organizațiile și reprezentanțele internaționale [128].

Un indiciu important al modernizării politico-instituționale a sistemului național de securitate este colaborarea strânsă între sectorul civic cu cel politic al sistemului. Astfel, spre exemplu, Iulian Groza, directorul Institutului pentru Inițiative Strategice, este membru al Consiliului Suprem de Securitate [40], iar Natalia Albu, directoarea Platformei societății civile în sectorul de securitate și apărare, a fost membră a Comisiei de elaborare a noii Strategii de securitate națională [50].

De asemenea, politicienii aflați la guvernare reprezintă un element important în cadrul sistemului național de securitate. Aceștia sunt reprezentanți oficiali, aleși sau numiți, care abordează problemele de securitate națională prin prisma intereselor instituțiilor pe care le reprezintă. Politicienii au o perspectivă diferită asupra realității, iar deciziile lor sunt influențate de informațiile pe care le utilizează, incertitudinea situațiilor, competența și relațiile personale cu alți politicieni. Interesele organelor securității statului joacă un rol semnificativ în formarea pozițiilor pe care politicienii le adoptă în ceea ce privește interesele securității naționale. Colaborarea politică în cadrul sistemului național de securitate este esențială și poate fi considerată un „bilanț politic” al activității diverselor persoane care fac parte din eșalonul superior al ierarhiei [68, p. 107]. De exemplu, puterea politică este reprezentată de politicieni și funcționari publici care ocupă poziții de conducere în organizațiile ce fac parte din sistemul național de securitate. Deciziile luate de aceste instituții sunt influențate și de preferințele factorilor de guvernare ai statului, de modul în care aceste preferințe se combină. Este esențial să se recunoască interesele unor organizații specifice ca surse de influență în politică, ceea ce poate duce la politizarea sistemului național de securitate. Acest aspect trebuie luat în considerare în formarea și funcționarea sistemului național de securitate.

Adecvarea instituțiilor civile și politice, care fac parte din sistemul național de securitate, cu procesul de cooperare interinstituțională reprezintă baza normativă și structurală a modernizării acestui sistem. Această adecvare asigură o dinamică și un management eficient la toate nivelurile politico-instituționale ale actualului sistemul național de securitate.

2.2. Specificul modernizării organelor securității statului ca componente instituționale primare ale sistemului național de securitate: din experiența României și Ucrainei

În contextul relațiilor dintre Republica Moldova și statele limitrofe, evoluția dinamică a sistemelor lor naționale de securitate, precum și interacțiunile între organele securității statului și societatea civilă, putem realiza prognoze privind evoluțiile posibile pe termen scurt, mediu și lung în ceea ce privește mediul de securitate al Republicii Moldova și al statelor vecine. Analiza comparativă a organelor securității statului și cadrului normativ de securitate al statelor învecinate Republicii Moldova, care se află într-un proces de schimbare, este o acțiune benefică din multiple perspective. *Autorul a ales să analizeze indicii de modernizare a securității Ucrainei și României, cu accent pe structura organelor securității statului și nivelul lor de interacțiune. Schimbările inițiate nu sunt, în nici un caz, garantate a fi reușite în ceea ce privește funcționarea și manifestarea în cadrul și în afara sistemului național de securitate, mai ales în contextul actual de securitate în care există un război în apropierea frontierelor statului nostru.*

În acest paragraf se examinează particularitățile și funcționarea sistemului național de securitate a Ucrainei, o republică ex-sovietică cu obiective similare de aderare la Uniunea Europeană ca și Republica Moldova și care se confruntă cu un război în regiunea sa de est; precum și al României, un stat membru al Uniunii Europene situat în vecinătatea imediată a Republicii Moldova. Autorul analizează structura și principiile de funcționare ale organelor securității statelor, având în vedere că acestea au interese geostrategice și geopolitice în regiune. Prin înțelegerea structurii și metodelor de activitate ale serviciilor lor speciale, vom fi în măsură, inclusiv, să monitorizăm interesul și activitatea organelor de securitate ale acestor state în Republica Moldova.

Pentru a realiza o analiză comparativă a sistemului organelor de securitate ale Ucrainei și României, am identificat următoarele aspecte de cercetare: structura acestor instituții, relațiile dintre ele și modul în care contribuie la asigurarea securității naționale, evoluția cadrului normativ de securitate în timp și factorii care influențează conținutul acestuia.

Ucraina. De mai bine de doi ani, teritoriul Ucrainei a fost invadat de forțele armate ale Federației Ruse, declanșând un conflict militar în care serviciile speciale joacă un rol strategic și esențial. Chiar dacă reforma serviciilor speciale ucrainene a fost inițiată în mod intens după venirea lui V. Zelenski la putere, cu accent pe îmbunătățirea capacităților profesionale, educaționale și de cercetare ale ofițerilor de securitate, modificări în legislația penală și administrativă, implicarea Serviciului de Securitate al Ucrainei în combaterea crimei organizate,

adoptarea abordărilor de proiect în gestionarea activităților operaționale, reducerea personalului și evaluarea angajaților, precum și asigurarea protecției sociale a acestora [254], în prezent reforma serviciilor speciale în această țară a fost întreruptă, iar toate eforturile și resursele sunt concentrate pe operațiunile militare împotriva Rusiei [318].

Imediat după declarația de independență a Ucrainei la 24 august 1991 s-a pus în discuție necesitatea eliminării sistemului de securitate sovietic și înființarea unor noi instituții ale statului, cu rolul de a proteja suveranitatea și de a asigura securitatea națională. La 20 septembrie 1991, Rada Supremă a votat înființarea Serviciului Național de Securitate al Ucrainei [317], înlocuind astfel Comitetul de Securitate de Stat al RSS Ucraina. În perioada noiembrie 1991 – februarie 1992, în cadrul Serviciului Național de Securitate al Ucrainei au fost înființate Direcția principală de informații, Direcția principală de contrainformații, Oficiul responsabil de combaterea corupției și a crimei organizate, precum și alte unități principale și auxiliare (unități de analiză informațională, tehnologii operaționale, comunicații guvernamentale, militare, medicale, mobilizare, documentare operațională, relații internaționale, resurse umane, relații publice) etc. La 25 martie 1992, Rada Supremă a adoptat Legea cu privire la Serviciul de Securitate al Ucrainei [326].

Serviciul de Securitate al Ucrainei (SBU) este o instituție specializată în domeniul securității de stat, responsabilă de protejarea statului Ucraina. SBU operează sub autoritatea președintelui Ucrainei și este supus controlului Radei Supreme. Printre principalele sale atribuții se numără asigurarea securității, suveranității statului, a ordinii constituționale, a integrității teritoriale și a potențialului economic, științific, tehnic și de apărare al Ucrainei. De asemenea, SBU are rolul de a proteja interesele legitime ale statului și drepturile cetățenilor împotriva activităților subversive și informațiilor dăunătoare provenite de la serviciile speciale străine [298].

Sistemul Serviciului de Securitate al Ucrainei este compus din Administrația centrală a acestuia, autoritățile regionale din subordinea lui, agenții militare de contrainformații, unități militare, precum și instituții educaționale, de cercetare și alte instituții ale Serviciului de Securitate al Ucrainei. Structura organizatorică a Serviciului de Securitate al Ucrainei este determinată de președintele Ucrainei [243]. În Ucraina, subiecții asigurării securității naționale sunt: președintele Ucrainei, Consiliul Suprem al Ucrainei, Cabinetul Miniștrilor al Ucrainei, Consiliul Securității Naționale și Apărării Ucrainei, Banca Națională a Ucrainei, instanțele judecătorești și procurorii, administrația de stat și autoguvernarea locală, Serviciul de Securitate al Ucrainei, forțele armate [322].

Structura SBU este alcătuită din mai multe entități, inclusiv administrația centrală, autoritățile regionale și Centrul Antiterorist. De asemenea, SBU are instituții de învățământ, cum ar fi Academia Națională a SBU și Institutul pentru Instruirea Personalului Juridic al SBU, care fac parte din cadrul Academiei Naționale de Drept din Ucraina [340]. SBU întreține o colaborare extinsă cu peste 100 de agenții de securitate și servicii speciale din 60 de state, precum și cu 63 de structuri specializate în cadrul organizațiilor internaționale, inclusiv NATO, UE, OSCE, ONU și altele. Arhiva de Stat a SBU conține peste 180000 volume de materiale, dintre care cele mai vechi datează din 1918. Este important de menționat că abia în 2015 a fost înlăturată clasificarea de „secret de stat" de pe documentele serviciilor speciale sovietice depozitate în arhivă [316].

După ample dezbateri în societate, la 21 iunie 2018 Rada Supremă a adoptat Legea Ucrainei cu privire la securitatea națională. Această lege a reformat atât principiile și interesele securității naționale ale acestui stat, cât și SBU. Totodată, președintele Ucrainei V. Zelenski a propus un proiect de reformare a SBU, care nu se va mai ocupa de contracararea crimelor economice, ci se va concentra pe protejarea infrastructurii critice. De asemenea, se planifica demilitarizarea SBU și concentrarea pe activitățile contrainformative, contracararea amenințărilor la adresa securității statului, securitatea cibernetică, lupta împotriva terorismului și protecția secretelor de stat.

Proiectul de reformare a SBU prevede, de asemenea, o reducere treptată a numărului de ofițeri din cadrul instituției, de la 27000 la 15000 în perioadele de pace și 20000 în perioadele speciale. Legea definește interesele fundamentale ale Ucrainei, inclusiv integrarea în spațiul european în domeniul politic, economic, juridic și de securitate, cu accent deosebit pe aderarea la Uniunea Europeană, aderarea la NATO și dezvoltarea relațiilor de parteneriat cu alte state ale lumii. De asemenea, această lege stabilește un sistem de comandă, control și coordonare pentru operațiunile forțelor de securitate și de apărare, promovând o abordare cuprinzătoare a planificării în domeniile securității naționale și de apărare, asigurând astfel controlul democratic asupra corpurilor și unităților din sectorul securității și apărării [324]. Proiectul de lege mai include și consolidarea controlului parlamentar și civil asupra activităților Serviciului de securitate al Ucrainei [320]. Proiectul de lege nr. 3196, întitulat „Privind modificările aduse Legii Ucrainei cu privire la Serviciul de Securitate al Ucrainei", a fost înregistrat la data de 10 martie 2020. În același timp, președintele V. Zelenski a prezentat proiectele de legi „Privind modificările Codului fiscal în legătură cu noua versiune a Legii privind Serviciul de Securitate al Ucrainei" (nr. 3197) și „Privind modificările Codului bugetar în legătură cu noua versiune a Legii privind Serviciul de securitate al Ucrainei" (nr. 3198) către Rada Supremă.

În Ucraina, Serviciul de Informații Externe al Ucrainei (SVRU) este responsabil de activitățile de spionaj [277, p. 550]. SVRU este o instituție guvernamentală care desfășoară operațiuni de informații în diverse domenii, cum ar fi politic, economic, militar-tehnic, științific-tehnic, informațional și de mediu. SVRU a fost înființat în conformitate cu un decret prezidențial din 14 octombrie 2004, pe baza direcțiilor informative ale Serviciului de Securitate al Ucrainei, cum ar fi Departamentul de Informații și Direcția Principală de Informații a Consiliului de Securitate al Ucrainei. Aceste direcții desfășoară activități de informații în diverse domenii, precum politic, economic, militar-tehnic, științifico-tehnic, informațional și de mediu. De asemenea, SVRU participă la lupta împotriva crimei organizate internaționale și terorismului, asigurând securitatea instituțiilor și cetățenilor ucraineni aflați în străinătate.

În noiembrie 2019, în Rada Supremă a fost înregistrat proiectul de Lege nr. 2414-d cu privire la revizuirea Legii Ucrainei „Cu privire la Serviciul de Informații Externe din Ucraina", pentru a reglementa statutul juridic al Serviciului de Informații Externe al Ucrainei, activitățile sale și structura generală [325]. În plus, dispozițiile finale ale proiectului prevăd intrarea în vigoare sincronizată a Legii nr. 2412-d cu privire la activitatea externă de informații [319]. Proiectul de lege definește o serie de concepte, în special cele privind „activitatea de informații", „informații externe", „agenți de informații", „ofițeri sub acoperire" și „echipamente tehnice de informații" [323].

Direcția principală de informații militare a Ministerului Apărării din Ucraina este organul de informații militare al Ministerului Apărării din Ucraina, responsabil cu colectarea și furnizarea de informații în domeniul militar, militar-politic, militar-tehnic, militar-economic și de mediu. Acesta a fost înființat prin decret prezidențial la 6 iulie 1993, pe baza Oficiului de Informații Strategice Militare al Ministerului Apărării și a Departamentului de Informații al Statului Major General al Forțelor Armate.

Serviciul de stat pentru comunicarea specială și protecția informațiilor din Ucraina (Serviciul special de comunicare de stat) este o instituție guvernamentală cu responsabilități în coordonarea și gestionarea sistemului de comunicare al statului. Activitățile sale sunt direcționate și coordonate de Cabinetul de Miniștri al Ucrainei. Serviciul are rolul de a asigura funcționarea și dezvoltarea sistemului de comunicații guvernamentale, sistemului național de comunicații confidențiale și implementarea politicilor de stat privind protecția informațiilor criptografice și tehnice, telecomunicațiile, utilizarea resursei de frecvență radio, serviciile poștale speciale și comunicările guvernamentale prin curier. Obiectivul principal al Serviciului special de comunicare de stat este asigurarea securității naționale a Ucrainei împotriva amenințărilor

externe și interne. Legea privind serviciul de stat pentru comunicații speciale și protecția informațiilor din Ucraina a fost adoptată de Rada Supremă a Ucrainei la 23 februarie 2006.

Odată cu izbucnirea războiului, serviciile speciale din Ucraina și-au concentrat toate eforturile în apărarea integrității teritoriale a țării și în protejarea secretului de stat. Unul dintre obiectivele lor principale este de a dezvălui și de a înlătura agenții ruși care acționează în interiorul structurilor guvernamentale. În aprilie 2022, au fost înaintate 29 de procese penale în legătură cu aceste activități. În total, au fost inițiate 1694 de proceduri pentru încălcarea legilor de război, în conformitate cu articolul 438 din Codul penal al Ucrainei. Serviciul de Securitate al Ucrainei (SBU) documentează în prezent dovezi cu privire la uciderea în masă a locuitorilor din diferite localități, cum ar fi Bucha, Irpen, Hostomel, Sumy, Cernihiv, Harkov, Mariupol, Mykolayiv și altele [296]. Cu toate acestea, președintele V. Zelenski, exercită controlul direct asupra serviciilor speciale, exprimă nemulțumirea față de performanța SBU în timpul crizei de război și ia măsuri pentru a efectua schimbări în conducerea instituției, în conformitate cu necesitățile critice ale statului în această perioadă. În iulie 2022, președintele V. Zelenski a emis un decret prin care l-a demis pe șeful Serviciului de Securitate al Ucrainei, I. Bakanov, invocând faptul că au fost înregistrate 651 de proceduri penale privind înalta trădare și colaborare cu rușii în rândul angajaților parchetelor, organelor de anchetă preliminară și altor agenții de aplicare a legii, iar peste 60 de angajați ai Procuraturii Generale și ai SBU au rămas pe teritoriile ocupate de ruși și au colaborat cu aceștia [154]. Decretul de concediere menționa că I. Bakanov a fost demis din cauza neglijării îndatoririlor sale, ceea ce a dus la pierderi de vieți omenești sau alte consecințe grave, în conformitate cu Statutul disciplinar al Forțelor Armate ale Ucrainei. În luna aprilie a aceluiași an, V. Zelenski a demis și doi generali de rang înalt ai SBU, A. Naumov și S. Krivoruciko, pentru că și-au încălcat jurământul și au trădat Patria, conform declarației președintelui. A. Naumov a fost fostul șef al securității interne a SBU, în timp ce S. Krivoruciko a condus Serviciul de securitate din regiunea Herson, unde invazia rusă a avut un succes deosebit. Alți demnitari demiși sunt I. Nosok, șeful Departamentului SBU de protecție și autorizare a secretelor de stat, și A. Provotorov, șeful Departamentului SBU de susținere economică. De asemenea, președintele V. Zelenski l-a demis pe B. Bezrukii din funcția de șef al SBU din regiunea Zaporojie și pe E. Fedorov din funcția de șef al SBU din regiunea Sumy [211].

Modificările extinse ale cadrelor demonstrează lipsa de încredere a președintelui Ucrainei în ofițerii superiori din cadrul SBU, în special în ceea ce privește pregătirea insuficientă pentru a face față situațiilor de criză, cum ar fi atacul militar din partea Federației Ruse. Aceste schimbări reflectă, de asemenea, preocuparea cu privire la existența unei rețele de agenți ruși care ocupă poziții-cheie în structurile de forță ucrainene [149, p. 91].

România. Cadrul legislativ al României în domeniul securității naționale include: Constituția României, 31 octombrie 2003; Strategia de securitate națională a României, 2015; Legea siguranței naționale a României nr. 51/1991; Legea apărării naționale a României, nr.45/1994; Strategia militară a României, 2004; Legea planificării apărării naționale a României, nr. 473/2004; Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, 2004; Legea nr.415 din 27 iunie 2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului suprem de apărare a tarii; Legea nr. 1/1998 privind organizarea și funcționarea Serviciului de Informații; Legea nr. 535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului; Doctrina națională a informațiilor pentru securitate a României; Legea nr. 14 din 24 februarie 1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații etc. [34, p. 37].

Potrivit Doctrinei naționale a informațiilor pentru securitate a României, sistemul național de securitate al țării este alcătuit dintr-un ansamblu de instituții cu rol legislativ, executiv și judecătoresc, precum și organizații care contribuie la realizarea, protejarea și promovarea valorilor și intereselor de securitate. Interesele naționale de securitate sunt considerate a fi nevoi și aspirații ale națiunii, având ca scop afirmarea valorilor proprii, garantarea identității și existenței naționale. Obiectivele, metodele și tacticile necesare pentru atingerea acestor interese sunt stabilite printr-un consens al întregii societății [56, p. 11]. Organizarea și funcționarea comunității naționale de informații se bazează pe două componente importante: integrarea informațiilor furnizate de toate structurile componente și responsabilitatea fiecărei componente pentru produsele informative pe care le furnizează.

Asigurarea securității naționale prin intermediul activității de informații în România este realizată de următoarele structuri: Consiliul suprem de apărare a țării (CSAT), Comunitatea națională de informații (CNI), Comitetul coordonator pentru CNI, Comitetul operativ al CNI, Comitetul consultativ pentru CNI, Departamentul securitate națională (DSN) [155].

Președintele României ocupă funcția de Președinte al Consiliului suprem de apărare a țării, iar vicepreședintele este Primul-Ministru. Membrii Consiliului suprem de apărare a țării includ ministrul Apărării Naționale, ministrul de Interne, ministrul Afacerilor Externe, ministrul Justiției, ministrul Industriei și Resurselor, ministrul Finanțelor Publice, directorul Serviciului Român de Informații, directorul Serviciului de Informații Externe, directorul Serviciului de Protecție și Pază, șeful Statului Major General și consilierul prezidențial pentru securitate națională. Secretarul Consiliului suprem de apărare a țării este numit de Președintele României și are rang de consilier de stat în cadrul Administrației Prezidențiale.

Consiliul Suprem de Apărare a Țării se întrunește trimestrial sau ori de câte ori este necesar, convocat de președintele său, dar poate fi convocat și la inițiativa a cel puțin unei treimi

din membrii săi. Ședințele Consiliului Suprem de Apărare a Țării sunt clasificate ca secrete. La aceste ședințe pot participa ca invitați, cu aprobarea președintelui, reprezentanți ai Parlamentului, administrației publice centrale și locale, organizațiilor neguvernamentale, altor instituții publice cu atribuții în domeniul apărării și siguranței naționale, precum și reprezentanți ai societății civile, în funcție de necesitățile subiectelor de pe agenda de lucru [155].

Hotărârile Consiliului Suprem de Apărare a Țării sunt semnate de președintele său și comunicate autorităților administrației publice și instituțiilor publice la care se referă, fie integral, fie în extras, cu excepția cazurilor în care se decide altfel. Hotărârile cu caracter de secret de stat sunt comunicate conform prevederilor legale privind protecția informațiilor clasificate [13, p. 34].

Comunitatea Națională de Informații (CNI) este o rețea funcțională a autorităților publice din sistemul securității naționale, care se bazează pe unitatea de scop, obiective și strategie. Această unitate este asigurată prin informațiile furnizate de următoarele structuri, care sunt cunoscute și ca componente ale Comunității Naționale de Informații [75]: Serviciul Român de Informații (SRI), Serviciul de Informații Externe (SIE), Direcția Generală de Informații a Apărării și Direcția Generală de Informații și Protecție Internă din Ministerul Administrației și Internelor sunt structurile principale care alcătuiesc Comunitatea Națională de Informații (CNI) din România.

SRI a fost înființat la 26 martie 1990 și este responsabil cu colectarea și valorificarea informațiilor exclusiv pe teritoriul României. Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul” este instituția de învățământ a SRI.

Serviciul de Informații Externe (SIE) este organul specializat în informații externe conform Legii 1/1998, având responsabilitatea privind siguranța națională și apărarea României și a intereselor sale. Atât SRI, cât și SIE fac parte din sistemul național de apărare.

Consiliul suprem de apărare a țării, prin Comitetul coordonator pentru comunitatea națională de informații, este responsabil de organizarea și coordonarea unitară a activităților de informații în domeniul securității naționale. Comitetul Coordonator este compus din următoarele persoane: consilierul prezidențial pentru securitate națională, directorul Serviciului Român de Informații, directorul Serviciului de Informații Externe, ministrul Apărării Naționale, ministrul Afacerilor Externe, ministrul Administrației și Internelor, ministrul Justiției și consilierul Primului Ministru pentru probleme de securitate. Această componență asigură o coordonare eficientă a activităților de informații în cadrul comunității naționale de informații [155].

Consiliul operativ al comunității naționale de informații este responsabil de cooperarea și colaborarea între componentele acesteia. Acest consiliu funcționează sub autoritatea Comitetului

Coordonator al CNI și este condus de consilierul prezidențial pentru securitate națională. Componența sa include următoarele persoane: consilierul Primului Ministru pentru probleme de securitate, adjunctul directorului Serviciului Român de Informații, adjunctul directorului Serviciului de Informații Externe, directorul general al Direcției Generale de Informații a Apărării și directorul general al Direcției Generale de Informații și Protecție Internă din Ministerul Administrației și Internelor. Acest consiliu are rolul de a facilita și promova schimbul de informații și cooperarea între componentele comunității naționale de informații.

În afara Comitetului Coordonator pentru Comunitatea Națională de Informații, există și Comitetul Consultativ al CNI. Acest comitet consultativ este alcătuit din următoarele persoane: președinții comisiilor parlamentare de control al activității SRI și SIE, reprezentanți ai ministerelor și serviciilor cu atribuții în domeniu care nu sunt reprezentați în Consiliul Suprem de Apărare a Țării, reprezentanți ai agențiilor guvernamentale și reprezentanți ai altor autorități care pot sprijini realizarea securității naționale. La lucrările Comitetului consultativ pot participa și membri ai comisiilor parlamentare permanente de specialitate, precum și reprezentanți ai societății civile, în funcție de subiectul de interes. Comitetul consultativ are rolul de a oferi consultanță și sprijin în activitățile de coordonare și dezvoltare a comunității naționale de informații, asigurând astfel implicarea diferitor organisme și reprezentanți ai societății în procesul de securitate națională [155].

Departamentul Securitate Națională (DSN) este responsabil de organizarea și coordonarea activităților de informații pentru realizarea securității naționale și face parte din Administrația Prezidențială. DSN este structura specializată în securitatea națională și are ca bază Strategia Națională de Apărare a Țării și Strategia de Securitate Națională a României. Componentele DSN includ Secretariatul CSAT, directorul Oficiului Informații Integrate și Compartimentul pentru Probleme de Apărare. DSN are competență în domenii precum securitatea națională, apărare, securitate internă, managementul crizelor de securitate și urgențe civile, prevenirea și combaterea terorismului, activitatea de informații, contrainformații și securitate, protecția informațiilor clasificate și activitatea de secretariat pentru Consiliul Suprem de Apărare a Țării. Departamentul informează Președintele României cu privire la activitățile desfășurate în cadrul ministerelor și instituțiilor cu atribuții în domeniul apărării și securității naționale și formulează propuneri pentru îmbunătățirea cooperării acestora în realizarea misiunilor comune. În plan extern, DSN analizează evoluția din sfera securității. În ceea ce privește managementul crizelor, DSN oferă suport tehnic Președintelui României în gestionarea crizelor de securitate. Departamentul propune măsuri pentru sprijinirea gestionării crizelor sectoriale și a situațiilor de urgență, inclusiv preluarea controlului asupra acestora, instituirea

stării de urgență sau de asediu, declararea mobilizării generale sau a stării de război, în funcție de necesități [75].

Creșterea amenințărilor la adresa securității naționale, în special pe fondul apropierii războiului de granițele României, reprezintă un motiv semnificativ pentru a aduce modificări legislației privind siguranța națională. În aceste circumstanțe, informațiile furnizate de serviciile secrete pot deveni semnificative în protejarea populației civile, în eventualitatea unor acțiuni exagerate din partea Federației Ruse. În consecință, se impune nu doar acordarea de prerogative importante ofițerilor de informații, în conformitate cu modelul american, ci și asigurarea unei protecții sporite pentru aceștia.

Pachetul de legi care aduce modificări semnificative legislației referitoare la Serviciul Român de Informații (SRI) și Serviciul de Informații Externe (SIE) este conceput într-un mod care sugerează iminența unui conflict militar, în care libertatea personală a cetățenilor nu mai este o prioritate, deoarece aceasta ar fi limitată de condițiile unui conflict activ și dramatic. Cu toate acestea, nu este clar dacă aceste schimbări legislative au caracter temporar și se aplică doar în timpul unui conflict la graniță [35].

Cu toate că ne confruntăm cu condiții excepționale, precum iminența unui război și atacuri hibride, este esențial să discutăm limitele puterii acordate serviciilor de informații, în scopul protejării echilibrului democratic și evitării transferului de putere totală în mâinile unor indivizi care nu sunt supuși verificărilor și responsabilității pentru exercitarea acestei puteri și care nu au fost legitimați prin vot pentru a conduce statul în mod legitim. De exemplu, este important să analizăm în ce măsură este justificată extinderea listei de amenințări la adresa securității naționale pentru a include toate domeniile din societate, inclusiv sănătatea, educația, cercetarea și chiar patrimoniul cultural. Există posibilitatea ca extinderea acestei liste să fi fost realizată în scopul de a permite serviciilor să revină la statutul de organ de cercetare penală, care a fost pierdut în urma deciziei Curții Constituționale din 2016.

Proiectele de legi referitoare la siguranța națională acordă serviciilor secrete puteri extinse, dar nu furnizează suficiente garanții că aceste puteri nu vor fi utilizate în mod abuziv. Controlul parlamentar existent în prezent este diluat și, în noile legi, este aproape inexistent, iar supravegherea asupra utilizării banilor publici este limitată. Potrivit legii, comisiile parlamentare de control ale SRI și SIE pot verifica utilizarea resurselor financiare și materiale alocate, cu excepția fondului de cheltuieli operative care este sub incidența CSAT. Mai mult, fondul de cheltuieli operative efectuate de serviciile/structurile de informații este exclus de la controlul ulterior al Curții de Conturi [203]. Astfel, fondurile de cheltuieli operative ale serviciilor secrete, care sunt utilizate pentru finanțarea operațiunilor acestora, nu vor mai fi supuse controlului

comisiilor parlamentare speciale sau al Curții de Conturi, ci vor fi controlate doar de către Consiliul Suprem de Apărare a Țării (CSAT), conform proiectului de lege privind activitățile de informații și contrainformații discutat în cadrul coaliției de guvernare [159].

În prezent guvernarea examinează proiectele legilor privind securitatea națională, un pachet cuprinzător format din 10 legi care vizează organizarea și funcționarea serviciilor de informații, armatei, Ministerului de Interne și Consiliului Suprem de Apărare a Țării [159]. Legile au fost elaborate de către instituțiile responsabile și pachetul complet este în posesia fiecărui partid, astfel încât comisiile specializate să le poată analiza [160].

Din pachetul de zece legi referitoare la securitatea națională, trei dintre ele atrag o atenție deosebită: cele două proiecte de lege privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații (SRI) și Serviciului de Informații Externe (SIE), precum și proiectul de lege privind activitatea de informații și contrainformații. Aceste proiecte de legi evidențiază o tendință de militarizare a statului în ultimii ani, încălcând normele democratice și funcționarea corectă a unui stat de drept. De asemenea, este de remarcat faptul că noile legi privind securitatea au fost amânate până la schimbarea compoziției Curții Constituționale, care în ultimii ani, a restricționat puternic atribuțiile serviciilor. În plus, o altă propunere importantă este ca anchetatorii să poată intra în sediile serviciilor secrete numai după informarea prealabilă a șefului SRI [203].

În plus, proiectul de lege privind organizarea și funcționarea SRI, aflat în dezbaterea coaliției, prevede că serviciul devine autoritate națională în domeniul interceptării comunicațiilor. Centrul Național pentru Interceptarea Comunicațiilor va fi înființat în cadrul SRI conform acestui proiect. De asemenea, proiectul menționează că în cadrul Serviciului pot fi create activități finanțate integral din venituri proprii. În conformitate cu această lege, Serviciul este autorizat să solicite persoanelor fizice și juridice date și informații, indiferent de forma în care acestea sunt stocate, precum și obiecte, în conformitate cu prevederile legii.

De asemenea, în cadrul proiectului de lege privind activitățile de informații și contrainformații, lista amenințărilor la siguranța națională este extinsă. Se propune includerea criminalității organizate și a acțiunilor sau inacțiunilor care vizează sistemul de administrație, sănătatea, educația, patrimoniul cultural, infrastructurile critice din comunicații și tehnologia informației, precum și interesele financiare, economice, energetice, științifice și de cercetare ale României [1590]. În varianta actuală a proiectului, directorul SRI nu ar mai fi obligat să prezinte rapoarte actuale de activitate în fața comisiei de control din Parlament [7].

Conform Constituției, serviciile de informații din România nu au dreptul de a iniția proiecte de lege, ci acest atribut revine Guvernului, Parlamentului sau cetățenilor, prin strângerea a 100000 de semnături pentru un proiect. În cazul proiectelor de legi privind securitatea

națională, lipsa de transparență a evidențiat controlul redus al forului legislativ în fața serviciilor secrete, care au asumat elaborarea drafturilor. Politologii au observat că principalii actori din cadrul Legislativului, precum și directorii structurilor de forță, SRI sau SIE, au păstrat tăcerea în această chestiune [7].

În ultimele trei decenii, președinții României au încercat să promoveze schimbări în domeniul securității. Cu toate acestea, unele inițiative prezidențiale au fost întâmpinate cu opoziție din partea Parlamentului sau societății civile, așa cum s-a întâmplat în cazul eforturilor nereușite ale președintelui Traian Băsescu. Un articol din proiectul de lege referitor la Consiliul suprem de apărare a țării ar conferi puteri mai mari președintelui, deoarece deciziile nu ar mai fi luate prin consens, ci președintele ar avea autoritatea de a decide în cazul apariției unor opinii divergente [121].

Propunerile referitoare la noile legi privind securitatea națională au provocat un val de critici din partea societății civile. Acestea sunt considerate incompatibile cu principiile democrației și aduc aminte de perioada comunismului. Extinderea atribuțiilor serviciilor secrete din România este percepută ca o amenințare la adresa statului de drept, creând impresia unui stat în stat. Într-o declarație comună, 13 organizații neguvernamentale au exprimat îngrijorarea față de militarizarea rapidă a statului și au cerut partidelor politice să oprească această tendință. Aceste evoluții recente sugerează că există o dorință de extindere a puterilor și atribuțiilor serviciilor secrete, într-un cadru neclar și fără suficiente garanții pentru drepturile cetățenilor. Mai mult, lipsa unei dezbateri publice pe această temă și absența transparenței în ceea ce privește detaliile referitoare la autoritatea de interceptări ridică îngrijorări cu privire la modalitatea de control a acestor acțiuni. În plus, într-un domeniu în care Curtea Constituțională a emis deja două decizii care au exclus SRI din rolul de autoritate responsabilă cu interceptările, se ridică și un alt motiv de preocupare. Propunerea ca personalul SRI să fie anchetat doar de un număr limitat de procurori desemnați și ca perchezițiile să poată fi efectuate doar cu acordul președintelui sau cu informarea directorului SRI creează un cadru în care serviciul devine practic un stat în stat, fiind scutit de responsabilitatea juridică în fața sistemului de justiție, într-un mod diferit de restul cetățenilor. Există aspecte ascunse care extind capacitățile de supraveghere și conferă puteri sporite acestor instituții, care până în prezent nu s-au remarcat prin transparență [21].

Concluzionăm că obiectivul de a asigura o funcționare eficientă și responsabilă a organelor securității statului, în paralel cu menținerea libertăților civile, reprezintă o provocare ambițioasă, mai ales într-un context de război care afectează întreaga comunitate umană. Se observă diferențe semnificative în abordarea organelor securității statului în diferite state. În timp ce Ucraina, sub presiunea instituțiilor europene și cu dorința de a adera la Uniunea Europeană, a

început să implementeze reforme ale organelor securității statului înainte de izbucnirea războiului, în perioada conflictului se pune accentul pe extinderea puterilor în scopul protejării integrității teritoriale a statului.

De asemenea, considerăm că ca stat membru al Uniunii Europene, România a realizat progrese semnificative în reforma sistemului său de securitate. Aceste progrese au fost influențate în special de cerințele externe, cum ar fi condiționalitățile pentru aderarea la NATO sau UE, precum și de eforturile de consolidare a democrației și de transformare sistemică a instituțiilor de securitate, inclusiv îmbunătățirea mecanismelor de control democratic. În același timp, propunerile legislative de extindere a puterilor serviciilor de informații din România au generat diviziuni în societate în ceea ce privește argumentele în favoarea acestora și justificarea rolului serviciilor secrete într-un stat.

2.3 Relevanța modernizării Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova ca nucleu al sistemului național de securitate

În perioada sovietică, sistemul național de securitate al URSS era caracterizat de un regim autoritar, cu accentul pus pe instituțiile sale de securitate precum Comitetul Securității Statului (KGB), iar societatea civilă și libertatea de exprimare a cetățenilor erau absente. KGB reprezenta un instrument al terorii în Uniunea Sovietică și poseda un statut privilegiat, având o influență considerabilă în organele de conducere ale URSS, acționând ca o poliție politică și fiind practic un stat în stat. Această instituție era forța dominantă în cadrul URSS și, datorită metodelor și activității sale specifice, a devenit cel mai puternic serviciu special de securitate din lume.

Desființarea URSS și apariția statelor independente pe teritoriul său, care și-au propus ca obiectiv principal exercitarea suveranității asupra teritoriului [232, p. 11], au avut ca rezultat dezintegrarea modelului sovietic de asigurare a securității și aprobarea unor noi mecanisme de asigurare a securității naționale, fundamentate pe principiile democratice ale statului de drept. A început, astfel, un proces de schimbare, deoarece nu există societate în care să nu fie prezente elemente de modernizare în totalitate [276, p.32], mai ales în urma tranziției către un nou regim politic.

Cu toate că au trecut mai bine de trei decenii de la destrămarea URSS, în societatea din Republica Moldova încă există frustrări și percepții eronate cu privire la Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova (SIS), considerat urmaș direct al KGB-ului sovietic și o poliție politică. Oamenii manifestă rezerve, reticențe și chiar frică în ceea ce privește instituțiile

de securitate actuale. În același timp, rolul fricii într-un anumit grad de risc nu este adesea teoretizat sau examinat în contextul conceptului de tranziție politică [249, p. 133]. Cetățeanul din spațiul ex-sovietic, cunoscut și sub numele de homo post-comunist, este rezultatul unei combinații între trecut și prezent. Acest individ a păstrat trăsături sociale dezvoltate în perioada comunistă, cum ar fi suspiciunea, prefăcătoria și mediocritatea. Totodată, este afectat de schimbările survenite începând din 1989 și care continuă să se producă [302, p. 610]. Un element care influențează elitele politice și conducerea organelor securității statului ca să fie deschise la îmbunătățiri în ceea ce privește agendele de tranziție și reforma, este amintirea trecutului și modul în care lecțiile sale pot ghida acțiunile din prezent. Este necesară o comparație între amintirile despre excesele KGB-ului sovietic și concluziile politicii de securitate de atunci și de acum [306, p. 400]. Într-un context de tranziție precară și dificilă, cum este cazul Republicii Moldova, discursurile istorice influențează percepția asupra trecutului. Această responsabilitate cade în mare măsură asupra elitei politice, fiind mai predispusă să-și justifice și să-și reinterpreteze amintirile în conformitate cu ideologia actuală, iar pragmatismul politic le permite să fie mai flexibili în interpretarea propriului lor trecut.

În acest context, considerăm că este deosebit de important să se abordeze în mod detaliat poziția, rolul, competența și responsabilitatea SIS în cadrul sistemului național de securitate, în urma procesului de modernizare al acestuia și prin intermediul unei comunicări active cu societatea, în limitele prevăzute de competențele sale legale. De asemenea, este esențială eliminarea discrepanțelor dintre abordarea instituțională a SIS și legislația în vigoare.

Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova are un rol fundamental în cadrul instituțiilor de securitate ale statului și reprezintă o componentă esențială a sistemului național de securitate. În procesul de modernizare a acestei instituții, una dintre priorități este ajustarea competențelor SIS la cerințele actuale de securitate și adaptarea legislației în domeniu conform standardelor europene. Reforma SIS este un obiectiv evidențiat în diverse documente de politici naționale, cum ar fi Programul de activitate al Guvernului "Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare" 2009-2013, Programul de activitate al Guvernului „Integrarea europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” 2011-2014 și Planul individual de acțiuni al parteneriatului Republica Moldova - NATO actualizat [78].

Prin Decretul nr. 196 emis la data de 9 septembrie 1991 de către Președintele Republicii Moldova, Comitetul Securității Statului a fost desființat și în locul său a fost creat Ministerul Securității Naționale. Ulterior, în decembrie 1999, Ministerul Securității Naționale a fost reorganizat și a devenit Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova, având coordonarea activității sale delegată Președintelui Republicii Moldova [105].

Atunci când discutăm despre politizarea activității SIS, ne referim la impactul special pe care acesta îl are asupra relațiilor dintre Serviciu și sfera politică. Politizarea unui serviciu de informații influențează conținutul și tonul evaluărilor sale, deoarece informațiile politizate au tendința de a elimina ambiguitățile și de a prezenta concluzii cu un sentiment neobișnuit de certitudine. Procesul de politizare poate, de asemenea, inhiba reevaluarea informațiilor. Orice guvernare consideră întotdeauna securitatea drept prioritatea sa principal [265, p. 96]. Trebuie să menționăm că, într-o societate modernă, un serviciu special are atribuții importante pentru asigurarea democrației în stat, una dintre care este informarea instituțiilor statului cu privire la amenințările interne și externe. Informațiile din sfera securității naționale sunt utilizate în scopul de a satisface nevoile factorilor politici, adică a reprezentanților legitimi ai poporului, și sunt orientate către interesul național. Informațiile reprezintă o bază fundamentală pentru orice formă de putere. Cei trei piloni principali ai securității – politic, economic și militar – beneficiază de informațiile furnizate de serviciile de intelligence și de securitate societală [153, p. 110]. Un serviciu de informații poate furniza informații care sunt obiective din punct de vedere istoric, politic pe termen scurt sau rezultate ale inerției instituționale. Prin furnizarea acestor informații, serviciul de informații poate juca un rol important în inovarea sectorului de securitate, ajutându-l să contracareze amenințările existente și să identifice noi amenințări. Mai mult decât atât, membrii comunității de securitate națională adoptă o poziție referitoare la importanța informațiilor în procesul politic. Aceasta poate fi descrisă ca „sprijin nelimitat pentru politici” și „neutralitate politică” [309, p. 145]. Totodată, un loc important în raportul dintre politizare și asigurarea securității statului îl are secretul de stat, care trebuie să ocupe un loc central în studiile de securitate [269, p. 310].

De-a lungul timpului, Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova a fost în centrul atenției și a stârnit dezbateri intense între Parlament și Președintele Republicii Moldova cu privire la subordonarea sa. Având rolul său primordial în cunoașterea, prevenirea și contracararea amenințărilor la adresa securității statului, SIS a devenit subiectul interesului politic deoarece oferă informații esențiale pentru factorii de decizie. Dat fiind parcursul politic instabil al Republicii Moldova de la obținerea independenței, care a afectat stabilitatea internă și a creat vulnerabilități în plan regional, toate forțele politice care au trecut prin Parlament, precum și cele care susțineau interesele Președintelui Republicii Moldova, au avut tendința de a obține controlul asupra SIS pentru a avea acces la informațiile primare referitoare la riscurile de securitate națională, conform competențelor sale definite de legislația în vigoare.

La sfârșitul anului 2016, Partidul Democrat, care reprezenta majoritatea parlamentară, a luat decizia de a scoate complet SIS de sub controlul președintelui, înainte ca I. Dodon să fie

învestit în funcție. Acest demers a fost justificat de deputații democrați prin nevoia de consolidare a controlului parlamentar asupra sistemului național de securitate al Republicii Moldova, în concordanță cu statutul său de regim parlamentar. Așadar, acești deputați au elaborat un proiect de lege prin care SIS a fost plasat sub controlul Parlamentului, iar directorul instituției urma să fie numit de forumul legislativ pentru un mandat de cinci ani. În același timp, Serviciul Protecție și Pază de Stat (SPPS) a fost redenumit în Centrul de Protecție și Pază de Stat și a trecut sub autoritatea SIS, menținând, totuși, un statut autonom. De asemenea, Serviciul de Stat de Curieri Speciali, responsabil de corespondența parlamentară, prezidențială și diplomatică clasificată ca secret de stat, a fost transferat în subordinea SIS. Deputații Partidului Socialiștilor și Partidului Liberal Democrat au părăsit sala de ședințe a Parlamentului în semn de nemulțumire față de modul în care au fost desfășurate dezbaterile referitoare la acest proiect. Cu toate acestea, proiectul de lege a fost adoptat în două lecturi, după ora 22:00, cu votul majorității deputaților prezenți în plen.

Potrivit propunerilor legislative, Comisia pentru securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului Republicii Moldova urma să exercite controlul parlamentar asupra activității SIS prin intermediul unei subcomisii. Subcomisia era formată din cinci deputați reprezentând diferite fracțiuni parlamentare: Anatolie Labuneț (PSRM), Eugeniu Nichiforciuc (PDM), Artur Reșetnicov (Platforma Social-Democrată), Roman Boțan (PL), iar Octavian Grama, un deputat neafiliat, a fost ales președinte. Subcomisia avea responsabilitatea de a prezenta rapoarte semestriale privind activitatea SIS și de a propune recomandări în acest sens [39]. Deputații socialiști au exprimat critici față de această inițiativă, susținând că aceasta este îndreptată împotriva fostului lor lider, președintele ales Igor Dodon. În schimb, cei care au elaborat proiectul de lege susțin că acesta face parte din Strategia de reformare a SIS și reprezintă prima etapă în procesul de consolidare instituțională [126].

Modificarea prevederii legislative constă în schimbarea sintagmei „Activitatea Serviciului este coordonată de către Președintele Republicii Moldova, în limitele competenței sale și este supusă controlului parlamentar” în „Activitatea Serviciului de Informații și Securitate este supusă controlului parlamentar”. Această modificare a stârnit nemulțumiri în rândul deputaților socialiști, care au afirmat că prin această prevedere se încearcă să se înlăture unele instrumente ale președintelui țării, care are responsabilitatea securității statului, și că Parlamentul ar trebui să asigure controlul asupra SIS, nu conducerea acestuia [189].

Disensiuni între Legislativul de la Chișinău și Președintele Republicii Moldova au mai apărut și în 2019, în urma formării Alianței PSRM-ACUM. La 25.06.2019 Parlamentul Republicii Moldova modifică cadrul normativ astfel încât Președintele Republicii Moldova urma

din nou să aibă atribuții în ceea ce ține de coordonarea activității SIS [302]. Proiectul a fost contestat de către fracțiunea Partidului Democrat, aflată în opoziție, argumentându-se că acesta reprezintă o tentativă de a transforma SIS într-o filială a serviciilor secrete străine. Această afirmație face referire la presupusele simpatii pro-ruse ale președintelui Dodon. Restabilirea controlului prezidențial asupra SIS a fost agreată de către Partidul Socialiștilor și blocul ACUM în momentul în care au format majoritatea parlamentară [190].

Deputații Partidului Șor și o parte din deputații Partidului Democrat au lipsit de la prima ședință plenară a Parlamentului de la Chișinău, care a avut loc după preluarea puterii de către alianța ACUM-PSRM. În cadrul acestei ședințe, s-a votat în primă lectură un proiect de hotărâre prin care se propune transferarea SIS în subordinea președintelui statului, cu mențiunea că acesta va fi în continuare supus controlului parlamentar. Conform proiectului de modificare a Legii privind SIS, directorul Serviciului va fi numit și demis de către Parlament, la propunerea Președintelui Republicii Moldova, activitatea instituției fiind coordonată de acesta din urmă, în limitele competențelor sale și sub supravegherea legislativului. Deputatul Sergiu Litvinenco, reprezentant al blocului ACUM la acea vreme, a explicat că procedura de numire a șefului SIS implică participarea a două instituții de stat – propunerea fiind făcută de Președinte și decizia finală luată de către Parlament. Indiferent de propunerea Președintelui, dacă Parlamentul nu dă acceptul, persoana în cauză nu poate fi numită sau demisă din funcția de conducere a SIS. Litvinenco a subliniat că o astfel de modalitate de numire a șefului structurii de securitate este aplicată în majoritatea statelor din Uniunea Europeană, inclusiv în România. În conformitate cu legislația din România, Serviciul Român de Informații este condus de un director cu rang de ministru, numit de Camera Deputaților și Senat în ședință comună, la propunerea președintelui României, după audierea candidatului de către comisia parlamentară responsabilă cu controlul activității Serviciului Român de Informații, care prezintă un raport în fața celor două camere ale Parlamentului [172].

Trebuie să menționăm că avizul SIS cu referire la această modificare legislativă a conținut mai multe obiecții. Propunerile de modificare a Legii nr. 753 din 1999, în special la articolul 1, alineatul 2, prevăd ca activitatea Serviciului să fie coordonată de către Președintele Republicii Moldova, în limitele competenței sale, și să fie supusă controlului parlamentar. Cu toate acestea, legea nu stabilește clar limitele coordonării activității de către președinte și nu precizează procedura exactă pentru controlul parlamentar. Aceasta poate crea un mecanism neclar și interpretabil, care ar putea readuce Serviciul la formula anterioară, înainte de modificările aduse prin Legea nr. 270/2016, ceea ce ar genera mai multă incertitudine cu privire la poziționarea Serviciului în cadrul sistemului național de securitate, inclusiv dublări în

coordonarea și controlul activității instituției. Acest aspect devine problematic întrucât activitatea Serviciului este deja supusă controlului parlamentar prin Comisia pentru securitate națională, conform regulamentului acesteia, iar controlul asupra activității Serviciului este exercitat și de către Parlament, Procuratură și instanțele judecătorești, în limitele competențelor lor. Mai mult, Decretul Președintelui Republicii Moldova nr. 1173-VIII din 10 iunie 2019 privind constituirea Consiliului Suprem de Securitate nu includea SIS în componența acestuia, deși aceasta contravenea articolului 12 din Legea securității statului nr. 618-XIII din 31.10.2015, care prevede că directorul SIS face parte din oficiu din Consiliul Suprem de Securitate. Aceste aspecte creează și mai multe ambiguități cu privire la importanța unui serviciu de informații într-un stat de drept. În ceea ce privește propunerea de modificare a Legii din 2019, avizul SIS indică faptul că numirea Directorului Serviciului de către Parlament, la propunerea Președintelui Republicii Moldova, ar putea afecta principiul pluralismului de candidați pentru această funcție. În prezent, redacția actuală prevede că directorul este numit de către Parlament, la propunerea a cel puțin 10 deputați, ceea ce asigură o selecție mai amplă a candidaților pentru această poziție importantă și impune anumite criterii de profesionalism și pregătire specială, mai ales având în vedere avizul Comisiei pentru securitate națională, apărare și ordine publică a Parlamentului. În aceste condiții, Serviciul a propus o examinare suplimentară a modului de numire a directorului, inclusiv organizarea unui concurs care să permită și candidaților din rândul ofițerilor de informații și securitate, cu o vastă experiență în cadrul Serviciului și o pregătire adecvată în domeniul informațiilor și contrainformațiilor, să participe la selecție [11].

În versiunea actuală a legii, conform modificărilor aduse la 25.06.2019 în ceea ce privește instituțiile centrale ale statului care supervizează SIS, activitatea Serviciului este coordonată de către Președintele Republicii Moldova, în limitele competențelor sale și este supusă controlului parlamentar. Numărul personalului Serviciului este stabilit și aprobat de către Parlament, la recomandarea directorului Serviciului. Structura Serviciului este aprobată de Colegiul Serviciului, la recomandarea directorului [107].

După ce Maia Sandu a câștigat alegerile prezidențiale, majoritatea parlamentară socialistă a elaborat proiectul de lege nr. 481 din 01.12.2020 privind modificarea unor acte normative. Acest proiect a fost adoptat în prima și a doua lectură la 03.12.2020. Prin această lege, se elimină competențele Președintelui Republicii Moldova în ceea ce privește Serviciul de Informații și Securitate, inclusiv coordonarea activității acestuia, propunerea numirii directorului SIS de către Parlament, desemnarea directorilor adjuncți la propunerea directorului SIS, aprobarea compoziției numerice și nominale a Colegiului SIS la propunerea directorului, acordarea

aprobării pentru acceptarea distincțiilor statelor străine de către ofițerii SIS și aprobarea modelului uniformei ofițerului de informații [187].

În acest context, o sesizare cu privire la proiectul de lege a fost depusă la Curtea Constituțională și înregistrată la Secretariatul Parlamentului la data de 01.12.2020. La 02.12.2020, aceasta a fost transmisă pentru examinare Comisiei juridice, numiri și imunități, în loc să fie trimisă către Comisia pentru securitate și ordine publică. Acest lucru s-a întâmplat deoarece majoritatea parlamentară deține președinția Comisiei juridice și are o majoritate în acea comisie. La data de 03.12.2020, majoritatea parlamentară a inclus proiectul de lege nr. 481 pe ordinea de zi a ședinței plenare, fără a obține avizul autorităților care trebuiau să se pronunțe asupra proiectului, încălcând astfel Regulamentul Parlamentului. Proiectul de lege a fost adoptat în două lecturi, fără a se desfășura dezbateri și fără a se acorda deputaților posibilitatea de a-și exprima punctele de vedere prin intervenții, întrebări și amendamente. În acest mod, s-au comis mai multe încălcări ale normelor constituționale. Ca urmare, Curtea Constituțională a admis cererea de suspendare a acțiunii Legii nr. 218 din 3 decembrie 2020 privind modificarea unor acte normative și a suspendat aplicarea acestei legi până la soluționarea definitivă a cauzei [49].

Modernizarea și reformarea SIS în scopul consolidării rolului acestuia ca principalul organ de stat specializat în asigurarea securității Republicii Moldova a început prin aprobarea Hotărârii Parlamentului nr. 230 din 10.10.2013 [85]. Una dintre prioritățile esențiale ale acestei Strategii este să asigure independența Serviciului în activitatea sa. Conform pct. 15 și 16 ale Strategiei, independența în activitate înseamnă să aibă libertatea de a acționa în limitele competențelor instituționale, respectând cu strictețe legislația în vigoare, fără a fi influențat de factori subiectivi externi sau instituționali. De asemenea, este important ca domeniul legal să ofere condiții adecvate pentru îndeplinirea eficientă a atribuțiilor Serviciului, indiferent de eventualele presiuni exercitate de către reprezentanții clasei politice, mediului de afaceri sau societății civile, astfel încât Serviciul să nu poată fi utilizat în scopul realizării intereselor personale sau de grup, ci doar în scopul asigurării securității naționale [11].

Un element esențial al procesului de modernizare a SIS se referă la garantarea independenței în activitatea sa față de alte instituții statale, prin clarificarea funcțiilor de securitate națională. Independența în activitatea Serviciului presupune libertatea de a acționa în conformitate cu competențele sale instituționale, respectând cu strictețe prevederile legislației în vigoare și fără a fi influențat de factori subiectivi externi sau instituționali. Spre exemplu, blocarea site-urilor care răspândesc știri false [191]. Considerăm că factorii de influență externă includ interesele și influența partidelor aflate la guvernare în ceea ce privește activitatea SIS în sfera politică, precum și influența mediului de afaceri asupra activității în domeniul infracțiunilor

economice. De asemenea, trebuie avute în vedere tentativele serviciilor speciale străine de a dezvălui modalitățile de desfășurare a activității SIS.

Referindu-ne la factorii subiectivi instituționali de influență internă, putem menționa existența unui conflict de interese instituționale. Cu toate că SIS avea capacitatea de a investiga și urmări penal infracțiunile care puneau în pericol securitatea națională și care erau identificate de Serviciu, această competență a fost exclusă prin modificări legislative în 2011. Această acțiune a afectat autoritatea SIS și a creat un disconfort funcțional în comparație cu alte instituții din domeniu, precum CNA și MAI.

Un aspect semnificativ al modernizării SIS se referă la statutul ofițerilor de informații și aplicarea principiului meritocrației în procesul selecției și promovării lor. Lipsa de personal specializat în diverse domenii de activitate sporește necesitatea completării efectivului SIS cu specialiști calificați în diferite domenii. Calificarea ofițerilor SIS joacă un rol esențial în primirea și evaluarea informațiilor de interes național.

Fluxul rapid al informațiilor și tehnologiile avansate din domeniul IT reprezintă o provocare reală pentru ofițerii de informații. Disponibilitatea ușoară a unei cantități mari de informații poate adesea să cauzeze dezinformare, de aceea decidentul politic are nevoie de informații analizate, adică de produsele finale de intelligence. William S. Brei face o distincție clară între informație și intelligence, susținând că intelligence-ul este mai mult decât informație, ci o cunoaștere special pregătită pentru beneficiar, evidențiind nevoia implicării umane. Procesul special care definește intelligence-ul constă în colectarea continuă, verificarea și analiza informațiilor pentru a înțelege problematica sau situația în termeni acționabili, urmată de realizarea unui produs adaptat circumstanțelor solicitate de beneficiar. Dacă unul dintre aceste elemente lipsește, rezultatul obținut este mai degrabă informație decât intelligence [12, p. 25]. Datorită faptului că termenul „intelligence” acoperă în democrațiile cu tradiție ceea ce în limba română este denumit ca „informații” sau „servicii de informații”, considerăm oportună adoptarea termenului „intelligence” și în limba română, astfel încât să existe o interconectare minimă cu alte comunități de intelligence la nivel global și pentru a alinia Republica Moldova la necesitățile actuale de securitate.

Măsurile de modernizare a SIS se concentrează în principal asupra aspectelor sensibile ale activității acestei instituții, inclusiv suprapunerea competențelor Serviciului cu ale altor autorități publice în anumite domenii precum securitatea economică, corupția, terorismul etc.; promovarea intereselor instituționale ale Serviciului; noile obligații care apar în procesul de integrare europeană; restricțiile operaționale ale SIS datorate resurselor umane, profesionale, financiare, materiale și tehnice limitate; protecția socială și insuficiența resurselor financiare

acordate personalului în raport cu cerințele specifice de activitate, precum și cu interdicțiile și restricțiile impuse în exercitarea anumitor drepturi și libertăți; percepția greșită a opiniei publice cu privire la rolul, poziția și competența SIS; nivelul redus de încredere al cetățenilor în Serviciu [78]; politizarea activității SIS și interesul unor forțe politice de a influența asupra Serviciului.

Scopul principal al modernizării și reformării Serviciului de Informații și Securitate constă în consolidarea capacităților de asigurare eficientă a securității naționale a Republicii Moldova. Strategia de reformare a SIS [161] se concentrează pe îmbunătățirea calității activității acestuia, optimizarea funcționării și îmbunătățirea proceselor de management, cu o delimitare clară a competențelor și responsabilităților instituționale, atât la nivel național, cât și departamental. Un alt obiectiv important este exercitarea eficientă și transparentă a atribuțiilor. Pentru a atinge aceste obiective, SIS își propune următoarele direcții generale: asigurarea independenței în activitatea sa; îmbunătățirea capacităților instituționale în principalele domenii de activitate; responsabilizarea Serviciului în fața societății și consolidarea controlului democratic [78]. La acest ultim obiectiv putem sublinia importanța prezenței serviciilor de informații în sfera publică și rolul lor în influențarea opiniei publice la nivel național. Cu toate acestea, trebuie menționat că această implicare a serviciilor de informații în sfera publică poate fi și un factor controversat [153, p. 71].

Printre atribuțiile Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova se numără elaborarea și implementarea unui set de măsuri destinate descoperirii, prevenirii și contracarării acțiunilor care pun în pericol securitatea statului. De asemenea, SIS desfășoară activități de combatere a terorismului, inclusiv monitorizarea și contracararea finanțării. În plus, Serviciul are responsabilitatea de a proteja secretul de stat, supervizând păstrarea și prevenirea scurgerii informațiilor clasificate și a altor informații de importanță pentru Republica Moldova. O altă atribuție importantă este asigurarea funcționării și securității sistemelor guvernamentale de telecomunicații. Serviciul este de asemenea responsabil de elaborarea strategiei și implementarea politicii naționale în domeniul creării, administrării și asigurării funcționării și securității sistemelor speciale de telecomunicații [120, 115].

Prin implementarea măsurilor de reformă, modernizare și adaptare, SIS a fost exclus din componența Executivului; Trupele de Grăniceri au fost separate de structura SIS; competența de urmărire penală a fost eliminată și Serviciul a fost demilitarizat. Aceste acțiuni au avut ca scop să alinieze instituția la standardele unui stat de drept și să asigure un echilibru în exercitarea procesului decizional de către instituțiile competente [78].

Scopul primordial al reformei SIS este de a consolida capacitatea instituției de a asigura securitatea națională a Republicii Moldova într-un mod eficient. Strategia de reformare a SIS se

concentrează pe îmbunătățirea calității activității sale, optimizarea funcționalității și îmbunătățirea proceselor de gestionare, cu o delimitare clară a competențelor și responsabilităților instituționale, atât la nivel național, cât și departamental, pentru a realiza o exercitare eficientă și transparentă a atribuțiilor. În acest sens, SIS își propune să atingă următoarele obiective generale: asigurarea independenței în activitatea sa, eficientizarea capacităților instituționale în domeniile-cheie de activitate, responsabilizarea față de societate și consolidarea controlului democratic asupra SIS [78]. În cadrul acestui ultim obiectiv, este important de menționat că prezența serviciilor de informații în sfera publică, cu scopul de a influența opinia publică la nivel global, joacă un rol substanțial, dar este și un subiect controversat [153, p. 71].

Un semn suplimentar de transparență și deschidere a SIS către societate este transferul unei mari părți din dosarele referitoare la represiunile politice din perioada regimului totalitar către Arhiva Națională. Această problemă a fost discutată într-o ședință de lucru condusă de șeful statului la data de 24 august 2010, stabilindu-se termene pentru inițierea procedurii. Ca rezultat, la data de 9 noiembrie 2010, primele 5000 de dosare din „Fondul dosarelor judiciare inițiate în privința persoanelor care au fost supuse represiunilor politice în perioada regimului totalitar" au fost transferate din arhiva SIS către Arhiva Națională. La data de 3 martie 2011, a avut loc a doua etapă de transfer a dosarelor din arhiva SIS către Arhiva Națională a Republicii Moldova, în care au fost transmise alte 5000 de dosare din același „Fond al dosarelor judiciare inițiate în privința persoanelor care au fost supuse represiunilor politice în perioada regimului totalitar". Iar la 16 noiembrie 2010, a avut loc o nouă etapă a acestei proceduri, în care primele 7693 de dosare au fost transmise de la Depozitul special al MAI către Arhiva Națională. Pe parcursul anului 2011, SIS a continuat să transmită către Arhiva Națională toate cele 23534 de unități de păstrare din „Fondul dosarelor judiciare inițiate în privința persoanelor care au fost supuse represiunilor politice în perioada regimului totalitar" [202, p. 66].

O analiză a situației actuale relevă că există inițiative pozitive de deschidere din partea SIS, inclusiv prin publicarea proiectelor de acte normative și dialogul cu societatea civilă. Un exemplu în acest sens este dialogul purtat la data de 5 decembrie 2017 între SIS și reprezentanții societății civile cu privire la proiectul Concepției securității informaționale a Republicii Moldova. În cadrul acestui dialog s-au discutat aspecte referitoare la îmbunătățirea și ajustarea proiectului în funcție de realitățile identificate. Reprezentanții societății civile au prezentat exemple de bune practici internaționale și au adus argumente cu privire la propunerile formulate, astfel încât documentul de politici să fie compatibil cu legislația comunitară și să răspundă în același timp riscurilor și amenințărilor în domeniul securității informaționale în sfera mediatică

[188]. Colaborarea dintre SIS și elementele societății civile în probleme de securitate națională presupune o creștere a transparenței și receptivității față de acestea, precum și o clarificare a modalităților de implicare a societății. În ultimii ani, SIS a manifestat o transparență sporită prin inițiative precum crearea Platformei de comunicare în anul 2020. Această platformă facilitează dezbateri privind teme de securitate națională, publicarea proiectelor de acte normative în sfera de competență a SIS, organizarea de evenimente științifice și practice în colaborare cu mediul academic și societatea civilă și altele.

De asemenea, Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova are un rol central în funcționarea platformei de securitate a țării și este principala instituție responsabilă de securitatea națională, utilizând tehnologii și produse de securitate disponibile. Prin intermediul acestei platforme, fiecare componentă a sistemului național de securitate poate evidenția avantajele sale comparative și colaborează cu toate organele securității statului pentru a asigura un cadru comun și eficient de protecție a Republicii Moldova [9, p.30].

Provocările secolului XXI, inclusiv războiul din Ucraina și războiul hibrid, care au un impact asupra Republicii Moldova, motivează SIS să se adapteze la modelele europene de securitate, atât din punct de vedere instituțional, cât și funcțional. Această adaptare presupune îmbunătățirea cadrului normativ-legal prin implementarea de practici, proceduri și mecanisme mai eficiente în domeniul informațiilor și contrainformațiilor, completarea lor atât din punct de vedere conceptual, cât și structural, pentru a promova o transparență mai mare în gestionarea resurselor umane și o abordare corectă a riscurilor și amenințărilor de securitate. Prin intermediul acestor legi se urmărește consolidarea controlului instituțional și garantarea unei abordări coerente în gestionarea securității, inclusiv identificarea și evaluarea adecvată a riscurilor și amenințărilor.

Una dintre cele mai variate forme de control parlamentar asupra sectorului de securitate și apărare este controlul prin întrebări și interpelări, reglementat de articolul 108 din Regulamentul Parlamentului. De asemenea, o altă formă de control parlamentar asupra organelor securității statului este participarea președintelui sau vicepreședintelui comisiei relevante la ședințele Colegiului SIS. Această formă de control are în principal un caracter de supraveghere, asigurându-se că activitatea Serviciului se desfășoară în conformitate cu prevederile legislației în vigoare.

Domeniul de activitate al Comisiei parlamentare pentru securitate națională, apărare și ordine publică este stabilit prin hotărâre a Parlamentului, aprobată la începutul fiecărei legislaturi. Această comisie se concentrează, în general, asupra problemelor legate de securitatea națională, activitățile în structurile specializate ale puterii executive privind asigurarea securității

naționale, combaterea criminalității și terorismului, menținerea ordinii publice, paza și securitatea frontierei de stat și protecția secretului de stat.

Având în vedere amenințările emergente la adresa securității naționale a Republicii Moldova și în contextul dezvăluirii unui presupus plan rusesc de răsturnare a puterii de la Chișinău, președinta Maia Sandu a solicitat Parlamentului, în data de 13 februarie 2023, adoptarea într-un ritm mai rapid a unui nou pachet legislativ menit să consolideze Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova [29]. Astfel, SIS a propus modificări legislative și a înregistrat în Parlamentul Republicii Moldova proiecte de acte normative, care au fost adoptate și au ca scop îmbunătățirea prevederilor legale existente și ajustarea acestora la standardele serviciilor speciale din țările cu democrație consolidată: Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova; Legea privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă și Legea pentru modificarea Legii nr. 170/2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate [93, 120, 109]. Necesitatea revizuirii legislației în domeniul securității a derivat în special din schimbările profunde survenite în mediul de securitate, atât la nivel național, cât și regional. De asemenea, mediul de securitate este dominat, mai mult ori mai puţin declarat, de o reţea a strategiilor energetice, fundamentate pe cerere şi ofertă [57, p. 73] Cadrul normativ existent este depășit și nu mai poate face față amenințărilor fără precedent cu care se confruntă statul [285, p. 19]. De asemenea, modernizarea Serviciului de Informații și Securitate este necesară în acest context. Propunerile de modificare vizează clarificarea atribuțiilor SIS, pentru a delimita mai bine activitățile specifice instituției de cele desfășurate de alte organe ale statului. Scopul final este eficientizarea și îndeplinirea adecvată a misiunilor Serviciului [144, p. 125].

Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova are ca scop stabilirea statutului juridic al Serviciului ca o autoritate publică autonomă specializată în asigurarea securității naționale. Unul dintre obiectivele principale ale acesteia este să asigure independența în activitatea instituției, iar acest lucru este reflectat în includerea principiilor de independență, imparțialitate, neutralitate politică, continuitate și consecvență. Legea reglementează în detaliu atribuțiile, obligațiile și drepturile Serviciului, oferind astfel un cadru clar pentru desfășurarea activității sale. În lumina acestui context, au fost identificate și delimitate categoriile de fapte, riscuri și amenințări care reprezintă un pericol semnificativ pentru securitatea națională. Prin lege au fost detaliate categoriile de infracțiuni pentru care Serviciul are atribuții în prevenirea și contracararea acestora, iar identificarea și constatarea acestora vor fi realizate de către Serviciu în conformitate cu dispozițiile articolului 273 al Codului de procedură penală.

S-a stabilit că SIS are atribuții în ceea ce privește asigurarea securității misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale Republicii Moldova din străinătate, precum și a personalului acestora. Această sferă este deosebit de importantă, însă se confruntă cu vulnerabilități în prezent. Pe lângă măsurile de securitate fizică, aceste instituții necesită protecție împotriva acțiunilor subversive ale serviciilor speciale străine, inclusiv contrainformații, pentru a asigura siguranța personalului. În același timp, vor fi implementate măsuri de protecție a secretului de stat, securitate internă, securitate a mijloacelor de comunicare și instruire a personalului cu privire la modalitățile de protejare împotriva acțiunilor subversive ale serviciilor speciale străine. De asemenea, SIS are atribuția de a desfășura activități de informații externe și contrainformații, conform detaliilor reglementate în Legea privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă. Serviciul efectuează activități speciale de investigații în conformitate cu prevederile Legii nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații.

Având în vedere că SIS organizează și desfășoară activități pentru colectarea, verificarea, evaluarea, păstrarea și utilizarea informațiilor necesare pentru cunoașterea, prevenirea și contracararea oricăror acțiuni care prezintă sau ar putea prezenta riscuri și amenințări la adresa securității naționale, proiectul stabilește categoriile de beneficiari legali ai acestor informații. Acești beneficiari legali, în limitele competențelor lor, sunt responsabili să întreprindă măsurile adecvate pentru a proteja interesele și securitatea națională și a preveni orice prejudicii.

Direcțiile de reformare ale SIS se concentrează în principal pe dezvoltarea capacității instituționale și funcționale de prevenire și contracarare a acțiunilor care ar putea periclita interesele de securitate națională. În acest sens, era o nevoie resimțită de perfecționare a cadrului normativ al SIS, astfel încât să se asigure o integrare corespunzătoare a politicilor de dezvoltare instituțională cu cele naționale de securitate. Aceasta implică delimitarea clară a competențelor SIS și ajustarea acestora conform standardelor serviciilor speciale din țările cu democrație consolidată. De asemenea, s-a dorit definirea clară a funcțiilor de coordonare și evaluare exercitate de către Președintele Republicii Moldova și eficientizarea controlului parlamentar asupra activității SIS. În plus, se ia în considerare revizuirea mandatului conducerii SIS pentru a asigura stabilitatea acesteia.

Plecând de la rolul Serviciului de a preveni consecințele nefavorabile asupra securității naționale, Legea privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova stabilește că, în perioadele de stare de asediu și de război, efectivul Serviciului este aprobat de Președintele Republicii Moldova, la recomandarea directorului Serviciului și este considerat secret de stat.

În elaborarea Legii privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă s-au luat în considerare recomandările prezentate în avizul comun al Comisiei de la Veneția, al Direcției societatea informațională și combaterea criminalității și al Direcției drepturile omului (DDO) din cadrul Direcției generale drepturile omului și statul de drept a Consiliului Europei, referitor la modificările propuse în legislația moldovenească privind „Mandatul judecătoresc", în martie 2017. Actul normativ în cauză reprezintă o abordare inovatoare și are ca scop ajustarea activității Serviciului la evoluția dinamică a riscurilor și amenințărilor cu impact asupra securității naționale [120].

Până de curând, nu exista o lege separată care să reglementeze desfășurarea activității contrainformative și activității informative externe în scopul prevenirii riscurilor la adresa securității statului. Totuși, au fost introduse mecanisme suplimentare de control asupra activității SIS, care vor asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale individului în cadrul desfășurării activității de informații și contrainformații. Unul dintre aceste mecanisme este obligația de a informa persoana în legătură cu care s-au luat anterior măsuri contrainformative. De asemenea, legea prevede introducerea mandatului judecătoresc, care reprezintă autorizarea, acordată de instanța de judecată, pentru a efectua măsuri contrainformative. Prin aceste reglementări, se va asigura controlul judiciar asupra activității desfășurate de SIS [109]. Deoarece Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova nu are dreptul de a iniția legi, pachetul de legi a fost înregistrat în Parlament în numele unor deputați ai Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) la sfârșitul lunii noiembrie 2022. Ulterior, pachetul de legi a fost trimis către Comisia de la Veneția pentru a primi avizul acesteia.

Aceste schimbări la nivel legislativ au ca rezultat o dezvoltare mai eficientă și o alocare relativ adecvată a resurselor pentru SIS în îndeplinirea sarcinilor sale. De asemenea, ele au ca scop optimizarea cheltuielilor asociate și crearea unui mediu clar și transparent. Legile au ca obiectiv să evidențieze distinctivitatea SIS și specificul activității sale în comparație cu alte instituții juridice.

Deși noile acte legislative sus-menționate prevăd extinderea autorității și capacităților operative ale Serviciului, noul model al serviciului special se concentrează pe recunoașterea importanței factorului uman. În acest sens, primul principiu al activității sale este obligația de a proteja drepturile și libertățile omului și cetățeanului, precum și interesele societății și ale statului împotriva încălcărilor legislației.

În afara modificării cadrului legislativ al SIS, modernizarea Serviciului ar implica luarea în considerare a anumitor factori identificați de Adriean Pârlog [166, p. 294]. Acești factori includ extinderea dimensiunii, autorității și influenței structurii naționale de informații;

restructurarea și reorganizarea comunității de informații; stabilirea unei poziții coordonatoare sau implementarea unor schimbări majore în structură, cum ar fi o rețea de informații. Aceste aspecte se bazează pe următoarele considerente: necesitatea națională de informații (strategice, operative și tactice); obligațiile asumate în acest domeniu prin tratate; obligațiile asumate față de parteneri în cooperarea bilaterală; resursele disponibile pentru SIS și nivelul de gestionare a securității informațiilor realizat de către SIS. Gestionarea securității informațiilor abordează riscurile de securitate a informațiilor prin vizualizarea, planificarea și implementarea unui program de gestionare a securității, în scopul minimizării riscurilor. Securitatea informațiilor are multiple aspecte distincte, însă obiectivul central constă în protejarea confidențialității, integrității și disponibilității informațiilor unei instituții. O încălcare a oricăreia dintre aceste componente poate expune rapid instituția la riscuri juridice și poate afecta în mod negativ reputația sa [286, p. 8]. Astfel, gestionarea securității informațiilor efectuată de serviciile naționale de securitate și de SIS implică supravegherea, planificarea și implementarea unui program de gestionare a securității pentru a minimiza riscurile și vulnerabilitățile naționale. Acesta reprezintă un proces ciclic care include etapele de planificare, implementare, monitorizare și evaluare a securității [287, p. 37].

Similar altor agenții de securitate din statele democratice, putem observa că SIS a evoluat de la o abordare a securității naționale centrată pe stat către o înțelegere și abordare multidimensională a securității, care acoperă aspecte umane, sociale și naționale. Aceasta se reflectă prin adoptarea unei agende deschise pentru acțiuni comune de informații [38, p. 229].

În procesul de modernizare a SIS este esențial să se ia în considerare faptul că activitatea generală a unui serviciu de informații nu poate fi considerată în totalitate un secret de stat, deoarece există un control parlamentar, juridic și civic asupra acesteia. Cu toate acestea, controlul parlamentar în sine nu este suficient pentru a asigura un control democratic asupra unui serviciu de informații. Interpretarea greșită sau neprofesională a termenilor legați de conceptul de control democratic poate contribui la o abordare superficială în ceea ce privește importanța garantării unui control democratic asupra sectorului de securitate la nivel național. Mai mult, această percepție greșită despre filosofia și obiectivele acestui concept este plasată într-un context mai amplu al Reformei sectorului de securitate, care uneori este neglijată sau reapare doar în anumite contexte politice sau la cererea donatorilor. Din aceste motive, există sentimentul că (1) politica națională de securitate, precum și sistemul național de securitate, nu sunt încă suficient de mature pentru a asigura un control democratic asupra sectorului de securitate sau (2) controlul democratic este un concept străin sau adus din afară, care nu este relevant pentru realitățile statului Republica Moldova [2, p. 65].

Din analiza realizată în acest paragraf, concluzionăm că Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova reprezintă instituția-cheie în asigurarea securității naționale a statului, având responsabilitatea principală de a o proteja. SIS joacă un rol central în abordarea și soluționarea problemelor legate de securitatea națională, contribuind în mod semnificativ la menținerea stabilității în societate. Amenințările potențiale la adresa securității naționale au o natură difuză și necesită acțiuni preventive, mai degrabă decât reactivă. Cu toate acestea, deși SIS are un rol esențial în abordarea problemelor tradiționale de securitate ale statului, eliminarea acestor amenințări nu poate fi realizată doar de către Serviciu, ci necesită cooperarea și coordonarea tuturor componentelor sistemului național de securitate. În acest sens, SIS îndeplinește un rol operațional primar în cadrul acestui sistem.

2.4 Concluzii la capitolul II.

1. Sistemul național de securitate al Republicii Moldova este influențat direct de mediul de securitate intern și internațional, iar orientările politicii de securitate națională sunt determinate de valorile și interesele naționale, precum și de capacitatea guvernării de a realiza obiectivele strategice ale statului și de a contracara amenințările la adresa securității naționale.

2. Parlamentul, Guvernul, Președintele Republicii Moldova și Consiliul Suprem de Securitate, ca autorități publice supreme responsabile de asigurarea securității naționale, constituie nucleul funcțional al sistemului național de securitate. Aceste autorități elaborează direcțiile de acțiune și coordonează activitatea instituțiilor componente ale sistemului. În același timp, controlul democratic asupra instituțiilor de securitate ale statului este realizat de societatea civilă și cetățeni, care monitorizează relațiile dintre factorul politic și organele securității statului. Acest control include aspecte precum alocarea resurselor, raportul dintre componente militare și civile ale sistemului național de securitate și politicile de securitate națională. Cu toate acestea, trebuie subliniat faptul că politicienii aflați la guvernare reprezintă un element instabil în sistemul național de securitate. Aceștia au responsabilitatea directă în elaborarea politicii de securitate, iar într-un stat în schimbare, unde există fluctuații politice și interese instituționale diverse, stabilitatea lor poate afecta securitatea națională. Prin urmare, respectarea strictă a actelor normative în vigoare și evitarea implicării politice în funcționarea organelor securității statului reprezintă factori importanți pentru asigurarea stabilității și eficienței acestora.

3. Autoritatea și poziția organelor securității statului în cadrul sistemului național de securitate variază în Republica Moldova, Ucraina și România. De asemenea, diferențe există și în ceea ce privește procesul de reorganizare și perfecționare a mecanismelor de control

democratic asupra acestor organe. Această diversitate este rezultatul consolidării nivelului democrației în fiecare stat și are în vedere și impactul direct al războiului din Ucraina asupra structurilor actuale de securitate, atribuțiilor lor, procesului de reformare și modificărilor legislative aplicate acestora.

4. Educația de securitate joacă un rol esențial în evaluarea valorii și autorității Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Este imposibil să discutăm despre modernizarea și transformarea domeniului securității naționale conform standardelor europene fără a menționa importanța pregătirii întregii populații în domeniul securității prin promovarea unei culturi de securitate.

5. Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova deține un rol esențial în cadrul sistemului național de securitate. SIS reprezintă fundamentul pentru elaborarea politicilor și strategiilor naționale de securitate, precum și pentru acțiunile ce vizează apărarea și promovarea intereselor de securitate ale statului nostru. Această instituție îndeplinește funcția de a furniza informații necesare securității, prin activități și operațiuni continue desfășurate de către diferitele componente ale sistemului național de securitate, având ca scop informarea factorilor de decizie, care sunt legal împuterniciți să asigure securitatea națională sau aplicarea legii.

6. Prioritățile procesului de modernizare a sistemului național de securitate includ ajustarea competențelor Serviciului de Informații și Securitate la cerințele actuale ale mediului de securitate și adaptarea legislației în domeniu conform standardelor europene. Un aspect important al modernizării SIS este garantarea independenței sale față de alte instituții statale, prin clarificarea funcțiilor de securitate ale statului.

7. Disputele politice legate de coordonarea activității SIS între Președinție și Parlament subminează poziționarea instituțională și capacitatea acestui organ de securitate de a-și îndeplini responsabilitățile în asigurarea securității naționale. Republica Moldova nu poate să-și permită să slăbească capacitatea instituțiilor sale de a face față amenințărilor interne și externe prin încălcarea Constituției și dreptului intern în favoarea menținerii puterii de către un partid politic sau în urma alianțelor politice temporare. Această situație afectează principiile democratice, separația puterilor în stat și securitatea națională, mai ales în contextul actual al crizei din Republica Moldova, când conflictele instituționale nu sunt recomandate. În același timp, atribuțiile SIS trebuie să fie exercitate în strictă conformitate cu limitele și competențele legale, asigurând neutralitatea politică, care este esențială.

CAPITOLUL III. MECANISME INSTITUȚIONAL-FUNCȚIONALE DE MODERNIZARE A SISTEMULUI NAȚIONAL DE SECURITATE

În contextul actual al unui război desfășurat în apropierea Uniunii Europene, fiecare stat, inclusiv Republica Moldova, își dezvoltă mecanisme de modernizare a sistemului său național de securitate. Acestea ar trebui să se bazeze pe tehnici de securitate adaptative și progresive, care să permită sistemului să facă față schimbărilor rapide în mediul de securitate.

Republica Moldova s-a orientat către acquisul comunitar și standardele internaționale în materie de securitate, folosindu-le ca model de modernizare a sistemului său național de securitate. Ca parte a acestui proces, au fost adoptate o serie de legi și strategii care prevăd reformarea și modernizarea sistemului național de securitate.

Procesul de modernizare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova este în desfășurare și necesită o coordonare și implicare constantă din partea autorităților și a societății civile. În același timp, evaluarea funcțională a sistemului este de o mare importanță în procesul de modernizare, pentru a se asigura că acesta poate îndeplini eficient rolul său în protejarea securității naționale. Respectivele aspecte vor fi analizate detaliat în prezentul capitol.

3.1. Evaluarea funcțională a sistemului național de securitate în procesul modernizării

Pentru a analiza eficiența sistemului național de securitate, în prezentul subcapitol examinăm în multiple dimensiuni gradul de transformare al sectorului de securitate, modernizarea acestuia în conformitate cu standardele europene, nivelul de control al societății civile asupra organelor securității statului. În același context, efectuăm o evaluare a riscurilor și vulnerabilităților la nivel național, a investițiilor statului în instituțiile de securitate și a interesului partidelor de guvernământ de a controla aceste instituții, revizuirea legislației de securitate și implicarea societății civile ca grup de experți în procesul de reformă.

În cadrul sistemului național de securitate, evaluarea funcționalității se concentrează pe capacitatea sistemului de a se confrunta cu amenințările și riscurile de securitate actuale și viitoare. Această evaluare poate fi realizată prin utilizarea indicatorilor de performanță și prin examinarea tuturor aspectelor sistemului, inclusiv structura, organizarea, resursele umane, bugetul, tehnici și proceduri folosite în procesele de asigurare a securității naționale.

Evaluarea funcțională a sistemului național de securitate reprezintă un proces complex, prin care se analizează toate aspectele sistemului. Prin identificarea problemelor și oferirea

sugestiilor de îmbunătățire, acest proces contribuie la modernizarea sistemului național de securitate și la consolidarea capacității acestuia de a proteja securitatea națională.

Analizând în mod exhaustiv aceste aspecte, evaluăm capacitățile sistemului național de securitate în diverse domenii, precum planificarea și coordonarea operațiunilor de securitate într-un mod eficient, care implică evaluarea structurii sistemului național de securitate, inclusiv analiza organizațiilor implicate și a modului în care acestea sunt dirijate și interacționează între ele. De asemenea, în cadrul evaluării funcționale analizăm abilitatea sistemului de a colecta, analiza și utiliza informațiile de securitate în vederea luării deciziilor și acțiunilor corespunzătoare. Această evaluare se concentrează pe eficiența procesului de colectare a informațiilor relevante pentru securitate, precum și pe calitatea analizei acestora în scopul generării de înțelegere și perspectivă asupra amenințărilor și a întreprinderii acțiunilor adecvate în domeniul securității. Evaluarea funcțională a resurselor umane se concentrează pe capacitatea elementelor sistemului național de securitate de a angaja și menține personal calificat și instruit pentru a îndeplini sarcinile de securitate. Această evaluare include analiza capacității personalului de a îndeplini cerințele specifice ale securității naționale, precum și evaluarea calificărilor și experienței lor. Scopul evaluării este identificarea posibilelor lacune în pregătirea personalului și sugestii pentru îmbunătățirea acesteia prin programe de formare profesională și dezvoltare.

Totodată, considerăm necesară evaluarea capacității sistemului național de securitate de a comunica și colabora cu alte entități implicate în securitatea națională, precum și cu cetățenii. Eficiența comunicării cu publicul cu privire la problemele de securitate este influențată de volumul și exactitatea informațiilor făcute publice de către Guvern, Parlament și partenerii de dezvoltare. Comunicarea în ambele direcții, adică dialogul, este esențială deoarece asigură participarea și controlul continuu din partea cetățenilor; crește încrederea publicului în funcționarea instituțiilor de stat; furnizează un control asupra unei posibile gestionări defectuoase și susține sprijinul public și legitimitatea legislativului și politicilor guvernamentale. Implicarea societății civile, mediului academic și a mass-media în sectorul de securitate este o condiție pentru formarea voinței politice, care poate fi dezvoltată doar prin cooperarea activă dintre sectorul civil și cel guvernamental [128].

Un risc al evaluării obiective al nivelului de comunicare între componentele sistemului național de securitate ar putea consta în manipularea decidenților politici prin intermediul rapoartelor zilnice prezentate de către serviciul de securitate al statului, cu scopul de a-și promova anumite obiective pe care aceste instituții le consideră de interes național [212, p. 278]. Există posibilitatea ca decidenții politici să nu înțeleagă importanța documentelor primite de la

analiștii autorităților de securitate. Politicienii nu întotdeauna acordă atenție sporită analizelor primite, mai ales atunci când acestea sunt redactate într-un mod neinteresant pentru decident sau atunci când concluziile nu sunt prezentate într-o manieră captivantă [35].

În ultimii ani, Republica Moldova a depus eforturi considerabile în vederea modernizării și îmbunătățirii sistemului național de securitate. Aceste demersuri au inclus implementarea unui set de măsuri instituționale și funcționale, având ca scop consolidarea capacității statului de a proteja cetățenii și de a asigura securitatea națională.

Unul dintre mecanismele funcționale de modernizare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova este reorganizarea și modernizarea Serviciului de Informații și Securitate. Acest proces a implicat transformarea SIS într-un serviciu de informații axat pe acțiuni proactive, luând în considerare atât riscurile interne, cât și cele externe pentru securitatea națională. Această modernizare are ca scop consolidarea capacității SIS de a colecta și analiza informații relevante, de a identifica și contracara amenințări și de a contribui la protejarea securității naționale a Republicii Moldova.

Un alt mecanism funcțional de modernizare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova a fost crearea Agenției Naționale de Securitate a Alimentelor (ANSA). Această agenție are responsabilitatea de a asigura siguranța alimentară a populației și de a implementa măsuri de protecție a consumatorilor împotriva produselor alimentare nesigure. Prin înființarea ANSA, s-a pus accent pe consolidarea capacității de monitorizare și control al lanțului alimentar, identificarea și gestionarea riscurilor alimentare, precum și aplicarea standardelor de siguranță alimentară. Scopul acestui mecanism este de a proteja sănătatea și siguranța cetățenilor prin prevenirea riscurilor legate de alimente și prin asigurarea unui mediu alimentar sigur și sănătos în țară.

Ca parte a procesului de modernizare a sistemului național de securitate, s-a realizat crearea Inspectoratului General de Poliție (IGP). Această inițiativă a avut drept rezultat îmbunătățirea cooperării dintre forțele de poliție și a facilitat o coordonare mai eficientă a acțiunilor în domeniul securității naționale. Crearea IGP a avut ca scop consolidarea capacității de reacție și prevenție a poliției în fața amenințărilor și infracționalității, contribuind astfel la asigurarea securității naționale și protecția cetățenilor. Prin intermediul acestei structuri centralizate și a unei coordonări îmbunătățite, se promovează eficiența acțiunilor poliției și se maximizează impactul asupra securității și ordinii publice.

Unul dintre mecanismele funcționale esențiale în cadrul modernizării sistemului național de securitate al Republicii Moldova a fost consolidarea capacităților de apărare prin crearea Armatei Naționale a Republicii Moldova. Scopul acestui mecanism este de a asigura o forță de

apărare puternică și eficientă, capabilă să facă față provocărilor și amenințărilor la adresa securității naționale, contribuind la stabilitatea și suveranitatea Republicii Moldova.

În cadrul procesului de modernizare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova s-au luat măsuri pentru îmbunătățirea capacităților de securitate a frontierelor prin crearea Serviciului Vamal și a Serviciului de Grăniceri. Aceste instituții au rolul esențial de a controla circulația bunurilor și persoanelor prin punctele de frontieră. Serviciul Vamal este responsabil de monitorizarea și controlul importului și exportului de bunuri, asigurând aplicarea legislației vamale și combaterea contrabandei și evaziunii fiscale. Prin intermediul activităților sale, Serviciul Vamal contribuie la protejarea securității economice a țării și la prevenirea amenințărilor transfrontaliere. Serviciul de Grăniceri are responsabilitatea de a monitoriza și controla circulația persoanelor la frontierele Republicii Moldova. Această instituție asigură respectarea regulilor și procedurilor de trecere a frontierei, combaterea traficului de persoane și a migrației ilegale, precum și protecția frontierelor naționale.

Aceste mecanisme funcționale au contribuit la modernizarea și îmbunătățirea sistemului național de securitate al Republicii Moldova, pentru a face față mai eficient provocărilor și amenințărilor din mediul actual de securitate. Măsurile menționate au ca scop consolidarea și modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova și aducerea acestuia la nivelul standardelor internaționale.

În ceea ce privește funcționalitatea sistemului național de securitate în Republica Moldova, considerăm că la nivelul luării deciziilor fundamentale în domeniul securității naționale, este necesar să se realizeze un echilibru optim între interesele naționale și capacitatea de implementare a acestora, implicând o evaluare riguroasă a resurselor disponibile și concentrarea acestora pe domeniile prioritare pentru implementarea intereselor naționale. Este important să se aloce resursele în mod eficient și strategic pentru a obține rezultate semnificative în protejarea securității naționale. În sfera politică, una dintre principalele sarcini este centralizarea conducerii statului și consolidarea unui spațiu politic și juridic unic. Aceasta implică coordonarea și cooperarea eficientă între ramurile puterii pentru a aborda problemele de securitate într-un mod unitar și coerent. În sfera militară, succesul în asigurarea securității naționale este asociat cu reușita reformei organelor de apărare și dezvoltarea celor mai bune tradiții ale educației în domeniul securității și apărării. Aceasta presupune modernizarea și eficientizarea capacităților militare, instruirea și pregătirea continuă a personalului militar și dezvoltarea unei strategii de apărare robuste. În sfera informațională, un aspect important este dezvoltarea principiilor politicii informaționale de stat, precum și implementarea tehnologiilor informaționale avansate. Extinderea influenței și culturii informaționale în raport cu alte țări

poate contribui la creșterea capacității de a gestiona și contracara dezinformarea și amenințările cibernetice. Aceste abordări în diferitele domenii vor contribui la îmbunătățirea securității naționale a Republicii Moldova și la consolidarea rezilienței țării în fața amenințărilor și provocărilor contemporane de securitate [196, p. 23].

Subiectul „reformei sistemului național de securitate" în literatura de specialitate este abordat prin prisma analizei următoarelor direcții de dezvoltare: *crearea de instituții de securitate profesioniste și responsabile față de autoritățile civile legitime*; *dezvoltarea unui cadru instituțional clar pentru realizarea securității, integrând politicile de dezvoltare cu cele de securitate și managementul instituțiilor de securitate* [313, p. 117].

Există o scindare în mediul academic referitoare la esența reformei sectorului de securitate, abordată atât ca un proces, cât și ca un program cu un set de principii. Înțeleasă ca un proces, reforma sectorului de securitate nu are un punct de început sau de întrerupere, improvizația securității fiind de lungă durată. Fiind abordată ca un set de principii în sine, reforma sectorului de securitate are câteva standarde: democratizare, supraveghere civilă și eficiența resurselor utilizate [244, p. 273].

Reforma sectorului de securitate este un proces continuu și dinamic, combinată cu respectarea principiilor democratizării, supravegherii civile și eficienței resurselor, contribuind la dezvoltarea unui sector de securitate eficient și responsabil, capabil să răspundă în mod adecvat amenințărilor și provocărilor actuale.

Termenul „reformă a sectorului de securitate" a fost introdus pentru prima dată de Departamentul pentru Dezvoltare Internațională din Marea Britanie (DFID) în 1998 și a fost inclus în Strategia de Securitate Europeană din 2003 ca un obiectiv al securității generale [311, p. 154]. Proiectul din 2005 pentru Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA) al Uniunii Europene a inclus, de asemenea, conceptul de reformă a sectorului de securitate în prevederile sale. Statele Unite ale Americii, precum și mai multe state europene, inclusiv Republica Moldova, au inclus, de asemenea, reforma sectorului de securitate în programele lor de activitate. Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OCDE) și Comitetul de Asistență pentru Dezvoltare (DAC) au abordat și reforma sectorului de securitate în activitățile lor. Astfel, „securitatea", "nexusul dezvoltării" și „fragilitatea statului" au fost fundamentele politice ale reformei sectorului de securitate, care a apărut ca un „panaceu politic" [80, p. 265].

Astăzi sesizăm că reforma sectorului de securitate s-a dezvoltat ca o agendă de politică globală. Aceasta promovează modele de politici în rețea prin practici de „bună guvernare" și încercări de a rezolva exemple internaționale și standarde de „bune practici". Politica de

dezvoltare, utilizând tehnologii socio-științifice, promovează parteneriate între actorii statali și cei non-statali ca cheie pentru o guvernare eficientă a securității [222, p. 230].

Reforma sectorului de securitate se concentrează pe consolidarea instituțiilor responsabile de asigurarea securității naționale, precum forțele de poliție, forțele armate și sistemul judiciar. Aceasta implică dezvoltarea capacităților acestor instituții în domenii precum pregătirea și instruirea adecvată a personalului, îmbunătățirea managementului și guvernării, asigurarea supravegherii civile și respectarea drepturilor omului.

În ansamblu, reforma sectorului de securitate se referă la îmbunătățirea capacității instituțiilor de securitate de a proteja statul și cetățenii săi, în conformitate cu principiile democratice și statul de drept. Aceasta implică abordarea simultană a aspectelor de securitate, aplicare a legii și justiție pentru a crea un sector de securitate puternic și responsabil [216, p. 310]. Pe măsură ce legăturile dintre securitate și dezvoltare au fost recunoscute din ce în ce mai mult, reforma sectorului de securitate a devenit o parte centrală a politicii de dezvoltare. În urma unei concepții tradiționale weberiene despre stat, aceste programe sunt aproape exclusiv concentrate pe sectorul securității publice, neglijând măsura în care oamenii ajung să se bazeze pe furnizorii de securitate privată pentru nevoile lor de securitate [215, p. 11].

Rezultatele proceselor de reformare a sectorului de securitate depind și de dinamica interacțiunii dintre actorii externi și cei interni, care influențează direct cursul reformei prin finanțarea lor. Analiza interacțiunilor dintre subiecții și obiecții securității naționale ne permite să depășim presupunerile simpliste despre impunerea externă a agendelor de reformă a securității. Un rol important în acest caz îl are elita politică, care negociază un program de construire a păcii prin stabilitate, legitimitatea asigurării păcii și dorința elitelor naționale de a se asigura că reformele de securitate nu amenință baza lor de putere [294, p. 141].

Procesele de reformare a sectorului de securitate sunt adesea rezultatul negocierilor între normele internaționale și înțelegerile interne ale unui stat. Pentru a accelera și facilita procesul de reformă a sectorului de securitate, actorii externi oferă asistență tehnică și logistică guvernului național și monitorizează implementarea reformelor prin intermediul grupurilor de sprijin din partea opoziției politice și a societății civile [199], [200]. Astfel, organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova, cum ar fi Asociația pentru Politică Externă, IDIS Viitorul, Institutul pentru Politici Publice etc., implementează proiecte de monitorizare a reformei. Aceste proiecte au ca obiectiv principal creșterea încrederii cetățenilor, beneficiari reali ai reformei sectorului de securitate, în instituțiile de securitate națională.

Societatea civilă joacă un rol esențial în procesul de reformare a sistemului național de securitate, reprezentând un actor important care aduce perspective și preocupări ale cetățenilor în

dezvoltarea și implementarea reformelor. ONG-urile și alte organizații ale societății civile monitorizează activitatea instituțiilor de securitate, promovează transparența și responsabilitatea acestora și aduc contribuții în definirea politicilor de securitate. Prin implicarea și angajamentul său, societatea civilă își propune să consolideze relația dintre instituțiile de securitate și cetățeni și să asigure că reformele sectorului de securitate sunt în interesul și în beneficiul populației. Astfel, implicarea actorilor externi și a societății civile în procesul de reformare a sectorului de securitate contribuie la promovarea valorilor democratice, transparenței și responsabilității în acest domeniu și asigură că reformele sunt în acord cu nevoile și interesele cetățenilor.

Finanțarea externă a reformei sectorului de securitate este adeseori costisitoare în comparație cu inițiativele naționale. În situații de criză, finanțatorii externi își micșorează sau fragmentează suportul financiar. Adeseori intervin și crize de resurse, iar indisponibilitatea resurselor este un fenomen diferit de diversificarea resurselor disponibile la nivel internațional [244, p. 272]. Sprijinul extern pentru reforma sectorului de securitate reprezintă un instrument semnificativ în eforturile internaționale de promovare a păcii și de consolidare a statului. În vederea transformării modului în care statele controlează utilizarea forței, operațiunile internaționale în acest domeniu își propun să promoveze standarde internaționale de asigurare democratică a securității statelor. Aceasta implică asigurarea că sectorul de securitate este eficient din punct de vedere operațional și este supus unui control democratic și civil în cadrul unui stat de drept, respectând în același timp drepturile omului. În cadrul acestui proces, se pune accent pe promovarea transparenței, responsabilității și respectării drepturilor omului în cadrul sectorului de securitate prin crearea unor mecanisme de control și supraveghere adecvate, inclusiv supravegherea civilă și participarea societății civile în procesul de luare a deciziilor privind securitatea. Operațiunile internaționale în reforma sectorului de securitate sunt extrem de prescriptive: sprijinul extern în acest domeniu încearcă să difuzeze un set de presupuneri standardizate despre modul în care ar trebui să funcționeze serviciile de securitate ale unui stat și modul în care acestea trebuie controlate [295, p. 216]. Intervențiile externe în sectoarele de securitate ale statelor beneficiare de sprijin internațional în implementarea reformei sectorului de securitate sunt de obicei procese extrem de politizate și profund contestate. În anul 2006 discuțiile în domeniul reformei de securitate în Republica Moldova a avut ca rezultat semnarea unui acord care avea să asigure temelia pentru promovarea unei astfel de reforme – Planul Individual de Acțiuni ale Parteneriatului (IPAP), semnat între Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică (NATO) [17, p. 110].

La nivelul politicilor de securitate reforma sectorului de securitate este o caracteristică din ce în ce mai semnificativă. Dacă programele de reformare a sectorului de securitate nu sunt

susținute local, atunci instituțiile, procesele și politicile din sectorul de securitate răspund mai puțin nevoilor locale. Totodată, dacă acestea nu răspund nevoilor locale, eforturile de creștere a securității și statului de drept vor fi compromise, încrederea în stat și în instituțiile sale de securitate vor fi limitate [248, p. 133].

O caracteristică a gradului de funcționalitate a sistemului național de securitate este calitatea politicilor de securitate duse într-un stat, la baza cărora stă cadrul normativ [314]. Cadrul legislativ cu referire la securitatea națională este constituit din Constituția Republicii Moldova [43], Concepția securității naționale [139], Strategia securității naționale [201], Legea securității statului [104], Legea cu privire la secretul de stat [97], Legea privind organele securității statului [105], Legea cu privire la Serviciul de Informații și Securitate [107], Legea cu privire la Politia de Frontieră [114], Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023 [79], Legea cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri [96], Legea cu privire la apărarea națională [102], Legea serviciului în organele vamale [110], Legea cu privire la sistemul administraţiei penitenciare [100], Doctrina militară [77] etc.

Unul din cele mai importante acte legislative în domeniul de securitate este Strategia de securitate națională (SSN), ca unul dintre instrumentele-cheie în protejarea stării de securitate națională și care reprezintă arta și știința de a dezvolta și folosi puterea politică și economică a unei națiuni, împreună cu forțele sale armate, în timp de pace, în situații de criză și de război pentru asigurarea obiectivelor naționale [16, p.10]. O strategie de securitate are drept scop determinarea intereselor naţionale ale statului, luând în consideraţie evoluţiile contextului internaţional şi modul în care acestea ne afectează, urmată apoi de identificarea căilor şi mijloacelor care ar duce la protecţia acestor interese naţionale [133, p. 11]. La 15 decembrie 2923 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat o nouă Strategie a securității naționale [201], care o va înlocui pe cea adoptată în 2011 [76], care era un document depășit în timp. Strategia securității naționale este un cadru de referință pentru utilizarea tuturor mijloacelor și instrumentelor angajate de stat în scopul asigurării securității cetățenilor săi. Aceasta se concentrează atât pe prevenirea și contracararea pericolelor generate de mediul internațional, cât și pe garantarea securității interne, siguranței personale și protecției comunităților. Strategia securității naționale nu se suprapune sau se dublează cu alte politici sectoriale, ci completează și asigură punerea în aplicare a altor documente strategice, cum ar fi Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, Strategia națională de dezvoltare, Programul de activitate al Guvernului, Concepția securității naționale (Concepţia securităţii naţionale se referă la unele scopuri tactice, urmărite de partidul de guvernământ. Unul dintre acestea este necesitatea de a accelera progresul în soluţionarea conflictului transnistrean, consideră cercetătorul

A. Leșanu), Strategia națională de apărare, Strategia națională de ordine și securitate publică, Strategia națională de prevenire și combatere a traficului de ființe umane, și altele. Strategia securității naționale (SSN) preia și dezvoltă principiile directoare ale Concepției securității naționale din 2008, asigurând astfel continuitatea în abordarea securității naționale [22, p. 2]. Un proiectul al unei alte Strategii de securitate a fost propus spre dezbateri în 2016, însă nu a fost adoptat.

Noua Strategie de securitate națională este fundamentată pe realitățile geopolitice și capacitățile economice ale țării. Schimbările sociale, economice, climatice și geopolitice la nivel global și regional depășesc atât riscurile identificate în strategia actuală, cât și obiectivele stabilite. Odată adoptată de către legislativ, noua strategie servește ca fundament pentru reforma sectorului de securitate și facilitează revizuirea cadrului instituțional și politic al arhitecturii de securitate a Republicii Moldova. Elaborarea unei noi strategii de securitate reflectă nevoia de a adapta abordarea și acțiunile de securitate la schimbările din mediul internațional și la provocările actuale. Noua strategie este un document orientativ și ghid pentru instituțiile responsabile cu securitatea națională, în vederea elaborării și implementării politicilor și acțiunilor corespunzătoare și contribuie la consolidarea capacităților statului de a răspunde provocărilor și amenințărilor de securitate, precum și la promovarea stabilității și dezvoltării durabile în Republica Moldova.

Subiectele esențiale ale strategiei trebuie să se alinieze statutului Republicii Moldova ca țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană și oportunităților create de inițierea dialogului politic și de securitate la nivel înalt între UE și Republica Moldova. În plus, strategia trebuie să ia în considerare și să se raporteze la principiile strategiei globale a UE pentru a asigura o mai mare coerență în politici, bune practici și instrumente cu Bruxelles-ul. Este esențial ca noua Strategie de securitate națională să reflecte aspirațiile și angajamentele Republicii Moldova în ceea ce privește parcursul său european și să integreze prioritățile și valorile UE în domeniul securității. Acest lucru va permite o mai mare armonizare și cooperare între Republica Moldova și UE în promovarea securității, implementarea standardelor europene și consolidarea valorilor comune.

La capitolul alocări financiare, noua strategie ar putea benefica de o marjă mai mare de previzibilitate. În condițiile mobilizării resurselor disponibile în cadrul Facilității Europene pentru Pace a UE, în valoare de 5,7 miliarde EUR pentru perioada 2021 – 2027, Republica Moldova ar putea beneficia de suport pentru implementarea unor acțiuni conexe Strategiei. Experiența ultimelor luni, perioadă în care au fost debursate 47 milioane EUR pentru sectorul de apărare, demonstrează că atragerea sistemică a acestor fonduri poate fi accelerată în următorii ani. Dincolo de aceste aspecte, Strategia trebuie să vină de comun cu un angajament explicit din

partea autorităților de a crește bugetele alocate pentru administrarea sectorului de securitate [134].

În același timp, strategia evidențiază importanța prioritizării problemelor legate de securitatea cibernetică și reziliența spațiului informațional. În acest context, Republica Moldova are intenția de a-și consolida reziliența cibernetică prin sprijinul partenerilor internaționali. În acest sens, proiectul „Moldova Cybersecurity Rapid Assistance" are ca scop creșterea rezilienței cibernetice la nivel național, furnizarea unui model de guvernanță în domeniul securității cibernetice și intensificarea cooperării externe în acest domeniu. Prin acest proiect se contribuie la o mai bună coordonare și aliniere a acțiunilor, întru valorificarea obiectivelor propuse de consolidare a capacităților guvernamentale în domeniul securității cibernetice și creare a unui ecosistem digital național rezilient [177].

Riscurile, amenințările și vulnerabilitățile cu impact asupra sistemului național de securitate. În prezent, percepțiile asupra amenințărilor la adresa securității naționale au suferit modificări semnificative, unde importanța aspectelor non militare a crescut în paralel cu dimensiunea militară a securității. Astfel, cunoașterea, prevenirea și contracararea amenințărilor și riscurilor la adresa securității naționale sunt realizate de către organele securității statului, care fac parte din sistemul național de securitate. Totodată, preocupaţi şi concentraţi asupra gestionării ameninţărilor imediate, persistă tendinţa de a nu mai avea în vedere ansamblul, întregul puzzle al securităţii [74, p. 409].

La începutul secolului XXI, amenințările, riscurile și vulnerabilitățile care afectează direct sistemul național de securitate au schimbat în mod semnificativ paradigmele tradiționale ale securității naționale. Referindu-ne la **ameninţările** cu impact asupra sistemului național de securitate, acestea constituie totalitatea condițiilor și factorilor care creează pericol pentru interesele cetățeanului, societății și statului, reprezentând activități intenționate, reale și potențiale, care determină conținutul activității de asigurare a securității naționale (conform Anexei 4). Ameninţările, conform anumitor autori [6, p. 59], „pot fi definite și în raport cu riscurile, reprezentând factori de risc ce evoluează către concret, către existența reală, iar într-un anumit context sau mediu favorabil capătă și direcție și intenție". Există diverse surse de amenințări care pot proveni de la state, organizații neguvernamentale și grupuri care nu respectă dreptul internațional și ordinea internațională. Aceste amenințări pot fi legate de dispute etnice, religioase, nerespectarea drepturilor omului și probleme economice ale unui stat. O amenințare la adresa securității poate fi definită ca o acțiune sau o serie de evenimente care prezintă un pericol grav pentru calitatea vieții cetățenilor unui stat într-un interval de timp relativ scurt (conform Anexei 6). De asemenea, poate reprezenta o amenințare semnificativă la adresa libertății de

alegere a politicii unui guvern sau a unei entități private sau neguvernamentale din interiorul unui stat, care nu poate fi ignorată [307, p. 153].

Riscurile de securitate reprezintă elemente, situații sau condiții probabile, atât interne, cât și externe, care pot afecta securitatea națională și pot genera efecte adverse asupra intereselor fundamentale ale unui stat. Aceste riscuri pot fi clasificate ca interne, externe și asimetrice. Riscurile se referă la evenimente posibile, însă incerte, care pot cauza daune. Impactul riscului depinde de evoluția amenințărilor, precum și de nivelul de vulnerabilitate față de aceste amenințări și de capacitatea disponibilă pentru a le contracara.

Vulnerabilitățile sunt condiții, procese sau fenomene interne ale unui stat care reduc capacitatea acestuia de a reacționa eficient la riscurile existente sau potențiale și care favorizează apariția și dezvoltarea acestor riscuri. Efectele produse de vulnerabilități pot contribui la accentuarea și manifestarea amenințărilor și riscurilor existente, generând în același timp noi riscuri și amenințări la adresa securității naționale.

Termenii *riscuri, amenințări* și *vulnerabilități* sunt adesea utilizați împreună, dar aceștia descriu trei componente separate ale securității naționale, încadrându-se într-un spectru larg. Astfel, o vulnerabilitate a statului reprezintă expunerea acestuia la amenințări. La rândul său, o amenințare este un eveniment negativ care profită de o vulnerabilitate existentă. Și, în cele din urmă, riscul reprezintă potențialul de pierdere și daune aduse statului atunci când apare o amenințare. Cert este că riscul este probabilitatea ca o daună adusă securității statului să se producă, precum și creșterea potențialului de amploare al prejudiciului adus statului și cetățenilor săi. Totodată, datorită factorilor atât interni, cât și externi, un risc fluctuează în timp. Astfel, un Risc = amenințare x vulnerabilitate [308].

De la independența sa Republica Moldova a fost expusă unor riscuri și amenințări de securitate care afectează întregul său sistem național de securitate. Este esențial să studiem în prezent în mod sistematic factorii care determină aceste riscuri, amenințări și vulnerabilități, deoarece acestea au un impact direct asupra stării de securitate națională a țării noastre. De fapt, viabilitatea statului nostru depinde de această stare de securitate.

Pentru a înțelege amenințările și riscurile imediate la adresa securității Republicii Moldova, este important să examinăm atât vulnerabilitățile existente, cât și cele potențiale. În cazul specific al Republicii Moldova, evaluarea vulnerabilităților poate fi realizată din perspectiva internă și externă, în funcție de sursa generatoare a acestora. De exemplu, dependența unilaterală a Republicii Moldova de sistemele străine în domeniul energetic este o vulnerabilitate majoră care, în mediul actual de securitate, se transformă într-o amenințare la

adresa securității naționale. O altă vulnerabilitate caracteristică țârilor slabe este emigrarea specialiștilor de înaltă calificare și slăbirea potențialului de dezvoltare al țării [162, p. 3].

Un factor de care depinde intensitatea riscurilor, amenințărilor și vulnerabilităților este amplasarea geografică a statului. Aflându-se la răscrucea intereselor geopolitice și hegemonice, Republica Moldova este la intersecția a trei zone geopolitice: sud-est-europeană, central-europeană și eurasiatică. De aceea, importanța subiectului abordat în acest paragraf este determinată de diversitatea factorilor de risc interni și externi care afectează sistemul național de securitate. Un exemplu în acest sens este amenințarea politică, care se manifestă prin nesiguranța securității politice a statului, deoarece puterea politică este responsabilă de deciziile și instituțiile de securitate ale statului. Astfel, instabilitatea securității politice poate fi afectată de vulnerabilități ideologice sau naționale, care pot fi intenționate sau structurale. De exemplu, fenomenul separatismului politic (așa-numita Republică Moldovenească Nistreană) și separatismul etnic (Unitatea Teritorial-Administrativă Gagauz-Yeri) susținut de Federația Rusă, care nu și-a retras încă forțele armate, traseismul politic, cultura politică scăzută a cetățenilor, corupția și influența de grup în politica moldovenească erodează suveranitatea statului de drept. Alte aspecte care afectează securitatea națională includ influența și finanțarea diverselor forțe politice și civice de către Moscova, criza economică, dezinformarea și manipularea opiniei publice, lipsa culturii de securitate în societate și în clasa politică, comunicarea publică deficitară în domeniul securității și apărării, lipsa coeziunii sociale, criza refugiaților și securitatea frontierelor etc [205]. De altfel, crizele diferă în funcție de propriile caracteristici, cât și de domeniul de manifestare sau acțiune [48, p. 5].

Sintetizând informațiile prezentate mai sus, putem concluziona că riscurile la adresa sistemului național de securitate al Republicii Moldova pot fi împărțite în riscuri interne și riscuri externe. Printre cele mai mari riscuri de ordin extern se numără războiul de agresiune al Federației Ruse în Ucraina, care are un impact direct și asupra Republicii Moldova, vulnerabilitatea sectorului energetic, războiul hibrid și prezența forțelor proruse coordonate de Moscova. Iar printre cele mai stringente potențiale riscuri de ordin intern sunt cele legate de restanțele în reforma justiției și problemele sociale care s-ar putea întoarce împotriva actualei guvernări. De asemenea, în prezent sectorul energetic reprezintă una dintre cele mai vulnerabile zone. Efectele războiului convențional au avut un impact asupra infrastructurii energetice atât a Republicii Moldova, cât și a Ucrainei. În același timp, am observat o intensificare semnificativă a războiului hibrid pe mai multe niveluri. Aceasta începe cu războiul informațional, care se manifestă printr-o agresivitate extraordinară și utilizare extensivă a manipulării și a falsurilor. De asemenea, am observat o creștere a influenței agenților de influență în sectorul socio-politic, care

încearcă să influențeze opinia publică prin utilizarea acestor falsuri și manipulări. Toate aceste acțiuni sunt coordonate dintr-un singur centru, și anume Moscova, realizând că există un război hibrid desfășurat pe teritoriul Republicii Moldova. Prin urmare, Federația Rusă nu are nevoie de un război convențional în țara noastră [205]. Acest lucru declarat de directorul SIS este argumentat de rezultatele Barometrului Opiniei Publice, potrivit căruia 32% din populația Republicii Moldova susține agresiunea rusă în Ucraina [26]. Considerăm că principala amenințare imediată din partea Federației Ruse constă în exploatarea și alimentarea vulnerabilităților interne în scopul impunerii unui regim supus la conducerea Republicii Moldova. Chiar dacă nu există pe termen scurt vreo amenințare militară, însăși desfășurarea războiului în Ucraina este o vulnerabilitate, care influențează multe aspecte ale situației interne în societatea din Republica Moldova, crește neliniștea tensiunea, produce numeroase constrângeri în diverse domenii. Astfel intervine „implicarea cetățenilor străini și persoanelor juridice străine în probleme de politică internă a Republicii Moldova, prin finanțare, asigurare a suportului logistic, organizare și conducere a diferitor activități sau manifestații în scopul promovării intereselor statelor străine, manifestată inclusiv prin creșterea loialității cetățenilor faţă de alte state și proiecte politice alternative statului moldovenesc independent și bazat pe principii democratice” [58, p. 31].

Presiunile politice externe exercitate asupra Republicii Moldova se manifestă prin diverse modalități, inclusiv: acordarea de sprijin economic, militar și politic regimului neconstituțional din regiunea separatistă de la Tiraspol; impunerea de obstacole artificiale în accesul produselor moldovenești pe pieţele tradiționale, inclusiv blocarea accesului cetățenilor Republicii Moldova la piața muncii din alte țări; aplicarea unui tratament diferențiat față de părțile teritoriului vamal unic al Republicii Moldova, cum ar fi regiunea transnistreană și UTA Găgăuzia; promovarea de către state și organizații cu interese de expansiune teritorială, geopolitică și economică a proiectelor de integrare subregională; dependența excesivă de sursele energetice, rețelele de distribuție și/sau furnizorii controlați de un singur stat, în timp ce resursele energetice alternative sunt subutilizate [20, p. 224]. Toate aceste presiuni politice externe reprezintă provocări semnificative pentru Republica Moldova și afectează securitatea națională.

Capacitatea Republicii Moldova de a înfrunta amenințările impune îmbunătățirea competențelor și a cunoștințelor, necesitatea de a investi în cercetare și a sprijini inovațiile în domeniul securității, fortificarea rezistenței infrastructurilor critice, monitorizarea continuă a amenințărilor și a riscurilor, promovarea standardelor, creșterea gradului de conștientizare a publicului pe probleme de securitate, dezvoltarea cadrului public-privat, cooperarea regională și internațională [63, p. 34].

În prezent, cel mai mare risc pentru securitatea națională a Republicii Moldova și pentru sistemul său de securitate este războiul din Ucraina. Acest conflict are un impact semnificativ asupra securității naționale a statelor din regiune prin destabilizarea situației de securitate. Situația din Ucraina generează preocupări legate de securitatea frontierelor, creșterea tensiunilor și amenințarea potențială a extinderii conflictului în regiune. Republica Moldova se confruntă cu provocări și riscuri în ceea ce privește securitatea sa internă și stabilitatea regională ca rezultat al acestui război învecinat. Este important ca Republica Moldova să fie vigilentă și să ia măsuri adecvate pentru a gestiona aceste riscuri și a asigura securitatea națională a țării.

Considerăm că evaluarea funcțională a sistemului național de securitate al Republicii Moldova poate fi elucidată și prin prisma modificărilor și îmbunătățirilor întreprinse ale cadrului legal privind securitatea națională, pentru a se adapta la noile amenințări și provocări. De asemenea, s-au întreprins acțiuni pentru consolidarea instituțiilor de securitate, inclusiv prin îmbunătățirea structurilor organizatorice și a procedurilor interne și includerea Centrului Național Anticorupție în sistemul organelor de securitate a statului. S-au făcut investiții în modernizarea și actualizarea tehnologiei și infrastructurii utilizate în activitățile de securitate, pentru a spori eficiența și capacitatea de răspuns. În același context, organele de securitate ale statului au dezvoltat și întărit parteneriate cu organizații internaționale și parteneri de securitate, pentru schimbul de informații, expertiză și asistență reciprocă în domeniul securității. Schimbul de informații, colaborarea în domeniul capacităților și sprijinul reciproc pot aduce avantaje semnificative în abordarea amenințărilor transfrontaliere și globale.

Considerăm că modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova este un proces continuu, care necesită eforturi constante pentru a asigura că acesta rămâne relevant și eficient în fața unui mediu de securitate în continuă schimbare.

3.2 Consolidarea sistemului național de securitate prin prisma dimensiunilor de securitate comunitară: parteneriat și colaborare

Procesul de remodelare a sistemului național de securitate al Republicii Moldova a fost unul esențial în perioada de tranziție și schimbare care a urmat declarării independenței statului. Acest proces a reprezentat un pas important în democratizarea și consolidarea capacităților instituționale ale sistemului de securitate și se desfășoară și în prezent. În acea perioadă, prioritățile politicii naționale de securitate se concentrau pe apărarea integrității teritoriale, suveranității și indivizibilității statului, însă aceste obiective erau umbrite de conflictul

transnistrean și de sprijinul financiar și logistic acordat din exterior [151, p. 142]. De altfel, conflictul transnistrean reprezintă o ameninţare reală la adresa securităţii naţionale a Republicii Moldova nu numai din punct de vedere militar, dar şi politic, economic, social [83, p. 45]. Cu trecerea timpului, societatea moldovenească a evoluat, iar aspirațiile politicii de securitate s-au aliniat cu interesele naționale ale Republicii Moldova și cu schimbările în cadrul sistemului internațional de securitate. Astăzi, sistemul internațional de securitate este caracterizat de fenomene precum războaiele la frontiere, globalizarea, migrația și relațiile internaționale instabile. De altfel, procesul de globalizare în desfășurare influenţează considerabil problema securităţii [65, p. 67]. Se observă o natură aplicată a interdependențelor în contextul globalizării, care afectează tot mai puternic viața internațională, iar acest lucru evidențiază inseparabilitatea securității naționale a Republicii Moldova de sistemul de securitate european. Pentru a răspunde acestor evoluții și provocări, Republica Moldova a realizat transformări în cadrul sistemului său de securitate și și-a adaptat prioritățile politicii de securitate la noile realități. Aceste aspirații și adaptări sunt în concordanță cu interesele naționale ale statului și reflectă importanța conexiunii dintre securitatea națională și sistemul de securitate european.

Sistemul național de securitate al Republicii Moldova se dezvoltă într-un context complex, influențat de factori interni și externi de natură geopolitică, politică și economică. Procesul de dezvoltare este în strânsă conexiune cu orientarea Republicii Moldova către valorile și principiile europene. Apropierea de principiile și valorile europene a fost determinată de evoluțiile regionale și internaționale și a avut un impact semnificativ asupra sistemului național de securitate. Consolidarea acestui sistem în conformitate cu cerințele de dezvoltare și modernizare impuse de Uniunea Europeană reprezintă un imperativ strategic de importanță națională. Această consolidare necesită acțiuni de ajustare instituțională și legislativă, cu scopul de a asigura compatibilitatea sistemului național de securitate al Republicii Moldova cu standardele și principiile europene. În acest scop, se pune accent pe modernizarea și îmbunătățirea capacităților instituționale, adaptarea legislației și consolidarea colaborării cu partenerii internaționali în domeniul securității.

O caracteristică distinctă a peisajului de securitate din Europa Occidentală este că linia de separare dintre securitatea internă și cea externă a devenit din ce în ce mai depășită [257, p. 365], ca urmare a importanței tot mai mari a provocărilor transnaționale, distincția dintre securitatea națională și cea internațională [274, p. 243]. Cooperarea europeană în materie de securitate internă este un domeniu de studiu în creștere, dar unul căruia îi lipsesc cadre teoretice robuste, capabile să-și descopere elementele fundamentale, dinamica. În mare parte, acest câmp este populat de descrieri empirice și analize înguste, cu o singură variabilă [227, p. 132]. Acest cadru

european de securitate creează atât o provocare practică, cât și normativă pentru Uniunea Europeană, ca furnizor internațional de securitate. În primul rând, creează provocări semnificative pentru arhitectura instituțională și profilul de capacitate al UE, care sunt implicate în războaiele birocratice și se luptă pentru a depăși moștenirea structurii pilonului Uniunii Europene. În al doilea rând, răspunsurile Uniunii Europene la interconectările crescânde între securitatea internă și externă problematizează percepțiile UE ca o normativă distinctivă sau ca o putere civilă, care urmărește „obiectivele de mediu" [299, p. 162].

Politica de securitate a Uniunii Europene se adresează în principal actorilor și situațiilor din afara Uniunii Europene și are atât aspecte externe, cât și interne, iar cetățenii Uniunii Europene pot fi afectați indirect de acestea [245, p. 42]. Cetățenii afectați indirect nu sunt deseori dispuși să suporte costurile de organizare la nivelul Uniunii Europene sau tind să perceapă problemele politicii de securitate ca ideologice litigiile și arena națională ca loc potrivit pentru dezbatere [237, p. 459].

Asigurarea securității în Europa este un caz specific: deși protecția regională ar putea ajuta europenii să atenueze expunerea la actorii globali, perspectiva integrării regionale generează îngrijorări cu privire la autonomia în interiorul Europei și a concurenței între actorii globali-externi și europeni-interni [231, p. 866].

În procesul de integrare a sectorului național de securitate într-un cadru extern, este important să se efectueze o analiză continuă a sistemului pentru a înțelege principalele sale caracteristici. Acest lucru contribuie la dezvoltarea unei abordări adecvate și adaptate la specificul și nevoile Republicii Moldova.

Este important de menționat că procesul de dezvoltare a sistemului național de securitate nu este influențat doar de factorii interni, ci și de factorii externi, în special de contextul geopolitic, politic și economic regional și internațional. În acest sens, Republica Moldova trebuie să ia în considerare interdependența dintre securitatea națională și evoluțiile din cadrul Uniunii Europene și să își adapteze sistemul de securitate pentru a răspunde provocărilor și cerințelor actuale și viitoare. Prin urmare, consolidarea sistemului național de securitate în conformitate cu cerințele UE reprezintă un proces esențial pentru Republica Moldova în eforturile sale de modernizare și dezvoltare, asigurând protecția intereselor naționale și contribuind la stabilitatea și securitatea regională.

În prezent, Republica Moldova se află în calitate de țară candidată pentru aderare la Uniunea Europeană, fiindu-i recunoscută perspectiva europeană de către Consiliul European la 23 iunie 2022. În acest sens, s-a elaborat un plan de acțiuni pentru implementarea celor 9 condiții stabilite de către Comisia Europeană, care a fost adoptat la 4 august 2022. Aceste condiții se

referă la diferite domenii care au un impact direct asupra sistemului național de securitate. Printre acestea se numără deoligarhizarea și reducerea influenței intereselor private, combaterea criminalității organizate și spălării banilor, protecția și promovarea drepturilor omului și implicarea societății civile în controlul democratic al sectorului de securitate. Implementarea acestor condiții este esențială pentru modernizarea și dezvoltarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova în conformitate cu standardele și valorile europene. Prin deoligarhizare și reducerea influenței intereselor private se urmărește asigurarea unui sistem de securitate independent și transparent, în care deciziile să fie luate în interesul național și în beneficiul cetățenilor. Îndeplinirea acestor condiții va contribui la consolidarea și modernizarea sistemului național de securitate al Republicii Moldova, aducându-l în concordanță cu standardele și principiile europene. Aderarea la Uniunea Europeană va aduce beneficii semnificative în ceea ce privește securitatea națională, promovând stabilitatea, prosperitatea și valorile democratice în Republica Moldova [123].

Dialogul politic dintre UE și Moldova pe tema politicii externe și de securitate a continuat, inclusiv în cadrul Consiliului de Asociere UE-Moldova. Consultările anuale pe tema securității și apărării au avut loc în toamna anului 2022, iar al doilea dialog politic și de securitate la nivel înalt UE-Moldova s-a desfășurat la Bruxelles în martie 2023 [290, p. 115].

Înainte de semnarea Acordului de asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova la 27 iunie 2014 a existat o etapă crucială în dezvoltarea relațiilor dintre Republica Moldova și UE în ceea ce privește securitatea. Acest lucru a marcat o avansare semnificativă în dialogul și cooperarea dintre cele două părți, inclusiv în domeniul securității. Acordul de asociere a fost semnat între UE și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte și a avut un impact semnificativ asupra domeniului securității naționale al Republicii Moldova, stabilind bazele pentru o cooperare mai strânsă și o mai mare implicare a UE în acest domeniu. În cadrul acestui acord au fost adoptate mai multe rezoluții și recomandări relevante pentru securitatea națională a Republicii Moldova [123].

Printre cele mai importante rezoluții adoptate se numără Rezoluția Parlamentului European din 8 iunie 2022 referitoare la securitatea în cadrul Parteneriatului Estic și rolul politicii de securitate și apărare comună, Rezoluția Parlamentului European din 19 mai 2022 referitoare la punerea în aplicare a Acordului de asociere UE – Republica Moldova, Rezoluția Parlamentului European din 5 mai 2022 referitoare la situația actuală a cooperării dintre UE și Republica Moldova, Recomandarea nr. 1/2022 a Consiliului de asociere UE-Republica Moldova din 22 august 2022 privind Programul de asociere UE – Republica Moldova, Recomandarea

Parlamentului European din 19 iunie 2020 adresată Consiliului, Comisiei și vicepreședintelui Comisiei/Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate privind Parteneriatul Estic, în perspectiva summitului din iunie 2020, Rezoluția pe tema „Către eficiență, diversificare și independență energetică; abordarea necesităților în materie de capacități pentru a consolida politica energetică europeană și a contracara amenințările la adresa securității energetice în cadrul Parteneriatului Estic" și Rezoluția Parlamentului European din 6 februarie 2014 referitoare la Transnistria. Aceste rezoluții și recomandări reflectă angajamentul și sprijinul UE pentru consolidarea securității în Republica Moldova și abordează diverse aspecte ale securității naționale, cum ar fi securitatea regională, democrația, drepturile omului, securitatea energetică și soluționarea conflictului transnistrean. Ele contribuie la crearea unui cadru de cooperare și promovare a valorilor și standardelor europene în domeniul securității [289].

Această etapă în relația dintre Republica Moldova și UE a adus perspective importante pentru securitatea națională a Republicii Moldova și a consolidat angajamentul ambelor părți pentru cooperare în acest domeniu. Prin implementarea acțiunilor prevăzute în acord și prin sprijinul și consilierea UE, Republica Moldova a avansat în modernizarea și dezvoltarea sistemului său de securitate pentru a se alinia cu standardele europene și a-și consolida poziția în cadrul sistemului internațional de securitate.

Eficiența proceselor de integrare și implementare a Acordului de asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană este într-adevăr influențată de capacitatea de utilizare a indicatorilor strategici ai politicilor de modernizare. Acești indicatori strategici reprezintă instrumente de evaluare și măsurare a progresului în implementarea reformelor și alinierii cu standardele și valorile UE [173].

Utilizarea adecvată a indicatorilor strategici permite autorităților naționale să evalueze și să monitorizeze în mod obiectiv implementarea măsurilor prevăzute în Acordul de asociere și să identifice domeniile în care este necesară o acțiune suplimentară. Indicatorii strategici pot include aspecte precum reforma instituțională, guvernanța și statul de drept, economia și piața internă, drepturile omului, dezvoltarea regională și sustenabilitatea mediului [220, p. 389]. Prin utilizarea acestor indicatori strategici, Republica Moldova poate măsura progresul în modernizarea și alinierea cu standardele UE în diverse domenii-cheie. Aceasta permite autorităților să identifice punctele slabe, să prioritizeze acțiunile și să aloce resursele în mod eficient pentru a atinge obiectivele propuse. Totodată, utilizarea indicatorilor strategici contribuie la o mai mare transparență și responsabilitate în procesul de implementare a reformelor și în raportarea către UE. Indicatorii servesc drept instrumente de evaluare a performanțelor și facilitează dialogul și cooperarea cu UE în cadrul mecanismelor de monitorizare și evaluare a

progresului. Ei permit evaluarea progresului în aliniere cu standardele europene și identificarea domeniilor în care este necesară o acțiune suplimentară pentru atingerea obiectivelor propuse. Astfel de indicatori pot fi următorii:

- Promovarea transparenței în mediul politic, inclusiv în ceea ce privește partidele politice și interesele lor, ce reprezintă o provocare importantă în societățile postcomuniste, inclusiv în Republica Moldova. Este recunoscut faptul că partidele politice necesită transformări interne complexe și că instruirea politică a membrilor este esențială pentru a asigura o activitate coerentă și valoroasă a acestora. Îmbunătățirea transparenței în activitatea partidelor politice este esențială pentru a consolida legitimitatea lor și a câștiga încrederea poporului în capacitatea lor de a reprezenta interesele publice și de a juca un rol activ în procesul democratic. Cu toate acestea, în practică, există adesea discrepanțe între declarațiile partidelor politice și acțiunile lor, ceea ce poate submina încrederea în valoarea și legitimitatea lor. În Republica Moldova, relațiile dintre partidele de dreapta și cele de stânga au reflectat adesea orientările proeuropene și proestice ale acestora. Cu toate acestea, este evident că aceste relații nu au atins încă standardele europene în ceea ce privește esența și eficacitatea lor. Partidele de dreapta și cele de stânga au demonstrat în unele cazuri lipsa de capacități în a dezvolta relații solide și a coopera în mod eficient. Acest fapt a fost evident în perioada alegerilor parlamentare din 2014 și în perioada postelectorală. Prin urmare, consolidarea transparenței și întărirea capacităților partidelor politice sunt aspecte substanțiale în procesul de modernizare și democratizare a Republicii Moldova.
- Asigurarea eficienței managementului strategic al politicilor de modernizare în conformitate cu criteriile de aderare la UE este o provocare importantă. Oficialii europeni au subliniat în repetate rânduri importanța garantării unor oportunități similare pentru noile state membre. Cu toate acestea, în practică, nu există un consens clar cu privire la promovarea eficienței economice sau a calității sociale a vieții pentru toți cetățenii. Criteriile de aderare la UE au fost elaborate în principal ca instrumente tehnice și politice, cu accent pe aspectele juridice și economice [192, p. 127]. Cu toate acestea, aspectele sociale au fost tratate într-o măsură mai limitată, fiind adesea reduse la protejarea drepturilor individuale și crearea unui cadru instituțional mai liber. Este important să se înțeleagă că procesul de aderare la UE nu se limitează doar la aspecte economice și politice, ci ar trebui să vizeze și îmbunătățirea calității vieții pentru toți cetățenii. Eficiența managementului strategic al politicilor de modernizare ar trebui să țină cont de necesitatea dezvoltării sociale durabile, a incluziunii sociale și a protejării drepturilor sociale. Aceste aspecte trebuie să fie abordate într-un mod mai amplu și mai coerent în procesul de aderare și implementare a reformelor necesare pentru integrarea în UE. În acest sens, este important să existe un echilibru între aspectele juridice, economice, politice și sociale în procesul

de aderare și să se asigure că toți cetățenii beneficiază de îmbunătățiri semnificative în calitatea vieții și în condițiile sociale. Astfel, eficiența managementului strategic al politicilor de modernizare trebuie să se bazeze pe o abordare holistică și echilibrată, care să promoveze dezvoltarea sustenabilă și bunăstarea generală a populației. Din cauza neglijării componentei sociale, au apărut dificultăți privind păstrarea coeziunii sociale și educației în societate, la elaborarea de politici pentru cei defavorizați și pentru minorități [182, p. 52].

Uniunea Europeană constituie o comunitate de securitate, bazată pe norme comune, instituții și practici democratice. Acest lucru nu exclude ca statele membre să aibă negocieri asidue atunci când între ele apar situații conflictuale [256, p. 161]. Pe acest palier, suntem de acord cu ex-secretarul general al NATO, Anders Fogh Rasmussen, afirma că europenii au nevoie de o mai mare voință politică, de capacități mai puternice și de mai multe investiții în apărare. Nu se poate continua în a ne dezarma, în timp ce restul lumii se înarmează, iar unii își întind brațele la hotarele noastre [81, p. 43].

Uniunea Europeană recomandă Republicii Moldova să integreze reforma sectorului de securitate în documentele strategice ale țării, să asigure coordonarea planificării reformei și să elaboreze instrumente de planificare și implementare. De asemenea, se sugerează organizarea acțiunilor specifice de formare în cadrul reformei și consolidarea cooperării cu partenerii internaționali. Aceste propuneri au ca scop să sprijine Republica Moldova în procesul de modernizare și consolidare a sectorului său de securitate. Prin integrarea reformei, în documentele strategice se asigură o abordare coerentă și coordonată a procesului de transformare. Coordonarea planificării reformei contribuie la eficiența implementării acestor măsuri. Elaborarea instrumentelor de planificare și implementare facilitează punerea în practică a reformelor și asigură monitorizarea și evaluarea progresului în cadrul sectorului de securitate. Organizarea acțiunilor specifice de formare asigură dezvoltarea competențelor și capacităților necesare pentru implementarea reformelor în mod eficient. Întărirea cooperării cu partenerii internaționali este esențială pentru schimbul de bune practici, experiență și asistență tehnică în domeniul securității. Această cooperare sprijină Republica Moldova în eforturile sale de modernizare și aliniază sistemul său de securitate la standardele internaționale. Prin urmare, propunerile Uniunii Europene reprezintă un sprijin important pentru Republica Moldova în dezvoltarea și implementarea reformei sectorului de securitate, contribuind la consolidarea capacităților și îmbunătățirea eficienței în acest domeniu vital.

UE își propune să contribuie la pregătirea Republicii Moldova și a statelor din regiune ca acestea să poată participa la dezvoltarea și implementarea mecanismelor europene de asigurare a securității continentale și globale, bazate pe prevenirea conflictelor, creșterea rolului

modalităților diplomatice și a capacităților civile de management al crizelor la nivel subregional [165, p. 36]. În procesul de integrare a sectorului de securitate într-un cadru extern trebuie să se ia în calcul necesitatea analizei continue a sistemului pentru a încerca să se înțeleagă principalele sale caracteristici [250, p. 109]. În acest context, Acordul de asociere UE-RM prevede următoarele direcții de colaborare în domeniul securității: intensificarea dialogului și cooperării, promovarea convergenței treptate în domeniul politicii externe și de securitate, inclusiv în domeniul politicii de securitate și apărare comună, abordând, în special, aspecte privind prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor, stabilitatea regională, dezarmarea, neproliferarea, controlul armamentului și controlul exporturilor de armament. Cooperarea se bazează pe valori comune și pe interese reciproce și urmărește creșterea convergenței și a eficacității politicilor, făcând apel la forurile bilaterale, internaționale și regionale [168].

Acordul de asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană are ca scop facilitarea alinierii progresive a politicilor externe, de securitate și de apărare ale Republicii Moldova la politicile UE, atât la nivel bilateral, regional, cât și multilateral. Această aliniere se referă la domenii reglementate de Politica Externă și de Securitate Comună (PESC) și Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC) ale UE. PESC acoperă probleme legate de interesele și obiectivele strategice ale Uniunii Europene, acțiuni comune și poziții adoptate de UE, precum și procedurile pentru implementarea acestor acțiuni și poziții. PESC depășește cooperarea interguvernamentală și implică cooperarea între statele membre ale UE în ambianța unui cadru instituționalizat și coordonat. PSAC este al doilea pilon al securității UE și se concentrează pe dezvoltarea capacităților militare și de apărare ale UE. Aceasta include cooperarea în domeniul apărării, dezvoltarea și consolidarea capacităților militare comune, gestionarea crizelor și operațiunile de gestionare a conflictelor [167]. Prin intermediul Acordului de asociere, Republica Moldova își propune să se alinieze la politicile și mecanismele de securitate ale UE, să participe la acțiunile și pozițiile comune și să dezvolte capacitățile sale de securitate în conformitate cu standardele și valorile europene. Acest proces implică o cooperare mai strânsă și o coordonare cu UE în domeniul politicilor externe, de securitate și de apărare, contribuind astfel la consolidarea securității regionale și la promovarea stabilității și cooperării între Republica Moldova și statele membre ale UE. Totodată, cooperarea și instituționalizarea ulterioară a relațiilor dintre Serviciul European de Acțiune Externă și Comisie pot fi factori-cheie în explicarea integrării în PESC [291, p. 43].

PSAC desfășoară o gamă largă de funcții care includ sarcini umanitare, de prevenire a conflictului, menținerea păcii, detașarea forțelor combatante în gestionarea situațiilor de criză, operațiuni de dezarmare și de stabilizare postconflict. PSAC a fost creată odată cu semnarea

Tratatului de la Lisabona și a înlocuit fosta Politică Europeană de Securitate și Apărare (PESA), care a fost lansată în 1999. Prin intermediul PSAC și a structurilor asociate, UE și statele membre ale UE colaborează pentru a răspunde la amenințări și provocări de securitate, inclusiv prin desfășurarea de operațiuni militare și civile în domeniul gestionării crizelor și menținerii păcii. Prin implicarea în PSAC, Republica Moldova are posibilitatea de a contribui la eforturile UE de asigurare a securității regionale și globale [267, p. 381].

PESA reprezenta un proces de elaborare a politicilor de securitate pentru a înțelege conexiunea dintre interese, idei și discursul de securitate apărut în 1998, despre care mulți au fost determinați să creeze o provocare la relatarea aparent triumfală a NATO de la mijlocul anilor *'90* [252, p. 221]. În ceea ce privește duplicarea activităților, este prezentă o linie unică între sub-furnizarea UE cu opțiuni militare și expertiză [15, p. 74] – ceea ce împiedică UE, nu doar în operarea fără NATO, ci și în operarea cu NATO, în măsura în care acest lucru necesită o cultură militară, politică comparabilă de ambele părți și care să furnizeze o măsură care să reactualizeze ideea unei „armate europene" [217, p. 319].

Recent, PSAC a suferit modificări semnificative la nivel strategic și operațional, pentru a face față provocărilor de securitate din Europa și din lume. Aceste schimbări au avut loc în contextul evoluției amenințărilor și al schimbărilor în peisajul de securitate. Obiectivul general rămâne consolidarea capacității de apărare comună a Europei prin consolidarea cooperării între statele membre și prin dezvoltarea și îmbunătățirea resurselor și capacităților civile și militare ale acestora. Prin adaptarea și îmbunătățirea PSAC, se urmărește crearea unei capacități de apărare europene eficiente, care să poată răspunde provocărilor de securitate într-un mod coordonat și coerent. Acest proces de adaptare reflectă evoluția contextului de securitate și necesitatea de a consolida capacitatea de apărare a UE în fața noilor amenințări și riscuri.

Republica Moldova a menținut o opoziție față de recunoașterea independenței regiunii Kosovo, având în vedere existența problemei nesoluționate a Transnistriei în propria sa regiune. De asemenea, Republica Moldova s-a abținut de la aprobarea sancțiunilor economice impuse de UE împotriva Rusiei în anumite sectoare precum băncile, companiile energetice și întreprinderile de apărare. Aceste poziții reflectă complexitatea și sensibilitatea contextului regional în care se află Republica Moldova, inclusiv relațiile sale cu diferiți actori și interese implicate. În același timp, statul nostru continuă să sprijine politica externă și de securitate a UE și să se alinieze cu valorile și obiectivele acesteia, având în vedere perspectivele sale europene și angajamentul său pentru cooperarea regională și internațională [33, p. 37].

În cadrul securității și apărării, Uniunea Europeană a consolidat dimensiunea operațională a angajamentului său prin crearea Capacității de Planificare și Conducere a Misiunilor Non-

Executive ale Uniunii Europene (MPCC). Aceasta este o structură militară care are responsabilitatea de a planifica și conduce misiuni nonexecutive, precum misiunile de instruire, consiliere și asistență în domeniul securității. De asemenea, au fost adoptate măsuri pentru optimizarea angajamentului Grupurilor de Luptă ale Uniunii Europene, inclusiv în ceea ce privește asigurarea resurselor financiare necesare pentru desfășurarea acestora. Grupurile de Luptă sunt formate dintr-o forță militară rapidă și flexibilă, pregătită să răspundă rapid și eficient la provocări de securitate. Aceste inițiative au avut ca scop întărirea capacității de acțiune a UE în domeniul securității și apărării, facilitând desfășurarea rapidă și eficientă a misiunilor și consolidând cooperarea între statele membre în acest domeniu. Prin intermediul acestor măsuri, UE își propune să își întărească rolul în menținerea păcii, prevenirea conflictelor și promovarea securității la nivel global.

Participarea Republicii Moldova la misiunile din cadrul PSAC constituie un aspect important în dezvoltarea relațiilor politice bilaterale și contribuie indirect la consolidarea securității statului nostru în Europa. Conform Strategiei de securitate națională a Republicii Moldova, participarea la eforturile globale, regionale și sub-regionale de promovare a stabilității și securității internaționale, inclusiv prin cooperare și implicare în misiunile PSAC, este o prioritate pentru țara noastră. Implicarea Republicii Moldova în PSAC se bazează și pe Declarația Summitului șefilor de state și de guverne ale statelor Parteneriatului Estic și ale statelor membre ale UE de la Varșovia, care subliniază necesitatea intensificării cooperării între UE și statele Parteneriatului Estic în domeniul PSAC. Această participare activă în misiunile PSAC reprezintă un angajament al Republicii Moldova de a contribui la menținerea păcii, promovarea stabilității și asigurarea securității la nivel regional și global. Prin cooperarea și participarea la aceste misiuni, Republica Moldova își aduce contribuția în eforturile internaționale de prevenire a conflictelor și gestionare a crizelor, consolidând astfel securitatea și stabilitatea în regiune și în lume [140, p. 110].

În temeiul Dispoziției Guvernului Republicii Moldova nr. 80-d din 11 octombrie 2010, a fost constituit un grup de lucru responsabil de coordonarea cooperării cu Uniunea Europeană în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Comună a Uniunii Europene. Rolul acestui grup a fost de a asigura o implicare eficientă a Republicii Moldova în cadrul PSAC, inclusiv prin planificarea și coordonarea capacităților naționale pentru participarea țării noastre la misiunile PSAC. Inițiativele lansate de Guvern confirmă faptul că Republica Moldova se raportează la PSAC, pornind de la premisa că aceasta reprezintă o etapă importantă în procesul de apropiere de Uniunea Europeană [36, p. 38].

La Bruxelles, în data de 13 decembrie 2012, a fost semnat Acordul Cadru de Participare a Republicii Moldova la misiunile Uniunii Europene de gestionare a crizelor, care are ca scop extinderea cooperării cu Uniunea Europeană în domeniul politic și al securității. Acest acord a intrat în vigoare la 1 iulie 2013 și stabilește cadrul și condițiile pentru eventualele participări ale Republicii Moldova la operațiile Uniunii Europene de gestionare a crizelor.

În anul 2017, a fost semnat și a intrat în vigoare Acordul între Republica Moldova și Uniunea Europeană privind procedurile de securitate pentru schimbul de informații clasificate. Acest acord are ca obiectiv stabilirea procedurilor de securitate pentru schimbul de informații clasificate în contextul Politicii de Securitate și Apărare Comună a Uniunii Europene. Acest acord completează acordul-cadru încheiat între Republica Moldova și Uniunea Europeană în iulie 2013 referitor la participarea Republicii Moldova la operațiunile Uniunii Europene de gestionare a situațiilor de criză.

Acordul de asociere UE-RM prevede și cooperarea practică a părților în ceea ce privește prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor, în special în vederea unei posibile participări a Republicii Moldova la operațiunile civile și militare de gestionare a crizelor, conduse de UE, precum și la exercițiile și activitățile de formare relevante, de la caz la caz și ca urmare a unei posibile invitații din partea UE [168].

Astfel, Republica Moldova a fost invitată să participe la mai multe misiuni ale Uniunii Europene, statul nostru detașând experți în astfel de misiuni precum EUTM Mali (2014; 2016) și EUMAM în Republica Central Africană (201; 2016). Legea nr. 1156 din 26.06.2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii [118] impune un șir de restricții care pot limita eventuala participare. Conform legislației, Republica Moldova exclude participarea directă la operațiunile internaționale de impunere a păcii. Există repere esențiale care trebuie luate în considerare în procesul de adoptare a oricărei decizii în acest domeniu. Aceste repere includ obținerea consimțământului părților implicate în conflict pentru primirea contingentului multinațional de menținere a păcii, încheierea și intrarea în vigoare a unui acord de încetare a focului între părțile beligerante și finalizarea pregătirii forțelor de menținere a păcii ale Republicii Moldova în conformitate cu caracterul specific al misiunii respective.

La 5 februarie 2016, odată cu intrarea în vigoare a Legii privind participarea Republicii Moldova în misiunile și operațiunile internaționale, s-a stabilit un cadru legal pentru detașarea experților naționali în misiunile Uniunii Europene de gestionare a crizelor. Aceasta a avut ca rezultat consolidarea capacităților instituțiilor naționale, în special în domeniul apărării, prin participarea activă în astfel de misiuni și operațiuni internaționale.

În același context, Serviciul Vamal al Republicii Moldova primește sprijin și asistență în implementarea dispozițiilor comerciale ale Acordului de asociere cu Uniunea Europeană. Aceasta include o serie de aspecte, cum ar fi eliminarea taxelor vamale, facilitarea procedurilor vamale și comerciale, administrarea contingentelor tarifare, aproximarea legislației în domeniul vamal și problemele legate de regulile de origine. Prin intermediul Acordului de asociere, Uniunea Europeană sprijină Republica Moldova în dezvoltarea și modernizarea Serviciului Vamal, promovând eficiența și transparența operațiunilor vamale [284, p. 326]. Prin facilitarea comerțului și reducerea barierelelor comerciale se urmărește crearea unui mediu favorabil pentru dezvoltarea economică și stimularea investițiilor. Implementarea dispozițiilor comerciale ale acordului contribuie la creșterea competitivității și diversificarea economiei moldovenești, facilitând accesul la piața europeană și promovând schimburile comerciale bilaterale. Aproximarea legislației în domeniul vamal la standardele și practicile Uniunii Europene consolidează și mai mult legăturile comerciale între Republica Moldova și statele membre ale UE [33, p. 38].

Totodată, Directiva 2002/21/CE a Parlamentului European și a Consiliului European din 7 martie 2002, cunoscută și sub numele de "directiva-cadru", este parte a cadrului legal al Uniunii Europene privind securitatea informațiilor. Această directivă stabilește un cadru comun de reglementare pentru rețelele de comunicații electronice și serviciile acestora. Obiectivul principal al directivei este asigurarea unui nivel ridicat de protecție a datelor cu caracter personal și a confidențialității, precum și garantarea integrității și securității rețelelor de comunicații publice. Prin intermediul directivei, autoritățile naționale de reglementare au responsabilitatea de a coopera între ele și cu Comisia Europeană, pentru a dezvolta practici de reglementare consecvente. Aceasta contribuie la asigurarea unui mediu sigur și securizat pentru comunicațiile electronice, protejând datele personale și asigurând confidențialitatea informațiilor transmise prin rețelele de comunicații publice. Directiva-cadru reprezintă un instrument important în armonizarea reglementărilor privind securitatea informațiilor în cadrul Uniunii Europene, având în vedere creșterea utilizării tehnologiilor digitale și a serviciilor de comunicații electronice în societatea contemporană. Directiva 2002/21 / CE și Directiva 1999/93 / CE privind semnăturile electronice conțin dispoziții privind standardele care sunt publicate în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene [280, p. 41].

Începând cu anul 2014, Republica Moldova și Uniunea Europeană au inițiat consultări regulate în domeniul Politicii de Securitate și Apărare Comună. Aceste consultări au loc anual și reprezintă o platformă pentru stabilirea priorităților de cooperare bilaterală în acest domeniu. În cadrul acestor reuniuni se abordează diverse aspecte legate de dezvoltarea capacităților

instituționale ale Republicii Moldova pentru participarea la misiuni de gestionare a crizelor. Se explorează modalități de consolidare a capacităților necesare pentru ca Republica Moldova să poată contribui activ și eficient la eforturile internaționale de menținere a păcii și de gestionare a crizelor. De asemenea, consultările includ și cooperarea în domeniul schimbului de informații clasificate. Se pun în aplicare măsuri pentru asigurarea unui cadru adecvat de securitate și confidențialitate în procesul de schimb de informații sensibile între Republica Moldova și Uniunea Europeană. Un alt aspect important al acestor consultări este alinierea Republicii Moldova la măsurile restrictive impuse de Uniunea Europeană. Se discută modalități de asigurare a convergenței și alinierii Republicii Moldova la politicile și măsurile restrictive adoptate de UE în contextul gestionării crizelor și promovării securității regionale și internaționale. Aceste consultări în formatul Republica Moldova – Uniunea Europeană reprezintă un cadru important pentru consolidarea cooperării în domeniul securității și apărării între cele două părți și pentru alinierea Republicii Moldova la standardele și politicile europene în acest domeniu, inclusiv stabilirea priorităților de cooperare în domeniul prevenirii și combaterii amenințărilor hibride [186, p. 62].

Misiunea de Asistență a Uniunii Europene pentru Frontiera Moldo-Ucraineană (EUBAM) a fost o inițiativă importantă în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună în care Republica Moldova are participare activă. Misiunea a fost lansată în anul 2005 în Republica Moldova și Ucraina, cu sprijinul financiar total din partea Uniunii Europene prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate și Parteneriat. Mandatul EUBAM a fost extins de cinci ori, ultima dată până la 30 noiembrie 2020. Misiunea a avut ca obiectiv principal acordarea de asistență Republicii Moldova și Ucrainei în abordarea problemelor de securitate asociate cu circulația persoanelor și a bunurilor prin segmentul transnistrean al frontierei moldo-ucrainene. EUBAM a avut un rol important în promovarea securității și stabilității în regiunea respectivă. Misiunea a avut ca obiectiv sprijinirea autorităților moldovene și ucrainene în îmbunătățirea controalelor de frontieră, combaterea contrabandei și traficului ilicit, facilitarea comerțului și a schimburilor economice legale, precum și crearea unui mediu favorabil pentru dialogul și cooperarea transfrontalieră. Participarea Republicii Moldova la EUBAM demonstrează angajamentul său față de securitatea regională și cooperarea cu Uniunea Europeană. Prin intermediul acestei misiuni, Republica Moldova beneficiază de sprijinul și experiența Uniunii Europene în dezvoltarea capacităților sale de gestionare a frontierelor și a amenințărilor transfrontaliere, contribuind astfel la creșterea securității și stabilității în zonă. Totodată, suntem de acord cu autorii care susțin că este necesară o mai bună conlucrare cu experţii în cooperare

transfrontalieră a Consiliului Europei şi ai UE privind perfectarea legislaţiei naţionale în domeniu sau crearea mecanismelor legale care ar face aplicabile unele acte normative.

Lansarea în 2004 a Politicii Europene de Vecinătate (PEV) reprezintă un test de capacitate atât pentru Uniunea Europeană, cât și pentru țările din această vecinătate, inclusiv pentru Republica Moldova. Uniunea Europeană își propune să înglobeze această subregiune în propria strategie de securitate, având în vedere interesele și aspirațiile de dezvoltare europeană ale acestor țări. Cu toate acestea, această inițiativă a Uniunii Europene se confruntă cu interesele Federației Ruse în regiunea Europei de Est. Rusia consideră spațiul post-sovietic drept o zonă de preocupare vitală și își dorește să-și asigure securitatea națională în această regiune. Astfel, există o confruntare inevitabilă între interesele Uniunii Europene și cele ale Rusiei în ceea ce privește direcția de dezvoltare a statelor din Europa de Est. Această dinamică complexă pune la încercare capacitatea Uniunii Europene de a gestiona relațiile cu statele din vecinătatea sa estică și de a promova valorile și standardele europene în această regiune. În același timp, țările din vecinătate, inclusiv Republica Moldova, se confruntă cu provocări și decizii strategice importante în privința parcursului lor european și echilibrării intereselor dintre Uniunea Europeană și Rusia [118].

Un aspect important stipulat în Acordul de asociere UE-RM este angajamentul părților de a găsi o soluție durabilă la problema transnistreană, respectând pe deplin suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova, precum și de a facilita în comun reabilitarea postconflict [1]. În context, Politica Europeană de Vecinătate prezintă o serie de oportunități pentru Republica Moldova, inclusiv în chestiunea transnistreană. Obiectivul primar al PEV îl constituie crearea unui cerc de state prietene la periferia Uniunii Europene, țări ne-membre ale construcției europene, dar partenere în efortul de implementare a unui spațiu de pace, stabilitate și prosperitate. Or, Transnistria este o zonă-problemă pe harta vecinătății europene, un generator al riscurilor și amenințărilor asimetrice contemporane, între care traficul de arme, droguri și ființe umane joacă un rol preeminent [169]. Astfel, Uniunea Europeană şi-a confirmat angajamentul privind susținerea în soluționarea pașnică a conflictului armat din regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Iar Republica Moldova își fortifică continuu contribuția în misiunile realizate sub egida ONU, UE și OSCE [297, p. 292].

Neproliferarea armelor de distrugere în masă este un alt domeniu de colaborare între Republica Moldova și Uniunea Europeană, țara noastră ratificând și aplicând instrumentele internaționale relevante. De asemenea, continuă cooperarea și controlul eficient pentru combaterea comerțului ilegal de arme (în conformitate cu Poziția comună a Consiliului 2008/944/PESC din 8 decembrie 2008) și pentru lupta împotriva terorismului internațional (în

conformitate, printre altele, cu Rezoluția 1373 a Consiliului de Securitate al ONU din 2001) [33, p. 40]. Astfel, conform Acordului de asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova, părțile sunt de acord să colaboreze în domeniul prevenirii și combaterii actelor de terorism, respectând pe deplin principiile statului de drept, dreptul internațional în materia drepturilor omului, dreptul refugiaților și dreptul umanitar. Această cooperare se desfășoară în conformitate cu Strategia globală a ONU pentru combaterea terorismului din 2006, precum și cu legislația și actele administrative relevante ale ambelor părți. Acestea trebuie să procedeze astfel, în special în cadrul punerii în aplicare depline a Rezoluțiilor 1267 (1999), 1373 (2001), 1540 (2004) și 1904 (2009) ale Consiliului de Securitate al ONU și a altor instrumente ale ONU în domeniu, precum și a convențiilor și a instrumentelor internaționale aplicabile: prin schimbul de informații privind grupările teroriste și rețelele lor de sprijin, în conformitate cu reglementările internaționale și naționale; prin schimbul de opinii cu privire la tendințele terorismului și la mijloacele și metodele de combatere a acestui fenomen, inclusiv în domenii tehnice și în domeniul formării, precum și prin schimbul de experiență în ceea ce privește prevenirea terorismului; prin schimbul de cele mai bune practici în domeniul protecției drepturilor omului în lupta împotriva terorismului [1].

Gestionarea securității frontierelor a reprezentat un subiect de importanță în relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. O legătură solidă între dezvoltarea conceptelor de management integrat al frontierelor la nivelul UE și Republicii Moldova a adus o serie de beneficii semnificative. În Republica Moldova, implementarea conceptului european de management integrat al frontierelor are loc la nivelul instituțiilor naționale, prin colaborare interinstituțională și internațională. Acest proces este în desfășurare și va continua să se dezvolte prin adaptarea la cele mai bune practici din domeniu. Implementarea managementului integrat al frontierelor are un impact semnificativ asupra sporirii securității regionale și europene. Strategia națională de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023 nu dublează și nu se suprapune cu alte politici sectoriale, ci doar completează și asigură punerea în aplicare a unor documente strategice, precum Acordul de asociere dintre Republica Moldova–Uniunea Europeană, Strategia națională de dezvoltare, Programul de activitate al Guvernului, Concepția securității naționale, Strategia securității naționale a Republicii Moldova, Strategia națională de apărare, Strategia națională de ordine și securitate publică, Strategia națională de prevenire și combatere a traficului de ființe umane etc [79] .

Uniunea Europeană a înființat Agenția europeană de gestionare a cooperării operaționale la frontierele externe ale statelor membre ale UE, care este mai bine cunoscut sub acronimul său FRONTEX. Acesta a fost creat prin Regulamentul CE 2007/2004 din 26 octombrie 2004 cu

scopul principal de a sprijini cooperarea operațională între statele membre ale Uniunii Europene în ceea ce privește managementul hotarelor externe [261, p. 234]. Printre numeroasele sale misiuni se numără coordonarea cooperării operaționale bazate pe informații la nivelul Uniunii Europene pentru consolidarea securității la frontierele externe. Scopul principal al FRONTEX este de a consolida libertatea și securitatea cetățenilor Uniunii Europene prin sprijinirea și completarea sistemelor naționale de gestionare a frontierelor ale statelor membre [270, p. 240]. FRONTEX desfășoară operațiuni comune, analizează riscurile și facilitează schimbul de informații pentru operațiunile de securitate la frontiere în Europa. O altă inițiativă importantă în acest sens este EUROSUR, care reprezintă un cadru de schimb de informații și al cărui scop este de a îmbunătăți gestionarea frontierelor externe ale Europei și de a sprijini statele membre prin creșterea conștientizării situaționale și a capacității de reacție în combaterea criminalității transfrontaliere, gestionarea migrației neregulate și prevenirea pierderii de vieți umane în contextul migrației [233, p. 183].

Considerăm că consolidarea sistemului național de securitate este un proces continuu și necesar pentru a asigura securitatea națională a unui stat. În contextul politicilor de securitate europene, există mai multe măsuri și strategii care pot fi aplicate pentru a consolida acest sistem. Acestea includ cooperarea internațională, prin colaborarea între statele membre ale unei comunități sau organizații în schimbul de informații și experiență în domeniul securității naționale. De asemenea, identificarea și evaluarea riscurilor la nivel național și internațional sunt importante pentru adoptarea măsurilor de prevenire și combatere a acestora. Adoptarea unor politici și strategii de securitate națională este esențială pentru protecția cetățenilor, instituțiilor și a altor interese naționale. Dezvoltarea capacităților naționale de securitate este, de asemenea, importantă pentru a asigura o mai bună protecție împotriva amenințărilor. Acest lucru implică investiții în infrastructura și tehnologia necesară pentru a face față provocărilor din domeniul securității naționale.

De asemenea, opinăm că consolidarea sistemului național de securitate în contextul politicilor de securitate europene necesită o abordare integrată și coordonată la nivel național și internațional, în vederea creșterii nivelului de securitate și a diminuării riscurilor pentru cetățeni, instituții și interesele naționale.

3.3. Mandatul judecătoresc ca mecanism de asigurare a securității: experiența națională și a unor state ale Uniunii Europene

Într-o societate democratică organele securității statului au un rol esențial în apărarea securității naționale, în prevenirea și combaterea amenințărilor la adresa acesteia. Aceste instituții au responsabilitatea de a proteja valorile democratice și de a promova interesele strategice de securitate ale unui stat. Cu toate acestea, sunt dezbateri și preocupări legate de posibile restricții ale drepturilor și libertăților cetățenilor în cadrul activităților de securitate desfășurate de organele securității statului. Aceste dezbateri se concentrează pe necesitatea de a găsi un echilibru între asigurarea securității naționale și respectarea drepturilor fundamentale ale omului. Este important ca organele securității statului să acționeze în conformitate cu principiile statului de drept și să respecte drepturile omului, inclusiv în timpul realizării mandatului judecătoresc [143, p. 235]. Restricțiile asupra drepturilor și libertăților cetățenilor trebuie să fie justificate, proporționale și să respecte standardele internaționale în domeniul drepturilor omului. În această privință, monitorizarea și supravegherea activităților organele securității statului de către instituții independente de control, cum ar fi organisme legislative, instanțe de judecată și de protecție a drepturilor omului, sunt esențiale pentru asigurarea respectării drepturilor și libertăților cetățenilor. Necesitatea restrângerii drepturilor și libertăților fundamentale ale omului de către organele securității statului apare în cazul existenței unor amenințări la adresa securității statului [70, p. 24].

Rolul, locul, atribuțiile și responsabilitățile serviciilor de securitate sunt subiectul unor dezbateri extinse în mediile academice și politice. Aceste dezbateri se concentrează adesea asupra puterii și influenței pe care structurile în cauză le pot avea asupra societății. Există preocupări cu privire la aspectele legate de supraveghere, confidențialitate și protecția drepturilor și libertăților individuale în contextul activităților serviciilor de securitate. Uneori, există temeri că aceste structuri ar putea depăși limitele legale și să exercite puterea în mod abuziv sau să afecteze viața privată a cetățenilor. De aceea, controlul democratic și supravegherea adecvată a activităților serviciilor de securitate sunt esențiale pentru a evita abuzurile și pentru a proteja interesele societății în ansamblu [141, p. 35].

De asemenea, noile tehnologii informaționale și de comunicații au avut un impact semnificativ asupra modului în care organele securității statului își desfășoară misiunile tradiționale. Aceste tehnologii pot oferi noi instrumente pentru colectarea, analiza și utilizarea informațiilor, dar ridică și noi provocări în ceea ce privește protecția datelor și respectarea vieții private.

În practica internațională, mandatul judecătoresc se referă la autoritatea legală și responsabilitățile atribuite serviciilor de securitate în desfășurarea activităților speciale de investigații sau prevenirea infracțiunilor grave sau deosebit de grave. Aceste activități pot fi efectuate în cadrul unui dosar de urmărire penală, conform Codului de procedură penală sau în baza legilor informative/contrainformative, a legii privind securitatea națională sau a legilor care reglementează activitatea serviciilor de informații. Mandatul judecătoresc conferă serviciilor de securitate puteri și competențe speciale pentru a proteja securitatea națională, a preveni și investiga infracțiuni grave, a combate amenințările la adresa statului și a cetățenilor. Acest mandat poate include autoritatea de a efectua supraveghere, interceptare comunicații, colectare și analiză a informațiilor, înființarea și gestionarea surselor de informații, precum și aplicarea altor măsuri speciale pentru a asigura securitatea națională.

Este important ca aceste competențe speciale să fie exercitate în conformitate cu legea și cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale indivizilor. Controlul democratic, supravegherea judiciară și garantarea respectării principiilor statului de drept sunt necesare pentru a preveni abuzurile și pentru a asigura că activitățile de securitate sunt proporționate și justificate în fața amenințărilor reale.

Mandatul judecătoresc conferă organelor de securitate responsabilitatea de a proteja securitatea națională și de a preveni infracțiunile grave, însă aceste competențe trebuie exercitate în limitele legii și cu respectarea drepturilor și libertăților individuale. Supravegherea judiciară și controlul democratic sunt esențiale pentru a asigura o abordare echilibrată și proporționată în activitățile de securitate.

În Uniunea Europeană, majoritatea statelor membre au implementat legislații care permit organelor securității statului să solicite și să acceseze date din sectorul privat, cum ar fi cele despre tranzacțiile de comunicații, călătorii și financiare, în scopul prevenirii și combaterii criminalității. Totodată, criteriile și condițiile în baza cărora aceste date pot fi divulgate și durata de stocare a lor pot varia între statele membre. Există state membre care au adoptat legislații ce impun obligația cetățenilor și instituțiilor de a transmite informații către agențiile de securitate atunci când există suspiciuni de activități criminale. Aceste legislații sunt menite să faciliteze eforturile de prevenire și combatere a infracționalității și să asigure cooperarea între sectorul privat și autoritățile de securitate.

Cu toate acestea, este necesar să se mențină un echilibru între nevoia de a asigura securitatea și protecția drepturilor și libertăților individuale. Prin urmare, astfel de măsuri trebuie să respecte principiile fundamentale ale statului de drept și să fie proporționate în raport cu amenințările reale și necesitățile de securitate. Supravegherea judiciară, controlul democratic și

garantarea respectării drepturilor individuale sunt elemente esențiale pentru a evita abuzurile și a menține un echilibru adecvat între securitate și protecția datelor personale. Astfel de obligații, acolo unde există, se aplică în mod egal la firmele private de securitate, deoarece nu este o armonizare a acestor legi pe teritoriul Uniunii Europene și înseamnă obligații diferite de la o țară la alta [238, p. 224].

În multe state, inclusiv Republica Moldova, procedurile de autorizare a măsurilor speciale de investigații în cadrul urmăririi penale implică anumite entități și mecanisme similare. De exemplu, în afară de urmărirea penală, unele state permit supravegherea tehnică în baza unui mandat judecătoresc. Aceasta înseamnă că un judecător desemnat din cadrul unei Curți de Apel sau a Curții Supreme de Justiție are autoritatea de a delega și supraveghea efectuarea unor măsuri speciale informative sau contrainformative la solicitarea Procuraturii Generale sau a procurorilor desemnați. Acest proces de autorizare asigură un control judiciar asupra măsurilor speciale și garantează că acestea sunt justificate și proporționate în raport cu scopul investigației sau al securității naționale. Prin intermediul mandatului judecătoresc, autoritatea judiciară are responsabilitatea de a examina cererile de măsuri speciale și de a decide asupra legalității și necesității acestora. Această practică are drept scop protejarea drepturilor și libertăților individuale și asigurarea supravegherii judiciare adecvate asupra măsurilor speciale de investigații. Este important ca aceste măsuri să fie aplicate în conformitate cu principiile statului de drept și să respecte drepturile fundamentale ale persoanelor implicate.

Rolul mandatului judecătoresc în practica internațională. Modalitățile de autorizare a mandatului judecătoresc/supraveghere tehnică și reglementarea acestora diferă de la un stat la altul.

România. Serviciul Român de Informații are competențe extinse în domeniul contracarării spionajului, terorismului internațional, extremismului de stânga sau de dreapta și prevenirii acțiunilor destabilizatoare care ar putea afecta ordinea constituțională stabilită de Parlament. Potrivit articolului 13 din Legea nr. 14/1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații, organele SRI pot fi desemnate drept autorități de cercetare penală speciale. Aceasta înseamnă că SRI poate fi implicat în investigarea unor infracțiuni, cu respectarea procedurilor legale și a limitărilor stabilite de lege. Competențele speciale ale Serviciului Român de Informații sunt reglementate de lege și urmăresc asigurarea securității și stabilității în țară, precum și prevenirea și contracararea amenințărilor la adresa ordinii constituționale. În exercitarea acestor competențe, Serviciul Român de Informații operează sub controlul și supravegherea instituțiilor statului și respectă drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor.

Activitățile de colectare a informațiilor care au un impact asupra drepturilor și libertăților fundamentale sunt supuse unor condiții specifice și reglementări legale. Aceste condiții includ:

– Existența unei amenințări la adresa securității naționale. Pentru a justifica culegerea de informații și activitățile de securitate, trebuie să existe o amenințare reală și obiectivă la adresa securității naționale. Aceasta poate include amenințări la adresa ordinii constituționale, spionajului, terorismului sau oricăror acțiuni destabilizatoare.

– Obținerea mandatului judecătoresc. Activitățile de securitate care implică colectarea de informații sensibile trebuie să fie autorizate prin obținerea unui mandat judecătoresc în conformitate cu legea. Acest mandat este un document strict secret și stabilește baza legală pentru desfășurarea activităților de securitate.

– Justificarea temeinică. Există o necesitate de a justifica temeinic cazurile pentru care se solicită un mandat judecătoresc. Aceasta implică prezentarea de motive solide și argumente valide pentru culegerea de informații și desfășurarea activităților de securitate.

Mandatul judecătoresc este un instrument important care reglementează activitățile de securitate și colectarea de informații într-o țară. Autorizația asociată mandatului poate avea diferite niveluri de clasificare, dar trebuie să respecte legile și reglementările naționale, precum și standardele internaționale relevante în domeniul securității și protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale indivizilor. Specificul procedurii de autorizare a mandatului de supraveghere tehnică sau cercetare, până la începerea urmăririi penale, pentru motive care țin de securitatea națională sunt aplicabile prevederilor art. 3, art. 14 – 17 din Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională a României [103], iar după începerea urmării penale sunt aplicabile art. 138 – 146 din Codul de procedură penală [112].

Durata de valabilitate a autorizărilor pentru desfășurarea măsurilor de supraveghere tehnică este de cel mult 6 luni. În anumite cazuri justificate, această durată poate fi prelungită până la 3 luni, în condițiile în care există motive temeinice. Durata maximă a autorizărilor de mandate este de 2 ani în cazul în care aceleași informații și date relevante indică existența unor amenințări la adresa securității naționale.

Referitor la înștiințarea subiecților despre măsurile de supraveghere tehnică luate în privința lor, în cazul mandatelor acordate organelor securității statului, nu se face în anumite situații. Aceasta se datorează faptului că o astfel de înștiințare ar putea afecta apărarea securității naționale, dezvălui sursele de informații, atribuțiile de serviciu sau ar putea descrie metodele, mijloacele și tehnicile speciale de investigație utilizate. Aceste măsuri de confidențialitate și restricționare a înștiințării subiecților sunt menite să protejeze interesele de securitate națională și

să asigure eficacitatea activităților de supraveghere și investigație în combaterea amenințărilor la adresa securității naționale.

Procedurile legislative și mecanismele tehnice care vizează prevenirea abuzurilor din partea organelor împuternicite să desfășoare măsuri speciale în baza mandatelor judecătorești pot fi contestate conform prevederilor articolului 22 din Legea nr. 51/1991 privind securitatea națională a României. Aceasta oferă un cadru legal pentru contestarea și controlul asupra activităților și deciziilor autorităților implicate în aplicarea măsurilor speciale.

În ceea ce privește datele statistice referitoare la actele de autorizare a mandatelor de securitate, acestea sunt raportate Comisiei comune permanente a Camerei Deputaților și Senatului, pentru exercitarea controlului parlamentar asupra activității Serviciului Român de Informații. Aceasta asigură un mecanism de control și transparență, permițând Parlamentului să supravegheze și să evalueze activitățile desfășurate de Serviciul Român de Informații în ceea ce privește măsurile speciale de securitate. Aceste mecanisme legislative și de control sunt concepute pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților individuale, prevenirea abuzurilor și menținerea echilibrului între securitatea națională și protecția drepturilor fundamentale ale cetățenilor.

Legea fundamentală a României stabilește cadrul general al instituției restrângerii drepturilor și libertăților fundamentale, enumerând principiile de bază, după cum urmează:

– restrângerea exercițiului drepturilor și libertăților se poate face numai prin lege, sens în care atât temeiurile, cât și procedurile necesare trebuie să fie strict reglementate prin acte normative de nivelul legii;

– restrângerea exercițiului drepturilor și libertăților se realizează numai dacă se impune în absența altor mijloace de protejare a valorii sociale puse în pericol sau lezate;

– restrângerea este subsumată unor scopuri expres prevăzute în Constituție, precum cel al apărării securității naționale;

– restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară, o astfel de măsură fiind excepțională și în acord cu exigențele Convenției Europene a Drepturilor Omului;

– măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, respectiv cu starea de pericol la adresa securității naționale;

– măsura trebuie aplicată în mod nediscriminatoriu, motiv pentru care restrângerea nu se poate baza pe criterii de naționalitate, sex, rasă, convingere religioasă etc., ci exclusiv pe considerentul faptei care pune în pericol sau lezează valorile și relațiile sociale ocrotite prin art. 53 din Constituție, respectiv apărarea securității naționale;

– măsura trebuie să nu aducă atingere existenței dreptului, sens în care este supus restrângerii temporare și limitate doar exercițiul unui anumit drept, și nu dreptul în sine [68].

Lituania. Serviciul de intelligence al Republicii Lituania, abreviat VSD, este o autoritate împuternicită în asigurarea securității naționale, în colectarea informațiilor despre factorii de risc, pericolele și amenințările care ar putea influența suveranitatea și integritatea teritorială a statului, ordinea constituțională, precum și securitatea energetică, informațională și cibernetică [301]. De asemenea, este principala instituție de contraspionaj și urmărește realizarea protecției informațiilor secrete lituaniene, ale NATO și UE și își desfășoară activitatea în conformitate cu Legea privind VSD. Serviciul de intelligence al Republicii Lituania are responsabilitatea de a furniza informații și analize în domeniul securității naționale, dar nu are competențe pentru a desfășura investigații în baza cauzelor penale în mod general. Cu toate acestea, în anumite cazuri specifice, Serviciul poate fi autorizat să efectueze urmărirea penală în conformitate cu prevederile legale.

Autorizările pentru desfășurarea măsurilor speciale în cadrul investigațiilor preliminare sunt reglementate în Codul de procedură penală al Republicii Lituania și în Legea privind Serviciul de intelligence al Lituaniei (VSD). Aceste legi prevăd condițiile și procedurile în care Serviciul poate solicita și obține autorizări pentru a efectua anumite măsuri speciale în cadrul investigațiilor preliminare. Aceste autorizări sunt emise în mod explicit și sunt supuse reglementărilor și controlului legal în scopul protejării drepturilor și libertăților individuale.

Este important de menționat că competențele și autoritățile specifice ale Serviciului de intelligence al Republicii Lituania sunt stabilite de legislația națională și sunt în concordanță cu standardele și principiile legale pentru protecția drepturilor și libertăților cetățenilor. Deci, efectuarea măsurilor de supraveghere tehnică pot fi autorizate în cazul în care apar elemente de infracțiune, prevăzute în art. 114, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 296, 297 din Codul de procedură penală al Lituaniei [37] sau în cazul când un individ planifică, comite sau a comis infracțiuni specificate în paragraful 2 art. 8 al Legii cu privire la Serviciul de intelligence.

Mecanismul legal de autorizare a măsurilor speciale în cadrul Serviciului de intelligence al Republicii Lituania implică obținerea unui mandat judecătoresc motivat emis de un tribunal regional. Acest mandat este avizat de președintele tribunalului la solicitarea motivată a conducerii Serviciului de Intelligence sau a vicedirectorilor autorizați.

Legea privind Serviciul de intelligence al Lituaniei nu stabilește în mod specific durata exactă pentru care măsurile speciale pot fi aplicate, deoarece aceasta este evaluată individual în fiecare caz. Cu toate acestea, termenul general nu poate depăși 6 luni. În anumite situații justificate, măsurile speciale pot fi prelungite până la 3 luni, iar numărul de prelungiri nu este

restricționat. Este important de menționat că Serviciul de intelligence nu este obligat să informeze persoana care este supusă măsurilor speciale ce țin de apărarea securității naționale. Aceasta se datorează nevoii de a proteja sursa informațiilor, atribuțiile de serviciu și metodele de investigație. Anual, Serviciul de intelligence al Lituaniei publică un raport de activitate în care sunt incluse informații privind numărul total de mandate judecătorești prin care au fost desfășurate măsurile speciale în anul precedent. Aceste rapoarte contribuie la asigurarea transparenței activității Serviciului și la monitorizarea controlului parlamentar asupra acestuia.

Slovacia. În Republica Slovacia, Serviciul de Informații este o agenție care utilizează modelul de informații integrate, ceea ce înseamnă că are responsabilități în colectarea și analiza informațiilor atât din surse interne, cât și externe. Acest serviciu are sarcina de a proteja unitatea constituțională, ordinea publică și securitatea statului, conform Legii nr. 46/1993. Este important de menționat că Serviciul de Informații din Republica Slovacia are competențe în domeniul informațiilor generale și nu include informațiile militare. Pentru acest domeniu, există o agenție separată de informații numită Serviciul Militar de Intelligence.

Astfel, în Republica Slovacia există două agenții distincte care se ocupă de colectarea și analiza informațiilor: Serviciul de Informații, care se ocupă de informațiile generale și Serviciul Militar de Intelligence, care se concentrează pe informațiile militare. Aceasta asigură o abordare specializată în ceea ce privește securitatea națională și protecția intereselor statului.

În conformitate cu legislația slovacă, autoritățile precum Poliția, Serviciul Vamal, Serviciul de Informații, Serviciul Militar de Informații, Corpul Trupelor de Pază Judiciară și Penitenciară au competența de a efectua măsuri tehnice speciale doar în baza unui mandat judecătoresc. Cu toate acestea, există o distincție între efectuarea și asigurarea tehnică a măsurilor speciale de investigații în cadrul dosarelor penale, reglementată de Legea nr. 301/2005 privind Codul de procedură penală, și utilizarea acestora în afara procedurii penale, reglementată de Legea nr. 166/2003 privind protecția vieții private împotriva utilizării neautorizate a informațiilor și mijloacelor tehnice.

Astfel, utilizarea măsurilor tehnice speciale în afara procedurii penale este permisă în cazurile în care există necesitatea apărării securității și ordinii constituționale a țării, a intereselor privind politica externă a statului, a prevenirii și documentării activităților criminale sau protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Aceste reguli și restricții asigură că utilizarea măsurilor tehnice speciale este justificată și limitată în scopul protejării securității și a drepturilor cetățenilor în conformitate cu legea.

Mandatul de efectuare a măsurilor tehnice speciale în Republica Slovacia poate fi emis de către președintele unei judecătorii sau de un judecător autorizat, la solicitarea procurorului. În

cazuri de urgență, procurorul poate emite mandatul, însă acesta trebuie confirmat de către un judecător autorizat în decurs de 24 de ore. În situații excepționale, măsurile tehnice speciale pot fi inițiate fără un mandat autorizat, dar judecătorul trebuie notificat verbal în decurs de o oră, iar cererea trebuie prezentată în decurs de 6 ore de la inițierea măsurilor speciale. Dacă judecătorul nu autorizează mandatul, efectuarea măsurilor tehnice speciale este oprită, informațiile acumulate nu pot fi folosite ca probe și trebuie distruse imediat, cu anunțarea judecătorului autorizat. Aceste reguli asigură o supraveghere judiciară și un control adecvat asupra utilizării măsurilor tehnice speciale pentru protecția drepturilor și libertăților cetățenilor.

Durata autorizației pentru măsurile tehnice speciale în Republica Slovacia nu poate depăși 6 luni în cazul cauzelor penale, dar poate fi prelungită cu încă 2 luni. În cazul dosarelor de securitate, mandatul poate fi extins pentru perioade succesive de 6 luni. Nu există o obligație legală de a informa persoana vizată de măsurile tehnice speciale, conform Codului de procedură penală și Legii privind protecția interceptării comunicațiilor nr. 166/2003. Controlul asupra legalității și prevenirea abuzurilor în ceea ce privește efectuarea măsurilor tehnice speciale și autorizarea mandatelor judecătorești este exercitat de o comisie specială stabilită de Consiliul Național al Republicii Slovace (Parlament). Acest control asigură respectarea legii și protecția drepturilor și libertăților cetățenilor.

De asemenea, Consiliul Naţional al Republicii Slovace, în conformitate cu legea privind competențele acestuia, de două ori pe an primește rapoartele Comitetului Special de Supraveghere la Consiliul National al Republicii Slovace, pentru supravegherea activităților Serviciului de Informații, Serviciului Militar de Intelligence și Consiliului National pentru Apărare și Securitate, privind numărul mandatelor utilizate la efectuarea măsurilor speciale tehnice [264]. Rapoartele pot fi făcute publice, doar să nu conțină informații clasificate.

Slovenia. Agenția de Intelligence și Securitate a Republicii Slovenia (SOVA) are responsabilitatea de a proteja interesele naționale și de a asigura securitatea statului. Cu toate acestea, SOVA nu are competența de a desfășura activități de investigații și nu dispune de autoritatea de a efectua urmărirea penală în cadrul dosarelor penale. În schimb, rolul principal al SOVA constă în furnizarea de informații și analize pentru sprijinirea procesului decizional în domeniul securității naționale și în cooperarea cu alte instituții relevante pentru a asigura securitatea și stabilitatea Republicii Slovenia. Informaţia colectată, prin misiuni speciale tehnice, inclusiv prin monitorizarea/înregistrarea convorbirilor internaționale, nu este colectată pentru a o utiliza ca probă în instanța de judecată [234].

Conform Actului Serviciului de Intelligence și Securitate (SOVA ACT), colectarea de informații este autorizată de către președintele Curții Supreme sau vicepreședintele acesteia, pe

baza unui ordin scris, emis de către directorul SOVA. Durata măsurilor speciale de colectare a informațiilor nu poate depăși 3 luni, dar poate fi prelungită, în cazul în care există motive justificate, pentru încă 3 luni, cu condiția ca perioada totală să nu depășească 24 de luni. În ceea ce privește înștiințarea persoanei supuse măsurilor speciale de colectare a informațiilor, aceasta poate fi realizată doar în cazul în care informațiile ar putea pune în pericol apărarea securității naționale și, în aceste situații, Agenția nu este obligată să informeze persoana în cauză.

Bosnia și Herțegovina. Agenția de Informații și Securitate (OSA-OBA BiH) este principala agenție de informații din Bosnia și Herțegovina. OSA-OBA BiH are responsabilitatea de a preveni amenințările la adresa securității statului, atât pe teritoriul Bosniei și Herțegovinei, cât și în străinătate. Agenția desfășoară activități de colectare și analiză a informațiilor relevante pentru securitatea națională și lucrează în strânsă colaborare cu alte instituții și organizații în vederea protejării intereselor naționale.

Măsurile speciale sunt reglementate de Codul de procedură penală al Bosniei și Herțegovinei [303] și sunt executate de către structurile speciale ale Poliției, autorizate prealabil de către un judecător, la propunerea unui procuror. Ce tine de autorizarea și efectuarea măsurilor speciale de către OSA-OBA BiH, acestea sunt executate în conformitate cu Legea cu privire la Serviciul de Informații și Securitate al Bosniei și Herțegovinei (nr. 22/2004) [268]. Conform legii menționate, președintele Curții Bosniei și Herțegovinei, sau un judecător autorizat de către acesta, emite mandatul, în baza unei cereri în scris eliberată de către directorul general al Serviciului.

În conformitate cu legea, persoana care a fost supusă măsurilor speciale de investigare trebuie să fie informată imediat după încheierea acestor măsuri, cu excepția cazurilor în care informațiile ar constitui un risc pentru apărarea securității naționale. Mandatul pentru măsurile speciale de investigare poate fi autorizat pentru o perioadă de 60 de zile și poate fi prelungit cu încă 30 de zile. Parlamentul, împreună cu Comitetul pentru supravegherea legalității și Agenția de Informații și Securitate, exercită controlul asupra legalității autorizării mandatelor privind măsurile speciale de investigare. Informațiile clasificate în respectivele mandate nu sunt făcute publice.

Rolul mandatului judecătoresc în practica națională. Un mecanism important de asigurare a securității este cel prin intermediul mandatului de securitate, care în Legea privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă poartă denumirea de mandat judecătoresc. Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova are o importanță majoră în depistarea, prevenirea și contracararea riscurilor și vulnerabilităților naționale. Această instituție are rolul de a proteja statul Republica Moldova și cetățenii săi de amenințările la adresa

securității naționale. Pentru a-și îndeplini responsabilitățile, SIS beneficiază de un mecanism important de asigurare a securității, și anume mandatul judecătoresc, conform Legii privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă.

Mandatul judecătoresc este un instrument legal care autorizează Serviciul de Informații și Securitate să desfășoare anumite activități în scopul protejării securității naționale. Prin acest mandat, SIS poate întreprinde măsuri speciale și investigații în conformitate cu legea, având ca scop prevenirea și contracararea amenințărilor la adresa securității. Asigurarea condițiilor și mecanismelor necesare pentru SIS este esențială pentru ca această instituție să-și poată îndeplini eficient obligațiile sale, incluzând resursele umane și materiale necesare, colaborarea cu alte instituții de securitate și respectarea legislației relevante în desfășurarea activităților de securitate.

Legea privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă propune instituirea mandatului judecătoresc ca o nouă instituție de drept, care să servească drept autorizare, eliberată de către instanța de judecată, pentru a efectua măsuri contrainformative care implică o ingerință serioasă în viața privată. Mandatul judecătoresc urmează să fie emis la solicitarea argumentată a conducerii Serviciului de Informații și Securitate și va fi eliberat de către un judecător special desemnat în acest scop.

Măsurile contrainformative care vor putea fi efectuate în baza mandatului judecătoresc sunt strict stabilite în lege, iar acestea se referă la supravegherea și cercetarea domiciliului sau a comunicărilor efectuate de către persoane prin diferite sisteme de comunicații – verbale, electronice, poștale etc. Aceste măsuri reprezintă intervenții în sfera privată a persoanelor și pot fi efectuate numai în conformitate cu prevederile legale și cu aprobarea unui judecător specializat în aceste chestiuni.

Instituirea mandatului judecătoresc are scopul de a asigura o protecție juridică adecvată și o supraveghere judiciară a măsurilor contrainformative, garantând că acestea sunt efectuate în conformitate cu legea și respectă drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor vizate.

Conform remarcilor CEDO în cauza Iordachi și alții contra Moldovei și propunerilor formulate de experții Comisiei de la Veneția, care au examinat proiecte cu norme similare, este important ca categoriile de persoane care pot fi supuse măsurilor contrainformative să fie expres și clar definite. Astfel, mandatul judecătoresc va fi emis doar în cazul persoanelor pentru care există informații privind planificarea sau comiterea unor fapte care prezintă un pericol deosebit pentru securitatea statului și pun în pericol securitatea publică. Această abordare se bazează pe principiul necesității și proporționalității în aplicarea măsurilor contrainformative. Astfel, numai în cazurile în care există informații credibile și temeinice cu privire la fapte grave care afectează

securitatea națională și securitatea publică, mandatele judecătorești pot fi emise pentru a permite efectuarea măsurilor contrainformative.

Aceste restricții și garanții legale au ca scop protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor și evitarea utilizării abuzive a măsurilor contrainformative. Ele sunt conforme cu standardele internaționale în materie de protecție a drepturilor omului și asigură o protecție adecvată a vieții private și a altor drepturi fundamentale.

Este încurajator să observăm că la elaborarea articolelor din Lege privind mandatul judecătoresc s-au luat în considerare recomandările expuse în Avizul comun al Comisiei de la Veneția și ale altor organisme relevante ale Consiliului Europei. Avizul comun a fost emis de Comisia de la Veneția, Direcția societatea informațională și combaterea criminalității și Direcția drepturilor omului, care fac parte din Direcția generală drepturile omului și statul de drept a Consiliului Europei. Acest aviz a analizat proiectul de lege nr. 281 privind modificarea și completarea legislației moldovenești referitoare la mandatul judecătoresc.

Luarea în considerare a recomandărilor emise de Comisia de la Veneția și a altor organisme ale Consiliului Europei reprezintă un pas important în asigurarea conformității legii cu standardele și valorile europene în domeniul drepturilor omului și statului de drept. Aceste recomandări au ca scop garantarea protecției drepturilor fundamentale ale persoanelor și asigurarea unui echilibru adecvat între nevoile de securitate și respectarea drepturilor individuale.

Prin luarea în considerare a acestor recomandări se urmărește consolidarea statului de drept, promovarea transparenței și protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Acest lucru contribuie la consolidarea relațiilor Republicii Moldova cu Consiliul Europei și demonstrează angajamentul țării de a respecta standardele și valorile europene în domeniul drepturilor omului și statului de drept.

Este important să se conștientizeze valoarea și rolul mandatului judecătoresc în contextul activităților serviciilor speciale de informații. Mandatul judecătoresc permite acestor servicii să se angajeze în activități specifice de colectare de informații și contrainformații în vederea contracarării amenințărilor și pericolelor la adresa securității naționale.

Serviciile de informații se confruntă cu provocări complexe și diverse, inclusiv utilizarea abuzivă a internetului și a mass-media de către grupurile criminale sau teroriste. În acest context, este esențial ca modul de lucru al acestor servicii să rămână în mare măsură confidențial, în special atunci când printre suspecți se află și alte servicii de securitate ale altor state sau grupuri criminale sau teroriste care ar putea exploata orice vulnerabilitate [175, p. 92].

Eficiența politicilor de securitate adoptate de serviciile de securitate, precum și capacitatea de a păstra secretul în ceea ce privește mijloacele și metodele de operare, au un impact semnificativ asupra rezultatelor operațiunilor speciale. De asemenea, serviciile speciale de informații trebuie să fie capabile să reacționeze rapid, să anticipeze și să analizeze în mod substanțial pentru a contracara riscurile și amenințările tot mai diverse și complexe, cum ar fi terorismul, atacurile cibernetice și riscurile de infrastructură sau economice.

Într-un context în care securitatea națională este o prioritate, este important ca serviciile de informații să beneficieze de mecanisme adecvate și de mandatul judecătoresc pentru a-și îndeplini eficient misiunile și pentru a proteja interesele naționale și cetățenii. În același timp, este important ca aceste activități să fie desfășurate cu respectarea legii și a drepturilor și libertăților fundamentale ale indivizilor, în conformitate cu principiile statului de drept.

Mandatul judecătoresc implică obținerea unei autorizații din partea unui judecător pentru desfășurarea activităților de colectare a informațiilor care pot implica restrângerea anumitor drepturi și libertăți cetățenești. Existenţa ameninţării constituie o condiţie necesară, dar nu şi suficientă pentru restrângerea temporară a exerciţiului unor drepturi şi libertăţi fundamentale, fiind necesară întrunirea unui cumul de cerinţe imperative stabilite de legiuitor, iar măsura să fie una de excepţie [66]. Colectarea de informații de către serviciile de informații nu se limitează doar la strângerea de date, acte și fapte legate de săvârșirea infracțiunilor. Este o activitate complexă care are ca scop cunoașterea strategică și prevenirea amenințărilor și vulnerabilităților la adresa securității naționale.

În desfășurarea activităților de culegere a informațiilor, serviciile de informații trebuie să respecte legislația în vigoare și să acționeze în limitele stabilite de mandatul judecătoresc. Drepturile și libertățile individuale trebuie protejate și nu trebuie să fie afectate în mod nejustificat. Prin obținerea unui mandat de securitate se asigură o supraveghere judiciară și un control al legalității și proporționalității activităților de culegere a informațiilor desfășurate de către serviciile de informații. De asemenea, culegerea de informații este efectuată cu scopul evaluării riscurilor strategice privind unele acțiuni sau inacțiuni ale statului ori a unor alți actori în raport cu statul. O altă acțiune distinctă a mandatului de securitate este autorizarea, prin încheiere motivată, a procedurii specifice de culegere a informațiilor [170].

În ceea ce privește elaborarea și adoptarea unui mandat judecătoresc, este important să se stabilească mecanisme legale și garanții adecvate pentru a preveni abuzurile și a proteja drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Aceasta implică claritate în privința competențelor și limitelor de acțiune ale serviciilor de informații, precum și supraveghere judiciară și parlamentară eficientă pentru a asigura respectarea legii și a drepturilor individuale.

Un mandat judecătoresc bine conceput poate consolida capacitatea SIS de a lupta împotriva diferitor amenințări la adresa securității naționale și de a proteja cetățenii. Totuși, este important să se găsească un echilibru între obiectivele de securitate și protecția drepturilor individuale, pentru a evita abuzurile și pentru a asigura transparența și responsabilitatea în exercitarea competențelor de către serviciul de informații.

Implementarea unui mandat judecătoresc poate contribui la consolidarea mecanismelor proprii de control și monitorizare ale SIS. Acest mandat poate oferi un cadru legal și reguli clare pentru acțiunile instituției în ceea ce privește prevenirea și contracararea amenințărilor la adresa securității naționale, precum și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Mandatul judecătoresc stabilește competențele, limitele și procedurile de acțiune ale SIS, asigurând astfel transparența, responsabilitatea și respectarea drepturilor individuale. Acest mandat ar putea servi ca bază pentru monitorizarea și controlul exercitării atribuțiilor Serviciului, inclusiv prin implicarea instituțiilor și mecanismelor de control și supraveghere judiciară și parlamentară. Implementarea unui mandat judecătoresc eficient poate contribui la consolidarea securității naționale a Republicii Moldova, oferind SIS instrumente și competențe adecvate pentru a proteja securitatea națională în era digitală.

Promovarea mandatului judecătoresc implică o abordare multidimensională, care să integreze atât metodele tradiționale de comunicare și dialog, cât și avantajele și accesibilitatea oferite de mediul online. Aceste eforturi trebuie să se concentreze pe explicarea importanței mandatului judecătoresc în protejarea securității naționale și a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Punând la dispoziție informații pentru toți, internetul extinde spațiile de unde membrii și adepții pot argumenta și participa la activități de advocacy [271, p. 109].

În ceea ce privește măsurile speciale de investigații informative și contrainformative, este important să se acorde atenție continuă aspectelor juridice și etice pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. De asemenea, eforturile trebuie să fie concentrate în dezvoltarea capacității de a detecta și combate dezinformarea și agresiunea psihologică informațională, deoarece acestea pot reprezenta o amenințare semnificativă pentru securitatea națională și stabilitatea societății. În acest sens, consolidarea cooperării internaționale și schimbul de bune practici între statele membre poate fi benefică pentru a învăța de la experiențele și abordările altor țări în domeniul securității. De asemenea, investițiile în dezvoltarea și instruirea personalului, precum și în tehnologiile moderne, pot juca un rol esențial în îmbunătățirea capacității de răspuns și de adaptare la amenințările actuale și emergente.

Prin măsurile speciale de investigații informative și contrainformative, precum și prin eforturile de combatere a dezinformării și agresiunii psihologice informaționale, un serviciu de intelligence își îndeplinește atribuțiile de cunoaștere, prevenire, contracarare, investigare, blocare etc., având în vedere că dispune de instrumente și mijloace legale adecvate, în conformitate cu sarcinile primite. Este esențial ca un astfel de serviciu să beneficieze de un mandat judecătoresc, astfel încât să poată utiliza în mod corespunzător capacitățile tehnice pentru investigarea cazurilor relevante care afectează securitatea națională. De asemenea, este important să se aibă acces în timp real la date, de exemplu, pentru a putea identifica utilizatorii de cartele preplătite de tip "Prepay" care sunt adesea utilizate în scopuri criminale, astfel încât să se reducă gradul de insecuritate în Republica Moldova. În plus, aspectul financiar joacă un rol esențial în asigurarea unei funcționări eficiente a unui serviciu de securitate. Absența obligației de a identifica abonații cartelelor preplătite, care sunt comercializate de furnizori fără a se solicita informații de identificare, oferă un avantaj abonaților în a comite acțiuni anonime. Această situație creează dificultăți pentru structurile de aplicare a legii în identificarea abonaților. În anul 2008, la cererea Serviciului de Informații și Securitate, s-a introdus o obligație legislativă de a identifica abonații cartelelor preplătite în licența 3G. Cu toate acestea, ulterior, furnizorii, cu sprijinul ANRCETI, au eliminat această obligație. Considerăm că este necesar să se reintroducă această obligație în Legea comunicațiilor electronice, astfel încât toate serviciile să fie furnizate pe baza unui contract, cu identificarea clară a abonaților.

Considerăm că reglementările actuale care permit procurarea liberă a cartelelor "Prepay" sunt inadmisibile în contextul procesului de asigurare a securității naționale. Aceste reglementări nu permit identificarea persoanelor care trec prin Republica Moldova în scopuri teroriste sau de spionaj, în special persoanele care călătoresc în zonele de conflict sau provin din aceste zone. Autorul menționează că state precum Germania, Franța, Spania, Belgia și Federația Rusă au adoptat reglementări similare pentru asigurarea securității naționale și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. În plus, se sugerează reglementarea interconectării bazelor de date ale diferitor instituții, pentru a permite identificarea, documentarea, prevenirea și contracararea cazurilor asociate terorismului, crimei organizate și infracționalității transfrontaliere.

Conform Legii privind activitatea specială de investigații, subdiviziunea specializată a Serviciului de Informații și Securitate are atribuția de a asigura tehnic interceptarea comunicărilor prin rețelele de comunicații electronice pentru structurile de forță, în conformitate cu încheierea judecătorească și cu drept de executare. Ofițerii de investigații din subdiviziunile specializate ale Ministerului Afacerilor Interne, Serviciului Vamal, Serviciului de Informații și

Securitate și din procuraturi sunt responsabili de efectuarea interceptărilor comunicărilor. Echipamentul special necesar pentru realizarea acestor măsuri este gestionat central de către Serviciul de Informații și Securitate, iar subdiviziunea specializată furnizează echipament special periferic organelor abilitate care nu dispun de astfel de echipament. Pentru a preveni abuzurile în implementarea acestor măsuri speciale de investigații, există proceduri de control reglementate.

Cu ajutorul acestor echipamente speciale, au fost dezvăluite o serie de infracțiuni grave, demonstrând utilitatea lor în prevenirea și contracararea acțiunilor care amenință securitatea statului. Cu toate acestea, respectiva infrastructură nu acoperă întregul spectru al măsurilor speciale de investigații pe canalele de telecomunicații, ceea ce ar spori operativitatea și confidențialitatea procesului de asigurare a securității statului, prevenirea și detectarea infracțiunilor grave și menținerea ordinii publice. Este important să menționăm colectarea informațiilor autorizate prin intermediul mandatului judecătoresc și identificarea abonaților autorizată prin ordonanța procurorului. Procesul de autorizare a mandatului de către instanța de judecată necesită timp, iar durata executării acestuia este stabilită în termen de până la 5 zile lucrătoare de la depunerea cererii la furnizorii de servicii de comunicații electronice din Republica Moldova. Este important de menționat că conectarea se face doar după eliberarea autorizării de către instanța de judecată.

Propunem elaborarea unui proiect care să permită colectarea centralizată a informațiilor în cadrul Serviciului de Informații și Securitate, similar cu sistemul de interceptare existent. Acest proiect ar implica conectarea în timp real cu furnizorii naționali de comunicații, precum Orange, Moldcell, Moldtelecom și Starnet, pentru a răspunde solicitărilor primite și a furniza informațiile în format electronic. Stocarea și prelucrarea informațiilor vor fi gestionate de către Data Centrul Serviciului. Este important de menționat că Serviciul va avea responsabilitatea doar pentru partea tehnică, iar solicitările vor fi consemnate într-un registru electronic automatizat. Controlul asupra măsurilor speciale de investigații va fi exercitat de către procuratură, prin intermediul Serviciului de Informații și Securitate.

Obținerea simplificată a descifrărilor și identificărilor abonaților în regim online, precum și alte date aferente, are multiple beneficii. Simplificarea procedurii va determina îmbunătățirea rezultatelor măsurilor speciale de investigații, permițând autorităților să obțină rapid și eficient informațiile necesare pentru asigurarea securității naționale și prevenirea amenințărilor. Prin secretizarea datelor și omiterea accesului furnizorilor de comunicații electronice din Republica Moldova se asigură confidențialitatea informațiilor obținute. Astfel, se evită riscul ca aceste date să fie utilizate în alte scopuri sau să ajungă în mâinile unor terțe părți neautorizate. Simplificarea procedurii de descifrare a comunicațiilor este importantă pentru că se obțin datele dispozitivului

și nu ale persoanei care îl utilizează. Aceasta înseamnă că obținerea descifrărilor unui dispozitiv electronic nu reprezintă o ingerință directă în viața privată a abonatului, deoarece aceleași dispozitive pot fi utilizate de mai mulți utilizatori.

Pentru ca mandatul judecătoresc, privind realizarea măsurilor speciale de investigații, a activităților informative și contrainformative, să nu genereze abuzuri de serviciu, considerăm că procedura de control asupra mandatului urmează să fie reglementată conform legislației actuale, și anume:

1. Controlul parlamentar, prin Comisia securitate națională, apărare și ordine publică, sau o subcomisie în cadrul acesteia, care are în atribuții supravegherea Serviciului de Informații și Securitate. Controlul exercitat de către Procuratura Generală.
2. Controlul departamental.

Introducerea mandatului judecătoresc aduce beneficii semnificative în ceea ce privește eficiența și confidențialitatea procesului de asigurare a securității statului, prevenirea și descoperirea infracțiunilor grave și menținerea ordinii publice. Acest mandat permite colectarea informațiilor în conformitate cu încheierea judecătorească autorizată și identificarea abonaților telefoniei mobile în conformitate cu ordonanța procurorului.

Prin intermediul mandatul judecătoresc, autoritățile competente au posibilitatea de a obține informațiile necesare în scopul protejării securității naționale și combaterii infracțiunilor grave. De asemenea, prin intermediul mandatul judecătoresc este posibilă identificarea abonaților telefoniei mobile prin ordonanța procurorului, ceea ce ar contribui la investigarea infracțiunilor și identificarea persoanelor implicate în activități ilegale. Prin aceste măsuri legale și procedurale se urmărește creșterea eficienței și securității în lupta împotriva infracționalității și amenințărilor la adresa statului și cetățenilor.

Mandatul judecătoresc, ca mecanism suplimentar pentru asigurarea securității de stat a Republicii Moldova, a fost înaintat în 2014. Potrivit Ministerului Justiției al Republicii Moldova [130], amendamentele la legi vin să creeze condițiile necesare SIS pentru a-și putea realiza obiectivele trasate, și anume asigurarea securității statului. Prin instituirea mandatului judecătoresc se creează un cadru legal și operațional care să ofere Serviciului de Informații și Securitate posibilitatea de a acționa în mod adecvat și rapid în prevenirea și contracararea amenințărilor la adresa securității de stat. Acest mandat permite Serviciului să desfășoare măsuri speciale de investigații pentru a identifica și contracara activitățile criminale și teroriste, contribuind astfel la menținerea securității naționale.

SIS nu dispune de organe de urmărire penală și nu are competența de a iniția dosare penale [132]. De aceea, mandatul judecătoresc permite Serviciului să desfășoare măsuri

investigative speciale, în afara cadrului procedurilor penale, să colecteze informații cu privire la posibilele evenimente sau acțiuni care pot pune în pericol securitatea statului. Pe lângă aceasta, un cerc destul de larg de persoane, identificate sau neidentificate, poate fi supus unei astfel de operațiuni [10].

Prin scrisoarea din 30 iunie 2016, autoritățile Republicii Moldova au solicitat avizul Comisiei de la Veneția pe marginea Proiectului pentru modificarea și completarea legislației Republicii Moldova cu privire la mandatul judecătoresc (*Legea nr. 281 din 9 iulie 2014)*, (avizul nr. 878/2017 de la Veneția din 14 martie 2017).

Proiectul de lege nr. 281 din 9 iulie 2014 a fost elaborat de experții Ministerului Justiției în colaborare cu Direcția Drepturile Omului (DDO) din cadrul Direcției Generale Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI) a Consiliului Europei. Scopul acestui proiect de lege este de a îmbunătăți cadrul juridic național de protecție a securității statului și de combatere a extremismului. Inițiativa legislativă a fost înregistrată în iulie 2014 și a fost discutată în primă lectură de către Parlamentul Republicii Moldova.

Prin mandatul judecătoresc se urmărește să se asigure un echilibru adecvat între nevoia de protejare a securității statului și respectarea drepturilor și libertăților individuale, în conformitate cu standardele internaționale și deciziile CEDO.

Activitatea unui serviciu de securitate este supusă reglementărilor legale naționale și standardelor internaționale, iar metodele și mijloacele utilizate sunt considerate secret de stat pentru a asigura eficiența și confidențialitatea activităților desfășurate. Mandatul judecătoresc reprezintă un cadru legal care oferă serviciului de securitate posibilitatea de a acționa în mod legal și eficient în protejarea securității naționale și a cetățenilor. Prin respectarea legilor și normelor, serviciul de securitate poate desfășura activitățile necesare pentru a garanta siguranța și stabilitatea statului, iar aprecierea acestor eforturi de către societate este importantă pentru a înțelege rolul semnificativ pe care îl joacă serviciul de securitate în protejarea intereselor naționale.

Este important să existe mecanisme adecvate de control și supraveghere pentru a evita abuzurile în utilizarea mandatului judecătoresc și pentru a asigura respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Controlul parlamentar, controlul exercitat de către Procuratura Generală și supravegherea judiciară pot contribui la asigurarea că mandatul judecătoresc să fie utilizat în conformitate cu legea și în interesul securității naționale [147, p. 101].

Controlul parlamentar este esențial pentru asigurarea responsabilității și transparenței în activitatea Serviciului de Informații și Securitate. Prin intermediul comisiilor parlamentare

specializate sau al altor mecanisme legislative, Parlamentul poate examina și monitoriza activitatea serviciului, poate solicita rapoarte și informații relevante și poate avea în vedere punerea în aplicare a măsurilor necesare pentru îmbunătățirea sistemului de securitate.

Prin aceste mecanisme de control și supraveghere se poate asigura că mandatul judecătoresc este utilizat într-un mod responsabil și că este proporționat în raport cu amenințările și vulnerabilitățile la adresa securității naționale. Aceasta ajută la evitarea abuzurilor și la protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor în exercitarea măsurilor speciale de investigații și a altor activități legate de securitate.

Este important să se ofere o educație de securitate adecvată privind mandatul judecătoresc și să se informeze cetățenii cu privire la rolul său în prevenirea amenințărilor la adresa securității naționale. Aceasta poate fi realizată prin campanii de conștientizare, materiale informative și cu implicarea mass-media.

Autorul consideră că adaptarea și modernizarea continuă a organelor securității statului pentru a face față amenințărilor în evoluție rapidă este esențială în lupta împotriva criminalității, terorismului, dezinformării și altor activități nefavorabile securității naționale. Schimbarea mentalității și a comportamentului implică adoptarea de politici și practici noi, implementarea unor proceduri actualizate și utilizarea tehnologiilor și instrumentelor moderne de investigare, societatea acceptând mandatul judecătoresc ca un mecanism important al asigurării securității naționale.

3.4. **Concluzii la capitolul 3**

1. În cadrul procesului de modernizare a sistemului național de securitate, evaluarea funcțională a acestuia are un rol esențial, deoarece permite identificarea obiectivelor și priorităților de modernizare și asigură monitorizarea progresului în atingerea acestora. Evaluarea funcțională a sistemului național de securitate reprezintă o componentă fundamentală în procesul de modernizare a acestuia, având ca scop asigurarea capacității sistemului de a răspunde cu eficiență la amenințările la adresa securității naționale și de a se adapta la noile evoluții tehnologice și provocări. Astfel, procesul de modernizare a sistemului național de securitate este esențial pentru a se adapta la progresele tehnologice și pentru a răspunde noilor amenințări și provocări cu care se confruntă statul.

2. Evaluarea funcțională a sistemului național de securitate implică o analiză complexă și continuă a aptitudinii de planificare și coordonare a acțiunilor de asigurare a securității naționale, a capacității de a răspunde situațiilor de criză și de a gestiona riscurile,

precum și a priceperii de a coopera cu partenerii interni și externi, cu scopul de a îmbunătăți capacitatea de a face față amenințărilor la adresa securității naționale și de a asigura o funcționare eficientă a sa. Totodată, evaluarea are scopul de a identifica deficiențele existente în ceea ce privește capacitățile sistemului național de securitate și de a oferi recomandări pentru îmbunătățirea acestora.

3. În vederea asigurării protecției statului și a cetățenilor săi împotriva amenințărilor interne și externe, o importanță deosebită o are consolidarea sistemului național de securitate în conformitate cu politicile de securitate comunitară. Aceste politici se referă la inițiativele și acțiunile concertate întreprinse de statele membre ale Uniunii Europene în vederea îmbunătățirii securității lor.

4. Pentru consolidarea sistemului național de securitate în contextul politicilor de securitate comunitară, este necesară coordonarea eficientă a colaborării autorităților naționale de securitate. Această coordonare implică schimbul de informații și colaborarea strânsă între organele securității statului. Prin consolidarea acestui mecanism de coordonare se poate asigura o acțiune coerentă și rapidă împotriva amenințărilor, în vederea protejării securității statului și cetățenilor săi.

5. Prin dezvoltarea capacităților sale de securitate, un stat devine mai pregătit să facă față amenințărilor actuale și viitoare și să-și protejeze eficient cetățenii săi. Astfel, pentru consolidarea sistemului național de securitate este esențială dezvoltarea capacităților de securitate ale statului. Această dezvoltare implică investiții în echipamente moderne și avansate, instruirea și pregătirea continuă a personalului în domeniul securității, precum și promovarea cercetării și inovației pentru dezvoltarea de noi tehnologii și tactici de securitate.

6. Un aspect important al consolidării sistemului național de securitate în cadrul politicilor de securitate comunitară este schimbul de informații și expertiză între statele membre. Aceasta facilitează înțelegerea comună a amenințărilor și permite adoptarea unor măsuri preventive și proactive în fața acestor politici. Consolidarea sistemului național de securitate implică, de asemenea, dezvoltarea capacităților și resurselor necesare pentru a răspunde eficient la amenințări. Aceasta poate include investiții în tehnologii de securitate avansate, dezvoltarea de competențe și cunoștințe specializate în rândul personalului de securitate, precum și crearea de structuri și mecanisme eficiente de coordonare și gestionare a crizelor. În procesul de consolidare a sistemului național de securitate este important să se țină cont de nevoile și caracteristicile specifice ale fiecărui stat membru. Abordarea trebuie adaptată la contextul național și la amenințările specifice cu care se confruntă fiecare stat. În același timp, trebuie păstrată coerența

și coeziunea în abordarea politicilor de securitate comunitară pentru a asigura o securitate eficientă și sustenabilă în întreaga comunitate.

7. Îmbunătățirea cadrului legislativ reprezintă un factor esențial în consolidarea sistemului național de securitate. Prin revizuirea și actualizarea legilor existente se poate asigura că acestea răspund în mod eficient la provocările și amenințările actuale. De asemenea, adoptarea de noi legi poate fi necesară pentru a aborda aspecte specifice și pentru a acoperi lacunele identificate în legislația existentă. Un cadru legislativ puternic și coerent trebuie să ofere autorităților de securitate instrumentele și puterile necesare pentru a acționa în mod eficient și în conformitate cu principiile statului de drept. Aceasta implică stabilirea unor norme clare și transparente referitoare la autoritatea, competențele și responsabilitățile organelor securității statului, precum și a limitelor și procedurilor care să asigure protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. De asemenea, cadrul legislativ trebuie să fie adaptabil și flexibil, pentru a face față evoluțiilor tehnologice și noilor amenințări în domeniul securității. Astfel, se pot emite legi și reglementări care să abordeze aspecte precum securitatea cibernetică, terorismul, criminalitatea organizată și alte amenințări emergente. Îmbunătățirea cadrului legislativ necesită un proces consultativ și participativ, în care experții în domeniul securității, societatea civilă și alte părți interesate să fie implicate. Prin aducerea la zi a legislației și prin crearea unui cadru juridic coerent și robust se poate contribui la consolidarea și modernizarea sistemului național de securitate și la asigurarea protecției eficiente a statului și cetățenilor săi.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată constă în *determinarea* și cercetarea multidimensională a *sistemului național de securitate al Republicii Moldova, precum și elucidarea cadrului de modernizare a acestuia în contextul integrării europene, fapt care a determinat formularea unei fundamentări științifice în științele politice, pe acest segment de cercetare, precum și formularea unor propuneri în vederea consolidării securității naționale și aplicării depline a mecanismelor instituțional-funcționale de asigurare a securității*.

Soluționarea acestei probleme a necesitat studierea elementelor constitutive ale sistemului național de securitate, a condiționat identificarea circumstanțelor actuale de înglobare a sistemului securității naționale în cel al sistemului național de securitate, a importanței conceptualizării și practicii de securitate a elementelor sistemului național de securitate (autoritățile centrale ale statului, organele securității statului, societatea civilă, instituțiile ce asigură securitatea economică, socială și politică) și raportul dintre acestea pentru a asigura securitatea națională și stabilitatea statului. Prin aceasta se confirmă ipoteza formulată și faptul că cea mai eficientă soluție de amplificare a procesului de modernizare a sistemului național de securitate este voința politică a guvernării.

Ideile științifice care au fost expuse în lucrare sunt rezultatul activității autorului pe parcursul a opt ani, acestea fiind elucidate în 19 publicații științifice, prezentate la 9 conferințe naționale și internaționale.

Studierea problemei de cercetare ne-a permis să formulăm următoarele **concluzii:**

1. Cercetarea aspectului istoriografic, realizat în subcapitolul 1.1 al lucrării, sugerează o tranziție de la o viziune tradițională, concentrată exclusiv pe securitatea militară și politică, către o abordare mai largă și integrată a securității naționale, reflectând complexitatea crescândă a amenințărilor și vulnerabilităților la nivel global. Considerăm că aceasta implică recunoașterea importanței tuturor dimensiunilor securității și a rolului diverselor instituții și actori în funcționalitatea sistemului național de secuirtate **[138, p. 78]**.

De asemenea, studiul istoriografic al problemei cercetate ne-a permis identificarea unui cadru epistemologic solid pentru examinarea sistemului național de securitate și a procesului de adaptare a acestuia la sistemul european de securitate, subiect important pentru a înțelege dinamica și complexitatea interacțiunilor dintre diferitele niveluri ale securității. Definițiile sistemului național de securitate, deși se intersectează cu cele ale sistemului securității naționale și ale sistemului internațional de securitate, prezintă particularități care reflectă percepțiile și atitudinile cercetătorilor autohtoni, români și occidentali, fapt ce denotă că comprehensiunea

securității nu este unitară, ci influențată de contextul cultural, istoric și geopolitic specific fiecărui stat. Astfel, cercetarea istoriografică evidențiază necesitatea unui cadru epistemologic integrativ, care să poată cuprinde și armoniza diversele perspective asupra securității. Acest cadru permite nu doar o înțelegere mai profundă a dinamicilor interne și externe, ci și dezvoltarea unor politici și strategii de securitate adaptate contextului actual al mediului de securitate.

Deși literatura de specialitate oferă o bază solidă pentru înțelegerea factorilor care influențează securitatea națională și sistemul național de securitate, reflectând o înțelegere profundă a necesității de adaptare și inovare continuă în domeniul securității, totuși, pentru a spori relevanța și impactul cercetărilor, considerăm că ar fi benefic să se acorde o atenție mai mare integrării diferitelor perspective și abordări, precum și consolidării argumentelor prin studii empirice mai riguroase și printr-o colaborare interdisciplinară mai extinsă **[142, p. 275]**.

2. Analiza conceptual-teoretică a procesului de modernizare a sistemului național de securitate în contextul integrării europene, efectuată în subcapitolul 1.2 al tezei de doctor, denotă câteva aspecte importante. În primul rând, s-a constatat lipsa unei definiții clare și necesitatea completării conceptului de sistem național de securitate, prin stabilirea raporturilor și legăturilor existente între elementele constitutive ale acestui sistem și procesul de asigurare a securității naționale. Acest aspect pune accent pe importanța stabilității sistemului național de securitate și a interacțiunii dintre componentele sale. În al doilea rând, s-a subliniat necesitatea extinderii conceptului de sistem național de securitate pentru a include instituțiile de asigurare a securității economice, politice și sociale, reflectându-se importanța luării în considerare a multiplelor dimensiuni ale securității naționale și recunoașterea faptului că ele sunt interconectate și influențează în mod direct securitatea statului și a cetățenilor săi.

În plus, s-a evidențiat necesitatea extinderii conceptului de securitate națională în studiile de securitate, depășind sfera securității de stat și incluzând securitatea umană. Aceasta implică o focalizare mai largă asupra protecției și promovării bunăstării cetășenilor, luând în considerare nevoile și drepturile individuale în cadrul sistemului național de securitate. Constatările teoretice în cauză subliniază importanța unei abordări comprehensive și integrate în modernizarea sistemului național de securitate, iar prin includerea unor elemente diverse și interconectate, precum societatea civilă, instituțiile de securitate economică, politică și socială, se poate asigura o mai mare reziliență și adaptabilitate a sistemului în fața amenințărilor și provocărilor actuale de securitate **[142, p. 274].**

3. Investigarea contextului structural al sistemului național de securitate, efectuată în subcapitolul 2.1 al tezei de doctor, relevă necesitatea unei îmbunătățiri instituționale a acestuia,

cu accent pe clarificarea rolului Serviciului de Informații și Securitate și extinderea competențelor Consiliului Suprem de Securitate. Această îmbunătățire este esențială pentru a răspunde noilor amenințări din mediul național și internațional de securitate. Iar recentele măsuri de includere a Centrului Național Anticorupție în sistemul organelor de securitate ale statului, spre exemplu, denotă recunoașterea profundă a corupției ca o amenințare directă și gravă la adresa securității naționale.

Un aspect important al sistemului național de securitate este dezvoltarea unui sistem unic de conducere și coordonare a tuturor instituțiilor de securitate națională. Aceasta necesită eforturi integrate și sincronizate din partea tuturor forțelor implicate în asigurarea securității naționale. Pentru a îndeplini aceste cerințe, este necesar să se dezvolte și să se extindă legislația națională, care va oferi un cadru legal și instituțional mai solid pentru funcționarea sistemului național de securitate, asigurând coerență și eficiență în abordarea amenințărilor și provocărilor din mediul național de securitate. Astfel, perfecționarea sistemului național de securitate prin clarificarea rolurilor, extinderea competențelor și dezvoltarea unui sistem unic de conducere și coordonare este esențială pentru a asigura un răspuns adecvat la provocările actuale și viitoare din mediul național de securitate **[146, p. 188; 150, p. 355; 152, p. 94]**.

4. Modernizarea sistemului național de securitate reprezintă o necesitate atât pentru Republica Moldova, cât și pentru țările vecine – România și Ucraina, argumente aduse în subcapitolul 2.2 al prezentei lucrări. Asigurarea securității a fost întotdeauna o componentă importantă a politicii de securitate în această regiune, implicând interesele atât ale autorităților centrale ale statului, cât și ale societății civile. Schimbările din mediul internațional de securitate au creat un cadru în care dezvoltarea unui sistem național de securitate eficient devine o cerință fundamentală pentru stabilitatea statului.

Autoritatea și poziția organelor de securitate ale statului variază în Republica Moldova, Ucraina și România. De asemenea, există diferențe în procesul de reorganizare și îmbunătățire a mecanismelor de control democratic asupra acestor instituții. Această diversitate reflectă nivelul diferit de consolidare a democrației în fiecare stat și include impactul direct al războiului din Ucraina asupra structurilor actuale de securitate, atribuțiilor lor, procesului de reformare și modificărilor legislative aplicate acestora **[149, p. 103]**.

5. Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova joacă un rol important în sistemul național de securitate, afirmație argumentată în subcapitolul 2.3 al tezei de doctor. SIS este pilonul principal pentru dezvoltarea politicilor și strategiilor naționale de securitate, precum și pentru acțiunile care apără și promovează interesele de securitate ale statului. Această instituție are responsabilitatea de a furniza informațiile necesare securității, prin activități și

operațiuni desfășurate de diversele componente ale sistemului național de securitate, având ca scop informarea factorilor de decizie autorizați legal să asigure securitatea națională și aplicarea legii.

Printre prioritățile procesului de modernizare a sistemului național de securitate se numără ajustarea competențelor SIS pentru a răspunde cerințelor actuale ale mediului de securitate și adaptarea legislației relevante conform standardelor europene. Un aspect esențial al modernizării SIS este garantarea independenței sale față de alte instituții statale, prin clarificarea funcțiilor de securitate ale statului.

Considerăm că modernizarea sistemului național de securitate implică o schimbare a modului în care SIS interacționează cu cetățenii. Prin implementarea unor politici și măsuri de modernizare se urmărește atingerea unui echilibru între protecția securității naționale și respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, ținându-se cont de preocupările și așteptările cetățenilor, promovând transparența și încrederea în SIS **[144, p. 129]**.

6. În contextul actual al securității, evaluarea funcțională a sistemului național de securitate devine o necesitate imperativă, stipulări argumentate în subcapitolul 3.1 al tezei de doctor. Menționăm, că de la declararea independenței sale Republica Moldova a parcurs diverse procese de reformă a sistemului său național de securitate, însă niciuna dintre acestea nu a fost dusă până la capăt. Situația geopolitică actuală, caracterizată atât de prezența unui război la hotare, cât și de o intenție clară de aderare la Uniunea Europeană, impune Republicii Moldova necesitatea inițierii unei reforme serioase a sistemului național de securitate. Considerăm că această reformă ar trebui să vizeze consolidarea și modernizarea capacităților de apărare și securitate a statului, adaptarea la noile amenințări și provocări, precum și alinierea la standardele și practicile europene în domeniu. Reforma sistemului național de securitate trebuie să se bazeze pe principii precum democrația, transparența, responsabilitatea și respectarea drepturilor omului, asigurându-se o implicare activă a societății civile, a mediului academic și a experților în acest proces, pentru a obține o perspectivă diversificată și pentru a promova o abordare cuprinzătoare și incluzivă. Prin modernizarea sistemului național de securitate, Republica Moldova își sporește stabilitatea și siguranța internă și își intensifică încrederea partenerilor externi, contribuind la securitatea regională și internațională **[139, p. 460]**.

În Republica Moldova autoritățile centrale ale statului au încercat să asigure funcționalitatea sistemului național de securitate prin dezvoltarea și adoptarea de legi și reglementări, dar eficiența generală a acestora este redusă din cauza lipsei unei adaptări sistematice a politicilor de securitate. Este important de menționat că, spre exemplu, documentul fundamental care ghidează reforma sectorului de securitate, Concepția securității naționale a fost

elaborat în conformitate cu interesele naționale și obiectivele de acțiune ale Republicii Moldova în relație cu mediul și structurile internaționale, dar este depășit în actualul context internațional și a noii Strategii de securitate adoptate. De asemenea, deși în anul 2023 Serviciul de Informații și Securitate a adoptat un pachet de trei acte normative, considerăm că este necesară adoptarea unui pachet extins de legi privind securitatea națională.

Procesul legislativ trebuie să fie susținut de contribuția din partea tuturor instituțiilor și autorităților de securitate, în special din partea societății civile. Se evidențiază necesitatea unei revizuiri și actualizări a legislației pentru a consolida sistemul național de securitate, asigurându-se că aceasta este în concordanță cu standardele europene și că se respectă drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Această reactualizare trebuie să implice o colaborare și consultare amplă între toate părțile implicate, cu accent pe implicarea societății civile, precum a procedat SIS **[147, p. 101]**.

De asemenea, cu toate că au fost făcuți pași importanți în direcția implicării societății civile în Republica Moldova, rolul acesteia este încă subestimat. În acest context, considerăm că accentul pus pe societatea civilă și instituțiile complementare asigurării securității devine esențial. Societatea civilă joacă un rol crucial în consolidarea rezilienței naționale și în promovarea unei culturi a securității care implică cetățenii, organizațiile non-guvernamentale și alte entități în procesul de asigurare a securității. Astfel, pentru a îmbunătăți eficacitatea sistemului național de securitate, este necesară o mai mare implicare a societății civile, în scopul abordării mai eficiente a problemelor și amenințărilor actuale.

7. Adaptarea politicilor de securitate la evoluțiile și provocările contemporane este semnificativă pentru asigurarea securității și dezvoltării statului. În acest sens, politica de integrare europeană a statului joacă un rol important în modernizarea sistemului național de securitate, deoarece oferă standarde și bune practici în domeniul securității și promovează colaborarea și coordonarea între state (particularități argumentate în subcapitolul 3.2 al lucrării). În contextul politicii comunitare de securitate, Republica Moldova tinde să se alinieze la prevederile Politicii Externe și de Securitate Comună, pentru a demonstra angajamentul său față de implementarea normelor și valorilor europene. Opinăm că în mediul european de securitate, Republica Moldova este percepută, în unele cazuri, ca o sursă de nesiguranță, cu probleme precum conflictul transnistrean, corupția, sărăcia, fiind identificate ca surse de vulnerabilitate .

Modernizarea sistemului național de securitate în Republica Moldova implică o abordare comprehensivă, care să includă atât analiza provocărilor interne, cât și cele regionale și globale. Acest proces de modernizare trebuie să ia în considerare nevoile și prioritățile naționale, în timp

ce se aliniază cu valorile și standardele europene în domeniul securității **[140, p. 113; 151, p. 154]**.

8. Prin instituirea în cadrul Serviciului de Informații și Securitate a mandatului judecătoresc, se urmărește să se ofere un cadru legal care să permită desfășurarea măsurilor speciale de investigații în afara procesului penal (argumente aduse în subcapitolul 3.3 al tezei de doctor). Aceasta înseamnă că SIS poate acționa în vederea identificării, prevenirii și înlăturării amenințărilor la adresa securității naționale, fără a fi nevoie ca o infracțiune să fi fost deja săvârșită. Este important de menționat că, în prezent, măsurile speciale de investigații pot fi utilizate doar în cadrul urmăririi penale și doar după săvârșirea unei infracțiuni. Prin introducerea mandatului judecătoresc se dorește extinderea acestor măsuri speciale și aplicarea lor într-un context mai larg, în scopul prevenirii faptelor care ar putea pune în pericol securitatea statului. Trebuie subliniat faptul că SIS nu are competență procesuală și nu dispune de un organ de urmărire penală. Prin urmare, activitatea sa se concentrează pe prevenirea și contracararea amenințărilor prin măsuri non penale, având în vedere obiectivul de a proteja securitatea statului. Introducerea mandatului judecătoresc are ca scop să ofere Serviciului de Informații și Securitate instrumente legale adecvate pentru a-și îndeplini responsabilitățile în domeniul securității naționale, într-un mod eficient și în conformitate cu prevederile legii **[141, p. 38; 143, p. 242]**.

În temeiul studiului realizat și a concluziilor deduse, care confirmă actualitatea și importanța problematicii cercetării, propunem următoarele ***recomandări***:

1. *Consiliului Suprem de Securitate:* În scopul transformării acestuia într-o instituție centrală capabilă și responsabilă de coordonarea și consolidarea tuturor politicilor statului în domeniul securității și apărării, propunem formarea unui Departament specializat în analiză și evaluare a riscurilor și amenințărilor de securitate, care să ofere informații și recomandări bazate pe date și analize fundamentate, în rezultatul căreia Consiliul să aibă o abordare unitară și integrată în fața riscurilor și amenințărilor complexe cu care se confruntă Republica Moldova. Acest Departament ar trebui să includă experți în diverse domenii, cum ar fi securitatea militară, politică, cibernetică, economia și relațiile internaționale.

2. *Parlamentului Republicii Moldova:* Recomandăm să evalueze integral legislația existentă în domeniul securității naționale și să o adapteze la cerințele Uniunii Europene, pentru a intensifica capacitatea statului de a răspunde provocărilor actuale, inclusiv amenințărilor cibernetice, războiului hibrid și criminalității organizate. De asemenea, considerăm necesar alocarea de resurse financiare suficiente pentru modernizarea echipamentelor și infrastructurii organelor de securitate a statului, inclusiv pentru dotarea cu tehnologii avansate de monitorizare și analiză.

3. *Guvernului Republicii Moldova*: Recomandăm elaborarea și implementarea complexă a unor programe educaționale în școli și comunități pentru a crește conștientizarea cu privire la problemele de securitate națională și pentru a încuraja o cultură de securitate în rândul cetățenilor. Educația de securitate susținută de către Executiv trebuie să se refere la informarea cu privire la diverse tipuri de amenințări și modurile de prevenire a acestora, instruirea în ceea ce privește comportamentele sigure și responsabile, precum și promovarea valorilor și principiilor fundamentale ale unei societăți sigure. Prin promovarea educației de securitate, considerăm că cetățenii vor deveni parteneri activi în asigurarea securității naționale, contribuind la prevenirea și combaterea amenințărilor.

4. *Președintelui Republicii Moldova:* Recomandăm să diversifice platformele de dialog cu statele vecine și partenerii internaționali pentru a aborda problemele de securitate națională și regională și a coordona răspunsurile la amenințările comune, cât și să încheie tratate care să faciliteze asistența tehnică și financiară din partea partenerilor internaționali pentru modernizarea instituțiilor de securitate și apărare ale Republicii Moldova.

5. *Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova:* Recomandăm dezvoltarea unei comunicări strategice atât în raport cu celelalte organe ale securității statului, cât și între Serviciu și societatea civilă, fapt ce va contribui la o mai bună înțelegere a rolului și a activităților acestuia și la construirea unei relații de încredere între SIS și societate, facilitând schimbul de informații, feedback-ul și implicarea cetățenilor în procesul de luare a deciziilor. Considerăm că aceste măsuri vor consolida eficacitatea și legitimitatea sistemului național de securitate.

6. *Serviciului Vamal al Republicii Moldova:* Recomandăm alinierea legislației naționale cu reglementările vamale ale Uniunii Europene, inclusiv implementarea directivei europene privind controlul și inspecția vamală. În scopul aplicării acestei recomandări considerăm necesară instruirea angajaților SV în tehnicile de inspecție și control conform celor mai bune practici europene, inclusiv identificarea mărfurilor ilegale și evaluarea riscurilor de securitate.

7. *Poliției de Frontieră:* Recomandăm Poliției de Frontieră să accelereze implementarea de bune practici din Uniunea Europeană pentru a îmbunătăți eficiența operațiunilor sale. De asemenea, considerăm necesară creșterea investițiilor în tehnologii moderne, cum ar fi soluții de monitorizare prin drone, care va sprijini PF în gestionarea migrației ilegale, a fluxurilor de persoane și bunuri, contribuind astfel la creșterea securității naționale.

8. *Serviciului Pază și Protecție de Stat:* În scopul unei permanente contribuții la asigurarea stabilității instituționale și la continuitatea activităților guvernamentale, recomandăm

SPPS să elaboreze planuri de intervenție bazate pe standardele europene pentru gestionarea situațiilor de urgență, care să includă etapele de reacție, responsabilitățile echipelor de intervenție și modalitățile de comunicare în situații critice, ceea ce va intensifica protecția intereselor naționale și integritatea instituțiilor de stat.

9. *Centrului Național Anticorupție:* Acestei instituții care are atribuția să prevină și să combată corupția pentru a proteja securitatea națională, îi recomandăm să evalueze constant impactul activităților sale asupra securității statului și să ajusteze strategiile conform cerințelor Uniunii Europene, în funcție de evoluția contextului socio-politic și economic.

BIBLIOGRAFIE

a) În limba română

1. Acord de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora și Republica Moldova. [online]. *EUR-Lex*, 30 august 2014, [citat 11.10.2022]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/association-agreement-with-moldova.html.
2. ALBU, N. Controlul democratic asupra serviciilor de informații: dileme conceptuale. În: *Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică*, Conferință ştiinţifico-practică națională, 8 septembrie 2020. Chișinău, 2020, pp. 60-71. ISBN 978-9975-56-783-1.
3. ALBU, N., CUȘNIR, V. Repere conceptuale și fundamente politico-juridice ale politicii de securitate și apărare națională. În: *Akademos: Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*. Nr. 4, 2018, pp. 78-87.
4. ALBU, N., MIJA, V., MÂRZAC, E., SANDU, S. *Politica de securitate națională a Republicii Moldova: premize pentru o nouă strategie. Discussion paper*. [online]. Chișinău: Centrul de Informare și Documentare privind NATO în Republica Moldova, 2024. 58 p. [citat 18.04.2024]. Disponibil: https://mail.google.com/mail/u/0/?tab=rm&ogbl#inbox/WhctKLbFZBmgLSdDvNdDhjpNKRHlqNhrsfXtMnphvWQSGbmKGTdTrqbRRrMLKZGBHvDGrVv?projector=1&messagePartId=0.1.
5. ALBU, N., VARZARI, V. etc. *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 136 p. ISBN 978-9975-329804.
6. ALEXANDRESCU, G. *Amenințări la adresa securității* [online]. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2004. 24 p. [citat 21.10.2022]. Disponibil: https://cssas.unap.ro/ro/pdf_studii/amenintari_la_adresa_securitatii.pdf.
7. ANDREI, C. Legile securității naționale. Cercul de putere care girează o nouă legislație a serviciilor secrete [online]. *Europa liberă*, 11 iunie 2022 [citat 18.07.2022]. Disponibil: https://romania.europalibera.org/a/legile-securitatii-nationale-cercul-de-putere/31891138.html.
8. *Apariția și evoluția conceptului de integrare europeană* [online]. [citat 13.09.2021]. Disponibil:https://www.academia.edu/31151017/64505956_Aparitia_și_evolutia_conceptu-lui_de_integrare_europeana_docx.
9. ARAMĂ, E. *Debutul procesului de modernizare a justiției naționale (studiu monografic).* Chișinău: CEP USM, 2019. 209 p. ISBN978-9975-149-43-3.
10. Aviz comun al Comisiei de la Veneția, al Direcției Societatea Informațională și Combaterea Criminalității și al Direcției Drepturile Omului (DDO) din cadrul Direcției Generale Drepturile Omului și Statul de Drept a Consiliului Europei pe marginea proiectului de Lege nr. 281 pentru modificarea și completarea legislației moldovenești cu privire la așa-numitul „mandat de securitate” adoptat de Comisie la cea de a 110-a sesiune plenară (Veneția, 10-11 martie 2017) [online]. *Parlamentul Republicii Moldova,* 14 martie 2017 [citat 13.09.2021]. Disponibil: http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=rfvjEsLD1Ac%3D&tabid=90&language=ro-RO.
11. *Avizul Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova* la Proiectul nr. 71 din 2019. Nota nr. 18/524 din 20.06.2019.
12. AVRAM, C. *Intelligence și arta guvernării*. București: Top form, 2016. 215 p. ISBN 978-606-8850480.

13. BAHRIN, D. *Consiliul Suprem de Apărare a Ţării și controlul parlamentar asupra acestuia.* București: Ed. Institutul Român Pentru Drepturile Omului, 2009. 62 p. ISBN 978-973-9316-75-0.
14. BAHRIN, D. Organizarea și funcționarea instituțiilor sistemului național de securitate în contextul noilor paradigme de securitate. În: *Revista de Științe Militare*. 2017, nr. 2, p. 34. ISSN ONLINE 2457-9904.
15. BALABAN, C. G. Provocări ale unui mediu de securitate aflat în dinamică imprevizibilă. În: *Securitatea și apărarea spațiului sud-est european în contextul transformărilor de la începutul mileniului III* /coord. Moştoflei. București: Ed. Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2006, pp.72-79. ISBN (10) 973-7854-35.
16. BALABAN, C. G. *Securitatea și dreptul internațional. Provocări la început de secol XXI*. București: Editura C. H. Beck, 2006. 344 p. ISBN: 973-6559378.
17. BENCHECI, M. *Combaterea terorismului și consolidarea sistemului de securitate internațională:* Tz. de doct. în științe politice. Chişinău, 2016. 192 p.
18. BENCHECI, M. Etapele elaborării politicii de securitate și apărare a Republicii Moldova: provocări și soluții. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Chișinău: CEP USM, 2012, nr.2 (LVII), pp. 237-240. ISSN 1812-2566.
19. BENCHECI, M. Politica de securitate a Republicii Moldova. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Științe politice, relații internaționale și studii de securitate", 25-27 mai 2012*. Sibiu: Editura Universității "Lucian Blaga" din Sibiu, 2012, pp. 328-331. ISBN 978-606-12-0166-2.
20. BENCHECI, M., Securitatea națională și dreptul persoanei la siguranță: aspecte ale interconectării prin prisma Acordului de asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană. In: *Studii și cercetări juridice*, Ed. 4, 22 noiembrie 2021, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2021, Partea 4, pp. 219-231. ISBN 978-9975-3201-1-5.
21. BENEA, I. Legile serviciilor secrete și „militarizarea" României. Bogdan Manolea: „SRI vrea să-și extindă puterile pe seama drepturilor noastre". [online]. *Europa liberă*, 1 iunie 2022 [citat 18.07.2022]. Disponibil: https://romania.europalibera.org/a/legi-servicii-secrete/31878602.html.
22. BERBECA, V. Strategia securității naționale – o amânare a unei reforme întârziate. În: *Buletin de politică externă a Moldovei*, Chișinău: Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul", 2011, nr. 31, pp.1-3.
23. BUSUNCIAN, T. Democratizarea sectorului de securitate – o necesitate a noilor societăți democratice. În: *Politicile de vecinătate ale NATO și UE – Noi dimensiuni pentru cooperarea regională*. Tezele seminarului internațional. Chișinău: Centrul Pro Marshall din Republica Moldova, 2007, pp. 76-85.
24. BUSUNCIAN, T. *Colaborarea internațională a serviciilor speciale în combaterea terorismului:* Tz. de doct. în politologie. Chișinău, 2014. 183 p.
25. BUTNARU T., GANENCO A. *Istoria serviciilor secrete*. Chișinău: Ed. Museum, 2004. 220 p. ISBN – 9975-906-869.
26. CALUGAREANU, V. 32% dintre moldoveni justifică agresiunea Rusiei în Ucraina. [online]. *Dolce welle*, 1 decembrie 2022 [citat 20.12.2022]. Disponibil: https://www.dw.com/ro/32-dintre-moldoveni-justific%C4%83-agresiunea-rusiei-contra-ucrainei/a-63955164.
27. CAPCELEA, V. *Tranziţia moldovenească: fazele, elementele structurale, dimensiunile, paradoxurile, eșecurile și avatarurile*. Chișinău: ARC, 2012. 190 p. ISBN 9789975617031.

28. CARAMAN, Iu. Implementarea politicilor de securitate națională: Cooperarea Interagenţii. În: *Politicile de vecinătate ale NATO și UE – Noi dimensiuni pentru cooperarea regională.* Tezele seminarului internațional. Chișinău: Centrul Pro Marshall din Republica Moldova, 2007, pp. 115-118.
29. Ce prevăd legile securității, cerute de Maia Sandu în lumina presupusului plan rusesc de răsturnare a puterii [online]. *Europa liberă*, 15 februarie 2023 [citat 23.08.2023]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/ce-prev%C4%83d-legile-securit%C4%83%C8%9Bii-cerute-de-maia-sandu-%C3%AEn-lumina-presupusului-plan-rusesc-de-r%C4%83sturnare-a-puterii/32271294.html.
30. CEBOTARI, S., BUZEV, A. Integrarea sistemului de coordonare a securității frontaliere a Republicii Moldova în sistemul european de supraveghere a frontierelor (EUROSUR) În: *Studii naționale de securitate*. *Revistă științifico-practică*. 2020, nr. 2 (2), pp. 113-123. ISSN 2587-3822.
31. CENUȘA, D. Analiza comparată a Concepției Securității Naționale În: *Jurnal Academic* [online]. 2008, nr. 9 [citat 06.06.2022]. Disponibil: http://www.prisa.md/rom/analize_csn_juracademic-cenusa.
32. CENUȘA, D. *Concepția de Securitate Națională – document contradictoriu* [online]. [citat 04.03.2022]. Disponibil: http://www.prisa.md/rom/analize_csn_dcenusa.
33. CENUȘA, D., EMERSON, M. *Aprofundarea relațiilor UE-RM. Ce, de ce, cum?* Bruxelles: Rowman and Littlefield Internațional, 2018. 264 p. ISBN 978-1786601742.
34. CHIRLEȘAN, G. *Strategia de securitate națională a României: evoluții și tendințe între securitatea regională și cea euro-atlantică*. Sibiu, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu“, 2013. 246 p. ISBN 9789731531601.
35. Cine a adus Serviciile Secrete la putere? Pachetul de legi care modifică în special legislația SRI și SIE e conceput ca și cum România ar urma să intre curând în război, ca și cum libertatea personală a cetățenilor n-ar mai conta foarte mult [online]. *Dolce welle*, 6 iunie 2022 [citat 06.06.2022]. Disponibil: https://www.dw.com/ro/cine-a-adus-serviciile-secrete-la-putere/a-62042174.
36. CIOBANU, I. *Democratizarea și modernizarea sistemului politic din Republica Moldova în contextul globalizării*: tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2020. 163 p.
37. *Codul penal al Republicii Lituania* [online]. [citat 13.05.2022]. Disponibil: http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Lituania-RO.html.
38. COLDEA, F. *Despre serviciile de intelligence: gânduri, perspective, opinii. Pledoarie pentru încredere.* Bucureşti: RAO, 2018. 295 p. ISBN 978-606-0061731.
39. Comisia securitate națională, apărare și ordine publică va exercita controlul parlamentar asupra activității SIS [online]. *Parlamentul Republicii Moldova,* 2016 [citat 24.06.2022]. Disponibil: https://www.parlament.md/Actualitate/Comunicatedepresa/tabid/90/ContentId/2765/language/ro-RO/Default.aspx.
40. Componența CSS [online]. *Președinția Republicii Moldova* [citat 23.11.2022]. Disponibil: https://presedinte.md/rom/componenta-css.
41. Consiliul Suprem de Securitate a examinat modul de implementare a Strategiei securității naționale. Comunicat de presă. [online]. *Președinția Republicii Moldova*, noiembrie 2012 [citat 11.03.2022]. Disponibil: http://www.presedinte.md/rom/css-comunicate-de-presa/consiliul-suprem-de-securitate-a-examinat-modul-de-implementare-a-strategiei-securitatii-naționale-a-republicii-moldova.
42. Consiliul Suprem de Securitate. Decret nr. 297 din 14.09.2012 privind constituirea Comisiei pentru reformarea Consiliului Suprem de Securitate. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr. 198-204, art. 671.

43. Constituţia Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 78, art. 140.
44. *Controlul parlamentar al sectorului de securitate: principii, mecanisme si practici. Ghid practic pentru parlamentari*. București: Ziua, 2003. 200 p.
45. COSMA, M. *Riscuri și amenințări la începutul secolului XXI.* Sibiu: Alma Mater, 2008. 229 p.
46. CUŞNIR, V. (coord.), *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesității de securitate și asigurare a parcursului european*. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2018. 592 p. ISBN 978-9975-3298-28.
47. DANDIŞ, N., SACA, V. Republica Moldova între cadrul normativ național și cel european privind cooperarea transfrontalieră. În: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. 2010, nr.2, pp. 80-90. ISSN 1812-2566.
48. DAVID, A. *Naţiunea între „starea de securitate" şi „criza politico-militară".* Bucureşti: Licorna, 2000. 67 p.
49. *Decizia Curții Constituționale nr. 137. Dosarul nr. 195a/2020* din 07.12.2020. Decizie referitoare la solicitarea suspendării acțiunii Legii nr. 218 din 3 decembrie 2020 pentru modificarea unor acte normative (Sesizarea nr. 195a/2020).
50. Decretul Președintelui Republicii Moldova privind constituirea Comisiei pentru elaborarea Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova [online]. *Președinția Republicii Moldova* [citat 17.08.2022]. Disponibil: https://presedinte.md/app/webroot/Decrete/721.pdf.
51. Decretul nr. 208 din 25.10.2021 privind constituirea Consiliului Suprem de Securitate. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 29.10.2021, nr. 264-265, art. 341.
52. Decretul nr. 297 din 14.09.2012 privind constituirea Comisiei pentru reformarea Comisiei pentru reformarea Consiliului Suprem de Securitate. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 198-204, art. 671.
53. DEUTCH, K.W. *Analiza relațiilor internaționale*. Chișinău: Tehnica-Info, 2006. 220 p. ISBN 978-9975-63-008-5.
54. *Dezvoltarea cadrului juridic al Republicii Moldova în contextul necesităților de securitate și asigurare a parcursului european. Republica Moldova în contextul provocărilor interne și externe la adresa securității naționale*. Chișinău: ICJPS, Partea 3, 2019. 591 p. ISBN 9789975337762.
55. *Dicționarul explicativ al limbii române*, [citat 26.04.2022]. Disponibil: https://www.dex.ro/integrare.
56. *Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate a României* [online]. București, 2004. [citat 26.04.2018]. Disponibil: https://senat.ro/Legis/PDF/2005/05L519EM.pdf.
57. DOLGHIN, N. Mediul de securitate între tentația „hard-ului" și complexitatea „soft-ului". În: *Dinamica mediului european de securitate*. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2007, vol. 2, pp.66-74. ISBN 978-973-663-679-0
58. DRĂNICERU, M., BADAREU, M. Riscurile și amenințările de ordin extern în adresa securității Republicii Moldova. În: *Conferință științifico-practică națională "Securitatea națională a Republicii Moldova: provocări și tendințe", 14 mai 2022*. Chișinău: Garomont studio, pp. 33-39. ISBN 978-9975-162-26-5.
59. DUMITRAŞ, D., GIURCĂ, I. *Alianțele și coalițiile politico-militare. Garant al securității politico-militare.* București: Editura Universității Naționale de Apărare, 2004. 250 p. ISBN 973-663 105-2.
60. DUŢU, P. *Echilibrul de putere și mediul de securitate*. București: Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", vol. I., vol. II, 2011. 514 p.

61. ENICOV, V. *Monitorizarea implementării Programului de activitate al Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare 2011-2014”*. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2014.
62. EŞANU, R. (et. all.) *Integrare europeană pentru tine*. Chișinău: Centrul Educațional ”ProDidactica”, 2009. 138 p. ISBN 978-9975-9745-6-1.
63. EŞANU, C. Politica de securitate a Republicii Moldova în spațiul Sud-Est European: avantaje și perspective. În: *Studii internaționale: viziuni din Moldova (publicație periodică ştiinţifico-metodică)*. 2006, vol. 1, nr.1, pp.284-288.
64. FRUNZETI, T. Provocări la adresa securității și strategiei la începutul secolului XXI. În: *Materialele sesiunii anuale de comunicări științifice cu participare internațională*, 14-15 aprilie 2005. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, 293 p.
65. FURTUNĂ, P., EFREMOV, V. Globalizarea și impactul ei asupra mediului de securitate internațional. În*: Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. 2019, nr. 3, pp. 62 - 68. ISSN 1812-2566.
66. GÂRZ, R. Mandatul de securitate națională [online]. *Serviciul Român de Informații*. [citat 06.05.2022]. Disponibil: https://intelligence.sri.ro/mandatul-de-securitate-nationala.
67. GHICA, L. A., ZULEAN, M. *Politica de securitate națională*. Iași: Polirom, 2007. 328 p. ISBN 9789734606245, 326 p.
68. GOIAN, I., NICULESCU-CIOCAN, M. Comunitatea națională de informații între modelele occidentale și perspectiva românească. În: *Securitatea și apărarea spațiului sud-european, în contextul transformărilor de la începutul mileniului III*: Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională: Strategii XXI/2006, 13-14 aprilie 2006. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2006, vol. 15. ISBN (10) 973-7854-35-7.
69. GORINCIOI, R., SACA, V. Democratizarea și globalizarea: semnificații și interdependențe. În: *Revistă de Filosofie și Drept*. 2004, nr.1-3, pp.15-22.
70. GROPA, M. Limitele mandatului de securitate – expansiunea criminalității organizate ca temei de justificare a mandatului de securitate. În: *Materialele conferinței științifico-practice naționale ”Mandatul judecătoresc : probleme actuale de interpretare, legislație și practică”*. Chișinău, 2020. 377 p. ISBN 978-9975-56-783-1.
71. GROSU, V. Considerații privind Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova. În: *Jurnal Academic* [online]. 2008, nr. 9. [citat 13.09.2019]. Disponibil: http://www.prisa.md/rom/analize_csn_juracademic-grosu.
72. GROSU, V. Problema democratizării în contextul formării sistemelor contemporane de securitate. În: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. Chișinău: CEP USM, 2008, nr.1 (XL), 197 p. ISSN 1812-2566.
73. GUSILOV, G. Neofunctionalismul european. În: *Revista sfera politicii*. [online] [citat 19.09.2022]. Arhiva nr. 116-17. Disponibil: https://revistasferapoliticii.ro/sfera/116-117/art9-gusilov.html.
74. HAN, L. Noi actori și tendințe pe piața securității. În: *Perspective ale securității și apărării în Europa*. / (coord. Moștoflei C.) București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2009, vol. 1, pp.398-414.
75. Hotărârea CSAT nr. 146/18.11.2005 [online]. *Președintele României* [citat 13.09.2021]. Disponibil: https://www.presidency.ro/ro/administratia-prezidentiala/departamente/departamentul-securitatii-naționale.
76. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind aprobarea Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova din 15.07.2011, nr. 153. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2011, nr. 170-175, art. 499.

77. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind doctrina militară a Republicii Moldova, nr. 482-XIII din 06.06.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 38-39, art. 429.
78. Hotărârea privind aprobarea Strategiei de reformare a Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de reformare a Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova pentru anii 2014, 2018, nr. 230 din 10.10.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova***,** 2013, nr. 243-247, art. 696.
79. Hotărârea de Guvern nr. 1101 din 14.11.2018 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de management integrat al frontierei de stat pentru perioada 2018-2023 și a Planului de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind implementarea acesteia. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 448-460.
80. HUNTINGTON, S. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*. București: Antet, 1998. 320 p. ISBN: 9786066008204.
81. IACOB, L. *Modernizare – Europenism. Ritmul și strategia modernizării*. Iași: Ed. Universității ”Al. I. Cuza”, 1995. 298 p. ISBN 973-9149-53-7.
82. *Interesul național și politica de securitate*. București: Institutul Român de Studii Internaționale, 1995. 352 p.
83. JOSANU, Y. Riscuri și amenințări în adresa securității naționale a Republicii Moldova. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2010, nr. 3(154), pp. 43-48. ISSN 1957-2294.
84. JUC, V. *Edificarea relațiilor internaționale post-război rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice*. Chișinău: Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM, 2011. 248 p. ISBN 9789975422253, p. 201.
85. JUC, V. Republica Moldova la 25 de ani: eforturi de recunoaștere internațională a independenței de stat. În: *Akademos: Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*. nr. 3, 2016, pp. 107-115.
86. JUC, V., CEBAN, L. Relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană: istorie și actualitate. În: *Simpozion științific internațional „Sectorul serviciilor în sec. XXI: realizări, probleme și perspective*”, 29 martie 2012. Chișinău: Prin Caro, 2012, pp. 23-26. ISBN 978-9975-56-078-8.
87. JUC, V., OSMOCHESCU, T. (coord.) *Republica Moldova în contextul oportunităților de modernizare, necesități de democratizare, securitate și cooperare*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice al AȘM, 2016. 168 p. ISBN 978-9975-3043-2-0.
88. JUC, V., UNGUREANU, V. Diversificarea teoretică a conceptului de securitate în contextul transformărilor structurale de sistem internațional post-război rece. În: *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale*. Chișinău: ICJP al AȘM, 2016. 180 p. ISBN 9789975976183.
89. JUC, V., UNGUREANU, V. Fundamentarea și instituționalizarea securității naționale a Republicii Moldova. În: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, 2008, nr. 3, p. 100. ISSN: 1857-2294.
90. JUC, V., VARZARI, V. Fundamentarea și diversificarea conceptului de securitate. În: *Administrația publică*, 2012, nr. 1, pp. 132-140. ISSN 1813-8489.
91. KISSINGER, H. *Diplomația*. București: Editura BIC ALL, 2007. 780 p. ISBN 978-973-571-761-2.
92. LAURENT, S., FORCADE, O. *Serviciile secrete*. Chișinău: Cartier, 2008. 280 p. ISBN 978-9975-79-4602.
93. Lege nr. 121 din 25.05.2023 pentru modificarea Legii nr. 170/2007 privind statutul ofițerului de informații și securitate. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 193-194.

94. Lege nr. 14 din 24.02.1992 privind organizarea și funcționarea Serviciului Român de Informații. În: *Monitorul Oficial al României*, 1992, nr. 33.
95. Lege nr. 154 din 01.07.2016 cu privire la bugetul de stat pe anul 2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 230-231, art. 486.
96. Lege nr. 219 din 08.11.2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 462-466, art. 770.
97. Lege nr. 245 din 27.11.2008 cu privire la secretul de stat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 45-46, art. 123.
98. Lege nr. 279 din 16.12.2016 cu privire la bugetul de stat pentru anul 2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 472-477, art. 943.
99. Lege nr. 289 din 15.12.2017 cu privire la bugetul de stat pentru anul 2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 464-470, art. 810.
100. Lege nr. 300 din 21.12.2017 cu privire la sistemul administrației penitenciare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 48-57, art. 124.
101. Lege nr. 303 din 30.11.2018 cu privire la bugetul de stat pentru anul 2019. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 504-511, art. 842.
102. Lege nr. 345 din 25.07.2003 cu privire la apărarea națională. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 200-203, art. 775.
103. Lege nr. 51 din 29.07.1991 privind securitatea națională a României. În: *Monitorul Oficial al României*, 2014, nr. 190.
104. Lege nr. 618 din 31.10.1995 cu privire la securitatea statului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.10-11.
105. Lege nr. 618-XIII din 31.10.1995 cu privire la organele securității statului. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.10-11, art. 117.
106. Lege nr. 72 din 12.04.2015 cu privire la bugetul de stat pe anul 2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 102-104, art. 172.
107. Lege nr. 970-IX din 19.06.2023 privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 204-207.
108. Lege nr.112 din 22.05.2008 privind aprobarea Concepției Securității Naționale a Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.357.
109. Legea nr. 1016-IX din 20.07.2023 privind activitatea contrainformativă și activitatea informativă externă. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 267-270.
110. Legea nr. 1150 din 20.07.2000 privind serviciul în organele vamale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 106-108, art. 765.
111. Legea nr. 134 din 13.06.2008 cu privire la Serviciul de Protecție și Pază de Stat. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr. 120-121, art. 470.
112. Legea nr. 135 din 2010 privind Codul de procedură penală al României. În: *Monitorul Oficial al României,* 2010, nr. 486.
113. Legea nr. 218 din 03.12.2020 pentru modificarea unor acte normative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 329-331, art. 215.
114. Legea nr. 283 din 28.12.2011 cu privire la Politia de Frontieră. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 76-80, art.245.
115. Legea nr. 302 din 21.12.2017 cu privire la Serviciul Vamal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 68-76, art.143.
116. Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 113-118, nr. 373.
117. Legea nr. 61 din 25.06.2019 pentru modificarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 209-216, art. 246.

118. Legea nr. 1156 din 26.06.2000 cu privire la participarea Republicii Moldova la operațiunile internaționale de menținere a păcii. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr. 149, art. 1106.
119. Legea nr. 205 din 28.09.2012 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012–2015 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 1-5.
120. Legea nr. 753 din 23.12.1999 privind Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1999, nr. 156, art 764.
121. Legile securității. 45 de ONG-uri protestează: E de un întreg sistem în care controlul civil asupra serviciilor secrete este inexistent [online]. *Europa liberă*, 10 iunie 2022 [citat 12.07.2022]. Disponibil: https://romania.europalibera.org/a/legile-securit%C4%83%C8%9Bii-37-de-ong-uri-protesteaz%C4%83-e-de-un-%C3%AEntreg-sistem-%C3%AEn-care-controlul-civil-asupra-serviciilor-secrete-este-inexistent/31892229.html.
122. LEȘANU, A. *Concepția Securității Naționale: un document strategic pentru scopuri tactice* [online]. [citat 18.07.2021]. Disponibil: htpp://www.prisa.md/rom/comments_csn_alexlesanu.
123. MAEIE explică aderarea la UE [online]. *Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova* [citat 18.07.2022]. Disponibil: https://mfa.gov.md/ro/content/maeiexplica-aderarea-la-ue.
124. MAGDALENA, I. Raporturile dintre securitatea și apărarea națională. În: *Revista Colegiului National de Apărare.* București, 1996, nr. 2, pp. 3-14.
125. MAIOR, G. C. *Incertitudine. Gândire strategică și relații internaționale în sec. XXI.* București: Ed. RAO. 2014. 256 p. ISBN 978-6066096508.
126. Majoritatea parlamentară de la Chișinău vrea ca șeful SIS să nu mai fie numit de președinte [online]. *Europa liberă*, 29 noiembrie, 2016 [citat 08.09.2022]. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/28146539.html.
127. MANOLACHE, C. *Organismul militar al Republicii Moldova. Construcția militară și securitatea statului.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 386 p. ISBN 978-9975-423991.
128. MÂRZAC, E. Rolul societății civile în reformarea sectorului de securitate și apărare. [online]. *Centrul de informare și documentare privind NATO din Republica Moldova* [citat 18.07.2022]. Disponibil: https://infocenter.md/op-ed-elena-marzac-rolul-societatii-civile-in-reformarea-sectorului-de-securitate-si-aparare.
129. MÂȚĂ, D. C. *Securitate națională (Concept. Reglementare. Mijloace de ocrotire)*, București: Hamangiu, 2016. 445 p. ISBN 9786062706142.
130. Mecanisme suplimentare pentru asigurarea securității statului [online]. *IPN Agenție de presă* [citat 20.04.2020]. Disponibil: https://www.ipn.md/ro/politica/63144.
131. MIHNEA, M. *Evoluția conceptelor de securitate*. [online]. [citat 15.04.2022]. Disponibil: https://www.academia.edu/4511256/Evolutia_conceptelor_de_securitate.
132. MÎNZĂRARI, D. Planul de acțiuni UE-RM: restanțe sau eșec total? În: *Discussion Paper* [online]. Chișinău: IDIS ”Viitorul”, 2008, nr. 2, pp. 8-10. [citat 15.04.2022]. Disponibil: http://www.viitorul.org/files/28.pdf .
133. MÎNZĂRARI, D. *Proiectul Concepției Securității Naționale – test decisiv pentru elita politică moldovenească*. Chișinău: IDIS ”Viitorul”, 2007. 51 p.
134. MOGÎLDEA, M. Reperele unei noi Strategii de securitate a Republicii Moldova: ce putem face diferit și mai bine? [online]. În: *Buletin lunar APE* [citat 08.11.2022]. Disponibil: https://ipre.md/2022/08/12/editorial-reperele-unei-noi-strategii-de-securitate-a-republicii-moldova-ce-putem-face-diferit-si-mai-bine-mihai-mogildea-buletin-lunar-ape.
135. Moldova și integrarea europeană. Colaborarea în cadrul Pactului de Stabilitate [online]. *Institutul de Politici Publice* [citat 13.09.2021]. În: Apărarea și securitatea națională a

Moldovei. Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2003. Disponibil: https://ipp.md/old/libview.php?l=ro&id=495&idc=167 moldovenesc.
136. MORARI, C. *Dimensiunile externe și interne în procesul de integrare europeană. Cazul Republicii Moldova*: tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2017. 173 p.
137. MORARU, V. *Europenizarea: fațetele procesului*. Chișinău: Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2013. 336 p. ISBN 978-9975-57-064-0.
138. **MUNTEANU**, A. Evaluarea funcționalității sistemului național de securitate în procesul modernizării sale. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Revistă științifică trimestrială, Chișinău, nr. 1 (88), 2020, pp. 68-79. ISSN – 1812-2566.
139. **MUNTEANU, A.** Concepția Securității Naționale a Republicii Moldova în contextul integrării europene. În: *Materialele Conferinței internaționale Științe politice, relații internaționale și studii de securitate*, Ediția 8, Sibiu: Ed. Universității ”L. Blaga”, 2014, pp. 456-462. ISSN 2343-7774.
140. **MUNTEANU, A.** Consolidarea sistemului securității naționale în contextual aderării Republicii Moldova la Acordul de asociere a Uniunii Europene. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, Revistă științifică trimestrială. Chișinău, nr. 1 (LXXX), 2018, pp. 101-114. ISSN – 1812-2566.
141. **MUNTEANU, A.** Evaluarea mandatului de securitate prin prisma importanței acestuia pentru Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova. În: *Materialele conferinței ştiinţifico-practice naționale "Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică"*, 8 septembrie 2020, Chișinău, pp. 31-39. ISBN 978-9975567831.
142. **MUNTEANU, A.** Importanța modernizării sistemului securității naționale a Republicii Moldova în contextual evoluției sistemului de securitate internațională. În: *Conferința internațională AUM "Interdisciplinary aspects of contemporary higher education"*, 10 mai 1918. Chișinău, 2018, pp. 267-276. ISBN 2457-5550.
143. **MUNTEANU, A.** Mandatul de securitate ca mecanism de asigurare a securității: experiența națională și practici internaționale. În: *Studii naționale de Securitate. Revistă ştiinţifico-practică*, nr. 1 (1), 2020, pp. 229-243. ISSN 2587-3822.
144. **MUNTEANU, A.** Parametrii modernizării Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*, Revistă științifică trimestrială. Chișinău, nr. 4 /LXXXVII), 2019, pp. 122-130. ISSN – 1812-2566.
145. **MUNTEANU, A.** Sistemul informațional în Republica Moldova: modernizarea acestuia în urma integrării europene a țării. În: *Studia Universitates Moldavie.* Chișinău: CEP, USM, 2014, nr. 8 (78), pp. 30-35.
146. **MUNTEANU, A.** Transformarea organelor securităţii statului în procesul de modernizare a țării. În: *Conferința Națională cu participare internațională integrare prin cercetare si inovare*, 10-11 noiembrie 2014. Chișinău, Republica Moldova, 2014, vol. 1, Științe sociale, pp. 186-189. ISBN 978-9975-149-51-84.
147. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Cadrul legislativ al sistemului național de securitate. În: *Integrare prin cercetare și inovare*. Conferința științifică națională cu participare internațională, 7-8 noiembrie 2019. Chișinău: CEP USM, 2019, pp. 100-102. ISBN 978-9975-149518.
148. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Consolidarea securității naționale a Republicii Moldova în contextual fluxului migraţional internațional. În: *Politici și practice ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne*. Conferință științifică internațională, 27 ianuarie 2017. Tiraspol, 2017, pp. 122-127.

149. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Manifestarea sistemului organelor de securitate în unele state de interes pentru Republica Moldova (România, Ucraina, Federația Rusă). În: *Materialele conferinței ştiinţifico-practice naţionale "Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică",* 8 septembrie 2020. Chișinău: PrintCaro, pp. 88-104. ISBN 978-9975567831.
150. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. Sistemul organelor securității statului Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței internaționale Științe politice, relații internaționale și studii de securitate*. Sibiu: Ed. Universității "L. Blaga", 2016, pp. 351-356. ISSN 2343-7774.
151. **MUNTEANU, A.,** HÎRBU, D. Consolidarea sistemului național de securitate în contextul politicilor de securitate comunitară: parteneriat și colaborare. În: *Studii naționale de Securitate. Revistă ştiinţifico-practică*. 2020, nr. 1 (1), pp. 138-155. ISSN 2587-3822.
152. **MUNTEANU, A.,** KURTSKHALIA, A., BENCHECI, M. Impactul reformării organelor securității statului Republica Moldova asupra conștiinței cetățenilor. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale dedicate celei de a 20-a aniversări a FRIŞPA*. Chișinău: CEP USM. 2015, pp. 87-95. ISBN 978-9975-717212.
153. NATE, S. *Intelligence şi securitate societală. Provocările unei tranziţii comune*. Bucureşti: Editura Academiei Naţionale de Informaţii „Mihai Viteazul", 2014. ISBN 978-606-532-104-5 004.056 355.4.
154. NECȘUȚU, M. Zelenski ia măsuri radicale la Kiev: i-a demis pe șeful SBU și Procurorul general. Serviciile speciale ucrainene, penetrate de ruși, 08.07.2022[online]. *Centrul de investigații jurnalistice* [citat 25.08.2018]. Disponibil: https://anticoruptie.md/ro/stiri/zelenski-i-a-masuri-radicale-la-kiev-i-a-demis-pe-seful-sbu-si-procurorul-general-serviciile-speciale-ucrainene-penetrate-de-rusi.
155. NICA, L. E. *Instituții din cadrul sistemului de securitate națională* [online]. [citat 25.08.2018]. Disponibil: https://www.academia.edu/19644188/Institu%C8%9Bii_din_cadrul_sistemului_de_securitate_Na%C8%9Bional%C4%83?auto=download.
156. NIŢU, I., MAIOR, G.-C., ARS *Analytica: provocări și tendințe în analiza de intelligence*. București: Ed. RAO, 2013. ISBN 978-606-609-4740.
157. Notă informativă privind principalii indicatori de progres ai Serviciului Vamal pentru anul 2018, p. 3 [online]. *Serviciul Vamal al Republicii Moldova* [citat 13.07.2017]. Disponibil: https://customs.gov.md/sites/customs.gov.md/files/ni_sv_2018_0.pdf.
158. Nouăsprezece ani de activitate a SPPS. Lupu vrea bodyguarzi pregătiți fizic și dezvoltați intelectual [online]. [citat 03.05.2022]. [online]. *Unimedia* [citat 25.08.2018]. Disponibil: Disponibil: https://unimedia.info/stiri/video-19-ani-de-activitate-a-spps--lupu-vrea-bodyguarzi-pregatiti-fizic-si-dezvoltati-intelectual-29147.html.
159. PANTAZI, C. Fondurile operative ale serviciilor secrete nu vor mai putea fi controlate nici de Parlament, nici de Curtea de Conturi – proiect de lege Anchete. 02.06.2022 [online]. *G4Media.ro* [citat 19.09.2022]. Disponibil: https://www.g4media.ro/exclusiv-fondurile-operative-ale-serviciilor-secrete-nu-vor-mai-putea-fi-controlate-nici-de-parlament-nici-de-curtea-de-conturi-proiect-de-lege.html.
160. PANTAZI, C. G4 Media publică integral cele 10 proiecte de legi ale securității naționale – documente Anchete, Legile Securității, 03.06.2022 [online]. *G4Media.ro* [citat 1008.2022]. Disponibil: https://www.g4media.ro/exclusiv-g4media-publica-integral-cele-10-proiecte-de-legi-ale-securitatii-nationale-documente.html.
161. Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Strategia de reformare a SIS [online]. *Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova* [citat 13.09.2021]. Disponibil: http://old.sis.md/ro/informatii/parlamentul-republicii-moldova-aprobat-strategia-reformare-sis.

162. PAȘA, V., ALBU, N., GOTIȘAN, I., MÂRZAC, E., FLENCHEA, A., PARLICOV, V., SANDU, S. Amenințările la adresa securității Republicii Moldova pe termen scurt și mediu, p.17 [online]. *WatchDog,* 27 iulie 2022 [citat 18.07.2022]. Disponibil: https://www.watchdog.md/2022/07/27/amenintarile-la-adresa-securitatii-republicii-moldova-pe-termen-scurt-si-mediu.
163. PETRESCU, S. *Apărarea și securitatea europeană*. București: Editura Militară, 2006. 186 p. ISBN 9733207152.
164. PÎNTEA, I. Identificarea pericolelor existente și probabile pentru interesele naționale de bază ale Moldovei. În: *Apărarea și securitatea națională a Moldovei.* Chișinău: Institutul de Politici Publice, 2001. 66 p.
165. PÎNTEA, Iu. ş.a. *Perspectivele cooperării Republicii Moldova în cadrul Politicii de Securitate și Apărare Comună* [online]. Chișinău: Bons Offices, 2011. 48 p. [citat 22.07.2022]. Disponibil: https://soros.md/publicatii/perspectivele-cooperarii-republicii-moldova-in-cadrul-politicii-de-securitate-si-aparare-comuna/
166. PÎRLOG, A. Activitatea de informații în era cunoașterii. În: *Securitatea și apărarea spațiului sud-european în contextul transformărilor de la începutul mileniului III:* Sesiunea anuală de comunicări științifice cu participare internațională. București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I", 2006, vol. 15. ISBN (10) 973-7854-35-7.
167. Politica de Securitate și Apărare Comună a Uniunii Europene (PSAC) [online]. *Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene al Republicii Moldova* [citat 24.06.2021]. Disponibil: https://www.mfa.gov.md/ro/content/politica-europeana-de-aparare-si-securitate-comuna.
168. Politica externă și de securitate, Articolul 5, Titlul 2 Dialogul politic și reformele, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate al Acordului de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, JO L 260, 30.8.2014, p. 4-738 [online]. *EUR-Lex* [citat 24.06.2021]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:22014A0830(01).
169. POP, A., PASCARIU, G., ANGLIȚOIU, G., PURCRU, A. *România și Republica Moldova – între politica europeană de vecinătate și perspectiva extinderii Uniunii Europene* [online]. [citat 13.09.2022]. Disponibil: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais3_studiu_5_ro.pdf.
170. POPA, A. *Metode speciale de supraveghere: mandatul de supraveghere tehnică în procesul penal și mandatul pe securitate națională* [online]. [citat 28.09.2021]. Disponibil: https://www.academia.edu/31507840/Metode_speciale_de_supraveghere_mandatul_de_supravegherea_tehnic%C4%83_%C3%AEn_procesul_penal_%C8%99i_mandatul_pe_securitate_na%C8%9Bional%C4%83?auto=download (accesat 20.04.2020).
171. POPESCU-MEREACRE, C. Aprofundarea integrării europene vizavi de extinderea Uniunii Europene: implicațiile acestor tendințe pentru Republica Moldova [online]. *Institutul de Politici Publice* [citat 28.09.2022]. Disponibil: https://ipp.md/old/libview.php?l=ro&id=495&idc=167.
172. PREAȘCĂ, D., Cum va fi numit directorul Serviciului de Informații și Securitate, 19.06.2019 [online]. *Moldova.org* [citat 28.09.2021]. Disponibil: https://www.moldova.org/cum-va-fi-numit-directorul-serviciului-de-informatii-si-securitate/.
173. Prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor, Articolul 7, Titlul 2 Dialogul politic și reformele, cooperarea în domeniul politicii externe și de securitate al Acordului de asociere între Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte, JO L 260, 30.8.2014, p. 4-738 [online]. *EUR-Lex* [citat 11.11.2021]. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:22014A0830(01).

174. Raport de activitate al poliției de frontieră pentru anul 2017, p. 2. [online]. *Poliția de Frontieră a Republicii Moldova* [citat 30.05.2022]. Disponibil:http://www.border.gov.md/images/docs/Raport%20activitate%20IGPF%202017.pdf.
175. RĂDOI, M. *Serviciile de informații și decizia politică*. Bucureşti: Tritonic, 2003. 176 p. ISBN 973-8397-23-X.
176. *Regulamentul Consiliului Suprem de Securitate*, Decret Nr. DP58/2021 din 29.03.2021 Publicat: 02.04.2021 în Monitorul Oficial Nr. 88-95 art. 89.
177. Republica Moldova va beneficia de suportul partenerilor externi pentru a-și spori reziliența cibernetică [online]. *Serviciul Tehnologia Informației și Securitate Cibernetică* [citat 30.05.2022]. Disponibil: https://stisc.gov.md/ro/republica-moldova-va-beneficia-de-suportul-partenerilor-externi-pentru-si-spori-rezilienta**.**
178. *Revista Vama,* ianuarie-februarie, 2016.
179. *Riscuri și amenințări la adresa securității naționale: tehnici de analiză și evaluare*. Chișinău: ICJPS, 2019, 136 p. ISBN 978-9975-56-700-8.
180. RUSNAC, A. *Aspecte ale teoriei securității*, Chișinău: Fundația „Draghiştea", 2005, 216 p., pp. 43-49. ISBN 9975-926838.
181. RUSNAC, Gh., MANOLACHE C. *Securitatea statului în sfera ecologică: aspectul politico-militar*. Chișinău: CEP USM, 2000. 112 p. ISBN 9975-917-41-0.
182. SACA, V. Aspecte ale modernizării sociopolitice a Republicii Moldova în contextul tranziției spre democrație. În: *Modernizarea social-politică a Republicii Moldova în contextul extinderii procesului integraționist european*./red. șt. JUC, V. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018, pp. 44-71. ISBN 98-9975-3043-8-2.
183. SACA, V. *Interese politice și relații politice: Dimensiuni tranzitorii*. Chișinău: CEP USM, 2001. 472 p. ISBN 9975-70-044-6.
184. SACA, V. Raportul dintre democratizare și modernizare în condițiile societății în schimbare. În: *Republica Moldova în contextul necesităților de modernizare*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice, 2018, pp. 55-82. ISBN 98-995-144-49-0.
185. SACA, V. Structura interesului public în condițiile societății în schimbare. În: *Administrarea Publică: teorie și practică*, 2019, nr. 2, pp. 11-19. ISSN 1813-8489.
186. SACA, V. Tranziția. În: *Republica Moldova pe calea modernizării: Studiu enciclopedic* / Consiliul coord.: V. Moraru [et al.]. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, pp. 54-83. ISBN 978-9975-3073-0-7.
187. Sesizare Curtea Constituțională a Republicii Moldova, nr. 199 din 07.12.2020 [online]. *Curtea Constituțională* [citat 21.07.2022]. Disponibil: https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=1408&l=ro
188. SIS în dialog cu societatea civilă privind proiectul Concepției securității informaționale a Republicii Moldova [online]. *Serviciul de Informații și Securitate al Republicii Moldova* [citat 21.07.2019]. Disponibil: https://sis.md/comunicare/noutati/sis-dialog-societatea-civila-privind-proiectul-conceptiei-securitatii.
189. SIS trece sub control parlamentar [online]. *IPN Agenție de presă* [citat 13.09.2021]. Disponibil: https://www.ipn.md/ro/sis-trece-sub-control-parlamentar-7965_1031504.html#ixzz7vA5V0P2W.
190. SIS trece sub dublu control: președinte și parlament [online]. *Europa Liberă,* 18 iunie 2019 [citat 11.05.2021]. Disponibil: http: https://moldova.europalibera.org/a/30005650.html.
191. Site-urile de știri false blocate de SIS: înregistrate în străinătate, pe nume fictive, iar administratorii nu pot fi sancționați [online]. *Stop Fals* [citat 13.07.2022]. https://stopfals.md/ro/article/site-urile-de-stiri-false-blocate-de-sis-inregistrate-in-strainatate-pe-nume-fictive-iar-administratorii-nu-pot-fi-sanctionati-180296.

192. SOLCAN, N. Relațiile Republicii Moldova cu UE: cooperare, vecinătate, asociere. În: *Revista moldovenească de drept și relații internaționale*. Chișinău, 2009, nr. 4, pp. 122-129. ISSN 1857-1999.
193. SOLOMON, C. *Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002).* Chişinău: CEP USM, 2002. 264 p. ISBN 9975-70-161-2.
194. SOLOMON, C. Managementul politic în Republica Moldova: Aspecte teoretico-practice. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. 2010, nr. 4 (LI). ISSN 1812-2566.
195. SOLOMON, C. Rolul Consiliului Europei în democratizarea vieții politice în Republica Moldova. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova.* 2000, vol.3, Seria „Științe Socioumanistice", pp.48-49. ISSN 1811-2668.
196. SPORTEL, E., FALTAS, S. *Reforma sectorului de securitate în Republica Moldova. Consolidarea controlului asupra sectorului de securitate*. Chișinău: CESS, 2009. 116 p. ISBN 978-9975802987.
197. SPRINCEAN, S. Modernizarea domeniului securității ca obiect de studiu și disciplină didactică. În: *Studii naționale de securitate. Revistă științifico-practică*. 2022, nr. 1 (5), pp. 18-28.
198. *Strategia de Dezvoltare a Societății Civile din Republica Moldova și Planul de Acțiuni (2017–2020)* [online]. Chișinău, 2017 [citat 26.01.2021]. Disponibil: http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=Vrb0G5tdGS8%3D&tabid=89&language=ro-RO.
199. *Strategia europeană de securitate. Consiliul Uniunii Europene, Comunitățile Europene*. București, 2009. 52 p. ISBN 978-92-824-2437-7.
200. Strategia națională de dezvoltare Moldova 2030. [online]. *Guvernul Republicii Moldova* [citat 05.05.2022]. Disponibil: https://gov.md/ro/moldova2030.
201. Strategia securității naționale a Republicii Moldova, proiect [online]. *Președinția Republicii Moldova* [citat 16.12.2023]. Disponibil: https://www.presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf.
202. TAȘCĂ, M., POSTICA, A. *Accesul la arhive în Republica Moldova (studiu și jurisprudență).* Chișinău: ed. Pontos, 2011. 160 p. ISBN 978-9975-51-263-3.
203. TĂPĂLAGĂ, D. Cum transformă noile legi ale securității naționale țara într-o mare unitate militară, 03.06.2022 [online]. *G4 media.ro* [citat 23.11.2022]. Disponibil: https://www.g4media.ro/um-romania-cum-transforma-noile-legi-ale-securitatii-nationale-tara-intr-o-mare-unitate-militara.html.
204. TCACI, A., *Relațiile moldo-ruse în contextul proceselor integraționiste europene versus eurasiatice*: tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2021. 204 p.
205. ȚICU, O. Despre riscuri la adresa securității Republicii Moldova. Cel mai mare pericol este putinismul din interiorul statului nostru [online]. *Radio Chișinău*, 14.12.2022 [citat 11.11.2022]. Disponibil: https://radiochisinau.md/octavian-ticu-despre-riscuri-in-adresa-securitatii-r-moldova-cel-mai-mare-pericol-este-putinismul-din-interiorul-statului-nostru---172701.html.
206. VARZARI, V. *Asigurarea securității naționale a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană*: tz. de doct. în științe politice. Chișinău, 2012. 163 p.
207. VARZARI, V. Repere teoretico-metodologice de elaborare a politicilor publice în domeniul securității naționale: cazul Republicii Moldova. În: *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul evoluțiilor geopolitice regionale*. Chișinău: Institutul de Cercetări Juridice și Politice a AȘM, 2016. 180 p. ISBN 9789975976183.
208. VARZARI, V. *Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul opțiunii de integrare europeană*. Chișinău: CEP USM, 2014. 171 p. ISBN 9789975974257.
209. VARZARI, V., SEROTILĂ, I. Edificarea cadrului legal de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova. În: *Republica Moldova în contextul oportunităților de modernizare:*

necesități de democratizare, securitate și cooperare. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016. 168 p. ISBN 978-9975-304320.
210. VASILESCU, Gr., MORARI, C. Procesul de integrare europeană prin dimensiunile sale externă și internă: aspecte teoretico-conceptuale. În: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. Chișinău, 2013, nr. 3, pp.182-196. ISBN 1812-2566.
211. Vladimir Zelenski a demis un membru al Serviciului de Securitate al Ucrainei [online]. *Știri.md* [citat 23.11.2022]. Disponibil: https://stiri.md/article/international/vladimir-zelenski-a-demis-un-membru-al-serviciului-de-securitate-al-ucrainei.
212. VOICU, M. *Matrioșka mincinoșilor. Fake news, manipulare, populism*. București: Humanitis, 2022. 472 p. ISBN: 978-973-50-7512-5.
213. ZULEAN, M. *Reforma sistemului de securitate: de la CADI la CADA* [online]. [citat 13.04.2021]. Disponibil: https://www.academia.edu/715252/reforma_sistemului_de_securitate.

b) În limba engleză

214. ABID, M. Political modernization: the concept, contours and dynamics. În: *The Indian Journal of Political Science.* 2004, vol. 65, no. 4, pp. 590-602. ISSN 0019-5510.
215. ABRAHAMSEN, R. WILLIAMS M. C. Security Sector Reform: Bringing the Private. In: *Conflict, Security & Development* [online]. 2006, vol. 6, no. 1, pp. 1–23. [citat 04.03.2022]. ISSN: 1478-1174. Disponibil: DOI: 10.1080/14678800600590595.
216. ANDERSEN, L. When Security is Found Beyond the State: Suggestions for a Revised Approach to Security Reform in Fragile States. In: *Forum for Development Studies* [online]. 2006, Vol. 33, no. 2, pp. 305-324. [citat 11.03.2022]. ISSN 08039410. Disponibil: DOI: 10.1080/08039410.2006.9666352.
217. BAILES, A. J. K. NATO's European Pillar: The European Security and Defense Identity. In: *Defense Analysis* [online]. 1999, pp. 305-322, [citat 04.03.2021]. ISSN 0743-0175. Disponibil: http://dx.doi.org/10.1080/713604684.
218. BALASSA, B. *The theory of economic integration*. London: Routledge, 2012. 304 p. ISBN: 9780415681247.
219. BALDWIN, D. *Neorealism and Neoliberalism: the contemporary debate*. New York: Columbia University Press, 1993. 377 p. ISBN: 978023108441.
220. BARNUTZ, S. The EU's logic of security: politics through institutionalized discourses. In: *European Security* [online]. 2010, vol. 19, no. 3, pp.377-394. [citat 08.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662839.2010.528397.
221. BELLAMY, A. J., MCDONALD, M. Securing international society: towards an English school discourse of security. In: *Australian Journal of Political Science* [online]. 2004, vol. 39, no. 2, pp. 307-330. [citat 08.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/1036114042000238537.
222. BEVIR, M. Decentring security governance. In: *Global Crime* [online]. 2016, vol. 17, no. 3-4, pp. 227-239. [citat 12.03.2021]. ISSN 1744-0580. Disponibil: DOI: 10.1080/17440572.2016.1197509.
223. BHALLA, N. Information Security: A Technical Review. In: *IETE Technical Review* [online]. 2002, vol. 19, no.1-2, pp.47-59, [citat 24.07.2021]. ISSN 0974-5971. Disponibil: DOI: 10.1080/02564602.2002.11417010, p. 47.
224. BLOKLAND, H. *Modernization and Its Political Consequences, Weber, Mannheim, and Schumpeter*. London: Yale University Press, 2006. 278 p. ISBN 978-0300204964.
225. BONVICINI, G., REGELSBERGER, E. Growing without a Strategy? The Case of European Security and Defense Policy. In: *The International Spectator* [online]. 2007, vol.

42, no. 2, pp. 261-275. [citat 21.03.2021]. ISSN 1751-9721. Disponibil: DOI: 10.1080/03932720701406548.
226. BORCHERT, H., EGGENBERGER, R. European Security Defence Policy, role specialization and pooling of resources: The EU's need for action and what it means for Switzerland. In: *Contemporary Security Policy* [online]. 2003, vol. 24, no.3, pp. 1-25. [citat 12.03.2021]. ISSN 17438764. Disponibil: DOI: 10.1080/1352326032000247127.
227. BOSSONG, R., RHINARD, M. European internal security as a public good. In: *European Security* [online]. 2013, vol. 22, no.2, pp.129-147. [citat 12.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662839.2012.727181.
228. BUCĂTARU, V. Moldova still at a crossroads: is the european path irreversible? In: *The different faces of soft power: the Baltic states and eastern neighborhood between Russia and the EU*. Latvian Institute of internațional affairs, 2015. 256 p. ISBN 978-9984583617.
229. BUZAN, B. ş.a. *Security a new framework for analysis.* London: Lynne Rienner publishers, Boulder, CO, 1998. 239 p. ISBN 1555877842.
230. CABALLERO-ANTHONY, M. Community security: human security at 21. In: *Contemporary Politics* [online]. 2015, vol. 21, no.1, pp. 53-69. [citat 12.03.2021] ISSN 17438764. Disponibil: DOI: 10.1080/13569775.2014.994812.
231. CALCARA, A., SIMON, L., Market Size and the Political Economy of European Defense. In: *Security Studies Journal*. 2021, vol. 30, Issue 5, pp. 860-892. ISSN 1556-1852.
232. CASULA, P. Russia's and Europe's Borderlands. In: *Problems of PostCommunism.* 2014, vol. 61, no.6, pp. 6-17. ISSN 1557-783X
233. COZINE, K. Fragmentation and Interdependency: Border Security Intelligence in North America and Europe. In: *The International Journal of Intelligence, Security, and Public Affairs.* 2016, vol. 18, no.3, pp. 175-197. ISSN: 2380-0992.
234. *Criminal Procedure Act official consolidated text (ZKP-UPB3)* [online]. [citat 07.09.2022]. Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/3774/file/Slovenia_CPC_official%20consolidated_2006_en.pdf.
235. CUTRIGHT, Ph. *Modernization and political representation: 1927-1966.* Published by: Wiley on behalf of the Royal Institute of Internațional Affairs, 1969, pp. 317-319. [online]. [citat 27.01.2021]. Disponibil: http://www.jstor.org/stable/2613036.
236. DELANTY, G., ENGIN, F. *Handbook of Historical Sociology*. SAGE, London, 2003. ISBN-10 0761971734.
237. DEMBINSKI, M., JUTTA, J. Civil society and the European common security and defence policy. In: *European Security* [online]. 2014, vol. 23, no.4, pp. 449-465. [citat 12.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662839.2014.890594.
238. DORN, N., LEVI, M. European Private Security, Corporate Investigation and Military Services: Collective Security, Market Regulation and Structuring the Public Sphere. In: *Journal Policing and Society* [online]. 2007, vol.17, pp. 213-238. [citat 12.03.2021]. ISSN 1477-2728. Disponibil: DOI: 10.1080/10439460701497303.
239. *European Integration and Political Conflict*. Publisher: Cambridge G Marks, MR Steenbergen, 2004. 280 p. ISBN: 9780521535052.
240. EVANS, S. M. Developing sustainable security: police intelligence in post-conflict reconstruction. In: *Journal of Policing. Intelligence and Counter Terrorism*. [online]. vol. 11, no. 2, pp. 184-198. [citat 12.03.2021]. ISSN 1833-5330. Disponibil: DOI: 10.1080/18335330.2016.1215506.
241. FAISAL, O. Al-Rfouh. Mass Communication and Național Security. In: *Democracy and Security* [online]. 2005, vol.1, no.1, pp. 41-62. [citat 12.03.2021]. ISSN 1555-5860. Disponibil: DOI: 10.1080/17419160500222758.

242. FJÄDER, Ch. The nation-state, national security and resilience in the age of globalization. In: *Resilience: International Policies, Practices and Discourses* [online]. 2014, vol. 2, no.2, pp. 114-129. [citat 12.03.2021]. ISSN 2169-3307. Disponibil: DOI: 10.1080/21693293.2014.914771.
243. GASPER, D. Securing Humanity: Situating 'Human Security' as Concept and Discourse. In: *Journal of Human Development* [online]. 2005, vol. 6, no. 2, pp. 221-245, [citat 16.05.2021]. ISSN 1945-2837. Disponibil: DOI: 10.1080/14649880500120558.
244. GHIMIRE, S. Making security sector reform organic: infrastructures for peace as an entry point? In: *Peacebuilding* [online]. 2016, vol. 4, no. 3, pp. 262-281, [citat 12.03.2021]. ISSN 2164-7267. Disponibil: DOI: 10.1080/21647259.2016.1156813.
245. GIEGERICH, B., SCHWEGMANN, Ch. Sustaining Europe's Security. In: *Survival* [online]. 2014, vol. 56, no. 4, pp. 39-50, [citat 12.03.2021]. ISSN 0039-6338. Disponibil: DOI: 10.1080/00396338.2014.941553.
246. GILBERT, M. *European Integration* Second Edition, Publisher Rowman & Littlefield, 2020. 358 p. ISBN 978-1538106815.
247. GOORHA, P. Modernization theory. In: *Oxford research encyclopedia*. *International relations.* USA: Oxford University Press, 2010. [citat 12.11.2021]. Disponibil: DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.266, pp. 3-25.
248. GORDON, E. Security Sector Reform, Statebuilding and Local Ownership: Securing the State or its People? In: *Journal of Intervention and Statebuilding* [online]. 2014, vol. 8, no.2-3, pp. 126-148, [citat 12.03.2021]. ISSN 1750-2977. Disponibil: DOI: 10.1080/17502977.2014.930219.
249. Hamber, B. Flying Flags of Fear: The Role of Fear in the Process of Political Transition. In: *Journal of Human Rights* [online]. 2006, vol. 5, no.1, pp. 127-142, [citat 12.03.2021]. ISSN 1475-4843. Disponibil: DOI: 10.1080/14754830500485924.
250. HELM, P. Risk and resilience: strategies for security, In: *Civil Engineering and Environmental Systems* [online]. 2015, vol. 32, no. 1-2, pp. 100-118. [citat 24.03.2021]. ISSN 10286608. Disponibil: DOI: 10.1080/10286608.2015.1023793.
251. HORSFALL, D. From competition state to competition states? In: *Policy Studies* [online]. 2010, vol. 31, no.1, pp. 57-76. [citat 12.03.2021]. ISSN 1470-1006. Disponibil: DOI: 10.1080/01442870902899863.
252. HOWORTH, J. Discourse, Ideas, and Epistemic Communities in European Security and Defence Policy. In: *West European Politics* [online]. 2004, vol. 27, no. 2, pp. 211-234. [citat 12.03.2021]. ISSN 1743-9655. Disponibil: DOI: 10.1080/0140238042000214883.
253. HUNTINGTON, S. P. The Change to Change: Modernization, Development and Politics STOR. In: *Comparative Politics.* 1971, vol. 3, no.3, pp.283-322. ISSN 00104159.
254. *Improving professional education is important for SSU staffing after reform - security experts*, [online]. 15 November 2021 [citat 27.07.2021]. Disponibil: https://ssu.gov.ua/en/novyny/vdoskonalennia-vidomchoi-osvity-vazhlyve-dlia-kadrovoho-napovnennia-sbu-pislia-reformy-bezpekovi-eksperty.
255. JACKSON, P. Security Sector Reform and State Building. In: *Third World Quarterly* [online]. 2011, vol. 32, no. 10, pp.1803-1822. [citat 18.09.2021]. ISSN 1360-2241. Disponibil: DOI: 10.1080/01436597.2011.610577.
256. KAHL, M. European integration, European security, and the transformation in central Eastern Europe. In: *Journal of European Integration* [online]. 1997, vol. 20, no. 2-3, pp. 153-185. [citat 18.11.2021]. ISSN 1477-2280. Disponibil: DOI: 10.1080/07036339708429052.

257. KANTNER, C., LIBERATORE, A. Security and Democracy in the European Union: An Introductory Framework. In: *European Security* [online]. 2006, vol.15, no. 4, pp. 363-383, [citat 22.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662830701305773.
258. KAPLAN, R. *Exit Strategies and State Building*. Oxford University Press, 2012. 352 p. ISBN 978-0199760121.
259. KAPLAN, R. *International Governance of War-Torn Territories: Rule and Reconstruction.* Oxford University Press, 2006. 304 p. ISBN:9780191602726.
260. KAPLAN, R. *Measuring Peace: Principles, Practices, and Politics*. Illustrated Edition of Oxford University Press, 2019. 170 p. ISBN 978-0198810360.
261. KAUNERT, Ch., LÉONARD, S. EU Counterterrorism and the European Neighbourhood Policy: An Appraisal of the Southern Dimension. In: *Terrorism and Political Violence* [online]. 2011, vol. 23, no. 2, pp. 286-309. [citat 22.03.2021]. ISSN 1556-1836. Disponibil: DOI: 10.1080/09546553.2010.538276.
262. KISSINGER, H. *Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st* Century Simon & Schuster. 320 p. ISBN 978-0-684-85567-7.
263. KOLODZIEJ, E. A., LEPINGWELL, J. W.R. Reconstructing European security: Cutting NATO enlargement down to size. In: *Contemporary Security Policy* [online]. 1997, vol. 18, no.1, pp.1-35. [citat 12.03.2021]. ISSN 17438764. Disponibil: DOI: 10.1080/13523269708404150.
264. KOVAČECHOVÁ, E. *Ad hoc information request: National intelligence authorities and surveillance in the EU. Fundamental rights safeguards and remedies*, 2014. [online]. [citat 23.04.2020]. Disponibil: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/slovak-republic-study-data-surveillance-sk.pdf.
265. LASOEN, KENNETH L. 185 years of Belgian security service. In: *Journal of Intelligence History* [online]. 2016, vol. 15, no.2, pp. 96-118, [citat 12.03.2021]. ISSN 1616-1262. Disponibil: DOI: 10.1080/16161262.2016.1145854.
266. LASSWELL, H. D. *National Security and Individual Freedom Hardcover*. Forgotten Books: 2018. 276 p. ISBN 978-0260028648.
267. LAVALLÉE, Ch. The European Commission's Position in the Field of Security and Defence: An Unconventional Actor at a Meeting Point. In: *Perspectives on European Politics and Society* [online]. 2011, vol. 12, no. 4, pp. 371-389. [citat 12.03.2021]. ISSN 2374-5126. Disponibil: DOI: 10.1080/15705854.2011.622955.
268. *Law on Intelligence–security agency of Bosnia and Herzegovina*. [online]. [citat 13.09.2020]. Disponibil: http://www.osa-oba.gov.ba/norme.html.
269. LEFEBVRE, S. State secrecy and security: refiguring the covert imaginary. În: *Intelligence and National Security*. 2023, vol. 38, Issue 2, pp. 309-311.
270. LÉONARD, S. EU border security and migration into the European Union: FRONTEX and securitisation through practices. In: *European Security* [online]. 2010, vol.19, no. 2, pp.231-254. [citat 12.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662839.2010.526937.
271. LORENTZEN, H., HUSTINX, L. Civic Involvement and Modernization. In: *Journal of Civil Society* [online]. 2007, p. 101-118 [citat 22.08.2022]. ISSN 1744-8697. Disponibil: http://dx.doi.org/10.1080/17448680701554282.
272. LÜBKEMEIER, DR. E. European security and defence policy: A key project for European unification. In: *The RUSI Journal* [online]. 2001, vol.146, no. 6, pp.19-24. [citat 12.03.2021]. ISSN 1744-0378. Disponibil: DOI: 10.1080/03071840108446714.
273. LUISA ANTONIOLLI, LUIGI BONATTI, CARLO RUZZA, *Highs and Lows of European Integration*. NY, Ed: Springer, 2019. 256 p. ISBN: 978-3-319-93626-0.

274. LUTTERBECK, D. Blurring the Dividing Line: The Convergence of Internal and External Security in Western Europe. In: *European Security*. 2005, vol. 14, no.2, pp.231-253. ISSN 1746-1545.
275. MANOLACHE, C. Military security – key element of national security. In: *Akademos: Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*. Vol. 4, no 35, pp. 134-140. ISSN 1857-0461.
276. MARION, J., LEVY, JR. Structures of Modernization and Political Development. In: *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* [online]. vol. 358, pp. 29-40 [online]. [citat 22.07.2021]. ISBN 9781071804872. Disponibil: http://www.jstor.org/stable/1036354.
277. MARRIN, S. A Review of: "Using Intelligence to Protect Homeland Security". In: *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence* [online]. 2005, vol.18, no. 3, pp. 549-559. [citat 12.03.2021]. ISSN 1744-0580. Disponibil: DOI: 10.1080/08850600590945489.
278. MIKHAYLOVA, A. Region in the National Security System of Russia. In: *Social and Economic Geography*. 2015, vol. 1, no.1 pp. 9-15. ISSN 2381-3202.
279. MILNE, R. S. Political Modernization and Development Author(s): In: *Pacific Affairs* [online]. 1966, vol. 39, no. 1/2, pp. 135-144 [online]. [citat 25.05.2022]. Disponibil: https://www.jstor.org/stable/2755187?origin=crossref&seq=1.
280. MITRAKAS, A. Information security and law in Europe: Risks checked? In: *Information & Communications Technology Law* [online]. 2006, vol.15, no. 1, pp.33-53. [citat 12.03.2021]. ISSN 13600834. Disponibil: DOI: 10.1080/13600830600557984.
281. MORGENTHAU, H. J. *Peace, Security, & the United Nations*. Books for Libraries Press, 1973. ISBN 9780836972320.
282. **MUNTEANU, A,** BENCHECI, M. Modernizing the customs authorities of the Republic of Moldova. În: *International scientific-practical conference "Current Actual Scientific Issues of Modernity"*. Tbilisi, Georgia, 2017, pp. 34-48. ISBN 978-9941465966.
283. **MUNTEANU, A.** Modernization of the national security system of the Republic of Moldova: achievements and perspectives. In: *STUDIA SECURITATIS Security Studies Magazine*. 2020, V. XIV No. 1, pp. 69-83. ISSN: 1843-1925.
284. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. The customs institutions of Moldova. În: *Integrare prin cercetare şi inovare*. Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională, 9-10 noiembrie 2017. Chişinău, pp.325-329. ISBN 978-9975717014.
285. **MUNTEANU, A.,** BENCHECI, M. The evolution of legislative dimension of national security policy. În: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică),* Revistă ştiinţifică trimestrială. Chişinău, nr. 4 /LXXXVII), 2019, pp. 13-22. ISSN – 1812-2566.
286. MURPHY, B., SCHLARMAN, S., BOREN, R. Enterprise Security Architecture. In: *Information Systems Security* [online]. 2000, vol.9, no.2, pp.1-14, [citat 12.03.2021]. ISSN 1551-0808. Disponibil: DOI: 10.1201/1086/43309.9.2.20000506/31351.4.
287. NYANCHAMA, M. Enterprise Vulnerability Management and Its Role in Information Security Management. In: *Information Systems Security* [online]. 2005, vol.14, no. 3, pp. 29-56. [citat 12.03.2021]. ISSN 1065-898X. Disponibil: DOI:10.1201/1086.1065898X/45390.14.3.20050701/89149.6.
288. O'BRIAN, J. L. *National security and individual freedom* (The Godkin lectures at Harvard University) National Security and Individual Freedom, Hardcover – January 1, 1955. 84 p. ISBN 9780674421608.
289. REPORT on the implementation of the EU Association Agreement with the Republic of Moldova. [online]. Report - A9-0143/2022 European Parliament [citat 12.12.2022]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0143_EN.html
290. *Republic of Moldova 2023 Report.* Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social

Committee and the Committee of the Regions 2023 Communication on EU Enlargement policy. [online]. Brussels, 8.11.2023 SWD(2023) 698 final. [citat 12.04.2024]. Disponibil: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/202311/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf.

291. RIDDERVOLD, M. TRONDAL, J. Integrating nascent organisations. On the settlement of the European External Action Service. In: *Journal of European Integration* [online]. 2017, vol.39, no.1, pp.33-47. [citat 12.03.2021]. ISSN 1477-2280. Disponibil: DOI: 10.1080/07036337.2016.1241246.
292. SATISH, Ch., BHONSLE, R. National Security: Concept, Measurement and Management. In: *Strategic Analysis* [online]. 2015, vol.39, no. 4, pp.337-359. [citat 12.03.2021]. ISSN 1754-0054. Disponibil: DOI: 10.1080/09700161.2015.1047217.
293. SCHRÖDER, U. C. Security Expertise in the European Union: The Challenges of Comprehensiveness and Accountability. In: *European Security*. 2006, vol.15, no. 4, pp.471-490. [citat 12.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662830701306094.
294. SCHROEDER, U. C., CHAPPUIS, F. New Perspectives on Security Sector Reform: The Role of Local Agency and Domestic Politics. In: *International Peacekeeping* [online]. 2014, vol.21, no. 2, pp.133-148, [citat 12.03.2021]. ISSN 1743-906X. Disponibil: DOI: 10.1080/13533312.2014.910401.
295. SCHROEDER, U. C., CHAPPUIS, F., KOCAK, D. Security Sector Reform and the Emergence of Hybrid Security Governance. In: *International Peacekeeping* [online]. 2014, vol.21, no. 2, pp.214-230, [citat 12.03.2021]. ISSN 1743-906X. Disponibil: DOI: 10.1080/13533312.2014.910405.
296. SCUPELLI, P. Designed transitions and what kind of design is transition design? In: *Design Philosophy Papers* [online]. 2015, vol.13, no.1, pp.75-84, [citat 12.03.2021]. ISSN 1448-7136. Disponibil: DOI: 10.1080/14487136.2015.1085682.
297. SELCHOW, S. The construction of "European security" in The European Union in a changing global environment: a systematic analysis. In: *European Security* [online]. 2016, vol.25, no. 3, pp. 281-303. [citat 12.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662839.2016.1199547.
298. SERHII PUN, Reform should not harm SBU ability to defend Ukraine [online]. *Security Service of Ukraine* [citat 25.05.2022]. Disponibil: https://ssu.gov.ua/en/novyny/reforma-sbu-maie-vidbutysia-takym-chynom-shchob-tse-ne-nashkodylo-yii-spromozhnostiam-zakhyshchaty-ukrainu-serhii-pun.
299. SHEPHERD, J. K. The European Security Continuum and the EU as an Internațional Security Provider. In: *Global Society* [online]. 2015, vol.29, no. 2, pp. 156-174, [citat 12.03.2021]. ISSN 1469-798X. Disponibil: DOI: 10.1080/13600826.2015.1018146.
300. SPERLING, J., WEBBER, M. Security governance in Europe: a return to system. In: *European Security* [online]. 2014, vol. 23, no. 2, pp. 126-144. [citat 12.03.2021]. ISSN 1746-1545. Disponibil: DOI: 10.1080/09662839.2013.856305.
301. State Security Department of Lituania. [online]. *State Security Department of Lithuania* [citat 26.07.2020]. Disponibil: https://www.vsd.lt/en/ (accesat 21.04.2020).
302. TANASOIU, C. Homo Post-communistus: Portrait of a Character in Transition. In: *Perspectives on European Politics and Society* [online]. 2013, vol.14, no. 4, pp. 599-612. [citat 12.03.2021]. ISSN 2374-5126. Disponibil: DOI: 10.1080/15705854.2013.793536.
303. The Criminal Procedure Code of Bosnia and Herzegovina. [online]. In: *Legislation online* [citat 26.04.2020]. Disponibil: https://www.legislationline.org/download/id/8502/file/CPC_BiH_am2018_eng.pdf.
304. THOMPSON, M. A., RYAN, M. J., SLAY, J., MCLUCAS A. C. Harmonized taxonomies for security and resilience. In: *Information Security Journal: A Global Perspective*

[online]. 2016, vol.25, no.1-3, pp.54-67. [citat 12.03.2021]. ISSN 1939-3555. Disponibil: DOI: 10.1080/19393555.2016.1145772.
305. TROITINO, D. *European integration: building Europe*. TTU Tallinn, 2013. 364p. ISBN: 978-1-62417-942-6.
306. TZORTZIS, I. Absolute politics and judicious pragmatism: political culture in democratization by reforma. In: *Democratization Journal* [online]. 2016, pp. 389-404. [citat 12.08.2021]. ISSN 1351-0347. Disponibil: DOI:10.1080/13510347.2016.1217197.
307. ULLMAN, R. Redefining Security. În: *International Security*. 1983, vol. 8, nr. 1. ISSN 0162-2889.
308. Vulnerabilities, threats and risks explained [online]. September 20, 2022 [citat 11.11.2021]. Disponibil: https://www.splunk.com/en_us/blog/learn/vulnerability-vs-threat-vs-risk.html.
309. WILLIAMS, ANTHONY, R., The appropriate role of intelligence in the making of național security policy. In: *International Security Policy and Strategy*. 4th Edition, J. Boone Bartholomees, 2010. 413 p. ISBN 1-58487-451-1.
310. WILSON, P. Analysis: The contribution of intelligence services to security sector reform. In: *Journal Conflict, Security & Development*. 2005, vol 5, pp. 87-107. ISSN: 1467-8802.
311. WINKLER, Th. Managing change. The reform and democratic control of the security sector and international order. In: *Security sector reform: Institutions, Society and Good Governance*./ ed. A. Bryden, Ph. Fluri, Baden- Baden: Nomos, 2003. 327 p. ISBN 3832903801.
312. WÖHL, S., SPRINGLER, E., PACHEL, M., ZEILINGER, B. (ed.) *The State of the European Union. Fault lines in european integration*. Springer VS, 2019. 274 p. ISBN 9781800378070.
313. WOLFENDALE, J. Terrorism, Security, and the Threat of Counterterrorism Studies. In: *Conflict & Terrorism* [online]. 2006, vol. 29, no. 7, pp. 753-770. [citat 12.03.2021]. ISSN 1057-610X. Disponibil: DOI: 10.1080/10576100600791231.
314. ZGHIBARTA, P., PINTEA, I., SPINU, N. et all. Legislation of the Republic of Moldova on National Security and Defense (in Ro). [online].November, 2015, 854 p. [citat 12.04.2024]. Disponibil: https://www.dcaf.ch/sites/default/files/publications/documents/Nov_2015_compendium_complete_v2.pdf

c) În limba rusă

315. БУЛАТОВА, А. С. (ред.) и др., *Мировая экономика и международные экономические отношения.* Полный курс: учебник. Москва: КноРус, 2017. 916 с. ISBN 978-5- 406-04921-1, с.163.
316. День СБУ. *История праздника и интересные факты* [online]. [citat 13.09.2021]. Disponibil: https://nv.ua/ukraine/events/den-sbu-2020-data-istoriya-prazdnika-interesnye-fakty-o-sluzhbe-bezopasnosti-ukrainy-kakoy-prazdnik-50076788.html.
317. *День Службы безопасности Украины* [online]. [citat 23.08.2020]. Disponibil: https://file.liga.net/holidays/den_slyjbi_bezopasnosti_ykraini.
318. Закон Украины от 21 июня 2018 года № 2469-VIII «О национальной безопасности Украины» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 17.07.2020 г.) [online]. [citat 13.09.2020]. Disponibil: http://continent-online.com/Document/?doc_id=35349670.
319. *Зеленский определил задачи и права разведки: законопроект в Раде*, ноябрь, 2019 [online]. [citat 13.05.2020]. Disponibil: https://fakty.com.ua/ru/ukraine/20191111-zelenskyj-vyznachyv-zavdannya-i-prava-rozvidky-zakonoproekt-u-radi.
320. *Зеленский просит Раду усовершенствовать деятельность СБУ* [online] [citat 22.09.2020]. Disponibil: https://www.pravda.com.ua/rus/news/2020/03/10/7243145.

321. ИЛЬИН, В. Соотношение политики и безопасности. *Вестник МГУ* (Москва). 1998, № 1, с.35-49.
322. КРЮКОВА, И. А., БУРДЕЙНАЯ, Н. Н. *Национальная безопасность экономики Украины* [online] [citat 05.08.2021]. Disponibil: http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/pages/view/313.
323. Новые штрафы и расходы: З*еленский внес в парламент законопроект о разведке* [online]. [citat 08.12.2019]. Disponibil: https://www.unian.net/politics/10750971-novye-shtrafy-i-rashody-zelenskiy-vnes-v-parlament-zakonoproekt-o-razvedke.html.
324. *Опубликован закон "О национальной безопасности"*. [online]. 07.07.2018 [citat 17.09.2020]. Disponibil: https://www.rbc.ua/rus/news/opublikovan-zakon-o-natsionalnoy-bezopasnosti-1530966120.html.
325. *Принят за основу проект Закона «О внесении изменений в Закон Украины «О Службе внешней разведки Украины» относительно деятельности Службы внешней разведки Украины»*. [online]. [citat 13.09.2021]. Disponibil: https://iportal.rada.gov.ua/ru/news/Novosty/Soobshchenyya/187648.html.
326. *Служба Безопасности Украины* [online]. [citat 28.06.2020]. Disponibil: https://bezpekavip.com/sluzhba-bezopasnosti-ukraini.

ANEXE:
Anexa 1.

Alocațiile bugetare aprobate organelor securității statului pentru perioada anilor 2015 – 2022

Nr.	Autoritatea publică	Alocaţii anuale, mii lei							
		2015	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
1.	Serviciul de Informaţii şi Securitate	182210,1	218147,9	237239,3	254194,7	257662,7	348950,9	386109,2	408892,8
2.	Serviciul de Protecție și Pază de Stat	69043,0	78065,3	87090,7	117868,9	127952,1	147021,4	166209,5	190489,1
3.	Poliţia de Frontieră	337170,5	375535,8	394825,5	449113,4	488778,1	537378	573440,400	652339,900
4.	Serviciul Vamal / Serviciul Fiscal	618167,9	590486,8	918876,6	1209359,3	1251130,7	670493,7 500000,0	691391,9 554000,1	722187,0 582000,9

Sursă: Întocmită de autor în baza analizei legislației Republicii Moldova

Anexa 2.

Modelul conceptual al securității statului

SECURITATEA STATULUI

Securitatea statului reprezintă gradul de protecţie şi de asigurare a intereselor statului garantat de măsuri constituţionale, legislative şi practice.
Scopul securității statului rezidă în asigurarea protecţiei interesclor persoanei, societăţii şi statului împotriva ameninţărilor interne şi externe.

Interesele statului

Interesele vitale:

- integritatea teritorială;
- reproducerea populatiei;
- nivelul sporit al conştiintei istorico-statale a poporului;
- bunăstarea economică şi socială a poporului;
- sănătatea psihică şi fizică a cetăţenilor, asigurarea drepturilor, libertăţilor şi obligaliilor lor;
- existenţa durabilă a generaţiilor viitoare

Interesele geopolitice:

- arena influenţei politice, economice şi informaţionale asupra zonelor geopolitice care, din punct de vedere istoric, sunt atrase de acest stat sau constituie avanposturile lui;
- acţiunile şi mijloacele ce combat diversele tipuri de expansiune a altor subiecţi ai geopoliticii, punctele vulnerabile prin care se poate influenţa asupra acestor subiecţi

Obiectele securităţii statului:

- interesele statului;
- cetăţenii;
- societatea;
- statul

Subiecții securitătii statului:

statul exprimat prin instituţiile şi organizaţifle, asociaţiile obşteşti şi alte asociaţii ale cetăţenilor, prin cetăţeni aparte, toţi aceşti exponenţi având, în conformitate cu Constituţia şi legile statului, drepturi şi obligaliuni privind asigurarea securităţii statului

Ameninţările la adresa securităţii statului: totalitatea obiectelor, condiţiilor şi factorilor care generează pericole ce ameninţă interesele de stat referitoare la persoană, societate şi stat

Sursa: Întocmită de autor

Anexa 3.

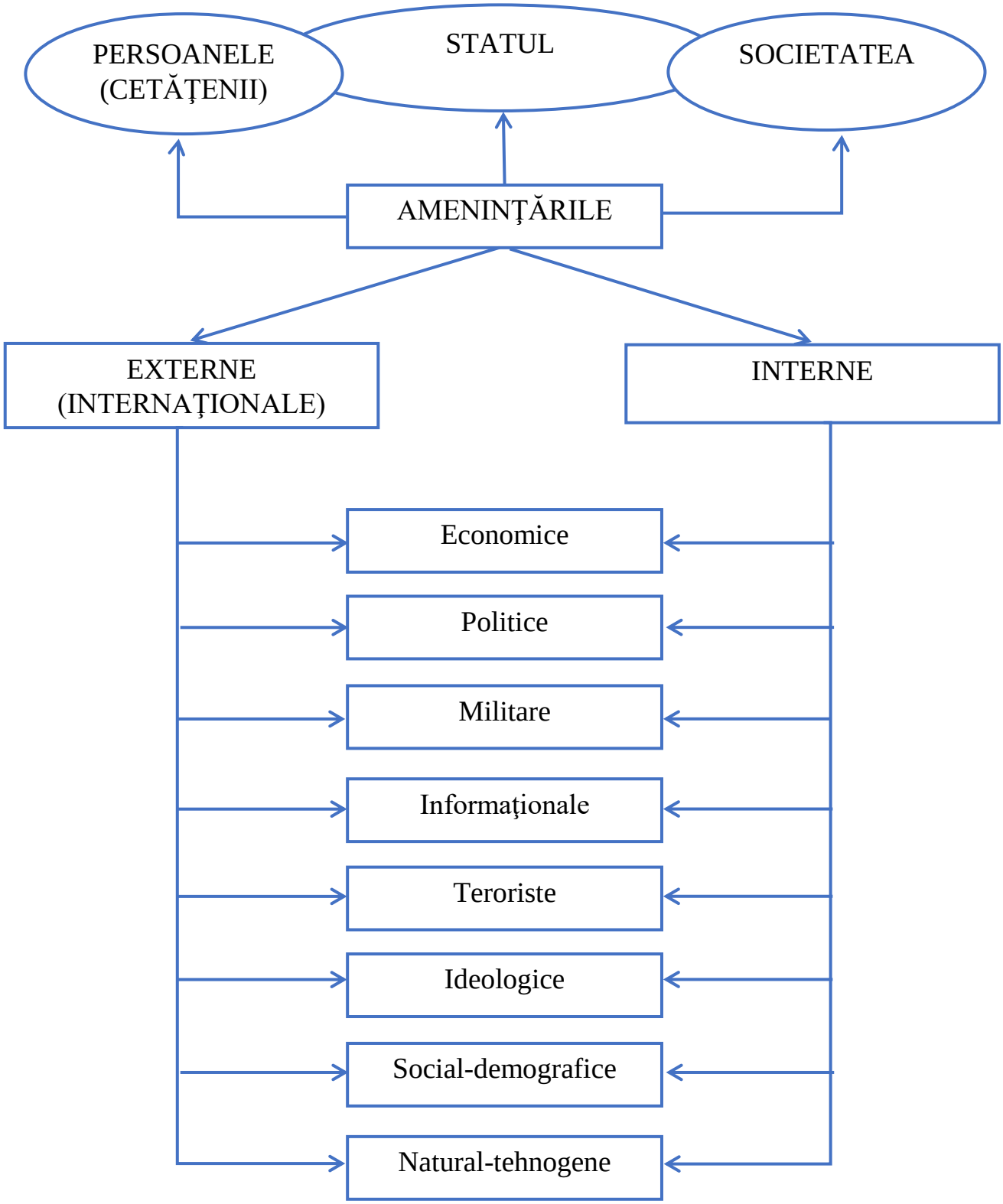
Securitate națională, securitate societală, securitate umană

	Categorii	**Obiectul amenințărilor**	**Sursele amenințărilor**	**Valori amenințate**	**Subiectul intervenției**
Securitate națională	Securitate militară Securitate politică Securitate economică	Statul	Celelalte state Actori non-statali	Integritate teritorială Suveranitate	Statele afectate
Securitate societală	Securitate a polisului	Națiunea	Migrația Culturi străine State instabile	Unitate națională Identitate	State afectate Societatea internațională
Securitate umană	Securitate economică Securitate alimentară Securitate în domeniul sănătății Securitate a mediului Securitate a persoanei Securitate comunitară Securitate a expresiei politice	Societatea umană la nivel colectiv și individual	Societatea umană State instabile Dezechilibre sociale	Supraviețuire Calitatea vieții	

Sursa: Întocmită de autor

Anexa 4.

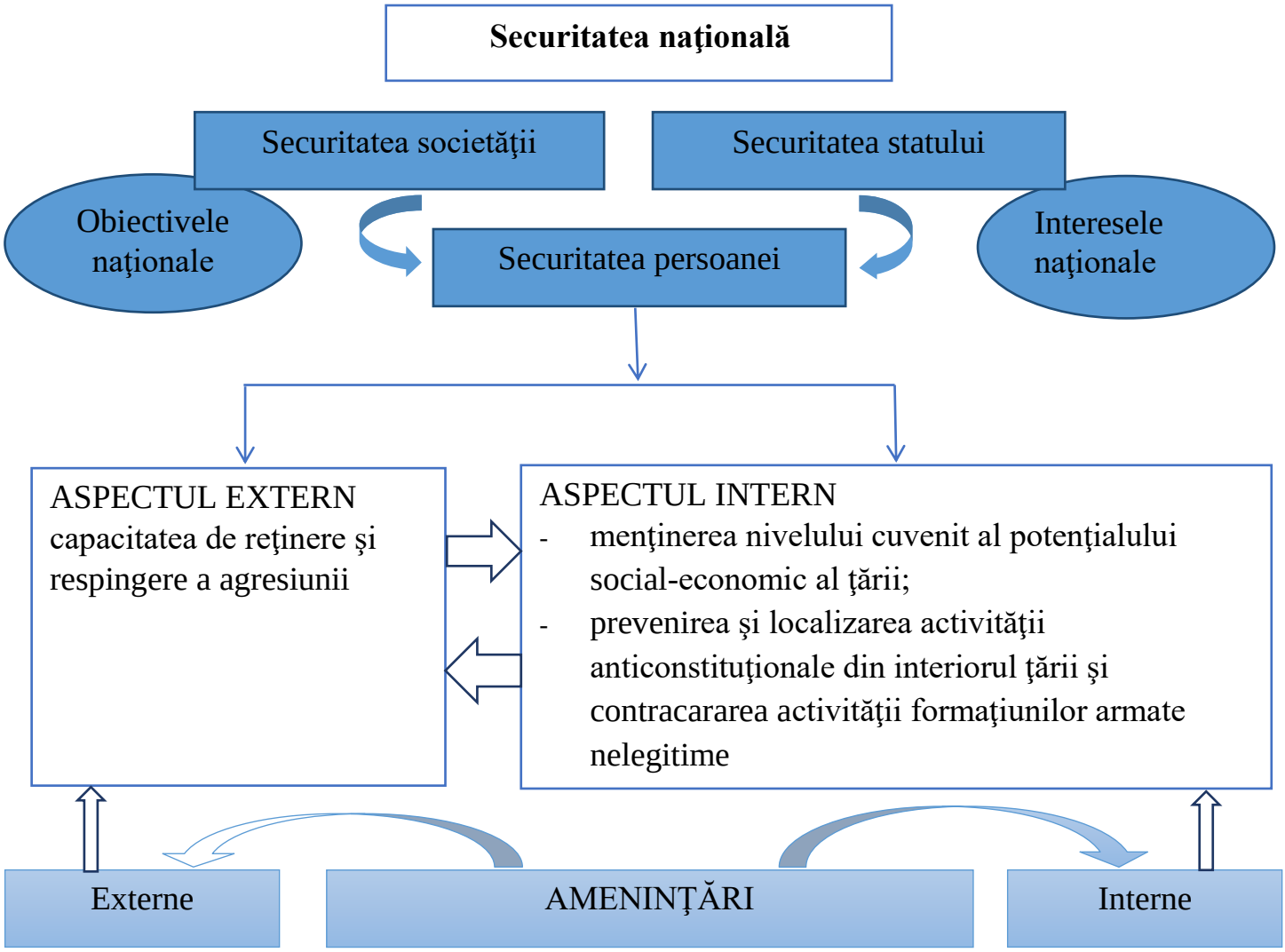
Amenințările interne/externe

Sursa: Întocmită de autor

Anexa 5.

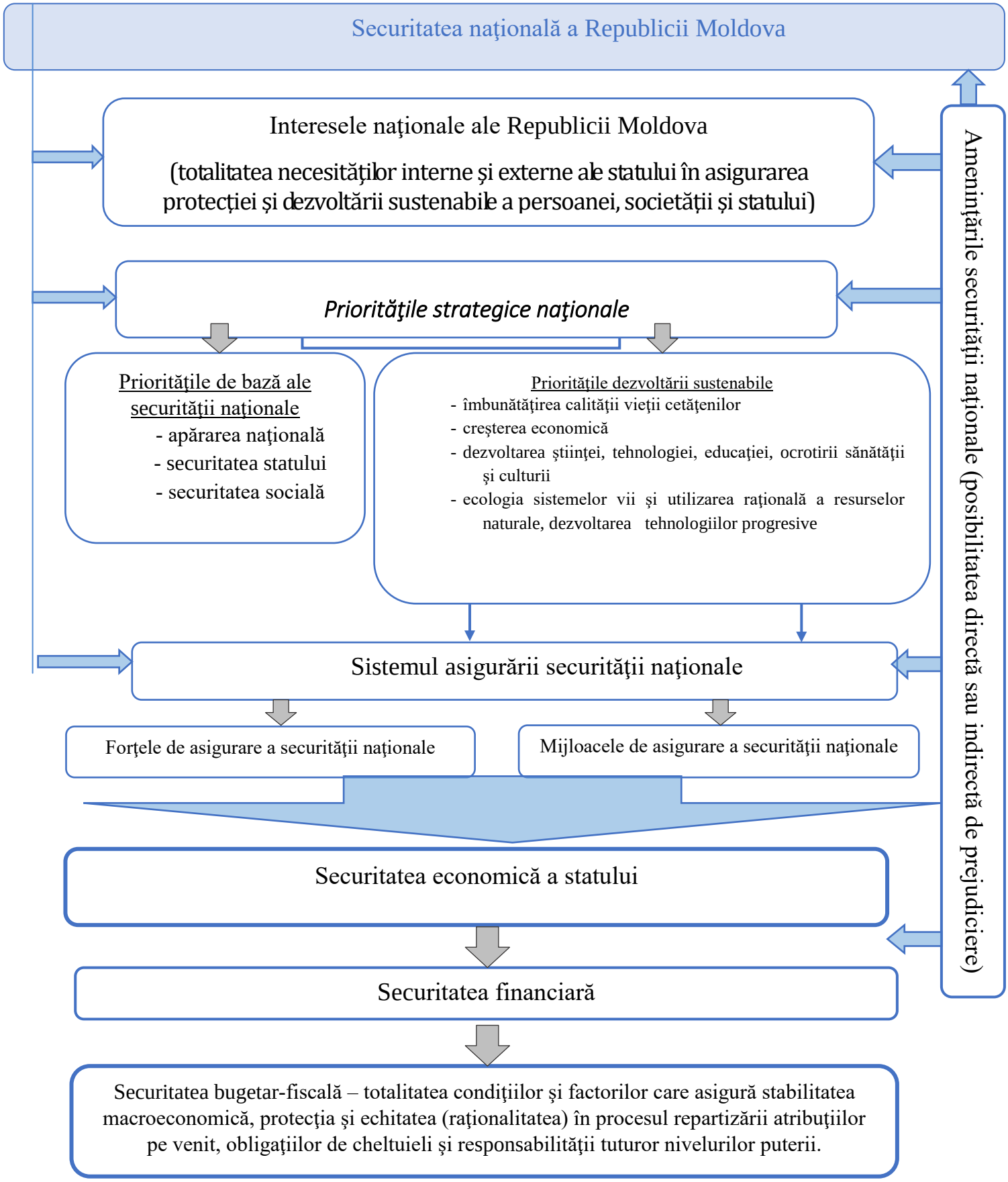
Conținutul securității naționale

Sursa: Întocmită de autor

.

Securitatea națională a Republicii Moldova

Sursa: Întocmită de autor

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

MUNTEANU Andrian _____

septembrie, 2024